

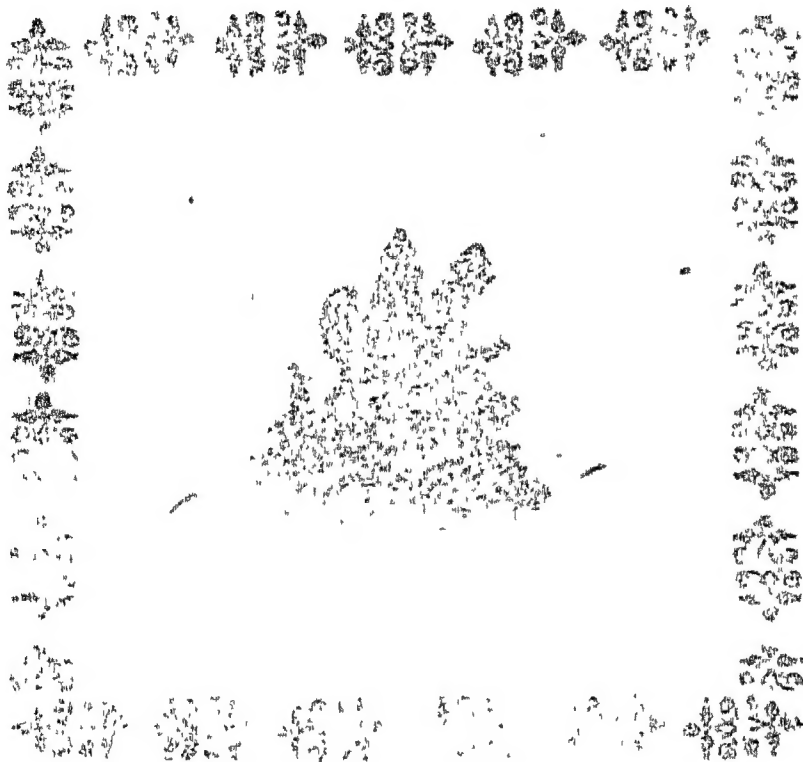
102-56

శ్రీ వాణిజ్యం కుంజం.

కాళహస్తిపీఠం నామం,

శ్రీ కాళహస్తిపీఠం నామం.

— శ్రీ వాణిజ్యం కుంజం —

— శ్రీ వాణిజ్యం కుంజం —

383

శ్రీ వాణిజ్యం కుంజం,

రామిని దొడ్డయ్యగారి కొమారుడు మల్లయ్యగారు.

618 10258

కాళహస్తి దీక్షిత విరచిత,

శ్రీ కాళహస్తి శ విలాసం

ఇది,

బ్ర॥ శ్రీ॥ విద్యా ముదిగొండ వీరేశలింగ శాస్త్రి గారిచే

సరిచూడఁ బడి.

శ్రీ 4-213

KAL

బ్ర॥ శ్రీ॥ కొడిమేల రాజలింగ రాధ్యుల వారి

శైవ ప్రచారిణి ముద్రాక్షరశాలయంను,

మ. రా. రామిణి దొడ్డయ్య గారి కొమారుడు

మల్లయ్య గారి ద్రవ్యసహాయమున,

ముద్రింపఁ బడియె.

శకం ౧౯౧౯.

కాపీలు. 500

1921.

వెల. 1-0-0

వ త స్త్రీ ా ధ ము త్రా ప కు లు :

రామిణి దొడ్డయ్యగారి కుమారుడు
మల్లయ్యగారు, వరంగల్.

కన్యకా ముద్రాక్షుగళాల, గుంటూరు

ప్రస్తావన !

శివభక్తాగ్రేసరులారా !

శైవమత మతిప్రాచీనము. “ శైవంచ వైష్ణవం శాక్తం ” అను సూక్తియె యిందులకు నిదర్శనము. “ శివ ఏకో ధ్యేయ శ్శివంకర స్సర్వ మన్యత్పరిత్యజ్య ” ఇతరమైనది సర్వమును వదిలి మంగళ ప్రదుడగు శివుడొకడే యుపాసింపఁ దగినవాఁడు ” అని యధర్వణ వేదము చతుర్దేవ సారమును నిరూపించినవి శివభక్తి సాధారణముగ జనించదు. “ కోటిజన్మార్జితైః పుణ్యైశ్శివే భక్తిః ప్రజాయతే ” కోటిజన్మల ఫలవఁ గలిగిన పుణ్యములచే గాని, శివభక్తి గలుగనేరదు. అని వచించు శివగీతా వచనమే యిందుకు దార్కాణము.

విష్ణు దూషణము శైవమతమునఁ బ్రపంచంపఁ బడలేదు; గాని, శివాధిక్యము మాత్రము ఘంటాఘోషముగా సర్వత్ర వచింపఁబడినది. విష్ణున శివభక్తుఁడు. శివభక్తుడే గాక కాంతా రత్నముగూడ; శంకరాచార్యకృత శివానందలహరి యందిటులఁగలదు.

శ్లో॥ బాణత్వం వృషభత్వ మర్థ నపుషాభార్యాత్వ మార్యాపతేః ।

ఘోషిత్వం సఖితా మృదంగవహతా చేత్యాది రూపం దధౌ ।

త్వత్పాదే నయనార్పణంచ కృతవాక్ త్వద్దేహభాగో హరిః ।

పూజ్యా శ్చూజ్యతర స్సవవహి నచే త్కోవా తదన్యోధికః ॥

ఓపరమేశ్వరా! శ్రీమహావిష్ణున త్రిపురసరహార సమయమున బాణమయ్యెను. వృషభాకారమును ధరించి వాహనమయ్యెను. అర్థశరీరమును ధరించి భార్యయయ్యెను. నీపాదదర్శనమునకై పరాహుఁ

పము నొందెను. మోహినీరూపము దాల్చి సఖిత్వ మొందెను. తాం
డపసమయమున మద్దెలవాయించుచుమెలంగెను. సహస్రకమలార్చన
ము చేయునపు షొక్క కమలము తక్కువ కాగా, తన నేత్రమును
దీసి మీసాదముల నర్పించెను. నీ యర్ధాంగియగుట చేతనే పూజ్యులగు
బ్రహ్మాదులకంటెఁ గూజ్యతరుఁడై ప్రకాశించెను. అతనికంటె శివభ
క్తులలో నధికుఁడైతడని వచింపఁబడినది.

మతియు “ వాసుదేవః పరాప్రకృతిః ” అని పరాప్రకృతి - విష్ణువ
నియు- “ శ్రుషోవై రుద్రః ” యనిపురుషస్వరూపుఁడగుదుఁడనియువ
చింపఁ బడినది. శక్తి రూపుడగుటచేతనే “ అలంకారప్రియో విష్ణుః ”
అలంకారములం దాసక్తి గలవాఁడని వచింపఁబడినది. ఇంతియగాక.
శ్లో॥ ఏకాపి శక్తిః పరమేశ్వరస్య । భిన్నా చతుర్థా వినియోగకాలే ।

భోగే భవానీ సమరేచదుర్గా । కోపేతు కాళీ త్వవనేతు విష్ణుః ॥
శ్లో॥ సాశక్తిః పరమేశానీ । విష్ణురూప మదీధరత్ ।

యా శక్తిః ప్రళయే కాళీ । యాతు భోగే భవా నృభూత్ ॥

“ పరమేశ్వరుని శక్తియే భోగసమయమున భవానియనియు-
సమరసమయమున దుర్గయనియు-కోధసమయమున కాళీ యనియు-
లోకక్షరిపాలనసమయమున విష్ణువనియు- ఆయూయి రూపముల ధరిం
చి, ఆయానామములచే వ్యవహరింపఁ బడుచుండును ” అని శివరహస్య
మార్కం డేయ రుద్ర యామిళాది గ్రంథములఁ గలదు.

కావుననే నేతద్గ్రంథకర్తయగు కాశహస్తిదీక్షితుఁడు “ తస్మాన్మై
వితనాయవాం హరిహరౌ యద్యపహం శంకరం సర్వోత్కర్షమ వై
మి తత్రీ భవతా పాల్యః కృపాశాలినా ” అనఁగా ఓశివకేశవులారా!
మీరిరువురు నాకు పితరులు. (తల్లిదండ్రులు) అయినను శంకరునే స
ర్వోత్కృష్టునిగా భావించెదను. ” అని తనకు శివారాధనయందుఁగల్గ

విశేషప్రేమను గన్నరచెను.

వస్తుతః శివకేశవులకుఁ బుత్ర కళత్ర నామ నివాసాదులు వేరుగా నుండుటచే భేదమనియే చతుర్వేద తాత్పర్య సారసంగ్రహమునఁ గలదు. జీవాత్మ పరమాత్మనిచారమున వీరియప్రతికిని సంశాంశి భావమే సమ్మతింపఁ బడినది.

కావుననే శంకరాచార్యులవారు, “ సాంఖ్యో నఃకులదైవతం ” అనియు, “ సహస్రం వర్తంతాం- ” ఇత్యాది శ్లోకములచే బ్రహ్మ విష్ణాది దేవతలకు నుపాసనీయుఁడు శివుఁడే యని నిరూపించి తాను చంద్రమహేశ్వరాధానము చేసియుండెను.

తత్త్వజ్ఞుఁడయిన యశ్వయదీక్షితులవారును, “ తథాపి భక్తిస్తరుణేందు శేఖరే ” యని తనకు శివునియందు నకుంతితభక్తిని వ్యక్తికరించెను. భృంగీశ్వరుఁడు శక్తిని విడచి యీశ్వరున కొకనికే ప్రదక్షణము సేయుటకుఁ గారణము ముక్తి నభిలషించియే గాని, వేరుగాదు.

కొలది ఫలముల నెసంగు నితరదైవాశ్రయముకంటె సర్వాధికుఁడగు శివుని పూజయే యుత్తమము. “ వృక్షస్య మూలసేకేన శాఖాః పుష్పాంతి వై యథా । శివస్య పూజనా తద్వత్పుష్ప త్యస్య వపుర్జగత్ ॥ ” చెట్టు మొదట నీరుపోసిన శాఖలన్నియువృద్ధి నొంది చిగిర్చి పుష్పించి ఫలించుచున్న విధమున శివుఁఁ బూజించుటచే, ఆమహానుభావునిఁ బూజించుటయే గాక యాతని స్వరూపమగు జగం బంతయు నారాధింపఁ బడును.

సాక్షాత్తుగ వేదములే “ నమో హిరణ్య బాహవే. నమస్తాయ నమశ్శివాయ ” యనుచు నులించుచు సర్వోపాస్యత్వము-సర్వాధికత్వము- శివునికే ప్రతిపాదించు చున్నవి. ఎన్నిపూజలున్నను- శివ పూజలేనిది తరించఁ జాలరు. ఎందఱున్నను శివుండు లేక కార్యము

నీర్విస్మయముగ నెరవేరదు. ఇందుకు దక్షయగము దృష్టాంతము.

శివుండే ఋరబ్రహ్మము. అతడు బ్రహ్మవిష్ణుదిదేవతల కెల్లకు నుపాస్మ్యుఁడు. జననమరణములు లేని వాఁడు. సృష్టిప్రళయములకుఁ గర్త. భక్తులకుఁ గల్పసాదకము. భక్తశిఖామణియగు బాణాసురునికి నీకు లెవరు నీయఁ జాలని వరము లిచ్చిన భోళా శంకరుఁడు. హిమవంతుని పుత్రీకారత్నమగు గంగను శిరంబునఁ దాల్చి లోకంబులరక్షించిన లోకరక్షకుఁడు. అహంకారగర్వితుఁడగు బ్రహ్మశిరంబుచుడె గజాఁజ్ఞున సరహంకారుఁడు.

కొంచెము “ గజేంద్రుని రక్షించ లేదనియూ- బ్రహ్మాతలనాకు టచే బ్రహ్మహత్య సభవించెననియు- విష్ణుపాదోద్భవయగు గంగను శిరంబునఁ దాల్చెననియు మొదలగు నవి యేమేమియో దుర్వచనములు పనికి శివాధిత్యమునకుఁ గళంక మాపాదింపఁ జూతురు గాని, అట్టివాటికి సంగ్రహముగా నింకఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగఁ బడినది.

ఎటులనః— గజేంద్రుఁడు జగత్పాలకుని గూర్చి ప్రార్థించు టచేతఁ బరిపాలనాధికారము విష్ణున కే శివుం యొసగియుండుట చేత, గజేంద్రుని విష్ణువే రక్షించెను. హిమవంతునికి గంగ జనించినదిగాని, విష్ణుపాదమున గంగజనించలేదు. బ్రహ్మ మరణించినచో బ్రహ్మహత్య యొక వేళ వచ్చిన వచ్చునని చెప్పిన బాగుండు గాని, అతఁడు బ్రతికియే యుండిన బ్రహ్మహత్య యెటులవచ్చును? రానేదు. ఇట్టివిషయములక నేకములకిందునమాధానము సప్రమాణముగనీయఁ బడినది. ఇట్టిప్రశ్నములు గోడలేని చిత్తగువు వోలె వేదశాస్త్రములందలి పూర్వాపర సందర్భము లన్నిటిని విచారింపక వదించు వచనములు.

“ మధ్యమ పిండం పన్నైవ్య ప్రయచ్ఛతి ” ఇత్యాదిశ్లోకులచే పిండప్రదానము చేయువారందఱు శివసంబంధులగుటచే శివపూజయే.

చేయవలెను. శివనింద మహాపాపము. ఎవరు శివనిందకులో, వారు ద
ధీచి గౌతమ శాపదగ్ధులని వచింపఁబడిరి. బ్రహ్మ విష్ణురుద్రుల కీవరశివుఁ
డే కారణుఁడు. శైవులకు భస్మరుద్రాక్షు లింగధారణాది భర్మము లను
ష్టేయములు. అత్యాశ్రమాది పదములచే భస్మ ధారణమే పాశుపత
వ్రతముగా నిందుఁ గొన్ని స్థలముల యందుః జెప్పఁ బడినను, “కేచి
చ్ఛాంభవమేవచ” యని యీవ్రతమురు శాంభవ వ్రతమనియుఁ జెప్పా
దురని వచించుటచేతను, శాంభవదీక్షయన లింగధారణ దీక్షయేయనికా
రణ ద్యాగముముల యందుఁ జెప్పఁబడియుండుటచేతను, భస్మ రుద్రా
క్షలింగధారణ సహితముగు పాశుపత దీక్షయు నొకటి గలదని తెలియు
చున్నది. మరియు “వేదాగమాదిషు బహుధా ” “ అత్యా శ్రమాది
భేదాద్రష్ట్యామాహుకీన గ్రంథేషు ” ఇత్యాది సూక్తులఁ బట్టి పాశుప
త వ్రతమందు భేదములు గలవనితోచెడిని.

భస్మ ధారణములేనివారికి ముక్తివిచారణాధికారములేదు. ఊ
ర్ధ్వపుండ్ర శంఖచక్రాంకణాది నిషేధమిందుఁగలదు. శివలింగ జటాధా
రణాది శైవభర్మము లిందుఁ బ్రతీపాదీంపఁ బడినవి. సృష్టి భేదములు
వివరింపఁబడినవి. ఇందలి సిద్ధాంతము శివాద్వైతము.

శివుడే యన్నిదైవముల కన్న నధిపఁడనియు, ఉపాస్యఁడని
యు, శైవభర్మములగు భస్మ రుద్రాక్షలింగ ధారణాదులు శ్రేష్ఠము
లనియు, శివారాధన చేసియెల్లఱు తరించవలయు ననియు నుపదేశించి
న యేతద్గ్రంథ కర్త జీవితచరిత్రు గూర్చి తెలిసి కొనుటకుఁ దగిన
యుపపత్తు లెక్కువగన్పించుట లేదు.

జీవితచరిత్ర.

ఈ గ్రంథకర్త నామధేయము కాశహస్తి వీక్షితుఁడు. ఈతఁడు
కాశహస్తిశ్వర తేజ్రముఁడందుఁ గల కాశహస్తిశ్వరునికి గ్రంథము కృ

తినెసంగెను. అంచుననే కాశహస్తీశ విలాసమును వేసి డెను. మంచన పండితులు కాశహస్తీప్రాంతమునఁ గలరు. ఈతఁడు, క్రీ. ౧౮వ శతాబ్దముననున్న నందికేశ్వరా పరావతార పట్టల బ్రహ్మనందపు జ్యోషాదులవారిచేత లింగధారణ చంద్రికాయందు “ కాశహస్తీ దీక్షితమంచనపండిత ” అని స్మరింపఁ బడియుండుట చేతను, సంతకుఁ బూర్వుఁడయియుండును. వేదాంతదేశికలవారి గ్రంథము లందలి విషయము లిందు విమర్శింపఁ బడి యుండుటచే నతనికంటె నర్వాచీనుఁడని కొందఱి తలంపు. సాత్వికబ్రహ్మ విద్యావిలాస నిరసనమును రచించినబుద్ధిరాజు పేరయ్యామాత్యుఁడీ కాశహస్తీదీక్షితుని స్మరించి యుండెను.

శైవ ధర్మములఁ బ్రతిపాదించుటం బట్టియు, శైవపూర్వా చార్యులచేస్మరింపఁబడుటం బట్టియు - నితఁడారాధ్య బ్రహ్మఁ డనియు, “ చండీశ్వరీపాద సమీపదేశే సింహాసనే భూత్ప్రథమో విలాసః ” అనిప్రతివిలాసాంతమున వచించుటచేత చండీశ్వరీ సమీపమునకూర్చుండియే యీతఁడీ గ్రంథమును రచించినటులఁ దెలియుచున్నది. ఈ పండితునికిఁ దర్కమీమాంసాది శాస్త్రంబులం దసా ధారణమగు పాండిత్యము గలదు. పలుప్రదేశములందు గ్రంథసాతము కలిగియుండెను. కాని, మాకు లభించిన ప్రతులను బట్టిసవరించి తక్కినవిగుర్తులు వేయఁ బడివదలఁ బడినవి.

(గ్రంథప్రకాశకుల వృత్తాంతము.

ఈ శైవగ్రంథమును ముద్రించుటకు ప్రధానప్రోత్సాహకులు పండిత. టి. లో. పలిపాక మహానందీశ్వర శాస్త్రిగారు. ద్రివ్యమొసంగి ముద్రించి ప్రకాశింపఁ జేసినది మల్లయ్య యను శివభక్తుఁడు. ఈతని యంటిపేరు రామిణి వారు. వైశ్యులు - గోత్రము వినుకుల గోత్రము - ఈభక్తుని తాత మల్లయ్య - తండ్రిదొడ్డయ్య - తల్లి బుచ్చిరా

జమ్మ - భార్య సమ్మక్క - కుమారుండు రాజమూళి - మనుమలు మను
మరాంపు గలరు. ఈతని గురువులు - మల్లికార్జున పండిత పీఠస్థులు.
ఈభక్తుని పూర్వుల నివాసము కొండపర్తి. ఇది వరంగల్ తాలూకా
లోఁ జేరియున్నది.

ఈభక్తునితండ్రియైనదొడ్డయ్య సుమారదువదివత్సరములక్రిం
డటకొండపర్తినుండిబయలుదేరి కరీమాబాదనివాస మేర్పరుచుకొనెను.

ఈతనికిఁ బుణ్యకార్యములందు మిక్కిలిప్రేమ. పురాణములు చె
ప్పించి పండితుల నత్కరించుట యన్నయాదరము. వరంగల్ నగరము
లోని, గిరిమాజిపేటయందలి చంద్రమౌళీశ్వర స్వామివారి దేవాలయ
మున నుత్సవవిగ్రహములు చేయించెను. వ్యాకరణశాస్త్రవేత్త యగు
నొక పండిత శ్రేష్ఠునికి వివాహమునకై తాను ఆరు వందల రూపాయ
లొసంగెను. అయితేయొక పండితుని గృహనిర్మాణమునకై తానుముం
దు నిలచి తగిన సహాయముచేసి యికకులచేత సహాయము చేయించె
ను. ఇటులే పూర్వజన్మ సుకృతవశమున నితనికి సత్కార్యములందు స
ద్బుద్ధి గలిగినది.

పణికెల రామప్ప దేవాలయ నిర్మాణము.

కొండపర్తికి సమీపమున - సుమా రొక మైలుదూరమునందు
పణికెల రామప్పగుట్ట యనియొక పర్వతము గలదు. అందొక జీర్ణ దే
వాలయము కలదు. ఇది వరంగల్లునకు సుమా నారు మైళ్ళుండును. అ
చ్చటగల శివలింగము సామాన్యమానవుని భుజముల రెంటితోను నా
లింగము చేసికొన శక్యముగానంత మహాలింగము. నేటికిని నాగుట్ట
ను పణికెల రామప్పగుట్టయని వ్యవహరింతురు.

ఈదేవాలయము పై భాగమున నొకటే విశాలమగు పెద్దబండ
గలదు. తక్కిన భాగములందు గోడలుగ పెద్ద పెద్ద రాతి బండలు కల.

పు. అదియంతయు మహారణ్యముగ నుండెను. నాగసర్పములు కూడనటఁ దిరుగు చుండును. ఎలుగుబంట్లు మొదలగు కూరజంతువుల కాప్రదేశము నిలయును. పొద్దు గ్రుంకినచో జను లచటికిఁ జనను. అట్టి కీకారణ్యమునఁగల మహాలింగము నొకమారు కార్యవశమునఁ జూచి నప్పుడు దొడ్డయ్య కామహాలింగము నందభిమానముగలిగి యాదేవాలయముబాగు చేయించనలెనని బుద్ధి జనించెను. అది మొదలాలఁడు దానికై ప్రయత్నము సేయ నారంభించెను.

ఈభక్తుఁడు కరీమాబాదయందును- వరంగల్లునందును వ్యాపారము చేసికొనుచు- ఒకప్పుడు బండ్లమీదను- మఱొకప్పుడు పాద చారియయ్య సాహిత్యము మూటగట్టుకొని నష్టమని విచారింపక- ఎడమని జంకుగొనక గుట్టదగ్గటను వెళ్ళి కూలీలను బెట్టియు స్వయముగఁ బనిచేయ నారంభించెను.

ఇది ప్రారంభించఁ బోవఁగానే యొకనాగసర్ప మాద్వారమున కడ్డముగ నిలచెను. అచ్చటనే యొక శుట్టకూడ నుండెను. అప్పుడా దొడ్డయ్యయను భక్తుఁడు “స్వామీ! నేను పనిచేయుచున్నంత వఱకు నాకుమాత్రము నాగసర్పములు గాని, తదితర కూరజంతువులు గాని కనిపింపఁ జేయవలదని” రామలింగేశ్వరునిఁ బ్రార్థించగానే యాసర్పమదృశ్యమైపోయెను. అంతనాతఁడు స్వామివారి యంతఃకరణము తనయందు సంపూర్తిగఁ గలదని తెలిసికొని జీర్ణదేవాలయము మరమ్మతు నారంభించి చేయించెను.

ఆదేవాలయ ద్వారమునకడ్డముగ నున్న శుట్టకు ద్రవింవిదర్వాదాయేర్పాటు చేసెను. గుట్టమీదికిఁ బోవుటకయి మెట్లుగట్టించెను. శిఖరప్రకీర్ణ-స్వజప్రితిష్ఠ-కర్వతవర్ధనీ ప్రతిష్ఠచేయించెను. మఱియుః ద్వా

ను ప్రత్యేకముగ లింగము నందికేశ్వరుని నాంబనేయులను బ్రతిష్ఠించెను. బావిత్రివిం చెను. ధర్మశాసనార్పణము చేసెను. తోట వేయించెను. రామలింగేశ్వర స్వామివానికి నిత్యసూపనీపనై వేద్యములు జరుపట కర్చుకుని నియమించెను గొప్ప యన్నదానము చేసెను. ఇటులనారామలింగేశ్వరుని విషయమై పలువిధముల శ్రమచేసినది యీ దోడ్డయ్య భక్తుడే. ఆ రామలింగేశ్వరునికిఁ బానపట్టమునందు సుమారొక మనిషి ప్రమాణము చట్టము నరగజము, సందుడగా నది యంతయు స.దు లేకుండ బిగియు నటుల బస్తాలకొలది సజ్జాకారము వండించి పోయించి బాగు చేయించిన దీదోడ్డయ్య భక్తుడే. ఈతఁడు ౧౨ సంవత్సరముల క్రింద శివరొకమున కేగెను.

ఈతని తరువాత నితని కుమారుడగు మల్లయ్యయు - తనతండ్రిచేసినటులఁ జేయ మొదలిడెను. తనజనకుఁడు రామప్ప దేవాలయమునఁ జేసినధర్మకార్యములకు మిగులధనమును వ్యయపరచిపడిపోకుండ మరమ్మతులు చేయించి యభివృద్ధి లోనికిఁ దెచ్చెను. ధర్మశాలలు - నూతనముగఁ గట్టించెను. దేవాలయ మంతయు మరమ్మతుచేయించెను.

శిథిలమగు ధ్వజస్తంభమునుదీసి నూతనధ్వజస్తంభము ప్రతిష్ఠించఁ జేసెను. లింగప్రతిష్ఠ గూడ చేయించెను. శ్రావణ మాసమున శివరాత్రికి మహోత్సవము జరిగించు చుండును. శైవబాలు రిరువ్పరికిను పనయనము చేయించెను. శైవవ్రతములకుందు మిక్కిలిప్రీతి. శైవుల యందభిమానము మోషు. కీ॥ శే॥ కొంపల్లి శరథయ్య అయ్యవార్తంగా తి సత్తమున కితఁడే మూలకదము. కీ॥ శే॥ శంకరా రాఘవుల వారికి గోత్రము మహోత్సవముగా జేయించిన వారిలో నితఁడు శ్లాఘనీయుఁడు. శైవులకుఁదదితరులకును సహాయముచేసిన వారిలో నితఁడు గ

కానీ ముఁడు. సంస్కృత వాణినిబద్ధమగు చెన్న బసవపురాణమును పరీభావి
సంవత్సరమున స్వలత ధనముతో ముద్రింపినదీ గుణశాలియే. సువర్ణ
మాలికాది స్తవముల ముద్రింపించినదీ భక్తుడే. సుమారు 200 వత్సర
ముల క్రిందటనున్న కాశహస్తి దీక్షితునిచే రచింపఁ బడిన నీకాశహ
స్తి విలాసమును యమూల్యగ్రంథమును ముద్రింపించినదీ శివభక్తుడే.
ఇట్టిభక్తునికేగులదైనముగానున్న పణికెల రామలింగేశ్వర తేత్రిమున
కొక యితీహాసము గలదు.

పణికెల రామలింగేశ్వర చరిత్ర.

శ్రీరాముఁడు రామేశ్వర తేత్రిమునఁ దనబ్రహ్మహత్య పోవు
టకై శివలింగ ప్రతిష్ఠ చేయ నెంచి శివలింగమును దెచ్చుటకై హను
మంతునిఁ బంపెనట ! హనుమంతుఁడు వాలముతో శివలింగమును జుట్టి
తీసికొని వచ్చుచు నీగుట్టమీఠ పవిత్రస్థలమున నుంచి లఘుశంక కై
పోవుచుండెనట ! అంతశ్చింత "హనుమంతా" ముహూర్తము సమీ
పించుచున్నది. నీవ లస్థము చేసిన నేఁచటనే ప్రతిష్ఠింపఁ బడుదును.
నేను కిలిచినవ్రడు వెంటనే రావలయు ననెనట ! సకేయని యీహను
మంతుడు వెళ్లెను.

ముహూర్త కాలమున శివుండు "హనుమంతా ! హనుమంతా !
హనుమంతా ! " యని ముమ్మాగు పిలచెను. కాని, హనుమంతుఁడు
పాదప్రక్షాళనాది కృత్యము లాచరించుకొని వచ్చునప్పటి కాలస్యమ
య్యెను. అంత శివుం డచ్చటనే ప్రతిష్ఠింపఁబడెను. హనుమంతుఁడుప
చ్చి తానెంత మొఱపెట్టుకొనినను శివుండటమంషికవలలేదు. హనుమం
తునికి గోపము వచ్చి చెంపపెట్టుఁబెట్టిపోవుచుండెను. అప్పుడు శివుం
డు "హనుమంతా ! పోవువాడవు పోవుచుంటివిగాని నాకు నాచ్చా
డకముగా రెండు బండలు పెట్టి ప్రామ్మరగా" అతఁడు కోపముతో ని

టునటు రెండు ఒండలు పెట్టి పైన నొక పెద్దరాతీబండను స్వపాలము.
తో విసరి వేసిపోయెను. హనుమంతుడు చెంపపెట్టు పెట్టినగుర్తు నేటివ
టకునామహాలింగము మీదఁగన్పించుచున్నది. పార్థసారముగన్నభ
గవంతునికి- సమ్మవ్వరోకలిపోటులుతిన్న పరిమేశ్వరునికి భక్తుఁడగుహ
నుమంతుని చెంపపెట్టు ఒకలక్ష్యములోనిది కాదు.

ఫణి కెల రామప్ప యని పేరేల వచ్చెను?

ఫణిగల రామప్ప యనియు- ఫణి కెల రామప్పయనియు రెండు
నామములు వ్యవహార మందీగుట్టకుఁ గలవు. ఫణి అనగా సర్పము. కొం
తకాలము వఱకు నొక నాగసర్పము- యీ రామలింగేశ్వరుని నాశ్రయిం
చి యుండెను. అందువలన ఫణిగల రామప్పయని పేరువచ్చినదని కొం
దఱుందురు. పణికయన గుహయని యర్థము- గుహలోనున్న దేవుఁడుగ
నుక ఫణి కెల రామప్ప యని పేరువచ్చి యుండును.

క్షేత్ర మిహాత్మ్యము.

రామలింగేశ్వరుఁకిచానవట్టములు పైనుంచి నీగవేసినవిగాఁచాన
వట్టము చేయించియందు, లింగప్రవృత్తి గాఁకపఁ బడలేదు. రెండుపా
నవట్టముల వఱకుఁ జూచిన వారు నేటికిని గలరు. క్రింద నెన్ని గలవో
తెలియుదు. ఆక్షేత్రమున శివకుండమనియొకకుండముగలదు. అనేకులు
తమ మనోరథసిద్ధికై రామప్పగుడికిఁబోవుచుండురు. యాత్రీకులుగూడ వ
చ్చుటగలదు. నేటివఱకును వహితులుగన్పించుచున్నవి. కొండపర్తియ
గనాలులకీ రామప్ప యందు మిగులభక్తి గలదు. పణికయ్య వీరభద్రా
య్య యను నిరువు రగనాలు లీదేవుని యొద్ద నిరాహారమై తపము చే
య నారంభించి తపమునకు ముందువారు తమవాలుకనుకత్తితోఁ గోసి
కొని తమముఁదఱ నున్న విభూతి పల్లెరమునఁ బడవేసితపము చేయు

చుండిరి. నియమిత దిన సంఖ్యపూర్తియగు నప్పటికి గ్రహముగా వారి నాలుక కచ్చుచుండుటయు- కల్లెములోనినాలుక కఱగి పోవుటయునంభమించెనట! ఈవిషయము చూచి కేమని నేటికి గొండలు చెప్పుచున్నారు. మార్వాడీలు నీదేవసందర్శనమున దమమనోరథములు సఫలమగుటచే ధర్మశాలులు కట్టించియున్నారు.

ఉప సంహారము.

ఇందు యాత్రీకులకు మంచివసతులు గలవు. ఉదకము అమృతమేగాని వేరుగాదు. ఆరోగ్యకరమగు చల్లని గాలి. ఆరోగ్యభాగ్యమపేక్షించు వారికిది దివ్యక్షేత్రము. కట్టిన్మక్షేత్రమున కేగి యాత్రీకులు పర్వతవర్ధనీ సమేతుడయిన రామలింగేశ్వర స్వామివారి యనుగ్రహ పాత్రులగుదురు గత.

ఈశ్వర ముద్రణము వలె సోత్సాహపరచినకండిత. బ్ర. శ్రీ. పులిపాక మహానందీశ్వర శాస్త్రిగారికిని- గ్రంథ ప్రవాతలగు బ్ర. శ్రీ. ములుగు సుబ్రహ్మణ్యరాధ్యులవారికిని మాకృతజ్ఞతలనర్పించుచున్నారము.

కట్టిదేవాలయాభివృద్ధికై తనుమనోధనముల మిగుల పెచ్చించుచు నక్తందివములు పాటుబడుచున్న రామిణి మల్లయ్యను పర్వత వర్ధనీసమేతుడగు పణికెల రామలింగేశ్వరస్వామి - ఇతోధిక చిరాయురారోగ్యైశ్వర్య పుత్రిపాత్రాభివృద్ధి నొసంగి సర్వకాలము రక్షించుగాత,

వరంగల్.

ఇట్లు,

30-1-1931

విద్వాన్ ముదిగొండ వీరేశలింగశాస్త్రి.

శైవప్రచారిణీ సంస్కృత విద్యాశాల.

ని ప య సూ చి కా .

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే . ప్రభమవిలాసః

విషయము.

పుట.

దైవీస్తుతిః	౧
పార్వతీపరమేశ్వరస్తుతిః	౨
పరశివస్తుతి	౩
బ్రహ్మశబ్ద విచారః	౪
యోగసూత్ర మనీరసనం	౫
జగజ్జన్మానకారణత్వ విమర్శః	౬
కథిహరికాలాన్నిరుద్ధి జన్మవిచారః	౧౧
గంగాధరత్వ-విచారః	౧౨
బాణాసురనిమిత్తక పరాజయ విమర్శః	౧౩
రామశబ్ద విచారః	౧౪
ప్రసాదస్వీకార విమర్శః	౧౫
పురాణతామసత్వ విమర్శః	౧౬
బ్రహ్మహత్యా విచారః	౧౭
గజేంద్రోపేక్షా విమర్శః	౧౮

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే-ద్వితీయవిలాసః

శైవమతవిచారః	౧౯
శైవభేదనిరూపణం	౨౦
లింగధారణ విషయ నిరూపణం	౨౧
జటాధారణ దీక్షా విచారః	౨౨
భూతిధారణ ప్రశంసా	౨౩
ఉర్ధ్వపుండ్ర విచారః	౨౪
సంచ సంస్కార విచారః	౨౫
శంఖచక్రాంకణాది విమర్శః	౨౬

విషయము.

పుట

ప్రకృతి నిరాసః.

...

...

22

ముక్తి విచారః.

...

...

25

పిష్టస్పర్శపదవాచ్యత్వ విచారః.

...

...

33

శ్రీ కాళహస్తీశ విలాసే- తృతీయ విలాసః.

అంత్యస్థిక్రమశి కా.

...

...

100

శివభక్తి విచారః.

...

...

101

అవిముక్త నిరూపణం.

...

...

102

అశ్వాశ్రమ పాశుపతానాం విచారః.

...

103

పశుపతి పాశపరామర్శః.

...

104

శివాద్వైత నిరూపణం.

...

...

105

సాయుజ్య ముక్తి విచారః.

...

...

106

దహరోపాసనా.

...

...

107

శ్రీ కాళహస్తీశవిలాసే- చతుర్థవిలాసః.

సృష్టి విచారః.

...

...

133

శివనిందకానాం విచారః.

...

...

134

లింగపూజాప్రాశస్త్యం.

...

...

135

శాయిత్రీ విచారః.

...

...

136

శివస్య గుహవాసిత్వాది నిర్ణయః.

...

...

137

శివనిష్ఠ్యభేదపరామర్శః.

...

...

138

శాయిత్రీవిచారః.

...

...

139

శివతారకాభేదనిర్ణయః.

...

...

140

శివపరాత్పరత్వం.

...

...

141

...

శ్రీకావ్యాం నమః

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే

ప్రథమ విలాస ప్రారంభః

కపి స్తుతి.

శ్లో॥ శ్రీకాళహస్తీశ విలాస పుస్తం । సిద్ధం పురస్సన్నత దైవతాయే ॥
2చండీశ్వరీవాద సమీపదేశే । సింహాసనే సన్నిహితాః పశంతు ॥

పార్వతీ పరమేశ్వరస్తుతి.

శ్లో॥ మాతాచేత్కుపితాగిహితాచశృణం । బాలస్య తా4తస్సచేత్
కృద్ధం స్యాత్ కృషయా సషేత్యశరణం । లోకోభోగేషు క్షేమః
తస్మాన్నేతరా యువాం హరిహరా । యద్యప్యహంశంకరం
సర్వోత్కర్ష మదై మితత్రీభవశా । పాల్యః కృపాశాలినా ॥

పరిశేవ స్తుతి.

శ్లో॥ బలతూనత్వం పరంబ్రహ్మ పురుషంకృష్ణపింగళం॥
ఉద్భవ రేతం విమాచాక్షం । విశ్వరూపం నమామ్యహం ॥

బ్రహ్మశబ్ద విచారః

ననుకోయం బ్రహ్మశబ్దాభిలాషః । యస్యపరశ్వేనమాన్యత్వముచ్యతే ॥
యద్యపి బృహత్వాద్బ్రహ్మవాత్వాచ్చాత్మైవ బ్రహ్మత్వంచ్యతే ॥
సచాయమాకీటపతంగేభ్యః దేవఋషిభ్యశ్చ పౌణ్యశాస్త్రోన్మాదహం
మితి ప్రత్యక్ష సిద్ధత్యేన పరత్వా భావాచ్చన ప్రకృత నమస్కార వి
షయతాం ప్రతి కన్యతే ॥

తథాపి యస్మా ద్భ్రంశాయతి తస్మాద చ్యతే బ్రహ్మేతి । చ
హాన్వాపర పర్యాయా పరి చ్ఛిన్నమాపభ్రహత్వా యోగాత్ , దేహ
జి పరిణామ యిత్యత్పరూప భ్రంహకత్వా యోగాచ్చ, అహమి నైతా
స్మిన్ సదనే జానాన ఇతి పరిచ్ఛిన్న తయాను భూయ మ నాజ్ఞీవాద్వి
లక్షణః పరమ పురుషః పరమేశ్వర పవ ప్రకరణా నగ్రహీతయా ధర్మ
ణశ్చిత్త్యా “అథ కస్మాదుచ్యతే బ్రహ్మేతి” ప్రశ్నోత్తర మాప తయా
భ్రహత్వాది బ్రవృత్తి నిమిత్తాత్ బ్రహ్మపదాదవ గమ్యత ఇతి సవప
నమసాకర్యః ప్రతియతే ॥

సరకోయం నారయణపవ ఉక్తః “నారాయణ పరం బ్రహ్మే
తి శృతోచ । భారతేచ । ‘పరమం యోమహత్తేజః । పరమం యోమ
హత్తపః । పరమం యోమహ ద్బ్రహ్మ । పరమంయః పరాయణ ,
మితి, భాగవతేచ । “ బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి భగవా,,నితి శబ్ద్యత ఇ
తి భగవచ్ఛబ్ద సమానాధి కరణ బ్రహ్మ పద ఘటనాచ్చ , విష్ణు పు
రాణే । “విశ్వస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశ సశ్రియః జ్ఞానవైరాగ్య
యోశ్చైవమణ్ణాం భగ ఇతీరితః । ఏవమేవ మహాశంభో భగవానితి స
త్తమం । పరమ బ్రహ్మ భూతస్య వ సుదేవస్య నాన్యగః తద్బ్రహ్మ
తత్పరంధామ తథ్యేయం మోక్ష కారణం తదేవ భగవ ద్వాచ్యం స్వ
రూపం పరమాత్మనః । వాచకో భగవచ్ఛబ్ద స్తస్యైద్యస్యైవయూత్మ
ణః । శబ్దోయం నోపచారేణ హ్యన్యత్ప్ర హ్మప చారిత్యతి । విష్ణు బ్ర
హ్మ భగవచ్ఛబ్దానాం నారయణే చుఖ్యత్వా వగమాత్ ।

యోగరూఢ మతఃరసనం

నకు కేకస్తత్వం తపోబ్రహ్మ । బ్రహ్మబ్రహ్మే ప్రజాపతిరితి ని
ఘంటు వశాజ్ఞాన్యజీవాదావపి బ్రహ్మ పదశ్చి న్మా గోదృష్ట ఇత్యచేత్ న ॥

తేహం నిరతి శయ బృహత్స్వ యోగేన అమృత్యుత్వ కల్పనాత్ । కా
జాదావై శ్వర్య తేన యోగేనేశ్వర పద ప్రయోగస్యై వైతస్మి న్నా
రాయణే మృత్యు బ్రహ్మ పద మన్యత్రామృత్యు మితి॥ అన్యే “తిద్విజ
జ్ఞాస్య తద్బ్రహ్మతి జ్ఞాస్య బ్రహ్మ పదం నారాయణే యోగ రూ
ఢం । అథకస్మా దుచ్యతే బ్రహ్మ బృహంనోహ్యస్మిన్ గుణాకతిపూ
ర్ణగుణత్వా వగమేన గుణపూర్తా యోగ కత్వాత్ । “ తదేవ బ్రహ్మ
మరపం కవినాం అబస్య వాభానభ్యే కమితి అతస్సయుదే మనసా
చరంతం ,, తిత్వానినాసయుదే ఇయ కమలనాభం తదేవ విదుషాం
మతే బ్రహ్మతి నారాయణే విద్య దూర్ఢ్యం గీతాత్ జీవానా బ్ర
హ్మపదరూఢి సత్వేతన్యాజ్ఞరూఢిత్వేన విద్యదూర్ఢ్య పేక్ష యాదుష్ప
లత్వాత్ । అనాభానిత భ్రమ మూలాయా ఆర్య ప్రసిద్ధేః ప్రాబల్య
స్యయథవరాహాది పదేషు సిద్ధత్వాత్ । ఏవంబ్రహ్మపదం విష్ణుమృత్యు
విష్ణు నిష్ఠా శేషార్థత్వాత్ భగవత్పదనత్ । ద్వితీయ మతే : ష్ణు సూ
గమాథత్వా ద్విష్ణు పదవత్ నచాప్రయోజకత్వం శ్రుతి తస్మిన్వచన
యాధాధ్యాత్ ద్వితీయే గుణపూర్వనంభవస్య విపక్ష బాధ కత్వాన
త్రాచ్యతే ॥

యద్యపి బ్రహ్మ పదం భగత్పదవ దితి దృష్టాంతేన విష్ణుము
త్యుత్వేన శ్రుతి పురాణాభ్యాం ప్రతీతం । తథాపితత్రైవ నముఖ్యం
అవయవాధానా గమస్య న పవాదిసాంనానాధానాంసర్వేష్వధేనా
షు స్వగాదిష్వభావేన మృత్యుత్వా నాని కత్వాత్ । నహి నపదం గ
మ్యోక్త్య మశాసనాత్ గచ్ఛతీ గౌరితి ఉత్పత్యాదినా నాన్నాద మ
ద్వ్యుక్తావేన మృత్యుం భవితు మహాతి॥ హరిపదంవా అవిద్యా తత్కా
ర్య మూహాత్ త్రిత్యేన హరితీతి హరిరితి విష్ణో రేవముఖ్యం భవతి । నా
న్యోగోక్త్య ప్రతిపాదక నిఘంట్యాది విరోధాత్ । అన్యథానా నాధోక

చేదక ప్రసంగాత్ ।

ఽన్విశ్చర పరశ్యాపి రాజాదా వైశ్వర్యే లేశయాగేనా ముఖ్య
త్వం నన్యదితిచేత్ ॥ యతానుగత శక్య తావచ్చేదకస్య పవృత్తి
నిమిత్తస్య ఐశ్వర్యస్య సద్భావేన నానాధర్మాభావాత్ బ్రహ్మభవ
వన్నిఘట్యాదా నానాధర్మేనా క్రిందితదనాచ్చ ।

సనునిఘట్యాదా వశాత్కథం వేదాధర్మ నిశ్చయః అస్య పాదపే
యశ్వేన అపాతుపేయపేదాధర్మ నిర్ణయే నామాన్య భావానితిచే
న్నైవం ॥ పాతుపేయస్య శ్వనాది ప్రయోగ స్మారకశ్వేన స్మృతివ
త్ప్రమాణత్వాత్ । ఐకమాలభ తేత్యాది వాక్యార్థ నిర్ణయే । అనా
ర్య ప్రయోగస్య పృథగ్యోగిత్య కథనాచ్చ । ననుఐకాది పదేష్వర్య
ప్రయోగా భావసతి అనార్య ప్రయోగో నిర్ణాయకః । బ్రహ్మపదేతు
యవాది పదవ ద్యాప్రయోగో నిర్ణాయక ఇతిచేత్ మైవం ॥ యః
ఋకారాణాం వ్యాకరణాద్యభి జ్ఞేవే నార్య త్వాత్తదీయ ప్రయోగస్య
కాత్యావవశి సత్వాద్భిన్నవిషయేనా రార్యానార్య వ్యవహారయో
గ్యిరథే తత్ర నిష్ణయాదత్ర తథాభావాత్ ।

అపేష్ట సీయ రాజ శబ్దస్య వ్యాకరణా జీవ్యానాది స్థేచ్ఛ ప్ర
యోగాను నారేణ జాతి పరత్వస్యైవ నిణాయాత్ । సను బ్రహ్మప
దే కథమను గత పవృత్తి నిమిత్తభావ ఇతిచేత్ సః బ్రహ్మేత్యక్షక
మిశ్యత్ర వేదేతరకం బ్రహ్మేత్యత్రప్రణవే బ్రహ్మవానితి శ్రు తౌ
చక్షుర్ముఖాదా చానుగతస్య శక్యతావచ్చేదకస్య వక్తు మశక్యత్వాత్
బ్రహ్మ బ్రహ్మే వృద్ధావితి భాత్వార్థ భూతాయాః సృష్టేః బ్రహ్మ
త్వజాత్యాదా వరుగమా భావేవ శక్యతావచ్చేద కత్వా సంభవాత్ ॥

తత్కాలేనానువా ద్బ్రహ్మేత్య జాతేవప్రవృత్తి నిమిత్తత్వా
చ్చావ యవాభావా దన్యస్య శబ్దా దప్రతీయమానస్య వా శక్య తా

వచ్చేనక శ్వే ఆతు పన గోపనాదావపి తథావక్తుంశక్యశ్వేన నానాధోచ్చే
దాప శ్వే||వస్తుతస్తు అధక స్మా దుచ్యతే ప్రాణః అధకస్మాదుచ్యతే బ్ర
హ్మే|| ప్రాణవప్రకరణధీషుప్రసోత్త కేషు వాచ్య వాచకయో రధేద
సంబంధ నూదాయా పర బ్రహ్మశి పరశశ్వ శి విద్యమానం నిరతిశ
య బృహత్వం ప్రాణవే ఆరోప్య ప్రవర్తమాన బ్రహ్మపదం ప్రాణవే
షుఖ్య మేవ||నహిరజ్ఞ సర్వ సర్వం దు గౌణం భవతి|| వస్తు తస్తు అధ
ర్మోప నిషది దేవావావైస్వంశోక మగమన్ తేనద్ర మఫ్మచ్ఛకో
భివానిః పాబ్రవీదహ మేకః ప్రాణమ చూషా వర్తామిచ భవిష్యామి
సాన్యః కశ్చనమర్తో వ్యతిరిక్త ఇత్యు పక్రమ్యతే దేవారుద్రం ధ్యాయం
తీతం మధ్యే పరా మృత్యు తక్షత దుద్రి చరితమిత్యపసం హారేణై
క వాక్యతయా రుద్ర పరత్వ నిర్ణయాత్ ।

తదుపాసనా నాధన త్వేన ప్రాప్తస్య ప్రాణవన్య ప్రశంసార్థం బ్ర
హ్మ భేదమారోఢ్య తద్వాచక బ్రహ్మ పదే ననిర్దేశ ఇతి రుద్రే ము
ఖ్యం బ్రహ్మం ద . । తదభేవానో పాత్ప్రణవేషి ముఖ్యమేవ । అన్యథా
హరి పదమసిభేక శాఖామృగాదా నముఖ్యం స్యాత్ । అరుమానమప్య
యుక్తం||విష్ణోముఖ్యత్వ సాధనే సిద్ధ సాధనాత్ । తత్రైవ ముఖ్యత్వనా
ధనే హరిపదేభ్యభిచారః । ఏవం యోగసూత్ర మత మపి సరస్వం చేత
వేదితన్యం ।

సిద్ధసాధ నావ్యభి చారా దేన విష్ణో వవయవ శక్తి రూపస్య
యోగస్య ప్రకృతే గుణవాచక బ్రహ్మ పదావయవా భావేన గుణప్రో
ర్తి వాచకత్వ యాపయోగి కత్వస్యా సంభవేన బ్రహ్మశి యోగ యా
ధత్వస్యా సిద్ధత్వాత్ ॥

నహిరజ్ఞాగి కే ధేను పదేయోగసూత్రః । పంకజపదేనావయవా
ర్థాతిక్రార్థ మూదాయుతాగి కత్వం కేనాపిస్వీకృతం॥ నను బృహంజ్ఞో

[illegible]

పదాది ప్రతీయ మాసస్య త్రాణాగుణత్వస్యా వచ్చేర శక్తే
ప్రయాణ భావాత్ । తహియాథ రేవాస్త్వితీచేన్న । విష్వత్వ ప్రకా
రక ప్రతీతే రభావేన తద వచ్చిన్న శక్తే రభావాత్ శ్వాసశక్త్య శక్త్య
త్వాదితి న్యాయాత్ ఏతేన నవిష్ణుర్నాహ గోస బ్రహ్మైత కల్పితసూ
త్రాయో రపి బ్రహ్మ పదాధా నిర్ణయత్వం ప్రత్యుక్తం ॥

అభేద పరత్వేనా పృథక్పత్తేశక్తి గ్రాహకత్వే ప్రమాణా భా
వాత్ । తదేవ బ్రహ్మపరమం కవీనామితి వచనయాధి సాధకం య
థాభిషేకాది గుణ యుక్తస్య రాజ్ఞః ప్రజా పరిపాలనం పరమో ధర్మః
త్యక్తే పాలన మేవ ధర్మపదస్య ముఖ్యం చోదనాలక్షణం త్వముఖ్య
మితి న యుక్తం భవతి ॥

చైత్రః పరమ ధార్మిక ఇతిస్వరూపేణ శ్రేష్ఠశ్చైవ చైత్రస్య
ధార్మికే పదం [ధార్మిక] యాగాది కర్తవ్యే ముఖ్యంచైత్రే చాముఖ్య
భిత్తపి నయత్తం | అన్యథా పరమపద వైయర్థ్య ప్రసంగాత్ || బృ
హదస్య సాధారణత్వే హి పరమపదం సాధకకతి భవతి | ఏతేన నా

రాయణ శరం బ్రహ్మేతి శ్రుతిః, శరమం మోమహద్బ్రహ్మేతి భావ
త వచసంచ వ్యాఖ్యాతం । గీతాసుచ నారాయణేన బ్రహ్మణః స్వస్య
చణ్డేన నిదేశాదిపి స్వస్మిన్ బహ్మపదస్య ముఖ్యత్వం సచారితం । ఉ
క్తం చ కీలతద్రుప్తా కీమత్వాత్ కంకర్మపురుషోక్తి మేత్యాది ప్రశ్న
మ అజన సేనకృతేషు భగవతోత్తరం దత్తం । శరం బహ్మపదమి
త్యా రథ్య అధియజ్ఞోవామే వేద్య, తేన తత్రీయది స్వయమేవపరం బ్ర
హ్మస్యా దిహమేవపరంబ్రహ్మేతి బ్రూయాదధి యజ్ఞోహమేవేతి వత్
తథా నోక్తం । తన్నాదస్యదేవ శరం బ్రహ్మేతి నిర్ణీయతే ॥

యద్యేవ నపి బ్రహ్మపదస్య విద్యద్రూఢిః శివే బ్రహ్మ విద్యా
యాధిస్త్వవచా ॥ తథాహి శ్వే తాశ్చ తరోపకమే బ్రహ్మవాచినో వదం
తి కిం కరణం బ్రహ్మేతి ప్రశ్నమత్కానంతరం యః కారణాని నిఖిలా
ని తాని కాలాత్మ యుక్తాన్యధి ఉష్ట శ్యేక ఇతి సతశానస్స ఏకో రుద్రః
శివ ఏవ కేవల ఇత్యాది వాక్యై ర్బ్రహ్మవిద్యారంభే రుద్రే బ్రహ్మ పదప్ర
యోగ వ్యవహారయో రవిగ మాత్ । ప్రబలాచ బ్రహ్మవిద్యా యాధిః
విద్యద్రూఢ్య పేక్ష నూ ఏహం శ్రేన్యత్వాత్ । తథాచ స్మృతిః విద్య
త్సు కృతబుద్ధయః కృత బుద్ధిషు వక్తానో వక్తృషు బ్రహ్మ వాచిన ఇతి
తస్మా ద్బ్రహ్మేదం విష్ణో వేవ ముఖ్యం సభవతి । నానాధత్వాత్ । గ
వాది పదవత్ సచాప్రయో జకోహేతుః । ఏకత్ర ముఖ్యే శ్వేనానాధే
షు పరిగణనానుసంజతేః । నుగతస్య శక్యతావచ్ఛేదకస్మా సంభవోక్తే శ్చ త
స్మాత్పరమ పురుష సత మేశ్వర ఏవపరబ్రహ్మ జిహ్వావేదినా మితిసిద్ధం ॥

జగజ్జ్వాన కౌణ్ఠ్యవిమర్శః

నమ కృధి వ్యాంశివస్యకథం శరబ్రహ్మత్వం తల్లక్షణశ్వేన వే
దాంత శాస్త్రే ప్రసిద్ధస్య జగజ్జ్వానాదికారణత్వస్య సారాయై కస్యై
త్వాత్ తథాచ సారాయ శోప నిషదిశూయ తే । ఏకోహవై సారాయ

తారపరశ్వాత్ తానుచక్రష్ట వాక్యం అహంసర్వస్య ప్రభవోమత్తస్య
ర్వం ప్రజర్తతక్తి అభ్యుద్ధాన మధర్మస్య తథాత్మానం సృజామ్యకామితి
చ ॥ విష్ణుపురాణేచ ॥

శ్లో॥ ప్రజా సృసజః భగవాన్ బ్రహ్మనారాయణాత్మకః । ప్రజాపతి
పతి దేవాయధాతన్నే నిశామయ । బ్రహ్మనారాయణాభ్యాశా క
ల్పదా భగవాన్ యథా । ససజః సర్వభూతాని తదాచక్షు మహా
మునే ॥ ఉత్తర రామాయణేచ । సవై నారాయణోదేవ । శృంఖచక్ర
గదాధరః । విధాతాచైవ భూతానాం । సంచాతా చతద్దైవచ । య
స్మకార్థం భవోబ్రహ్మపితామహ పితామహః । కైలాస నిలయ శ్రీ
మాన్ । భవశ్చ కోధసం భవ ఇతి తస్మాత్ శ్రుతి స్మృతీతి హాసపు
రాణైరుప బృంహిత నారాయణోప నిషన్వాక్సేన నారాయణస్య జగ
జ్జన్మాది కరణత్వం ప్రకీతమితి జగజ్జన్మాది కరణత్వ రూపలక్షణ ప
త్వాత్తదేవ వేదాంత వేద్యం పరబ్రహ్మేతి వేదత్ర బ్రహ్మః ।

యన్యపి విష్ణోర్జగత్కారణత్వం శ్రుత్వాపి సిద్ధం । తథాపి నత
ద్రష్టాని లక్షణా ॥ సూక్ష్మమాత స్పష్టనంతరం దేవాది సృష్టేః పూ
ర్వం సస్యశృతత్వాత్ ॥ తథాచ : శ్శువురాణే ॥ ఆపోనారా ఇతి పూర్వ
క్తా । ఆపావై సరసా సవః అయనం తస్మాత్ పూర్వం । తేననారాయ
ణస్సృష్టేః । తోయూంతస్సమహింహిత్యా । జగ జ్జేకార్ణవేప్రభుః । అ
నుమానా తదుద్ధానం । కర్మకామ ప్రజాపతి రితి ॥

సచాపో నారా ఇత్వాది వాక్యం బ్రహ్మస్మి పూర్వం నారా
యణః స్మృతం స్మృతి ప్రకారం వాదయతుం శక్నోతి ॥ తథాశృతత్వా
త్ తథాహరి వంశే । విష్ణుః స్వయం భూర్మగవాన్ । సిస్మక్షుష్వివి
ధాః ప్రజా । ఆకాపనసగ్ధానా । తానువీర్యమకాసృజత్ । తదంజ మ
భవద్దైవం । సహస్రార్మునమ ప్రభం । ఇ ఆపో నారాయణ ఇతిచ

శివస్యతు సూక్ష్మభూత సృష్టేః కర్తుతః పక్షీయశే || ధాహి శ్వే
తాశ్చ త శే || యదాతమస్తన్నదివాః రాత్రిర్నసన్మచానక శివ ఏవ కేశ
లః | తదక్షర తత్సవిత్ సర్వం పశ్యచ తస్మాత్ప్రసృతాపురాణీని |
అతః ససన్నచా సన్నిహి వ క్షావ్యక్తా భయ ప్రపంచ భావం శ్రీవా
ద్య లిస్మిన్మాతే శివస్మై వ విద్య మానత్సేన కారణత్వ ముక్త్యా ఏవ
కారణాన్య కారణత్వం మిన్య కేవల పదన సమానాభ్యధిక రాహి
త్యమక్తం |

అనాది ప్రజ్ఞా ప్రేరకత్వం చోక్తం హరివంశే || అవ్యక్తం కాత
నం యతు ! త్వం సదస చాత్మక | ప్రధాన ఫరుషంతవాన్తా వి
ర్మమి విశ్వమిశ్ర రః | లంబై విద్ధిమహాగ జన్ | బ్రహ్మణ మమితే జ
నం | స్రష్టారం సర్వభూతానాం | నారాయణ పరాయణ | అనాంకా
రస్తు మన త స సామూహాని జజ్జిరే | భూతస్సర్వభూతేభ్య ఇతి స
గ్గస్సనాతః || త్యస్మాం సృష్టే కర్తురీశ్వర పదాధికస్య నాగాయాప
రాయణశక్తేన నారాయణ ద్భేద ఏ . గమ్మ శే ||

నారాయణే బహు ప్రాహిషస్త్వి సమానమూ రనన్వయగాత్ | క
ర్మధారయే తు విశేష స్య పు ర్ననిచ త ప్రసంగాత్ | లిస్మిన్నధ్యా
యే ఉత్తంగింధ సందర్భేణ | ఆప ఏవనసహాదా విత్వానారాయణ
కర్తృ కావాంతర సృష్టి ప్రకాపదనా న్నారాయణో పనిషద్వాక్య ము
వాంతర సృష్టిపరః | శివ ఏవ కేవల ఇతి వాక్యంతు సనాతన సృష్టి ప
రమితి విభాగః | నచన బ్రహ్మేశాన ఇతి వాక్య విరోధః | తస్మాత్ తా
ర రుద్రాభావ పరత్వాత్ విష్ణు పురాణేచ | తతస్సత్త్వరమం బహు
పరమాత్మా జగన్మయః | సర్వగస్సర్వభూతేశ శ సర్వాత్మా పరమేశ్వరః
ప్రధానం ఫరుషంచాపిప్రశస్య త్మేచ్ఛ రాకారం | త్విభ మామాస
సంప్రాప్తే | సర్వకారేవ్య యావ్యయా || ప్రధానత్వేన కర్తృత్వంచ వి

జ్ఞోరుక్తం । యథాసన్నిధి మాత్రేణ గంధః క్షోభాయజాయతే । మన
సా నోఃకర్తృత్వా । తథాసాఃరమేశ్వరః । స ఏన క్షోభకో బ్రహ్మ
న్ । క్షోభశ్చ పురుషోత్తమః । ననయోచ వికాసాభ్యాం । కథాన త్యే
పి చర్ధతః । వికాసావత్స్య మాపైశ్చః బ్రహ్మసూపాది భస్సనా । అ
వ్యక్తయాఽంచతథా । విష్ణుస్స శ్శ్వరః స్మృతః ॥

అత్రఃరమేశ్వర శబ్దార్థఃస్య గంధ దృష్టాంతేన నిర్వికారస్యైవ
క్షోభకత్వ కథనాత్ । పురుషోత్తమ శబ్దస్యార్థఃస్య సమోచవికాసాది
వికారేణ క్షోభ్యత్వకథనా న్న తయో గ్విరుద్ధధర్మయోరభేదః॥ విష్ణోః ప్ర
కృత్వ మాదిత్య పురాణే ఛ్యక్తం ఈశ్వరేణ ॥ నావయోవిద్యతే
భేదో । మద్భక్త స్వం ననశయః । త్స్మయం నన్మయరి సర్వం । అ
వ్యక్తం పురుషోత్తమం । జ్ఞాతాఃజ్ఞానసంపన్నం । మంత్రవాంత్వంమ
తవాకాశే । ప్రకృతిస్త్వం సురశ్రేష్ఠ పురుషోహం ననశయః । త్వమేవ
మాతా విశ్వస్య పితావాం పరమార్థతః । ఇతి హరివంశే విష్ణుపురా
ణాద్యు బృహిత పరిమి కారణత్వ జపపాదక శ్చేతాశ్చ తరవా శ్చే
నశివస్య పరమక రణత్వ ప్రతిపాదనాత్ । స ఏవ ఒగజ్జన్మాది కారణం ॥

* విధి హరికొలాన్నిరుక్త జన్మచారిః *

అథర్వో పనిషదీచ । ప్రాణమసి సాకారణై । రానాదాఃకే పర
మాత్మని । సంప్ర స్థా శ్శబ్దాద్యాయా తేజానంధ్యాదితత్వం సర్వమిదం బ్ర
హ్మసిద్ధ్యరుద్రేం గాస్తే సంప్రసూయంతే । అకారం కారణంతుభేదయః
సర్వైశ్వర సం స్నస్స శ్శ్వరశ్చ భువాకాశ ఽధ్యేవయ ఇ ఈశ్వరస్య
త్రయాణా ముష్పత్తికం నానంరం అకారణ మితిత్రయాణా వివిశేష
ణ పరమః రత్న నిషే ధావగయాత్ । కారణంతు భేదయ ఇతి తు
శబ్దే పూర్వ వైలక్షణ్యం ప్రతిపాద్య శబ్దోః పరమకార బ్యవిధానా
న్నిఃష్ణాప్తి రవతారపరా ॥

సన్మధర్మ నారాయణ శృంగ్య శ్శివనారాయణయో స్సకాశా
 ద్రుహ్మ రుద్రోత్పత్తి రవగవతి కథ ముభయజన్యత్వం తమోర్విగోధా
 త్ । పస్తు వికల్ప సంభవేనా విగోధస్య కల్పబదేన వ్యవస్థాపనో విగ
 తత్వ వ్యవస్థాయా అసంభవేనాద్వైత మైప్రవణశేన నిర్విశేష బ్రహ్మ
 పరతత్వ వ్యవస్థా క్రమఃగాదితిచోన్ । వైవం॥ సంకరకర్తృ రుద్రస్యై
 వనారాయణా దసంకర ముద్భుత్తశ్రవణాత్తదుశ్చ ॥ విష్ణు పురాణే । ఆ
 ణః కాలాగ్ని రుద్రో సౌభూత్యాపర్వనారోహంః । శేషాహిశ్వాస సంభూ
 తైః పాతాళాని దహత్యథా॥ వామనేచ । తమోమయస్తద్ధా వాస్యక
 సముద్భూత త్రిత చఃః । శూలవాణి కపాలీచ । హ్యక్షమాలాం నిద
 శ్శయన్ । ఉర్రరరామా యజేచ । కైలాస నిలయ శ్రీమాన్ । భవశ్చ
 త్రోధ సంభవ ఇతి ॥

భారతీ శిష్యకరణేనుశాసనీక । సోస్మజన్మకీణాదంగా । ద్భృ
 క్మణం లోకసంభవం । వామసార్వాత్మధా విష్ణుం । లోకరక్షాధా
 న్మోత్పత్తిః । హృదయాయ తథా రుద్రమితి । అనుమతి ప్రాయః । భా
 రతీ పుష్కరిమోతాధర్వహక్యేన బ్రహ్మనిష్ఠు రుద్రాకాం త్రీయాణామ
 ః శేషేణ స్మృత్యావగమాత్ రుద్రోద్భవేః కాలాగ్ని రుద్ర కరత్యా
 త్మై ॥ అకరణమితి నిషేధేన త్రియాణాంపి కారణ త్వం షేధాత్ ।
 తైలక్షణ్య ప్రాప్తిపాదకేన తుళ్యద్వైత త్రితయభిన్నత్వ శ్చ భో సముకా
 రత్వవిధానాత్ ఃష్టాత్మజై రుద్రతర పండ్వకల్పసస్య పరమ కారణ
 త్యాధీన త్వత్తదభావే తస్మా వ్యయోగాత్ । శివాది వదానాం క
 రణ తాచకనాం విష్ణుపరత్వ వాయుత్ ॥

పశుచర్మ గన్యా యేనైవ సదాత్మాని కదానానారాయణాది
 పదానామపి శివపరత్వవిష్ణు వక్తుం శక్యత్వాత్ ॥ తదుక్తం కైవల్యోపన
 మది ॥ సమవక్ష్యన్మ ప్రాణస్స కాలాగ్ని శ్చపింద్రమా ఇతి । పురాణేచ ॥

కరమాత్మాచ సర్వేషాం । నూధారః పరిమేశ్వరః । విష్ణునామాసవే
శః ॥ వేదాం శేషుచగీయశే ॥ విష్ణోర్నామాని యస్యాసా విష్ణునామా ।
దుష్టాగః కాంచనా శ్చయః చిత్రకావహ్ని సంజ్ఞ ఇత్యాదివత్ నారా
యణోపనిషత్సూతానాధాకం అధర్వోపనిషద్వాక్యంచ పూర్వ వా
చి ఉదాహృతం ద్రష్టవ్యం ॥

కించ ॥ యస్సర్వా లోకా సంభవయతి ॥ అజస్రిం సృజతి
వాపయతి నా తస్మాదుచ్యతే మహేశ్వర ఇతి ప్రయోగశ్చ విష్ణుజగ
దాది కారణభిన్నః ఈశ్వరభిన్నత్వాత్ బ్రహ్మాదివత్ ॥ నచాభాసనా
న యోగ తేషాం, పూర్వోక్త సృత్యాది విరోధాత్ । తస్మాజ్జగజ్జ
హ్మాది కారణాన్వయ బ్రహ్మ లక్షణస్య పరిమేశ్వరే కరిష్యేతత్త్వా త్ప
ర బ్రహ్మాన్వయం సప్రమాణ్యహం ॥

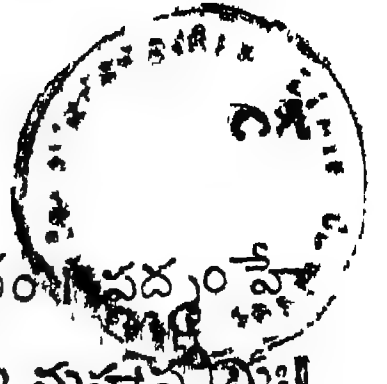
సయమాస్తు రుద్రస్య విష్ణో రుద్రత్విః బ్రహ్మణ స్స షాశాదుత్ప
త్తిశ్చ ॥ సధాచ విష్ణుపురాణే ॥ ప్రాదుగాసీత్ప్రభోరంకే । కురూ
రో సౌరహింశః । రురౌద సుస్వరం సాధ ప్రాద్రవద్ద్విజనత్తమ । కిం
రోదిక్షిత తం బ్రహ్మ । రుదగతం ప్రత్యువాచనై । నామిదేహీతి తింసా
ధ ప్రత్యువాచప్రజాపతిః । రుద్రస్త్వందేవ నాహ్నాసి మారోదీ
ధైర్యమావహ । తహోన్మాని దదాతస్మిన్ ॥ సప్తనామాని సప్రభుః ।
స్థానాః చైషా మష్టానాం షట్పత్రాంశ్చైవ ప్రభుః । భవశర్వం తథే
శానం తథాపశుపతిం ద్విజ । భీషముగ్రం మహాదేవమువాచ ససితా
మహా ॥ చక్రేనామాస్య ధృతాని । స్థానాన్మేషాంచ కరసః । సూర్యో
జలం మహీవాయుర్వహ్ని రాకాశమేవచ । దీక్షితో బ్రాహ్మణశ్చోస్స
ధుఇత్యేతాస్తపవః క్రమాత్ ॥ సుబాలోపనిషది ॥ లలాటాదుద్రోహ
యతే నామమీ కురునామా కరోదితచ ॥ నను బ్రహ్మణ స్సకాశా
మ్రోద్రోత్పత్తిశ్చాద్యది నారాయణా ద్రోద్రో జాయత ఇతి శ్రుతి ని

రోధః । నచకల్పభేదేనావిరోధః నారాయణస్య పర బ్రహ్మ భావజ్ఞేన
తస్మాదేవ సర్వోత్పత్తే ర్వక్తవ్యత్వాదితి చేన్న । బ్రహ్మణోపి నారాయ
ణ దేవోత్పన్నత్వేన । ఆకాశాద్వాయు రిత్యుచితత్వం చతుర్ముఖ నూపాద్వి
ష్ణుశ్చ కేవ రుద్రోత్పత్తిః । పరత్వేనా విరోధాత్ । ఉక్తంచోత్తర రామా
యణే । బ్రహ్మవాక్యం ॥ సుక్షిప్య చపురాలోకాన్ మాయయాస్య
యమేవహి । ఏకోణాన్ వే శయానమాంత్రం వై పూర్వమజీకన । ప
ద్మే దివ్యేర్కనం కాశేనాభ్యాముత్పద్య మామపి । ప్రజాపత్యం త్వ
యాకర్మసర్వం మయినివేశితం । తత్త్వం త్రయాణాం లోకానామధి కర్తా
స్వయం ప్రభురితిచ । తస్మాత్సర్వం కారణస్య నారాయణస్య నాభికను
లోత్పన్నాద్బ్రహ్మణ సృకాశాద్రుద్రోత్పత్తిః కథం? తస్య పరబ్రహ్మత్వ
మితి ప్రాప్తేబ్రూమః ।

చతుర్ముఖస్య నారాయణ దుష్పతై సత్త్వా వే వై తస్మిన్సర్వముప
పద్యతే । తదేవతునాస్తి తస్మాపి బ్రహ్మణః రుద్రోదేవోత్పత్తిశ్చైవ నాత్ ॥ త
థాచ శ్వేతాశ్వశరే ॥ యో దేవానాం ప్రభవశోచ్యద్భవశ్చ విశ్వాధికోరు
ద్రోమహర్షిః హిరణ్యగర్భం జనయా మాసపూర్వం సనోదేవశ్శుభయా
స్మృత్యా సంయుక్తుః । తైత్తిరీయేచ । యో దేవానాం ప్రథమపురస్తాద్వి
శ్వాధికో రుద్రోమహర్షిః । హిరణ్యగర్భం శశ్యతజాయమానః సనో
దేవశ్శుభయాస్మృత్యా సంయుక్తుః । యస్మాత్సర్వం నాపరిమస్తి కింధి
త్ । ఇత్యాది ॥

సనుచతుర్ముఖస్య నారాయణ నాభి కమరోత్పన్నత్వం గ్రత
తత్కథ ముపపద్యత ఇతిచేత్ । రుద్రోమహర్షిస్స బ్రహ్మణో నా
రాయణ దేహం ప్రశస్య నాభి మార్గేణ బ్రహ్మ ర్గమన పరత్వేన నారా
యణస్తుతి పరత్యాత్ ॥ తథా చోత్తర రామాయణే । రామవాక్యం ॥ వి
ష్ణుసుప్తే తథా బ్రహ్మ విషేశ జతరంతః । బహుప్రోజంతుః బ్రహ్మ

ప్రథమ విలాసం.

మహాభారతం సమావిశత్ || నాభ్యాం విష్ణోస్సముద్భూతం || సద్గుణం హే
మ విభూషితం | సతునిగ్గత్య వైబ్రీచ్ఛా మోగీభూత్వా మహావ్రాతం ||
సింహుః కృణోం వాయుం | పర్వతాన్ సుహీరుహాన్ | పునన్వయం
భువా ముక్తా | రావోవై వికృతస్తథా | తేనశబ్దేన సుప్రాప్తా | హ
రవై హరిణానహ | అథచక్ర ప్రహరణే సాధితౌ మధుకైటభావితౌ ||

అథవిష్ణు శరీర ప్రవేశ నిర్గమనయో ర్భ్రహ్మ పితృణాయ వి
ష్ణు నానహ రుద్రాగమనస్యచ | త్వంవై పూర్వమజీజన ఇతివత్ స్తుతి
పరత్వేనాగ్ధ వాదిత్వం యుక్తం || ధర్మోపదేశ ప్రకరణత్వాత్తేనైవ ప్ర
త్యవాయోక్తేశ్చ || పేదచాదస్తవే జైమిని వాక్యంచ || తన్న మామి మ
హాదేవ | యన్నియోగాదం జగత్ | కల్పనా భగవాన్ ధాతా |
యథా పూర్వ మకల్పయత్ | హరః సురనియం తారం కరం తమహా
మానతః | యవాజ్జయజగత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః | ఏవంచ
బ్రహ్మణస్స కాశాదుర్వోత్పత్తి రవతార పరా | తపనాతుష్టస్యపత
మేశ్వరస్య చతుర్ముఖ యాచ నాపరి పూరణాయ వరదాన ప్రయుక్త
త్వేన ప్రాదుర్భావ రూపత్వాత్ !

తథా చాదిత్య పురాణే | పంచవింశాధ్యాయే చతుర్ముఖ వా
క్యం || త్వమేవ పుత్రీరిచ్ఛామి | త్వయావాసదృశం సుతం | త్వన్నా
యామోహిత | శృంభోన వేద్మిత్వాం పరం శివ | ఈశ్వర ఉవాచ |
అహమంశేన భవితా | పుత్రస్తవ పితృమహా | జానం మద్విషయాక్షి
ప్రేమ | భవిష్యతి తవానఘ | ఏనం మోగీశ్వరశ్శార్జిజ్ఞ | మమైవాంశో
న సంశయః | నయత్వేన భవితా | మమా దేశాత్త నానఘ || త
న్నాచ్ఛ్వాతా శ్చ తరై తరేయ వాక్యాభ్యాం చతుర్ముఖస్య రుద్రా
దుత్పత్త్యవగమాత్ | తద్విరుద్ధానాం నారాయణ నాభి ప్రభవత్వ
ప్రతిపాదకానాం పురాణానాం విరోధాధి కరణ న్యాయేన బాధ్యత్వా

త్వం । నారాయణో పనిషద్వాక్యానాం భావాంతర సృష్ట విషయశ్చే
 నోపపాది తత్వాత్ । నారాయణా చ్చతుర్ముఖోద్వేషే శ్చ ప్రకృత స్థి
 మరూపత్వేన రామాయణ కూర్మపురాణాద్య వగత శ్చేన స్తుతి రూప
 త్వాత్ । రుద్రస్య చ బ్రహ్మలూటోద్భూ కేర్వరదాన ప్ర యుక్త శ్చేన
 ప్రాదుర్భావరూపత్వాత్ । లలాటాక్షద్రోజాయత ఇత్య త్రైవింగ్యో
 త్పత్తి ప్రతితి వద ధర్మం భారత వాక్య మూః స్వతంత్రోత్పత్తి శ్చేవ
 ణాభావాత్ । ప్రత్యక్ష సృజ్యత్వేన పాఠతంత్య ప్రతితేః నానుమే కు
 ర్నతి రుద్రాజ్ఞా పురస్పరమేవ నామా కరోతి చతుర్ముఖేన నామరణా
 వైచిత్ర్య తస్య కాలాన్ని రుద్ర శ్చేన పరమ క రణత్వరస శ్చేనా ద్భిన్నత్వ
 ప్రతి న దనాత్ ।

ఉద్యోగి ధ్యాయతో నానావివరాత్స హాసనఘః । పరామార్గకో
 నిర శాదంగుష్ఠ పరి మాణః ఇతి భాగవత వచనేన చతుర్ముఖస్యనాసి
 కయా నాకాయోత్పత్తి శ్చేనాన్ || వామన పురాణేచ । న మేష్ఠి మూ
 లా నపిత తదైవ । నిరాశ్చితా హం గిరిశృంగవాసః । సుతాంప్రతిచ్ఛా
 మిత వాద్విరాజ । ధర్మోదత్తాం భవతాచిరాయ । ఇత్యేవ వాక్య
 శ్చుచతుర్ముఖాత్ ఉద్భోత్పత్తిః అత ఏవనుదోన పరంబ హ్మ నారా
 యణస్మ జ్యత్వాత్ అస్మదాది వదిత్యుమానమపి నిరస్తం ।

శివస్య పరతత్వరూపత్వేరుదః పదకృధా స్వాగ్ని దేవతాత్మ
 నః పరబ్రహ్మత్వా భాజేనాం తే సిద్ధ పాదనాత్ । తదాత్మానం సృ
 జమ్యహమితి గీతావాక్యాత్ । సృజ్య శ్చేనస్వాత్మ న్నేన వ్యభిచారాత్ ।
 సచాన్మోశబ్దో దేహారఃశీప నామపి నిఘోషేన స్వనైవ సృజ్యత్వాత్ ।
 నచవిశిష్టం సృజ్యం స్పస్మిన్న పినమానత్వాత్ । హోతారాద్యభాగ
 వైయధాన్య దేవమేవ ప్రతియోగ సంభవాత్ తస్మాద్వైకా వ్యక్త
 భయ ప్రేమచ జహ్మదిపరమ కాఠిణంబ్రహ్మ విష్ణోది జనకం పరం

[బ్రహ్మ కరమేశ్వరో గంగాధర స్వర్వాధిక క్రితసిద్ధః]

గంగాధరశ్చ విచారః

అధకథం మహేశ్వరస్య గంగాధరస్య సర్వాధి కత్వం । గంగా
యాః విష్ణు పాదోద్గ తత్వేవతద్ధారణస్య విష్ణుపాదోదక ధారణత్వేన వి
ష్ణాధిక్యా పాదకత్వాత్ । తథా బిగవతే । యత్పాదనిస్సృత సరిత్ప్ర
వరోదకేన । తీర్థేన మూర్ధ్ని విధృతేన శివశ్శివోభూత్ । శునశ్చ విష్ణు
తత్పాద సలిలం యథేతి । శునశ్చ పురాణే గంగాం ప్రస్తుత్స ॥ తత్తః ప్ర
వహతి బ్రహ్మ స్వర్వాపకహరా సరిత్ । గంగా దేవాంగనాంగానా మ
నులేపన పింజరా । విష్ణుపాద వినిష్కాంతా । పావయిత్వేంమ ముఖ
దలం । సమంతా ద్బ్రహ్మణః కుండ్యాం గంగా పతతి వై దివః । వా
మపాదాంబుజాంగుష్ఠ । నఖస్రో వినిగ్గతాం । విష్ణుశ్చ భిభృశూత్
భక్త్యా శిరసావర్షిత శివః ॥ అన్యనివచ నాన్యత్రాద్ధి ద్రష్టవ్యాని ॥
ప్రయోగశ్చ ॥ శివః విష్ణుపేక్షయాధికౌ నభవతి । తత్సోదక ధారి
త్వాత్ యాయత్సోదక ధారి తదపేక్షయా సోధికౌ నభవతి । య
థా గురు పాదోదక ధారి శివ్య । నచాప్రయోజకో హేతుః । భక్త్యా
పాదోదకధారణస్య నైచ్ఛజ్ఞాపకత్వాదితి ॥

అత్రోచ్యతే గంగాయాః విష్ణు పాదోద్భవత్వేపి శివస్య తద్ధారక
త్వేపి తద్ధారణస్య స్వభక్తా నగ్రహ హేతుత్వే, ననై చ్యాపాద కత్వా
త్ । నహి క్షీరసాగర కన్యకాయాః లక్ష్మ్య వక్షస్థలే నిరంతర ధారి
తి లక్ష్మీధరో నారాయణ సాగరాపేక్షయా లక్ష్మ్య పేక్షయామా ధి
శో భవత్ । కింతవాధిక్య ప్రమాణ సన్భావ దధిక ఏవ ॥

రామాయణే బాలకాండే ॥ దేవ దేవే గతేతస్మిన్ స్వాంగుష్ఠ
గ్రాని పీడితాం । కృత్వా వసుమతీం రామ స్సంపత్సర ముహాససః ॥ అథ
సంపత్సరే పూర్ణే సర్వలోక సమస్కృతః । ఉమా కత్తిః కశ్యపతి । రా

జాన మిద మబ్రవీత్ ! స్మృత్యోహం తే కరశ్రేష్ఠ । కరిష్యామి తపః ప్రి
 యం శిరసా ధారయిష్యామి । శైలరాజమతా మహం । ఇత్యాది వచ
 నై ర్భగీరథతపసా ప్రితేన పరబ్రహ్మణా పరమకరుణికేన అనంతకల్యా
 ణగుణాక రేణ భగవతా పగమేశ్వరేణ భగీరథానుగ్రహాయ శిరసా గం
 గాయాధారణేనాపి నాధిక్యవశనిః॥

అపిచ తత్రైవ శూయతే శివాధిక్యం ॥ గంగాయాః పతనంరా
 జన్ పృథివీ న సహిష్యతి । తాంవై ధారయితుం కీర సాన్యం పశ్యామి
 శూలినః ॥ తత్రైవ బ్రహ్మచర్యం । రక్ష సర్వా నిమాన్ లోకాన్
 త్రితాకాన్ కర్తు మహానసి । దేవానాంచ వచశ్శృత్వా సర్వలోక మ
 హేశ్వరః । బాధ మిర్మిబ్రవీ త్సర్వాన్ । పునశ్చేద మువాచహ ॥ కిం
 చ సర్వలోక నమస్కృతః పశుపతి శ్చేతిచ శ్రుతిశ్చ ॥ యస్మై నమస్త
 చ్చిరః । యస్మై నమస్తస్మై త్వా జప్తవతి । ఏతావంతావై శశ్వో
 ద్విపాద శ్చతుర్పాదశ్చ తస్మాద్రుద్రః పశూనా మధిపతిః ॥ సర్వలోక
 మహేశ్వర త్వంచ అధర్వణో ఐనిషది ॥ నిరుక్తం ॥ య స్సర్వాన్ లో
 కాన్ సంశ్చక్షు స్స భక్షయతి । ఆజస్రం సృజతి వాసయతివా । తస్మా
 దుచ్యతే మహేశ్వర ఇతి అతః ఇతిహాస పురాణాభ్యాం వేదం సమవ
 బృంహమేదితి ॥ తాతు మేధా వినోదృష్ట్వా । వేదేషు కరినిష్ఠితౌ । వే
 దోప బృంహణార్థాయ తావగ్రాహ యతః ప్రభు రితి రామాయణస్య
 వేదోప బృంహణార్థత్వాత్ । ఉదాహృత రామాయణవాక్య నిష్ఠానాం
 శర్వమహేశ్వర సర్వలోక నమస్కృత పశుపతి శబ్దానాం దుద్రైకవి
 మయాణం వేద నిష్ఠ తత్తత్పదార్థోప బృంహణాధాత్వేన ప్రత్యక్షా
 య మానత్వాత్ । తత్తదుపక్రమాది విరోధాచ్చ నదేవతాంతర ప
 రత్వేన నయనం యుక్తం॥

గంగాయా అతి శయిత పావనత్వంచ మహేశ్వర సంబంధా తీ

న మిత్యుక్తం । తత్రైవ ॥ తే తత్ర ఋషిగంధర్వా వసుధాతల వాసి
 నః । భవాంగ పతితంత్రయః । పవిత్రమితి పన్నుశు రితి విష్ణు పురా
 ణేచ । శంభో ర్జ్ఞాకలాపాచ్చవిఃస్మాంతాస్థి శర్కరాన్ । స్థావయి
 త్వా దివం నిన్యేయూ వాపాన్ సకరాత్మకాన్ ॥ వస్తుతస్తు గంగా సహ
 ష్టుపనోద్భూతా ॥ కింతు హిమవదుత్పన్నా ॥ తథాచ రామాయణేరా
 మవాక్యం ॥ దుహితా శైలరాజస్య జ్యేష్ఠాయా విక్తు మహాకాశ త్రివి
 ధా హేతువా కేన స్థావయే శ్లోకపావనీ । కథం గంగా త్రిపథగా వి
 శ్శుతా సరిదుత్తమా । త్రిషు లోకేషు ధర్మాధికా । కర్మిభిః కైస్సమ
 న్వితా । తథాబ్రువంతి కాశ్యప ఇత్యాది ॥ తత్త్వ భుక్సు ప్రేరణే బ్రహ్మ
 వాక్యంచ ॥ ఇయం హైమవతి గంగా జ్యేష్ఠా హిమవత స్సతా ॥ వై
 శేయ వాక్యం ॥ గంగాహిమవతో జ్యేష్ఠా । దుహితా పురుషర్షభా త
 స్యాం కురు మహాబాహూ పితృకార సలిలక్రియాం ॥

నను విష్ణు పురాణ భాగవతవచనైర్విష్ణుపాదో ద్భవత్వం గంగా
 యాః ప్రకీతమితిచేత్ । విష్ణుపాదశక్తేన ధృవలోకా ద్యుపరిలోకా య
 పరిలోక స్త్రివవివక్షితత్వాత్ । తథాచ తస్మిన్నేవ ప్రకరణే పూర్వ
 వాక్యం ॥ యావన్నాశే బ్రదే శేతు మైత్రేయావస్థితో ధృవః । తయ
 మాయాంతి తావత్తు భూమీ రాభూత సాక్షవాత్ । ఊర్ధ్వోత్తర మృషి
 క్యస్తు ధృవోయత్ర వ్యవస్థితః । ఏతద్విష్ణుపదం దివ్యం తృతీయం వ్యో
 మ్న భాస్వరం ॥ అశుణ్య పుణ్యో పరమేష్ఠీణాపార్తిహేతవః । యత్ర గ
 త్వా సశోచంతి తద్విష్ణోః పరమం పద మిత్యాదినా అస్య ప్రకరణస్య
 భూరదిలోక ప్రతిపాదన పరత్వాత్ । ధృవా ద్యుపరిలోక ముక్త
 వచనాభ్యాం వర్ణయిత్వా తాభ్యామనైశ్చ పచనైః తస్మైవ లోకస్య
 విష్ణు పద త్వేన ప్రతిపాదన పరస్పరం । అస్మిన్ ప్రాశస్త్యో భావాన్
 మేధీభూతస్త్వయం భువివః । భువివచ సర్వవ్యోమీంషి జోతిష్మం భోవి

మ చ్యుతామి త్యాదినా తస్మైవ విష్ణుసాదాఖ్యస్య లోకస్య సర్వాధార
త్వ మత్వా ఏన మేతత్పదం విజ్ఞాన్ప్రతీయ మమలాత్మక మిహిన్ద్రైశ
స్వయాపం ప్రతిపాద్య తస్మాత్ శ్లోకాత్ । తతః ప్రవహతి బ్రహ్మ
ఇత్వాది పూర్వోదాహృత వచనై గంగా నిర్గమన వర్ణనాత్ । పూ
ర్వోత్తర ఫర్యాగాచనయా విష్ణుపద పదం నశరీరావయవ పరం । కి
తు వియద్విష్ణు పరిపాత్విశ్యాది నైఋతిక ప్రసిద్ధా కాశ పరం
విష్ణుః పదం విష్ణుపదమితి యోగాపేక్షయా తన్నిరపేక్షయా యథే
భవత్యాత్ ॥

తద్బలవత్వంచ । రథకారోగ్నిమాదధీశేత్యత) రథం కరోతీతి ర
థకార ఇత్ముత్పత్త్యా త్రైవర్ణక పశ్యే శేషా మాధానాధికారే అన్య
య స జన్య విద్యాయా సంభవాత్ ॥ జాతిపరత్వే విద్యాప్రియుక్తి గా
రవాత్ త్రైవిర్ణికపరిత్వ మేవేతి పూర్వపక్షానంతరం యోగస్యాన్తయ
వశక్తి సాపేక్షత్వా ద్విలంబిత ప్రతీతికత్వేన తన్నిర పేక్షయాథి శేవ
శేషోద్భావితత్వేన బలవత్త్వమితి రథకార జాతీయపవతిధానాధికారీ త
ద్బలాచ్చవిద్యాప్రియుక్తి రవికల్పనీయోతి సిద్ధాంత సిద్ధత్వాత్ ।

న చ వామసాదాంబుజా గుప్త సఖిసౌఖ్యో వినిగత మితి వా
క్యవిరోధః॥ ప్రకరణవశేన గంగాయా హిమవ దుత్పత్తి ప్రతిపాదకవ
చనావిరోధేనా కాశస్మైవనునోహర సాదాంబుజశ్వేన గంగాయాశ్చ త
దంగుప్త నిగతత్వేన చ ఉత్పేక్షాయాస్తుతి సంభవాత్ । దృష్టంచ ఆ
చేతనానాం పదార్థానాం చేతనావయవ నిరూపణేన స్తుతపరత్వం ।
సాగ్రా ఉపసాహను అధిపవణే జహ్నుచర్మ గ్రాహణో దంతామఖ
నూహనీయో నాసికోత్తరవేది రిత్వాదా ప్రమాణాంతర విరోధేచ
గుణవాదత్వ ముక్తం భట్టచార్యై ర్విరోధే గుణవాదశ్యదితి తా
మా యణ బాహ్యస్య గంగాయా హిమవత్కిన్యత్వ ప్రతిపాదకనాథక

వాదత్వం యుక్తం॥

న తేవాగన్మతాకార్యే కాచిదత్ర భవిష్యతీతి బ్రహ్మణానర ప్ర
దానస్య తత్రైవ త్మాయ మాణత్వాత్ । అథవా విష్ణుపాదాంగుష్ఠ
నఖ వినిభిక్షం బ్రహ్మాండ కటాహరంధ్రద్వారా అంతః ప్రవిష్ట కు
టిలాఖ్య బాహ్యజల ప్రవాహ యోగేన పాదాంగుష్ఠ ప్రభవత్వ వ్య
పక్షేః । తథాచ వామనపురాణే ॥ విష్ణ్వంఘ్రిణా ప్రసరతా కటాహే
భేదితేంబరాత్ । కుటిలా తస్య పాదాగ్ని । తస్మాద కుటిలాతతా ఇతి
వచనై గణంగేతి వక్తవ్యం ॥ తస్మిన్ పురాణే ॥ పృథగ్గంగోత్పత్తి వణా
నాత్ ॥ ఇత్యేవం బ్రహ్మణావాప్త హిమవద్దుహితామునే । ఆపోమయీ
బ్రహ్మతోకం । ప్లావయీమాస యోగినం ॥ నచ హిమవద్దుహితత్వే
న రామాయణ భారతవామన పురాణప్రసిద్ధాయాః విష్ణుపాద సంబం
ధి కటాహోదక సంబంధ మాత్రేణ తత్త్వానోదకత్వం యుక్తం ।

రథ్యాజలయోగి నామ పీఠరథ్యాజలత్వా పక్షేః సనుగంగాయాః
ప్రథమంవిష్ణు పాదోత్పన్నాయా ఏవ పశ్చాత్ హైమవ త్యవతీణానా
యా స్తస్మాద్భవం గతాయాఃహిమ వత్కన్యాత్వం జహ్నుకన్యాత్వవ
గ్దోణమస్తు ॥

జహ్నువద్ధిమవతోపి మార్గవశేన ప్రాప్తత్వాదితిచేత్ మైవం॥
ప్రథమం హిమవతస్సకాళాత్ మేనకాయా ముత్పన్నాయా ఏవదేవై
దేవతార్యాధం స్వర్లోకం ప్రతి నీతాయాః పశ్చాద్భగిరథానుగ్రీహ
య భూలోకప్రాప్తే బహుప్రమాణ సిద్ధత్వాత్ ॥

తథాచ రామాయణే ॥ బోధితారామ వాక్యేన విశ్వామిత్రో
మహామునిః॥ వృద్ధింజన్మచ గంగాయా వక్తు మేవోపచక్రమే । శైలేంద్రో
హిమనాన్నామ ధాతునా మాకరో మహా ॥ తస్య కన్యాద్వయం రా
మ రూపేణ ప్రతిమం భవియో జే రద హితా న మ తస్మాత్పాతా

ఋ మధ్యమా । నామ్నా మనోరమా నామ । షట్నీ హిమవతః ప్రి
యా । అథ జ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతాథా చిక్షీషణయా । శైలేంద్రం
వరమామాసుర్దంగాం త్రిపథగాం నదీం । దదౌ ధర్మేన తనయాం ।
హిమవాన్ లోకపావసిం । గంగా మాదాయ మాగచ్ఛన్ కృతార్థే
నాంతరాత్మనా । ఖం గత్వా ప్రధమం రామ గతిం గతమతాంవరః ।
సురలోకం సమాయాధా । విపాపా బలవాహినీతి ।

అత్ర విష్ణుపాదోద్భూతత్వే అస్మాన్లోకా దేవలోకప్రాపణ ప్రే
యశ్చ క్యం । తదపి పురాణ సిద్ధ మితి చేత్ తదుత్పత్తి ప్రధితే ర్గాణ
త్వాత్ కిమత్ర వినిగమక మిశచేత్ గర్భధారణో పయుక్త మాతృవ
ర్ణనస్య ప్రధమోత్పత్తిజ్ఞాపకత్వాత్ । అతఏవ ధర్మశాస్త్రే ఆత్మజన్మ
మూరసే ముఖ్యం దత్తకీర్తనాదిషు గౌణమిత్యుక్తం ॥ అతః గంగా వి
ష్ణుపదోత్పన్నాన హిమవత్కన్యాత్వాత్ గౌరీవత్ నచసిద్ధిః మేన కా
గర్భోత్పత్త్యా తచ్ఛిద్ధేః । శ్లో ॥ గంగా విష్ణుపదీ శివశ్చ శిరసా ధస్తేచ
తాంభక్తిమా ॥ నిత్యేవం శతశః పురాణ వచనైః తత్తత్తుతిప్రకృమేణజ్ఞా
నుంశఘులంగవః । పునరవోచద్గాధిపుత్రోమహాకా । మేనా యాంహిమ
వత్సుతైవ దివిజైర్నితా స్వలోకంప్రతి । నచ శంభో ర్విష్ణ్వ పేక్షయా
అధిక్యప్రమాణాభావః । తత్రైవ । నాహం న యశ్చో నచయూయమి
న్యే । యద్దేహాభాజో మనయశ్చ తత్త్వం । విధిప్రమాణం బలవద్య
యోర్వా తస్మాత్త తంత్రస్య కఉద్విజత్సేత్ ॥

తస్మాత్పురిమేశ్వరస్య సర్వలోకనమస్కృతత్వాదిభిః శ్రుతీతిహా
సపురాణోక్తైర్ధర్మైర్ని సుర్వోత్తర విశ్వాధిక్యా వగమాత్ గంగాయా
శ్చ హిమవత్కన్యాత్వా వగమాత్ తద్ధారణస్య భగీరథానుగ్రహ ప్రే
యక్తత్వాచ్చ పరమకరుణికః పరమేశ్వర స్సర్వాధిక స్తథాచ ప్రయో
గశీలః స్వసమానాభ్యుచికరహితః సర్వనమస్కృతత్వాత్ సర్వేశ్వర

త్వాత్ యన్మైవం తన్మైవం యథా అస్మవాదివదితి కేవల వ్యతిరేక్య
ను మానేన విశ్వాధిక్య సిద్ధిః । సచహేతో రక్రయోఽకత్వం రాజా
దావెనమస్కార్య త్వస్యాధిక్య ప్రయక్తత్వాత్ సర్వనమస్కార్యత్వ
స్య సర్వాధిక్యం వినానుపపత్తేః ఉక్తశ్చుత్మాది విరోధా చ్చేత్యలమతి
విస్తరేణ ॥

బాణాసురనిమిత్తక పరాజయ విమర్శః

సను శివస్య సర్వాధికత్వం రామాయ బల నిర్మాపితం ॥ త
త్కథం యజ్యతే ॥ రామాయణ ఏవ ॥ జ్యోతిత తద్గతుః దృష్ట్వా । శై
వం విష్ణుః పరాక్రమైః । అధికం మేనిరే విష్ణుందేవా ఋషిగణై స్తథా ॥
విష్ణుపురాణేపి ॥ చక్రే కర్మ మహాభారి బిభ్రాణో మానుషీం తనుంజ
గాయ శక్తం శర్వంచ సర్వదేవాంశ్చ లీలయా ॥ జృంభణ స్త్రీణాం
విందో । జృంభయామాస శంకరం । జృంభాభిభూతస్తు హరో । రథో
పస్థ ఉపా విశత్ । నశశాక తదాయాద్ధుః । కృష్ణేనాక్లిప్తకర్మకా ॥

ఏవ మన్యతాపి భాగవత హరిః శాదా బాణాసుర నిమిత్తకః
పరాజయశ్చూయతే ॥ తత్కథం శివాధిక్య మితిచేత్ మైవం విష్ణుపురా
ణవచనా ద్విష్ణ్వాధిక్య ముచ్యతే ॥ రామాయణ వాక్యాద్వా । నాద్యః
తస్మిన్నేవ ప్రకరణే బాణాసుర బాహుచ్ఛేదాఖ్య భుజకంఢానివారణ
సౌశ్వర వరానుసారితాత్ ॥

తథాచ శూరియతేతత్రైవ ॥ బాణోపి ప్రాణి పత్యాదా మెత్రాన్
ప్రాహ త్రిలోచనం । క్షేపబాహు సహస్రేణ నిర్విహ్లాన్న్యాః హవం వి
నా । కశ్చిన్నమైషాం బాహూనాం । నాఫల్మజనకో రణః । భహిష్య
తి వినా యద్ధం భారాయ మమ కింభుజైః ॥ శంకరః । మయూరధ్వజ
భంగస్తే । యదా బాణ భవిష్యతి । పిశితాశీయధానందం ప్రాప్యసి ।
త్వం తథా ॥ ఇత్యాది పరమ శారుణికేన పరబ్రహ్మకా షరమేశ్వ

రేణ నిజభక్తం బాణసురం అనుగ్రహీతుంతస్మాహుకారాది దోషప్ర
భవ రణకంఠూతిం చాపనేతుం । విషవృక్షోపి సంస్పృశ్య స్వయంఛేత్తు
మనాంప్రతీతి న్యాయేన తన్నివారణ స్యానుచితత్వాత్ ॥

జనాం(ముఖాం)తరేణతన్నివారణ మభిప్రేత్య తస్మై శరమాన్ గహ
శర్యవసన్నం భుజకంఠూతిశామకంరణరూపం షరం మయూరధ్వజభం
గస్త ఇత్యాది వాక్యేన దత్తవాత్ । నచ శంకరస్య జ్ఞంభణం వినా బా
ణస్య యుగ్ధం సంభావితం । నచబాణసుర తపశా ప్రసన్నేన పరమేశ్వ
రే శేంద్రాదిభ్యో భయనివారణాయ స్వపరద్వారవలకత్వ మభి
ప్రేతవతో బాణస్య అభిలషితం ప్రజ్ఞాయ ద్వార్ధతవతా పరమేశ్వరే
ణ యుగ్ధం సకర్తవ్యమితి యుక్తం ।

ఈశ్వరాజ్ఞా పరతంత్రేణైవ కృష్ణే నేశ్వరదత్త పరపరిపాలనాయ
బాణ శ్శిక్షిత ఇతి నేశ్వరాధిక్యస్య హనిః ॥ అన్యథా ॥ అ సతస్సంశ
యదృష్టోపి నాయం వధ్య స్తవావ్యయ ॥ మయాదత్త వరోదైత్య ॥ స్త
తస్త్వాం తుమయామృతాం ఇతీశ్వరాజ్ఞానవర్తనం నస్మాత్ ॥ అన్యథాక
మలభవ మనోభవ మోగ్నగహస్య ప్రతీకార ప్రసంగాచ్చ ॥ సనుక్తృ
ష్టస్య స్తుతిః కృతేహిచేత్ । నిర్మత్సర మహాత్మాః స్వాజ్ఞాకాణి శ్శి
ష్యాదీన్ స్తుత్వా లాలయిత్వా వాన్వకార్మం సాధయంతీతి సర్వప్రసి
ద్ధత్వాత్ ॥

అయంచ సర్వోపి వృత్తాంతః ఉపానికుద్ధ వివాహపర్యంతం ప
రమేశ్వరేణ సంకల్పిత ఇతి తదభిప్రాయాభిజ్ఞయా పార్వత్య పూర్వ
మేవ ఉపాయై వరోదత్తః । తథాచ అస్మిన్నేవ పురాణే ॥ వైశాఖ శుద్ధ
ద్వాదశ్యాం స్వప్నే యశ్చముదంతః । కిరీట్యతి సతేభర్తా రాజపుత్రీభ
విష్యతీతి ప్రత్యుత వామనపురాణే దక్షాధ్వర భంగే రుద్రాగమనానం
తరం విష్ణుః కలాయనానంతర శ్రీవణాత్సమ్యమేవ దుర్లభం కుతస్త

త్సమాధిక్యం॥జ్ఞానధరం హరిందృష్ట్యాకోధా దారక్తలోచనం । తస్మా
ద్దేశా దపాక్రియ్య కుబ్జోద్వాంతర్హిత స్థితః ॥ అతఏవ । అధికం మేని
రే విష్ణు ఋత్యాది రామాయణవచనంచ వ్యాఖ్యాతం ద్రష్టవ్యం ॥

అధిక్య జ్ఞానమాత్రస్య ప్రియా భ్రీమాసాధారణ న్యాధిక్యే
సాధకత్వాత్ ॥ సచ దేవానాం తత్త్వజ్ఞత్వం యుక్తం । అధిక్య జ్ఞానత్వే
సంతతమత్రైవ ప్రతిపాదనాత్ । సదాశివస్య నారాయణా పేక్షయా
అధిక్యం । నారాయణస్య తత్ప్రేర్యతయా తదుపసర్జకత్వం । త్రిపుర
భంగ ప్రకరణే శూన్యమేతపత్రం ననుస్కృత్యా అగ్ని మనీకగంధా
మగ్ం శల్కం విష్ణుం శేజసంతేబృవక కల్పయా మసిష్కతీతి రుద్ర ఇత్య
బృవక రుద్రో వై కూరః సోద్యద్వీతి శేషా మనురాజాంతినీ పుర
ఆసన్నిధి త్రిపుర విజయస్య కర్తవ్యత్వాత్ । తనపకరణత్వేన విష్ణోర్బా
ణత్వ ప్రతిపాదనా తత్ప్రేమోక్తృత్వేనరుద్రస్య స్వతంత్రకర్తృత్వావ
గమాత్ । తథాధిక్యస్య స్ఫుటత్వేన అధికం మేనిరే విష్ణుం ఇత్యాది
వాక్యోక్తాధికజ్ఞానస్య భ్రీమశ్చమేవ యుక్తం ॥ అన్యథా తద్ధనుషో మే
రోరక్షి భంగసమధికస్య విష్ణోః రామస్య గావణాది విజయాయ మేరో
రేకదేశభూత త్రికూట భంగాయ బహ్వయాసామభవో నన్యాత్ ।

శివస్యతు రావణేన కైలాసోత్పాటనే కృతే తన్నిగ్రహ యాం
గుప్తచాలనమేవ కృతం । నతు రామవద్బహ్వయాసాచుభూత ఇతి వ్యక్త
మాధిక్యం । తథాచాభియుక్త వచనం । అలభ్యా పాతాశేష్యలసచలి
తాంగుష్ఠశిరసీతి । ఉత్తరరామాయణే చాయనుద్ధోపి ద్రష్టవ్యః । త
దారామ మహాదేవః ప్రహసన్వీత్య తత్కృతం । సదాంగుష్ఠేన తం
శైలం । పీడయామాస లీలయా । తతి స్తే పీడితా స్తత్ర । రావణస్వభూ
జాస్సథా । విస్మితాశ్చ భవ స్తత్ర । సచివా స్తస్య రక్షసః । తేన
రాక్షసముఖ్యేన శైలాక్రాంత భుజేనవై । ముక్తావిరావ స్సునుహా

త్రైలోక్యం యేన పూరితం । తస్మాద్విష్ణ్వంశ భూతేన వరమరామేణ
ఆత్మజ్ఞానాయై వచనస్య । అధికం మేనిరే విష్ణురిత్యా ద్మహంకార
మూలత్వాత్ । లోభమూలస్య వైసజ్జనీయం ।

వాసోధ్వర్యగృహ్లాతీతి జాక్యస్య హేతుదిర్భవాధికరణన్యాయే
వాప్రామాణ్య మాపశ్యక మిత్కలమతి విస్తరేణ ॥

త్రిపురవిజయే ఘరమేశ్వరస్య మేరు ర్ధనుః ధరణీ రధః రథాం
గౌ చంద్రార్కావేదా అశ్వానియంతాచతుర్ముఖః నారాయణోబా
ణ ఇతి సర్వం శ్రీకృష్ణతీతి హాస పురాణేషు ప్రసిద్ధం బ్రహ్మ ద్యు
పకరణత్వేన తిదాధిక్యం తథాపి ॥ తత్రైవ పూర్వోదాహృత త్రిపురవి
జయ ప్రకరణే వేదేధ్యః పాశుపత్యవర యాచనం కథ ముపపద్యతే ॥
యాచనస్య దైన్య మూలత్వేన త్రైష్ణ్య విరోధాదికించేత్ ఉచ్యతే ॥ పా
శుపత్యస్యానాది సిద్ధత్వేపి కృపాభు ర్భగవాన్ ఘరమేశ్వరః పాశుపత్య
జ్ఞానస్య ఘరమలరుషాధానాధానతా మనుషందధానః । తిష్ఠాన శూ
న్యాన్ దేవాన్ తమపదేశే నానుజిన్ముక్షుః త్రిపురవిజయ రూపోపకార
ప్రదర్శన వ్యాజేనాభిముఖికృత్య తేషాం పాశుపత్య ముపదిష్టవాన్ ।
సోబ్రవిద్వరం వృణ అహమేవ పశూనా మధిపతి రసానీతి వాక్యేన ।
నను వరం వృణ ఇతి వరయాచనం ప్రకీయతే । తత్కృత ముపపద్య
త ఇతిచేత్ మైవం దేవానాం స్వశేషత్వం తన్నుభే నై వాంతిగంకారయి
తు మితి వచామః । యుక్తంచ సర్వాప్రస్య ఘరమేశ్వరస్య పితరీష
శత్రాన్ ప్రత్యుపదేష్టుత్వం తద్భహుమాన పూర్వక మేవ దేవానాం
పితృత్వమపి గుదసూక్తే శ్రూయతే ॥ ఆశేషుడ్ర పితర్మధుద్భావే శుమ్న
మేత్వితినపాశుపత్య స్యానాదిసిద్ధత్వ మసిద్ధం ॥

ప్రాజాపత్యావై పశవస్తేషాగ్ం రుద్రోధిపతిః । ఏషామీశః పశు
పతిః । పశూనాం చతుష్పదా ముతచద్విపదావితి సచాస్యా గంతుక

త్వం యుక్తం వేదస్యః త్వం సంయోగాఖ్య దోష ప్రసంగాత్ || సహ్యా
నాదిమతో వేదస్యాఽమత్పాశ పత్య ప్రతిపాదకత్వం యుక్తం ||

నను హరిశ్చంద్రోజై రాజా బభూవ | ఇంద్రం వృతంజిష్ణువాగ్
సమిత్యాదీనా మాదిమత్వం వ్యాదితిచేత్ | న తేషాం ప్రవాహయాపే
ణానాదిత్వస్య శాబరభాష్య జై మినిసూత్రా దావర్ధ వాదపాదే అని
త్వం సంయోగపరివారాధాం ప్రదర్శితత్వాత్ ||

నచ రుద్రప్రాశుపత్యవరణన్యాః తథా త్వం యుక్తం || శు|| ౪
క ఏవరుద్రో నదితీయాయ తస్థు ర్య ఇమాన్ లోకానీశత ఈశనీభిరి
త్యాది శ్వేతాశ్వతర వాక్తై రుద్రైకత్వావగమాత్ | పరమేశ్వరస్యస్వ
రూపేణాదిత్వ సంభవేప్రవాహయాపేణానాదిత్వస్యా యుక్తత్వాత్ ||
సహస్రాణి సహస్రశో యేరుద్రా అధిభూయ్యాం ఇత్యాదీనాం తు ప
రమేశ్వరావతార ఉద్రుప్రత్వా న్నకశ్చి ద్విరోధః || కించాయం పరమే
శ్వరస్య ప్రాశుపత్య వరదాన లబ్ధమితి వదన్ వాదీ వైష్ణవః ఉత వేద
బ్రాహ్మ్యః నాద్యః తస్యాపి || దేవతాభ్యో వరంప్రప్యసముద్ధాప్యచ వాన
రాన్ అయోధ్యాం ప్రస్థితో రామః పుష్ప కేణసుహృద్వృత ఇతి రామా
యణ వాక్యస్య ప్రమాణత్వా ద్విష్ణోరపి వరయాచనా ప్రయుక్తమపకృ
ప్తం న్యాత్ ||

శ్రుతౌచ | కింస్విదత్రాంతరా భూతం యేనేమేసద్భవే ఉభే వి
ష్ణునా విభృతే భూమి ఇతి ప్రశ్నోత్తరానంతరం | “కింతద్విష్ణో ర్భుల
మాహుః కాదీప్తిః కింపరాయణం ఏకోయద్ధారయ ద్వేవః రే జతీరోదసి
ఉభే | ఇత్యాదీనాం విష్ణో బల దీప్తిపరాయణ ద్యావాపృథివిధారణా
నాం కింస్వసామధన్య ప్రయుక్తత్వం | ఉతాన్య సామర్థ్య ప్రయుక్తత్వ
మితి ప్రశ్నోత్తరాణి తత్రైవ వాన్య ప్రయుక్తత్వ ప్రతిపాదకాని
హరిశ్చంద్రః ||

వాతా ద్విష్టో గృల మాహు రక్షరా ద్దీప్తి గుచ్ఛతే । త్రిపదా
ధారయద్దేవః యద్విష్టో కేక ముత్తమం । అగ్నయోనాయ తశ్చైవ
ఏతదిత్యసరా యణ మిత్థాది వాతాక్షరశ్చపదాగ్న వాయ్వాది శబ్దవా
చైవ ర్విష్టు బలాధిక్యం ప్రయక్ష మితి ॥ ౩౨ ॥ పదనాదప క్ష స్సాన్యత్ ॥

నచాత్ర విష్టు వాచ్యః నార యణాదన్యో భవితు మహతి ।
‘చ్యావాపృథివీ ధారణస్యా న్యస్యాదశక్యత్వాత్ । విష్టో రాక్షసోన్మేష
క రాక్షసికత్వఃపి శూన్యశ్చేష్ట్యగ్నా అకాన యతః పుణ్యగ్ం శ్లోకగ్ం
శ్చ స్వమిసమాపాపకీర్తి రాగచ్ఛేదితి । సత విష్టవే శాన్తాద్వై పురో
దాశం త్రికపాలం నిరవకత్ । తహవై పుణ్యగ్ం శ్లోక మశ్నుగత । నై
నం పాపీ కీర్తి రాగచ్ఛేదితి ॥ అత్రవిష్టోః పుణ్యశ్రవణ కీర్తనస్య క రాక్షస
త్వ ప్రతిపాదనాత్ ॥ నద్వితీయః । వేదప్రాయాగ్యాదిన స్తవ సేద
ప్రతిపాద్య పాశేవ్యః గణ శ్రిత దోషాణా మాశ్రయాసిద్ధి దోషగ్రస్త
త్వాత్ ॥ వస్తువస్తు పాశువత్సవగణ స్యాధిక్య ప్రతిపాదకత్వమేవ నత్వప
క్షాపాదకత్వం విష్టుకృత మనుకైటభ వరయూచనవత్ ॥

తథాచ నూర్కండేయ పురాణే ॥ తావప్యతిబలాన్మత్తై మహా
మాయా విమోహితౌ । ఉక్తవంతౌ వరోన్మత్తై ప్రియతామితి కేశవం ॥
విష్టు రువాచ భవేతామస్యమే తుష్టౌ మమవధ్యా ఉభావసి । కిమన్యో
న వరేణాత్ర హేతావద్ధి స్మృతం మమేతి । ఒకృతేచ । దేవతాభ్యో
వరయూచన స్యాధిక్య పర్యవసాయిత్వాత్ ॥ అమాత్యపురోహిత సామం
తాదిభి స్సామ్రాజ్యేభిషిక్తస్యాసి రాజకుమారస్య స్వామిత్వ నిరూపః
కత్వస్వతః త్రైత్వాదివత్ । దేవతాదిభిః పాశుపత్యే ప్రతిష్టాపితస్య పర
మేశ్వరస్య తత్ప్రతియోగికస్వామిత్వ పర్యవసాయత్వాత్ । తేషాం స్వ
నియన్యత్వావిరోధాచ్చ స్వయం వరప్రియుక్త కన్యావృత తద్భర్తృ చ
చ్యాధిక్య పర్యవసాయిత్వాది తిశేవస్స రాక్షసి స్ఫుర్వపతిత్వాత్ వృత్తిదే

కేణ జీవనత్ । సర్వే శివా దన్యే శివేన నియమ్యాః పశుత్వాత్ స
 ద్వియమామ కల్పిం శివై కల్యణం శివాదన్యత్రా విద్యమాన త్యే సతి వృ
 త్తి మత్వాత్ శివస్వవత్ నచాప్రయోజకత్వం పాశుపత్యప్రతి పాదక
 పూర్వోక్త శ్రుతివిరోధాదిత్యాస్తాం విస్తరః ।

* రామకృష్ణ విచారః, *

అథ కథం సర్వాధికత్వం శివా దన్యత్రా నాస్తీత్యుచ్యతే । త
 దన్యస్య విష్ణో రేవ సర్వాధిక్య సంభవాత్ । అధిక్యానాధిక్యే ఉపాస్యా
 పాసక భావేన వ్యక్త మవగచ్ఛామః । తథాచ పద్మశురాణే । పరిమ
 శ్చరవచనం । రిశారాదీని నామాని శృణ్వతో మమ పార్వతి మనః
 ప్రసన్నతా మేతి రామనామాభి శంకయా । అన్యత్రాచ । ముమూక్షో
 ర్మౌళికశీకాక్యా మద్ధోదకనివాసిః । అహం నిశామి తే మంత్రం తా
 రకం బ్రహ్మసంజ్ఞకం । శ్రీరామరామరామే హ్యేతత్తారకముచ్యతే । అ
 త స్వం జానకీనాథః కరబ్రహ్మ సునిశ్చితం । త్వన్నామూ మోహితా
 స్సర్వే నత్వాం జానంతి తత్త్వతః । తాపనీయేచ । శ్రీరామస్య మనం
 కాశ్యాం జనాప వృచభద్వజః । ఏవం చోపాసకస్య శివస్యాపాస్య నా
 రాయణాంశభూత రామస తిపాదకతారక బ్రహ్మమంత్ర జపాపదేశా
 భ్యాం తద్భక్తత్వ మేన జ్ఞాయతే॥

తథాచ ప్రయోగః । శ్విో నారాయణాపేక్షయా అధికో నభ
 వతి తద్భక్తత్వా త్తదు పాసకత్వాత్ నారదాదివత్ నచాప్రయోజక
 త్వం న్యూనాధిక భావస్యా పాసక భావవ్యాప్త త్వేన రాజభృత్యాదాలో
 కసిద్ధత్వాత్ । తస్మాన్నా రాయణ ఏవాధిక ఇత్యుచ్యత ఇతిచేత్ । అ
 త్రాచూమః ॥ రామతారక మత్రస్యవిష్ణు వాచకత్వే సత్యే తదుపప
 ద్యతే । నచ విష్ణుత్వం ప్రవృత్తి నిమిత్తం తథాత్వే ప్రమాణభావా
 త్ ॥ రమంతే యోగినో నంతే సదానందే చిదాత్మనీతి రామపదే నా

సౌ పరబ్రహ్మభిధీయత ఇో స్కందపురాణవచనేన గామశబ్దస్య కరబ్ర
హ్మవాచకత్వా వగమూత్ । నచవిచ్ఛేః కరబ్రహ్మవ్యే పీదం వచనము
పపన్న మితి వాచ్యం । కాశ్యాం రామతారకోపదేశం ప్రోక్తం ముక్తస్య
శివ ప్రాప్తిశ్రవణేన తస్య విష్ణువాచకత్వా యోగత్ ॥

యథా క్రతురస్మిం లోకే పురుషోభవతి । తథేతః ప్రేత్యభవతీతి
శ్రుతేః । అన్యార్థః ॥ క్రతుసంకల్పః పురుషః । అస్మిన్లోకే యాదృశ సం
కల్పో భవతి యాదృశో పాననాభా గ్భవతి ఇతః ప్రేత్య శరీరంత్యక్త్యా
తథా భవతి తాదృశో భవతీత్యర్థః । గీతానుచ । యం యం వాపిన్మరణ
భావం త్యజత్యంతే కళేబరం । తం తచూర్షితి కాంక్షేయ సదాతద్భా
వ భావిత ఇతి । పునశ్చ తన్యామేవ ॥ దేవాన్ దేవయజాయాంతి మద్య
క్తా యాంతి మామసి । కాశ్యాం ముక్తస్య శివత్వం బహుధా ప్రతినా
ద్యయంతి ॥ కాశ్యా మవశ్యం త్యజంతాశరీరం శరీరిణాం నాస్తి పునశ్శరీ
రం । యద్యస్తి కంఠేగరళం లలాటేత్రిలోచనం చంద్ర కళాచ మాళా ॥

వామనపురాణే । విష్ణునాక్యం ॥ తత్ర స్త్రీ నగరీ పుణ్యా । ఖ్యా
తా పారాణశీ శుభా । యస్యాంహి భాగినోపీశ ప్రయాంతి భవచాల
యం । భూతిలుబ్ధా విలాసికోఽభుజంగ పరివారితాః । చంద్రభూషిత
దేహశ్చయస్యాం త్వమివ శంకర । రామశబ్దః విష్ణువాచకః । ఉత దేవ
తాంతర వాచకోవా ॥ నాద్యః । నిఘంటూదా । విష్ణువాచకః పర్యా
యపదేషు పాతాభావాత్ ॥ సద్వీతీయః ॥ తదవతార శ్చేషిం భార్గవస్య రా
మస్య వాచక ఉతరాఘవస్య ఉత యాదవస్య వా సర్వేషాం వా నా
ద్యః । భగవన్మతే భార్గవ రామస్య ఇతరాథ తారవత్ పూజ్యత్వానం
గీతారేణ తన్నామ్నో ప్యనాదరప్ర సంగాత్ । నర్వీతీయః । రామో
హంతు భవిష్యామితి హరివంశ శేషధర్మేషు మతంగమహామునిం ప్ర
తీ విరూపాక్ష వచన్తాత్ । తస్య పరబ్రహ్మహృదయసదాశివాంశ త్యాత్ ।

హరబ్రహ్మనాచక రామశబ్దనాచ్యుత్పాదపత్తేః । నవిష్టో రథణం మహా
భాగం కౌసల్యా జనయత్సుత వితి రామాయణ వాక్యవిరోధః । అట్టా
భిక్లౌకపాలానాం మాత్రాభి క్షర్మిణో నృపః । ఇతి న్యాయేన లోక
పాలకస్య విష్ణుకార్యత్వా ద్విష్ణ్వంశయోగోపపత్తేః నావిష్టః పృథివీప
తి రితి న్యాయేన । నచై తావత రామ శబ్దస్య విష్ణువాచకత్వం శివస్యే
వ ప్రధానత్వాత్ । ప్రధానేన యేవ్యపదేశా భవంతీతి న్యాయో శివ
వాచకత్వోపపత్తేన చవిష్టో కేవ ప్రభావత్వం రాక్షస సంహారాణాం వ
త్వాత్ తదవ తారస్య సంహారస్య రుద్రకార్యత్వాత్ । ఏదమ్ర బ
లాఘోరం వమవా క్రియంబకస్య వేతి రామాయణ రామభద్రీవా
క్తేన । గగనం గగనాకారం నాగర స్సారోపమా ఇతి పదభేదేభ్య
పమానోపమేయ భావవివక్షయా ప్రయుక్తేన రుద్రాంశస్యేవ ప్రధా
నత్వా వగమాత్ పాంచభౌతికేషు మటాదిపదార్థైశుపార్థి వత్వతై జన
త్వా దివ్యవహరవత్ రుద్రాంశస్య ప్రధానత్వాత్ రామశబ్దస్య రుద్రవా
చకత్వోపపత్తేః ॥

దృశ్యతేచ పురాణేషు రామస్యాకారేణశివరూపత్వం ॥ యథాశ
త్యభయే చోరభయే రాజభయేతథా । ధ్యాత్వారఘువశం కృద్ధం కాలా
నలమివాపరం । పీతశృష్టా జినధరం భస్మోద్ధూళిత విక్రిశం । ఆకణా
సశరాకృష్ట కోదండ భుజ మండలం । జానకీ లక్ష్మణో పేతం జూమ
కుటండితం । ఇత్యాదినా జూధారణ భస్మోద్ధూళనాదీనాం శివాభే
దజ్ఞాపకత్వాత్ । అత ఏవ రామభద్రీస్య రామేశ్వ రాద్యనేకలింగ ప్ర
సర్తకత్వేనచ । శివలింగ ప్రతిస్తాతా సర్వావ గుణ వజ్రైత ఇతి రా
మాష్టోత్తర శతనామస్తోత్ర వచనై శ్చశివరాఘన సంవాచాది పురాణ
సంహితాదిభిః ప్రతి వద్య మానత్వాత్ శివాంశజ్వేన రామ శబ్ద
వాచ్యత్వం యుక్తం ॥

ఎజేన తృక్తియ చతుర్థా ఐత్యవ పినిరస్తా! బలరామస్యాః ప
 రబ్రహ్మ నామవ త్వే ప్రమాణాభావాత్ । నాపిచతుర్థాః । అవశా
 నామ దిత్వేన రామ శబ్దస్య చతద్వాచ కత్వేనశబ్దాధా యోచనిత్య
 సంబంధే ఔత్పత్తి కశ్చ శబ్దస్యాధేన సంబంధిత జైమినీయ సూత్ర
 ిరోధః స్సాత్ । నచతదవ తారమూల నారాయణస్యావాదిమ త్వే
 న తత్సంబంధోప్యనాదిరితి వాచ్యం తద్వాచక పర్యా యేషుసాతాచా
 వస్యాక్తత్వాత్ । నచ ిష్టు సాహస్రీ నామసాతాద్విష్టువాచకత్వంశి
 వసహస్రీ నామసాతాత్ చ్వాచకత్వ స్యాకపత్తేః । ఏవంచ రామ మం
 శో వాసనయా ముక్తస్య శివతత్వ ప్రాప్త్యై వై కుంఠేవాస మాప్నో
 తి శిశువ్రాత్యేదఃశాపరైరిత్యా దిరామోవాస కస్య వై కుంఠప్రాప్తి ప్ర
 తిపాదక పురాణవ చనానాం శివలోకప్రాప్తి మార్గభూతార్చిగాది జేవ
 తాప్రాప్తి వసుకపత్తేః॥ ిష్టులోక కామనయానుస్థాన విషయత్వేన నా
 అవిరోధాత్ । హరివంశజేషధర్మవచనానుసారేణ రామ భద్రస్య స
 దాశివావతారత్వేన తద్వాచకస్య శివపరత్వాత్ । రామేశ్వరాది క్రితి
 స్తాపకత్వే జటాభస్మధారిత్వేన శివతత్వ నిణాయాత్ తద్వాచకతా
 మతారక మంత్రస్య సత్యానంద ఐదాత్మక పరబ్రహ్మ నాచకత్వా
 త్ । తాదృశ రామ మంత్ర జపోపదేశ యోగో కానుగ్రహార్థత్వాత్ । ప
 రబ్రహ్మణః పరమేశ్వరస్య నాధిక్యచానిరితిసిద్ధం ॥

ప్రసాద స్వీకారవిషయః

స్వాద్యదితత్ । రామోదిభిర్యదిశివ ప్రతిష్ఠాదికం కృతం కథం
 తస్మాదశివ ప్రసాదసిషేధః । నచ విహితత్వాత్పూజాదికం కర్తవ్యం ।
 ిషిద్ధత్వాత్ప్రసాదాదికం నస్వీకర్తవ్యమితియుక్తం । పావిశ్చేషభక్షణ
 భాషకృష్ట విషాణం ప్రాశ్యశీతి వద్భూతయోగి సంస్కారా భావేన
 యగవై గుణ్య వత్ప్రసాద భక్షణభావే పూజాయా వై గుణ్య ప్రసం
 గాత్ । తస్మాచ్ఛివ ప్రసాదసిషేధః పూజానిషేధ పర్యవసాయా

నైవం ఃష్ఠు ప్రకాద నిషేధః । ప్రకృత విహితః విష్ణు ప్రకాద స్త
త్ప్రకాచ తదుక్తం భాగవతే । త్వయోప భుక్త స్రగ్గంధ వాసోలర
కార చచితాః । ఉచ్ఛిష్ట భోజినో దానాస్తవ మాయూర జయే మ
హే । అన్యగ్రిచ । అకాల మృత్యుహతణం సర్వవ్యాధి వినాశనం । న
ర్వ ప్రాప్తః శమనం విష్ణోః ప్రాప్తోకం శుభం । నాలగ్రామ శిశువారి
ప్రపహరీ నిషేధ తామితి॥ శివప్రకాదస్యతు । అనహంమయై జే
డ్యం నిర్మలః ముదకంతథా । ప్రాయశ్చిత్తి ర్భవేన్నర ఇత్యాది తచ
నై ర్నిష్ఠిత్వా దితిచేత్ ఉచ్యతే । యద్యపి శివ ప్రకాద నిషేధః
క్వచిత్క్వ చిచ్ఛత । తథా తస్యైకారోపివిహితత్వాదవశ్యం కర్తవ్యః ।

నచవిధి నిషేధ మూర్ఛిరోధః । నిషేధస్య రాగతః ప్రాప్తి విష
య శ్వేనచ విహితేతర ఋత్వాత్ । హింసా త్వర్వభూతాని అగ్ని
శ్లోమియం పశుమాలభేత ఇతివత్ । తథాచస్మిః । ఈశావాస్య
మిదంసర్వం యత్కించ జగత్త్వం జగతి తేన త్యక్తేన భుం జ్జిధా
మాగృధః కస్య చిద్ధనం । అత్రేశ శబ్దస్య శుభరీశః పశుపతి రితి శివే
యాధత్వాత్ । పికమాల భతే త్యాదా మ్లెచ్చ ప్రతిధ్ధే రపి శబ్దాధా
నిణాయ హేతుత్వాభ్య ఋగమాత్ తృతీయాం తత్వేపి ఈశ ఐశ్వ
ర్య ఇతి ధాతో సత్ప్వన్న శ్వేన సదాశివ పుత్వాత్ । ఇనా దేశా భా
వస్య ఇద్రం కర్తే భిరితివ చ్ఛాంద సత్వే నాశ్వర పత్రే॥ భుజపాలనా
భ్య వహ రయోరితి ధాతోః భుజో నవన ఇత్యాశ్మ నేపద విధానా
ద్భోజన పదావగతేః తద్విహిత భోజన సాధనత్వేన తేన త్యక్తేపనివృ
ధి కుణ తృతీయా ద్వయేన ఋశ్వేర భుక్త ఋశ్వక్త ద్రవ్యేణ భో
జనం సంపాద యేదితి విశ్వథా పర్య వానాత్ మూఢః కస్యచి
ద్ధనం ఇతర ప్రకాద నిందాథా వాద యోగేన నకర్మణా నప్రజయూ
ధనేన త్యాగేనై కే అమృత్య మానశు రితివద్విధిత్వ విశ్చయూత్ ।

శ్రామితాధా పాదయోగాత్ ఉపాంశు యాజి మంత రాజయశీశ్చిన్యవి
 ధిత్వ కల్పనఃత్ । విధిత్వాప పతేః । విహితస్య ప్రతిషేధ కల్పభే
 దాత్ । ఆదిత్యపురాణే । బ్రహ్మకావా సురాపీ వాస్తేయూన గురు
 తల్పగః । మోక్ష్య కాతే శివస్సత్వా శివ సాయజ్య మాపుయా
 త్ । నిర్మాల్యంధారయే ద్భక్త్యా శిరసా పార్వతీ పతేః । రాజమాయస్య
 యజ్ఞస్య ఫల మాప్నోతి నుత్తమం । శిరసా శివనిర్మాల్యం భక్త్యా యో
 ధాః యిష్యతి । అశుచిర్భిన్న ముర్యాద స్సర్వాపథ్య గతోపివా । నైవరీచైవా
 బ్రీయతాత్మా నియమైశ్చ బహిష్కృతః । తస్య పాపాని సర్వాశనా
 శయశ్యేవ శంకరః । లోభాన్నధారయేత్ శంభో నిర్మాల్యం నచ
 భక్షయేత్ । నస్పృశేదపి పాదేన లంఘయేన్నాసి నాంద । నిర్మాల్య
 లంఘనాచ్ఛంభో సిద్ధి భ్రాగోపి జాయతే । నిర్మాల్య పాతాన్నర కే ప
 చ్యతే కల మక్షయం । పృథూదకం మహాతీర్థం గంగాచయము నా
 జదీ । నర్మదాచైవ కావేరీ తథాగోదావరీనదీ । పదా సన్నిహితాన్వై
 తాశ్శంఖాః పాదోద కేమునే । శంఖాః పాదోదకం శేవ్యం సర్వతీర్థమయం
 హితత్ । ధారణాత్పాప సంఘాతైస్త క్షణాదేవముచ్యతే । లింగేన్వాయం
 భువే బాణే రత్న జేరసనిర్మితే । సిద్ధపతిష్ఠితే లింగే నచంఘోధి కృ
 తోభవత్ । తస్మాదేతైర్వచనై శ్శివ నిర్మాల్యస్య విహితత్వాత్ నిషే
 ధ వచనావాంఛ లభక్త విషయత్వేన రాగతః ప్రాప్తవిషయత్వేన వా
 క్యాదేవ వ్యవస్థితత్వాత్ । భక్త్యానిర్మాల్య సేవాయా లనంత ఫలసా
 ధనతా ప్రతిపాదనాత్ ॥ భాగవతే చతుర్థా స్కంధే ॥ తత్కృం శివా
 భ్య మశివం నవిదూ స్త్వదన్యే బ్రహ్మదయస్తమప కీర్త్య జటాశ్మ శానే
 తస్మాన్ భస్మస్మకపాల వర్షశాచైర్య న్మూఢభి ర్ద ధతి తచ్చరణా
 వ స్పృష్టా ॥

రామా యణే తేతత్ర ఋషిగంధర్వా వసుధాతల వాణి

నః । భాంగం హతం నాయం హవిత్ర మితి పశ్యమరిత । విష్ణు
పురాణే । శంభోజ్జటా కలాపాత్సా వినిష్కాంతాస్థి శక్తాన్
ధాపయిత్వాదివం నిశ్యయాన్ పాపాన్ సకరాత్మకాన్ । ఆదిత్య
పురాణ విష్ణుపురాణ భాగవత రామాయణ వాక్యై రుపబృంహి
తేన ఈశావాస్య వాక్యైః విహితత్వాత్ । శివప్రసాద పాదో
దక నిర్మల్య సేవా సర్వైరపి కర్తవ్యా తథాచ । వాతూలాగమే । పా
దోదకం పురభిదః ప శజాలః తంపరం । శూలకుస్తాద్య పస్మార జ్వగా
ణాం భేషజం ప్రియే । స్కాందే । నిర్మల్య సలిలం పీత్వా దేవ దేవ
స్య శూలినః । తుమా పస్మారకుస్తాది పాతకైరపి ముచ్యతే । తథాచ
ప్రయోగః । శివ ప్రసాద సేవా నిరతిశయ పురుషార్థ హేతుః తత్వే
న వేదవిహితత్వాత్ ఆశ్వమేధాదివత్ । ప్రసాద సేవా బలవదనిష్టాన
నుబంధి ఇష్టసాధనవిహితత్వాత్ జ్యోతిష్టమాదివత్ నచాప్రయోజకః
సన్నిహితత్వాత్ । తేప్రతిభాషాభావేన బలవదనిష్టాననుబంధివిధేయ
స్య బలవదనిష్టాననుబంధిత్వేన వేదన్యానాప్తత్వ ప్రసంగః॥

నచ శ్రేణాదేర్విహితత్వేన హేతోర్వ్యభిచారః । నాభిచరితవ్యా
ఙ్మతి అభిచారహీనంచత్రిభిఃకృచ్ఛైః ర్వ్యపోహతీతినిషేధప్రాయశ్చింతో
పదేశాభ్యాం శ్రేణాదౌ విద్యధాభావేన అప్రవృత్త ప్రవర్తకతాన్
భావాత్ వైరివధ ప్రవృత్తస్య నియోజ్యత్వేన సాధనత్వ మాత్రపర
త్వాత్ అవీరతత్వంవా విశేషణం దేయం ఇతి బుద్ధిమద్భిరూహనీయం॥

* పురాణ తామసత్వ విచర్యః *

అచ్రీ కేచిచ్ఛివప్రతిపాదకానాం పురాణాగమానాం తామసత్వం
శ్రీప్రసాదయంతే । తేషా మయమాశయః । మత్స్యపురాణే । సంకీర్ణా
స్థామసాశ్చైవ స్థాత్వికా రాజసస్తావా । యస్మిన్ కల్పేతు యత్ప్రొ
క్తం పురాణం బ్రహ్మణాపురా । తస్య తస్యచమాహాత్మ్యం తత్స్వమా

పేణ వర్ణ్యతే । అగ్నేశ్శివస్య మాహత్మ్యం తామసేషు ప్రకీర్త్య శేరా
జ సేషుచ మాహత్మ్య మధికంబహ్మ శోవిదుః । సాత్వికేషుచ కశ్చేషు
మాహత్మ్య మధికం హరేః । ఏషేవ యోగ సంసిద్ధా భవిష్యతి ప
రాంగణిం । సంకీర్ణేషు సరస్వత్యా మాహత్మ్య మధికం విదుః । ఇతి ఏ
తదుక్తంభవతి । అధిక్షేత్రజ్ఞత్వా ద్భవహ్మణః తస్మాదే కేషుచి దహ
స్సుసత్వ ముద్రిక్తం కేషుచిత్త మః । కేషుచి ద్ద్రజః తథాచ కేచిద్భ్ర
హ్మకల్పాః సత్వప్రామాః కేచిద్ద్రజః ప్రామాః కేచిత్తమః ప్రామాః ఏ
తేన సత్వప్రామేషు తదిత కేషు సచాహస్సుయాని పురాణాని బ్ర
హ్మణా ప్రోక్తాని తేషాం పరస్పర విరోధేనతి సాత్వికాహః ప్రోకం
పురాణామేవ యథాధికం తద్విరోధ్యైవ దయవాధికం సత్వశిష్టేనబ్ర
హ్మణా ప్రోక్తత్వాత్ ॥

గీతాసుచ । సత్వాత్సం జాయతే జ్ఞానం రజసోలోభ ఏవచ ।
ప్రమాదమోహే తమసోభవశోజ్ఞాన మేవచ । ప్రవృత్తి రచనివృత్తిం
చ కార్యా కాశ్యేభయా భయే । బంధ మోక్షౌచయావేత్తి బుద్ధిసా
పార్థసాత్వికీ । యయాధర్మ మధర్మంచ కార్యంచా కార్యమేవచ । య
థావత్ప్ర విజానాతి బుద్ధిస్సపార్థ రాజ సీతి । అధర్మం ధర్మమితి
యామయ్యతే తమసా స్మృతా । సర్వా ధాన్విపరీణాంశ్చ బుద్ధిస్స పా
ధికతామసీ । సర్వా పురాణార్థా బ్రహ్మససకా శాదధి గమ్యేవ
సర్వాణి పురాణాని పురాణ కారాశ్చమిః యథోక్తం కథయామి య
థాపూర్వం రక్షాద్యైర్ముని సత్తమైః । శ్రవ్యః ప్రోవాచ భగవా నబ్జ
యోనిః పితామహః తస్మాత్సత్వా ద్యుదేక వతాబ్రహ్మణా సాత్వి కా
దేషుకల్పేషు ప్రోక్తత్వా త్పురాణానామపి । సాత్వికాది వ్యపదేశః ।
తామసేషు శివస్య వేతివచనా చ్చివ ప్రతిపాద కానాం పురాణానాంతా
సత్వం । తత్ప్రతిపాద్యత్వాచ్చశివస్య తామసత్వం ॥

నచతస్య శే యః। ప్రాపకత్వం తమసామోహవప॥ ఇత్యాది వచనాత్ ॥

సాత్వికస్యతు సత్త్వాత్సం జాయతే జ్ఞానమితి గీతా వచనాత్ ।
శ్రేయశాసి తత్త్రి ఖలు సత్వతతో నృణాంస్యురితి భాగవతవచనాద్వి
జ్ఞరేవ శే యః ప్రాపకత్వం । అన్యేతు ॥ ఏష మోహం సృజామ్యాసు
యోజనాన్మోహం యిష్కతి త్వంచ రుద్రమహాబాహుః మోహానాస్త్రా
ణి కారయ । అధ్యాని తథ్యాని దగ్ధయస్వ మహాభుజ । ప్రకాశం
కురు చాత్మానం అప్రకాశంచ మాంకురు । ఇత్యాదినా వరాహవచనా
త్ । శివప్రతిపాదకానాం మోహాధః స్వే ప్రామాణ్యమితి వసంతి ॥

తదయుక్తం॥ యద్భాషి తమోగుణస్య మోహహేతుత్వం సర్వం
సిద్ధం । తథాపి శివస్య తత్ప్రతి పాద కాగమపురాణానాంచ సతామస
త్వం ప్రమాణాభా వాత్ ॥

తథాపి । మిదం తామసత్వం । తమోగుణజన్యత్వంచా స్వే
తర గుణానంస్కృప్త తమోగుణ జన్యత్వంచా ఇతరాసభిభూత తమోజ
న్యత్వంచా తమోగుణ జన్యవిశిష్టత్వంచా తమోవిశిష్ట కర్తృత్వంచా త
మోగుణ విశిష్ట ప్రతిపాద్యత్వంచా తమోగుణ ప్రధాన ప్రతిపాదకం
వా అన్యత్వా సాద్యఃగుద్రాద్య ధ్యాత్వేనాం నిత్యత్వేనా తామ సత్త్వా
త్ సర్వస్య ప్రపంచస్య గుణత్రయ జన్యత్వేన త్వస్యేష్మతానాం పు
రాణాగమానామపి తామసత్వ ప్రసంగాత్ ।

నచతమోమూర్తిజన్యత్వం వివక్షితం ఏకస్యానా రంభకత్వేనాసి
ద్ధే । అత ఏవ నద్వితీయః । సర్వస్య గుణస్య గుణాంతర యుక్తస్త్వేవ
జనకత్వే నేతరా సుసృష్టతమోగుణ జన్యత్వస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ । నత్ర
తీయః । రుద్రస్య నిత్యసిద్ధత్వేన ప్రకృతే రసిద్ధేః । తత్కత కాణాం
శైవగమానాం అష్టాదశ పురాణానాం కర్మాన్యవతీసుతః । ఇతి । ఆ
ఖ్యానై శ్చాప్యపఖ్యానై ర్గాధాభి కల్పశబ్దభిః పురాణసంహితాశ్చ

కే) పురాణాథా విశారద ఇతిష్ఠుపురాణ వచనాత్ వ్యాసకృతానాం న
 క్షేమామపి తామసత్వాభావాత్ । అన్యథా త్వదభి మతావామపి తా
 మసన్య ప్రసంగః । తుల్యవ్యాయత్వాత్ । నన్వస్తు తమోగుణస్య దేహ
 ది విశిష్టస్య రుద్రస్య తామసత్వమితి చతుర్థః పక్షః । రుద్రస్య సంహ
 రకర్తృత్వేన సంహారస్య తమోగుణ కార్యత్వేన సర్వపురాణ ప్రసిద్ధ
 త్యాదితిచేత్ । మైవం ।

విష్ణోః సంహారకర్తృత్వా భావే నాశీశ్వరిత్వ ప్రసంగాత్ । న
 చసంహారం ప్రతి రుద్రాది శరీర ద్వారా కారణత్వ సంభవేతాంత
 మ్య కల్పనాయాం ప్రమాణాభావేన తస్యాపి తామ సత్వ ప్రసంగా
 త్ వై పక్షిత్వాపి సువచనత్వాచ్చ పాలనస్స ప్రాకృత సర్వగుణప్ర
 యోజ్యత్వేన విష్ణోరపి ప్రాకృత తత్వప్రసంగాత్ ॥

తస్యాపి భూభారావతారాయ దైత్యాదిసంహార కర్తృత్వేన రు
 ద్రస్యాపి కాల కూటగిళన అంభకతి పురాది నిగ్రహద్వారా జగద్రక్ష
 కత్వస్య పురాణ ప్రసిద్ధత్వేన సాత్వికత్వ తామసత్వవ్యత్య యప్ర
 సంగాచ్చ । యాతేరుద్రితనూ రఘోరా వాపకాశినీ తయానస్తన్వా
 శంత మయా గిరిశం తాభిదాకశీతి । శివశరీరస్య తామసస్వ నిషేధా
 చ్చ । అన్యార్థః । హేగిరీ శకుద్రీ అపాపానాం కాశీతి ప్రకాశత । ఇ
 త్య పాపకాశినీ శివాక్షేమం కరీ యా తనూః శరీరం శంతమయా ఆ
 త్యంతిక సుఖహేతు భూతయా తన్వానః అన్యార్థాప్రతి చాక శీతిప్ర
 కాశస్తీతి ॥

నహితామసస్య శరీరస్యా ఘోరత్వమాత్యంతిక సుఖహేతుత్వం
 అపాపాన్ ప్రతి ప్రకాశ మానత్వం వా సంభవతి తస్మాచ్ఛివశరీరస్య న
 తామసత్వం తహి సహజస్య తమః కార్యత్వ ప్రతిపాదకానాం పు
 రాణానాం । కాశీతి తిచేత్ । ఘోరశరీర విషయత్వాత్తదాచశ్చరీతి ॥

రుద్రోవా ఏష యదగ్ని నైస్యేతే తనవౌ ఘోరాన్యా శివాన్యా ఇ
తి క్రిత్యుతే శివస్యైవ విష్ణోశ్చ శరీరత్వాది పాలనాదికర్తృత్వం క్తుంయు
క్తం॥

శూర్యశేచ విష్ణోః రుద్రశరీరత్వం । యద్వసోగ్ధారాం జహ్నా
తియోచన్య శివా తనూస్తాంతేన ప్రీణాతి । అగ్నిర్వసుస్తస్యైవా ధా
రాగ్నోవైష్ణవ్యరాచవసోగ్ధారాం జహ్నాతి భాగధేయే నైవైకానను
ధేయ తీతి ॥ అత్రాగ్నిః క్షణేచ్ఛ రుద్రః శరీరత్వా భావే తనభయ దేవ
తా కవసు ధారావాయత్యా రుద్రతనూః కథం ప్రీతాభవతి వినియుక్తవి
నియోగ విరోధాత్ । తదుక్తం శైవాగమే । ఘోరాతనూస్తవ బ్ర
హ్మణ ఆపోధర్మచ్ఛచంద్రమాః । శివాతనూస్తవ బ్రహ్మణ సూర్యో
విష్ణుమౌతా శన ఇతి ఆత్మవిష్ణోశ్చివ శరీర శ్వేన విష్ణ్వాధిక్య క్రితివా
దక పురాగణామానాం శివాధిక్య కరత్వమేన నిశ్చయతే శరీరాధిక్యపు
రాణానామలం కారస్తాత్మానాం శరీరీణి కర్యతానాత్ । నన్యస్తు కరి
భ్రీనుః । తమోగుః క్రిచు కేషు కల్పేషు తద్వి శిష్టేన బ్రహ్మణాకృ
తాని పురాణాని తామసాని తత్ప్రతిపాద్యత్వా చ్ఛివస్యాపి తామస
త్వ మితిచేత్ । తామసేషు కల్పేషు బ్రహ్మణాకృతానాం పురాణానా
మస్మిన్ వర్తమానే శ్వేతవరాహ కల్పే అనువర్తమానత్వే ప్రమా
ణాభావాత్ । అస్మిన్నపి కల్పే అష్టావింశతి తమేన వ్యాసేనే దానీం
తనపురాణ కరణస్య శూర్యమౌతాత్ ॥ తదుక్తం విష్ణుపురాణే॥ నై
వస్యతేవ నాస్మిన్ ద్వాపా కేషు పునః పునః । వేద వ్యాసవత్సర్యా ద
ష్టావింశతి సత్తమః । వర్తమానస్య పరాశ రాత్మ జన్య వేదవ్యాసస్య
ప్రవర్తమాన సర్వపురాణ కర్తృత్వంచ । తత్రైవ శృతం పురాణ సం
హితాం చకే పురాణాథా విశారద ఇతి । తాని అష్టాదశ పురాణా
ని తత్రైవ గణయిత్వా ఉత్పత్తి క్రియా పేక్షయా క్రియ ఉక్తా । ఏత

ద్వైష్ణవ సంజ్ఞాం వై పాద్మస్య సమనంతరమితి ఏవం సమధాన్ అపి వ
ర్తమాన కల్పస్థాః రామశ్చాదీనాం గుణుయదు వంశ ప్రభవత్వాత్
దక్షకన్యాని మిత్తి దక్షాద్వౌధ్వం సాదీనా మప్యే త్కల్పమధ్యస్థత్వా
త్ ।

ఏతత్కల్పస్థ శైవవైష్ణవ ప్రభావ ప్రతిపాదకానాం ఏతత్కల్పా
శేన అష్టాఽంశతి తమేన వ్యాసేన కృతానాం పురాణానాం పరస్పరబ
లా బల చింతాయాం బహుకాల వ్యవహితానాం తామసాది బ్రహ్మ
కల్పానా మపన్యాసాని రద్ధకం కథం ప్రతిపాదకస్య భ్రాంతిం నాపా
ద యతీతి చింతనీయం । నశ్చపురాణ కారాణాం పురాణకర్తృత్వం బ్ర
హ్మణస్స కాశాత్పురాణధాన్ నధిగమ్యే వేత్కుక్తం సత్యం॥యత్రాతీ
త కల్పస్థాః పురాణ గ్ధాః బ్రహ్మకాపురాణ కార్తేశ్వరే తే తద్దేవ ప్రతిపా
ద్యంతే॥ యథా పద్మకల్పే మార్కంజే యస్య పరమేశ్వ రానుగ్రహః॥

యత్ప్రీతు వర్తమాన కల్పస్థాః పురాణార్ధాః రామావతార కృ
ష్ణావతార విరాహావతార ప్రభృతయః । యదానా కాలకూట భక్షణ
దక్షాధ్వర ధ్వంసాదయా॥ తేష్యేతత్కల్పస్థేష్యే నైవ బ్రహ్మణ ఉపదీ
శ్యంతే । పురాణ కార్తే గపి తద్దేవ ప్రతిపాద్యంతే । తేషాం పరస్పర
విరోధేన స్నాభి మతేపురాణాధిక్య నిగణయ హేతు మగశ్యతా బహు
కాల వ్యవహితా తీక్షణత్వానాం నాస్తిక తామసశ్వాద్యం పన్యాసః కు
త్రాకేన సంగత ఇహి నకనీమః । వాసిష్ఠస్త్వ రుద్రీసంబుధినో ఘోరశ
రీరస్య సంహార కర్తృన తిమో విశిష్ట శ్వేపి తెచ్ఛరీరిణః పరమేశ్వరిస్యత
మోతీతత్త్వాత్ । ఆధాచక్రై వగ్నో పనిషన్తి ఉమా సహాయం పరమే
శ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠం శ్రీశాంతం । ధ్యాత్వా మునిర్గ
చ్ఛే భూతయోగిం సమస్త సాక్షిం తమసః పరస్తాత్ । యద్యపి దేవ
దత్తాదా తిమోగుణ ప్రధాన శరీరాది విశిష్టతామ సత్త్వ వ్యవహారో
లోక్త ఏష్టః ।

తథాపి తన్నాత్రి విశిష్టత్వేన ప్రతిపాద్య పరమేశ్వర సంబంధి
 నాం తమోతీతనాం ఆతాక ప్రకాశమాపాణా మనేకేషాం విగ్రహా
 నాం ప్రమాణ సిద్ధత్వాత్ । తథాచ । స్థిరేభిరంగైః పురుషాప ఉగ్రో
 బభ్రుః శుక్రేభిః పిపిశేహిరణ్యైః రిక్తత్ర శుక్రేభిః శుక్ర శబ్దేన సత్య
 మయత్వముచ్యతే । లోహైః శుక్ల కృష్ణాదుతి వత్ । అన్యథా విష్ణవః
 ధిక్వ వాదినాం మతే తమోవిశిష్ట విష్ణు ప్రతిపాదకత్వేన వైష్ణవానాం
 పుగాణానామపి తామ సత్య ప్రసంగః । కథమన్యథా విష్ణో భూభా
 రావ తరణాయ యాదవ కౌరవదైత్యాది సంహారకత్వం ॥ కథంవా
 దైత్య వ్యామోహనాయ మహామోహఖ్య పురుషమాపేణ దైత్యవ్యా
 మోహకబుద్ధి జినాదిశాస్త్ర ప్రణేతృత్వం ॥

తదుక్త విష్ణుపురాణోద్భవక్వాభగవాంస్తేభ్యో మాయామోహ శ
 రీరతః । సముత్పన్నః దదా విష్ణుః ప్రాహచే దసుగోత్ర మాన్ । మహా
 మోహాయ అఖిలాన్ దైత్యాన్ స్తాన్ మోహయిష్యతి తతోవధ్యా
 భవిష్యంశి వేదమార్గ బహిష్కృతాః ॥ సహస్వస్య తమోవైశిష్ట్యా భా
 వే మహామోహఖ్యస్య ఉపాదాన మన్యత్ర సిద్ధం యేన స్వశరీరస్యతా
 మసత్త్వం నన్యాత్ । ననువిష్ణోః కార్యార్థం తమోగుణ సాహిత్యస్య స
 త్వే నాభిభూతత్వాన్న ప్రాధాన్యం రుద్రస్య శుసత్వరజస్తమస్మై వాభి
 భూతే ఇతి ప్రధానం తమః తద్విశిష్ట తయా సంహారాదికర్తృత్వేన ప్ర
 తిపాద్యత్వ మితి సప్తమః పక్షః ॥ పక్షీ క్రియతా మితిమైవంశత్వ సంహా
 రమాత్ర ప్రయోజకేషు నృశింహ దృవతాదేషు తత్ప్రాధాన్యేన తా
 మసత్వ ప్రసంగాత్ శివస్య తమోమయత్వస్య నిరస్తత్వేన విపక్షే బా
 ధి తత్వాచ్చ ॥

నాంశ్చ యస్సంహార కర్తా నతామనః తస్మాపి కశ్చి త్సంహార
 కోస్తి నవా అస్తిచే త్తమ సత్వేపి సేవనస్వాధిక స్సర్వ సంహార స్వ

తౌతం త్వాత్ : నాస్తిచే దయమేవ తామసః సర్వాధికత్యతి తామస
త్వం శర్వ సంహర్తుత్వ సర్వాధికత్వ వ్యాప్తమితి విరుద్ధో హేతుః
తతోపిరుద్రః సర్వాధిక స్పర్శసం హర్తుః త్వాత్ వ్యతిరేకేణ శీ
వవత్ సహాభ్రయోజనో హేతుః ప్రబల దుర్బల భావంవివా భా
ధ్యనాధక తావైశ్చైశవాసంభవాత్ । సాత్వికత్వస్య బాధ్యత్వ వ్యా
ప్తిః । సంహారం ప్రతివిరుద్ధత్వాత్ । మృదుస్సర్వత్ర బాధ్యత ఇతి న్యాయో
క్తుననన్త సాధ్యాప్రసిద్ధిః విశ్వాధికోరుద్ర ఇతి పక్షపవ ప్రసిద్ధిః తదయ
గ్రహిణాద్ధత్వా దనుమాంసస్య నసిద్ధిసాధకత్వం॥ ఏవం సాత్వికత్వ మక్షత్ర
కారేణ శుక్లబృహదాక్షరీయం । ననుసత్వ గుణ ప్రధాన విష్ణు ప్రతి పా
ద క త్వేన పురాణానాం సాత్వికత్వం॥ విష్ణోఃస్పర్శ ప్రాధాన్యంచ భాగ
వతే । సత్త్వం రుద్రస్య ఇతి ప్రకృతేద్గుణాస్తేయ్యుక్తాః పరం లెఖన్త ఏక
ఇహాస్యధత్తే । సృష్ట్యాదయోహారి విరించి హతేతి సంజ్ఞాః । శ్రేయో
సితత్రాఖిలు సత్త్వతనోర్ముగాం మ్యురితి । విష్ణోః శూరియత ఇతిచేత్ న
విష్ణ్యాధిక్య ప్రతిపాదకాభాం మార్కండే యాతి పురాణానాం సాత్విక
త్వ ప్రసంగాత్ యదాధిక్య ప్రతిపాదకానాం పద్మపురాణాదీనాం తా
మసత్వ ప్రసంగాత్ పద్మపురాణే । పూర్వోత్తరం ఖండాభ్యాం హరి
హరయో రాధిక్య వర్ణనాత్ తదంతే తామసత్వ మివమితచేత్ । రా
మాయణ భాగవతాదావపి త దంకే తామసత్వ ప్రసంగాత్ । రా
మాయణ బాలకాండే॥ తాంవై భారయితుం వీరనాన్యం వశ్యాణిశూ
తివ ఇతి ఉమావతిః పశువతిః సత్త్వలోక సమస్కృత ఇతి యుద్ధకార
ణే॥ సత్త్వశ్రుబలం ఘోరం మమవాత్యం బకస్యవా ఇతి ఉత్తరకాత
దేచ । కైలాస నియంత్రణేన రావణనిగ్రహః । ఇంద్రజిత్ సుగ్రహజ
వర్జనస్య బహుశత్రత్వాత్ । తావణ వివాశస్యాసి రుద్రాన్ని నిమిత్తత్వ
భాగవాత్

అథ రామోమహాదేవశ్రిసాదా ద్విత్వ తత్కృతం । పాదాంగు
శ్చనతంశైలం పీడయామాస లీలయా । తతస్తే పీడితా న్తత్ర శైలన్యా
థో గతాభుజాః । పునరపి తస్మినేవ ॥ శుశుభే తత్రోల్లింగం నానార
త్న విభూషితం । అర్చయిత్వాతు తందేవం యథాచరతి రావణః ।
తత్స్వర్గం సిన్ధు తే తస్య విధినార్చయతో హరం । అధాజ్ఞానీక త్యే
ష రావణో దుర్మతిర్యథా । ఋషిభి రైకవైతై శ్చాధమ్మశ్చ్యవస్సం చి
త్సతే తథా । పశుదుష్టో నశానాతి విధిహీనం శివార్చనం । ఏవ మిం
ద్రజిహోపి బహువారం కపిసేనాపహితస్య రామన్యానేకవారం పరాజ
యకారణే భూతవరదానాదికం మహేశ్వర కృతమితి శివాధిక్యం బహు
థా ద్రిప్తవ్యం ।

ఏవం విష్ణుశురాణేపి బాగాసురామరత్వ వర ప్రదానాది కమపి
దోష్టవ్యం । నచైతస్యాపి । శివాధిక్య ప్రతిపాదనస్య తామసత్వం వ
క్తుంయుక్తం । నతేవాగన్భతా కావ్యేకాచిదత్రభవిష్యతీతి బ్రహ్మవా
క్యవిరోధాత్ ॥ ఏవం భాగవతే చతుర్థస్కంధే త్రికశ్యపసంవాదే ॥ ౪
యస్యోకేష్వజనఃపరోవా నత్వాద్భుతోనోత విగర్వయుక్తః । వయంన
పుత్రై ర్యచ్చరణాను వీడ్ధామాశాంమహిజాంధవభుక్తభోగాంయస్యా
నవద్యాచరితత మనీషిణో గృణంతి విద్యాపటలం బిభిత్సవః । నిరస్తసా
మ్యాతిశయోపి యస్సయంపిశాచచర్షా మచర స్థతిస్సతాం । హసం
తి యస్యాచరితంహి దుర్భగాస్వాత్మ న్రితస్యావిదుష స్సరూపితం ॥
యై ర్వస్త్రీమాల్యాభ రణాను లేపనైః స్వభోజనం స్వాశ్లేశయోవ
లాలితం । బ్రహ్మదయో యత్కృత సేతువాలా యత్కారణం విశ్వ
మిదంహి మానూ । ఆజ్ఞాకరీ తస్య పిశాచచక్రేత్సహోవిభూమ్నశ్చరి
తం విడంబినం । స్మశాన చక్రానిల భూభి భూమౌ వికీర్ణవిక్టోతజహః
కటాపః భస్మావశేంతా సలయక్మదేహోదేవ ప్రృథిః పశ్యతి దేవరస్తి ॥

నచై తేషామపి శివ ప్రశిషాదక త్వేన తామసత్వం ప్రధమ శ్లోక
 స్య భుక్తభోగాన్య ఇతి ద్వితీయస్య యస్మాత్త్వం నాశరమస్తి కించిది
 తి స్మృతీయస్యస్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠిత ఇతి । యోబ్రహ్మణం విదథా
 తి పూర్వమిత్యాది శ్రుతిసమానాధిక త్వేన తామసత్వామోగాత్ ।
 ఏకైవోధేన విష్ణ్వాధిక్య ప్రశిషాదకానా మేవాప్రాయాణ్య పసంగా
 తే ప్రత్యక్ష శృణిసంపాధితానాం శివాధిక్య పశిషాదకానాం పురాణ
 వాక్యానాం స్మృత్యానవ కాశాధి కరణ ప్రత్యక్ష వేద మూలానాం మ
 న్వాది స్మృతివాక్యానాం స్యాంఖ్యచ్చుతిబాధ్యత్వమితి విష్ణ్వాధిక్య ప్రశి
 షాదక మతస్యపురాణాది వాక్యబాధ కత్వోపపత్తేః । ఏతేన సాత్వి
 కాది పురాణానాం విశేషాకారేణాపరిగణనమపినిరస్తం ॥

తత్పరిగణితసాత్విక పురాణేష్వపి రుద్రాః క్య ప్రశిషాదనేన ప
 రి గణనవైయక్యాత్ । తథోక్తం॥ త్వయా బ్రహ్మాండం బ్రహ్మకై వర్తం
 మాంకండే య తద్దై వచ । భవిష్య ద్వామనం బ్రహ్మకారాజ నాని
 నిబోధమే । నూత్న్యంకౌర్మ్యం తథాలెంగ్యం శైవంస్కాండం తద్దై వ
 చ । ఆశ్నేయంచ షడేతాని తామసాని నిబోధమే । పైష్ణవం నారదీ
 యంచ తథా భాగవతం శుభం । గారుడంచ తథా పాద్మం వరాహంశు
 భదశకనే । సాత్వి కామోక్ష వాః ప్రోక్తా స్సర్గవా శుభనా మతాః
 తామసాని రయన్ప్రీవా ॥ ఇతిఏవం బ్రహ్మాండ వామన యో రాజస శ్వే
 తదం లిర్గత రంగమాహత్యై వెంకటాచల మాహత్యై యోరపి మో
 క్ష ప్రదత్వం నస్మాత్ ॥

తదంతర్గత యోరపి రేణుకాదుర్గామావత్యయో స్తద్వదే
 వమోక్ష ప్రదత్వం సత్య రజస్తమ ఇతి శ్లోకానుసారేణ సత్యస్య ప్ర
 కృతే ర్గుణ త్వేన లదుక్తస్య విష్ణోరపి ప్రాకృతత్వంశ్చాత్ ।

తథాచ ప్రయోగః । సాత్వికత్వం ప్రకృతిత్వ వ్యాప్తంనా సా

త్వికత్వాద్యన్యతమ మాత్రవృత్తిత్వాత్ । తామసత్వజాత్ । నచసత్వం
విశుద్ధంగ్రాయ శేభవాన్ స్థితావితి వచనవిరోధః । ఇతరానభిభూతస్త్రై
వ విరుద్ధపవాధాన్ త్వాత్ । ఏతేన అకృత సర్వమస్త్రైత్యాధునిక మతం
పరాస్తం ॥

ప్రాకృత రజస్త మసారపి సిద్ధిప్రసంగాత్ । అతఏవ నా ప్ర
యోజకో హేతుః । ఏవంచ శివోగుణ తీతః ప్రకృత్యతీతత్వాత్ । ము
క్తశుభవత్ నచాప్రయాజ కత్తం అసిద్ధత్వంవా । అస్యప్రకృతి లీన
స్య యఃపరస్సయహేశ్వరఇతి ప్రవృత్త్యతీతత్వ శ్చుతి విరోధాత్ ॥

ఏవం తామసేషశివస్య చేత్వాది మత్స్యపురాణమపి ప్రత్య
క్తం । త్వయైవ మత్స్యపురాణస్య తామసేషు పరిగణనేన ఏత ద్వాకలే
ప్రామాణ్య ప్రామాణ్యమో ర్వాసూత్ । యదిమత్స్యపురాణం తా
మసత్వేపి ప్రమాణం శివస్య తామసత్వసిద్ధేః ప్రతిపాదకత్వేనచ తా
మసత్వసిద్ధ్యా అప్రామాణమితి అయోన్యాశ్రయః । యదిశివస్య తామస
త్వసిన్యసకం తామసేషు పరిగణితమపి మత్స్యపురాణం తస్మిన్నధే
ప్రామాణం త నా త్కల్యాణ్యాయత్వాత్ । స్వర్గాపవర్గయోరపిప్రామాణమే
వ ॥ అ యథా తత్పురాణపక్ష ర్మత్స్యమూర్తీ రనాప్తత్వంనాత్ మ
త్స్యవతారాని వేదోద్ధారాదికమపి వ్యర్థమేవ స్యాదితి బహువ్యాకు
లీభవేత్ । అనాప్త త్వశంశాయా స్పర్శత్రసులభత్వాత్ ఏవంప్రకృతం
కూర్మ పురాణమపి ఉక్తన్యాయేన సమర్థనీయం ॥

ఏవం శై వాది పురాణానామపి యది శివప్రతిపాదకత్వేన తా
మసత్వం తథాతత్ప్రతిపాదకస్య ప్రత్యక్షవేదభాగస్య । నమస్తే శుద్ర
మశ్యవే । అశోరణీ యానిత్యాశ్చ నేక గ్రంథ సూత్రస్య తామస
త్వప్రసంగేన లదంగీ కరణేప్రమాణికై స్తస్యఃపిర్యావ ఏవోచితః ।
ఏతేన శివాధిక్య ప్రతిపాదకానాం శై వాగమ పురాణానాం మోహ

శాస్త్రోత్పత్తిమపి ప్రత్యుక్తం ॥

ఏషమోహంసృజామ్యహమితి స్వస్యాప్యనాప్తత్వ ప్రసంగాత్ ।
స్వాక్తానామపి విరోధాధికరణ స్మృత్యసవకాశ న్యాయాభ్యాం బాధ్య
త్వాత్సిద్ధమప్రత్యూహం ॥ శివాధిక్యమితి ॥

బ్రహ్మ హత్యా విచారః.

ననుశివో గుణాతీతత్వాత్ నతావన ఇత్యుక్తం తదయుక్తం ।
తస్యచతుర్ముఖ పంచమశిరో నికృంతనేన బ్రహ్మ హంతృత్వాత్ । త
దుక్తం వా మనశురాణే । తచ్ఛ్చత్వా కోధ యుక్తేన శంక రేణ మహా
త్మనా । నఖాగ్రేణ శిరచ్ఛిన్నం బ్రాహ్మం పరుషవాది యత్ । త
చ్ఛిన్నం శంకరస్యేవ సవ్యేరతలే భక్తే । పత తేన కదాచిత్తు త
చ్ఛంకర కరా శ్చిరః । నచబ్రహ్మణో నిధనా భావేన బ్రహ్మ హ
త్యానాస్తీతి యుక్తం ॥

తథాచ తతస్సమాగతా రాద్రా నీలాంజన చయప్రభా । సర
క్త మూర్ధణజా భీమబ్రహ్మహత్యా హరాంతికం । బ్రహ్మహత్యాస్మి
సంప్రాప్తా సంప్రతీక్ష్య త్రిలోచన । ఇత్యేవ ముక్త్యా వచనం బ్రహ్మ
హత్యా వివేశతం । త్రిశూల వాణినం రుద్రమిత్యాది తత్రైవ శ్రీవణా
త్ ॥ ఏవం కపాలీసంభూతదేవషిః భగనేత్రహః । అనేన కారణేనా సౌద
క్షేణనని ముత్రితః । తస్మాత్సర్వాధిక్యంశివస్య కథం బ్రహ్మ హత్యా
బ్రహ్మకపాలధారణం చేతి ఉచ్యతే త్రి చరా చరగ్రహణాది త్యత్ర
యఃస్యచ బ్రహ్మచక్షుత్రించోభే భవత ఓదన ఇతి బ్రహ్మక్షత్రాద్యభి
మతానా మితహంస పురాణానాం శదుష బృంహక త్వేన దర్శి తత్త్వాత్
ద్విరోధినాంచ పురాణాగమానాం పాంచరాత్రా గమాదీనా మప్రా
మాణ్యాపత్తేః । వస్తువుస్తు శివాధిక్యస్య ప్రత్యక్షశ్రుతిసిద్ధత్వా తస్మిన్

కః త్వద సర్వప్రాణభక్షకస్య శరమేశ్వరస్య సంహర్తృత్వం గుణవే
తిగుణే । దోషః భ్రమాసూయ మరణాంతః కరణానాం । కించ యాగ
స్థ దీక్షితబ్రాహ్మణస్య దక్షస్య శిరచ్ఛేదన బ్రహ్మహత్యా ప్రాప్తిః పు
రాణేషునశ్చతా ।

బ్రహ్మణః పంచమ శిరః కృంతనేన అహంకార వారణేపి జీవిత
యైవ బ్రహ్మణో హత్యా కథంపరిగణితా । మరణోద్దేశ్యక మరణఫలక
వ్యాచారస్య హింసాత్వేన మరణఫలకత్వాభావే హింసాత్వాభావాత్ ।
అతి ఏవ శ్వేన సంజంశనాద్యై ర్వైరిమరణోద్దేశ్యేన విహితస్యహింసా
త్వవ్యవహారో తాత్విక వైదికానాం । అతిఏవకూ పఖననంకర్తుం సగహిం
సకత్వ వ్యవహారః మరణానుద్దేశ్యకత్వాత్ । అతిఏవ మరణోద్దేశ్యేన క్షి
ప్త నాగాచేరప్రాణివభాభావే క్షిప్తు ర్నహింసకత్వ వ్యవహారః । మర
ణ ఫలకత్వాభావాత్ । నచబ్రహ్మ శిరచ్ఛేదస్య మరణోద్దేశ్య కత్వం
అహంకారమాత్రే నిరాస ప్రయోజకత్వాత్ । తదుక్తం వామన పు
రాణే॥

శ్లో॥ వక్త్రాణి దృష్టానిధవస్య మూర్ఖం పైతామహం వక్త్రమువా
చ వాక్యం । సమాహతస్యాస్య జలస్య బుద్బుదా భవంతికింతేషు పరా
క్రమోస్తి । తచ్ఛ్చత్వాక్రోధ యుక్తేన శంకరేణ మహత్మనా । నఖా
గ్రేణ శిరచ్ఛిన్నం బ్రాహ్మంపరుషవాదియత్ । మరణోద్దేశ్యకత్వేన
ర్షాంతరస్యాపి ఛేదేభవతి ప్రతిషేధకాభావాత్ । తస్మాదహంకార ని
రాసమాత్రే ప్రయోజకత్వేన మరణోద్దేశ్యక త్వాభావాత్ । హిం
సాత్వానుప పత్తిః ॥

దక్షహింసాయామపి పురాణేషు బ్రహ్మహత్యాయా అదర్శనా
త్ । బ్రహ్మక్షత్రాది సకల సంహరకత్వస్య ఈశ్వరత్వ సాధకత్వాత్
అనేకకల్పబ్రహ్మాండ మధ్యవర్త్యనంత చతుర్ముఖసంహరకస్య రుద్రస్య

బ్రహ్మహంతృత్వ వ్యసదేశస్య భూషణత్వాత్ । ననుతతః సమాగతా
కాదా నీలాంజన సమప్రభా । సరక్తమూర్ధణా భీమా బ్రహ్మహ
త్యా హరాంకక మితి । బ్రహ్మహత్యా ప్రాప్తినచనస్య కా గతిరితిచే
త్ । తస్య కాశీక్షేత్రస్య బ్రహ్మహత్యా నివర్తకత్వ ప్రతిపాదన పర
శ్వేన సుశ్శుభకత్వా త్తథాచవామన పురాణే ॥

తత్త్రైవ ప్రకరణే । ఉదృశాయాం సురేశాన వారాణస్యాం మ
హామతే । తత్రగత్యా సురశ్రేష్ఠ పాపమోక్ష మచాప్నుహీం ॥

ననునారం సృష్ట్యాద్ధి సన్నాహంసహసా జలమావిశేదితి కపాల
స్యాపవిత్రత్యా తద్ధారణ స్యాశుభత్వ సాపాదకత్వ మితిచేత్ । మై
వం । కాశీస్థకపాల మోచనాఖ్య తీర్థ మూహత్యై ప్రశి పాదకశ్వే
న ॥ అన్య పరత్వాత్ । తథా చతత్త్రైవ । కపాల మోచనే స్నానేవ
దోక్త విధినా ముః । స్నానస్య తీర్థేతి పురాంతకస్య పరిచ్ఛత్తం
హస్తతలాత్కపాలం । నాన్నా బ్రహ్మనాధకపాలమోచనం తత్తీర్థక
వర్త్యం భగవత్ప్రసాదాత్ । తతః కపాలీ లోకేశుఖ్యాం రుద్ర భవి
ష్యతి । కపాల పతిత్యాగేపి కపాలిత్వ ప్రసిద్ధిః । బ్రహ్మ హత్యాపి క్ష
యాధిక్య సూచక త్వే నోత్కర్ష హేతుత్వాత్ అన్యథా విజ్ఞరస్తి పంక్ష
జనాఖ్య దైత్యశేషాన్ధిభూతవాంచ జన్యభారణేన అపవిత్రత్వంస్యాత్

తదుక్తం విష్ణు పురాణే । దైత్యః పంచజహో నాను శంఖయాప
స్సబాలకాః । జగ్రాహ నాద్ధి సఖితే మమె వాసుర సూదన । ఇత్యు
క్త్యాంతః జ్ఞాతృభిరత్యా నాధిపంచజనంచ తం । కృష్ణో జగ్రాహ తస్యా
ద్ధి ప్రభవం శంఖముత్తమం తంచంచజ్య మాపూర్వైశ్చ దిరావణ
వాననేన బ్రహ్మహత్యా ఆగతా । సేతౌ తామేశ్వర ప్రసిష్ఠయాతన్ని
శ్చృత్తి కళనంచ త్పురాణేషు బ్రహ్మతేరందృష్టమితి పరేమామపి సమోదోషః ॥

ఆదిత్యపురాణే । ఏకశ్రీంశే । ప్రతిష్ఠాప్య మాహాదేవం సేతుం

ధ్యేన గాఢవశః లబ్ధవాణపరమాం భక్తిం శివేశంభో రనుగ్రహాత్ । యా
మేశ్వరభక్త్యాహా మహాదేవః షినాకధృత్ । యస్యదశాన మాత్రే
ణ బ్రహ్మహత్యా వ్యసాహతి ॥ భృగుపన్న హసనేః ప్రీహత్యా దో
షోః ॥ గాయత్రీ ॥ విష్ణునాచ పుగాగామధృగుపన్న దృఢవ్రతాః । అని
ద్రం హాకమిచ్ఛంతీ కార్యయాతా నిషూదితా । ఏ శేషానిత్య పరత్వే
ప్రకృతేషి సయం సచూధానం ॥

ఎస్తుతస్తు పరమేశ్వరస్య తత్త్వజ్ఞత్వా న్నచాపసంభవ లేశః । జీ
వానామపి తత్త్వజ్ఞానాంతే చాపాభవ పణానాత్ । తథాచ సూత్రం
తదధిగమ ఉత్తర పూర్వార్థమో రశ్లేష వినాశే తద్వ్యవదేశాత్ ॥ ఏ
తేన కపాలభోజనమపి న్యాఖ్యాతం పంచజన్యస్య ముఖ సంబంధం ప
నా అనవపతేః భిక్షుటచస్య నవనీతకార్యాదివత్ సమాహితత్వాత్ ।
ఎస్తుతస్తు బ్రహ్మశిరచ్ఛేదనంతత్కపాలధారణంచ పరమేశ్వరాంశ భూత
తమోగుణప్రధానభూత సంహార రుద్రాఖ్య ఛైరవేణ కృణోమితి సవన
మేశ్వరస్య కాపాలిత్వం బ్రహ్మహత్యావా ।

తథాచోఽక్రమే ॥ తమోమయ నచైవాన్య స్సయూర్భూతస్త్రి
లోచనః శూలపాణిః కపద్ధి నా పృథుమాణాంసినర్చయన్ । అహంకారా
వృహ రుద్రః ప్రత్యువాచ పితామహా మితి ॥ ఉపసంహరేచ ॥ తమో
మూర్తి రిహం హ్యేషస్త్వదిశః కోధసంభవ ఇతి నచైత ద్భరిక్తే ప
రమేశ్వరే ప్రయాణా భవః । తాపనీయే । వికాశ్చైవ భవ్య మంశారం
శివంశాంతి ముద్వేతం చతుర్థకం మన్మంతే । ఇశివస్య బ్రహ్మరుద్రవి
ష్ణుపేక్షునూ చతుర్థకే వ్యవదేశేన్ । సప్తదశ ప్రాణా పత్నాన్ ప
శూనితి తత్సంఖ్యాభేదకత్వాత్ ॥

నచతస్మిన్ శంభుశంకరాదిశివవాచక శబ్దప్రయోగానువరత్తిః ।
శివాం శాధికేచ రాజపురుషాదా రాజపద ప్రయోగవ చ్ఛివాదివ

ద వ్రయోగోపవతేః । అత ఏవ సంహార రుద్ర నివృతచ లిక్త్యం కరమే
శ్వర ఆరోఽవ్యతమవజానః దక్ష స్యాహంకార భ్రమా కాంత శ్వేన ।
నిగ్రహ పాత్రత్వం కిరభద్రాది గణైః కృతమితి యుక్తముల్పిశ్యాః ॥

తదుక్తం । ఏవం కపాలీ సంజాతో దేవర్షి భాగవత్రహః । అ
గేన కారణే నానాదక్షేణ ననిమంశ్రితః । త్రియోగ్నయ ప్రీ భిక్షే
త్రై స్సమం దక్షమివైక్షత । దృష్టమాతస్త్రినేత్రేణ భస్మీభూతో భ
వేత్ క్షణాత్ ॥ హాశీఖండేచ । ఆయం బ్రహ్మ శిర చ్ఛేదాది వృత్తాం
తో శైరవస్త్రివ రుద్రాంత భూతస్య వణిత ఇత్యేత ల్సంవాదో దృ
ష్టవ్యః ॥ ఏవం పరమేశ్వరో నిర్లేపః తత్పజ్జత్వా త్సర్వజ్జత్వాచ్చ ముక్తా
త్మవత్ । తస్మాత్సర్వోత్తరః కరమేశ్వర ఇతి సిద్ధం ॥ అనశ్వర మోక్ష
హేతుత్వాత్ ॥

నను కర్మఫలస్యా నిత్యశ్వేపి కల్పాం తస్థాయీఫలత్వం విష్ణూపా
ననాయా మేవ । నభవతి సదాశివోపాననాయామితిచేత్ । మైవం శివో
పాననాయామపి బాణాసుర సుకేశి నందీశ్వరప్రభృతీనాం అనంతైశ్వ
ర్యావగమాత్ ॥

తదుక్తం వామన పురాణే । ఆశీన్నిశాచర పతి ద్విద్యుత శ్వేతి
విశ్రుతః । తస్య పుత్రోగృణ శ్వేప్తః సుకేశిరితి విశ్రుతః । తస్య తుష్టోవ్య
ధీశానః పురమాకాశ చాణీం । వ్రాదా దక్షేయత్వమపి శత్రుభిశ్చాభ్య
వధ్యతాం ॥ ఉత్తర రామాయణేచ । అమరం చై వ తంకృత్వామహదే
వో వ్యయో క్షయః పునరాకాశగః ప్రేయాదుమాయః ప్రతి కావ్య
యా । తతస్సుకేశి ర్వరదానగర్వితో దేవ్యాః ప్రభాః ప్రాప్స్య హరస్య
పార్థివః । చచార సర్వాన్ సమహీం మహీపతేః । ఖగాంశరీం ప్రాప్స్య య
థాపురంధరః । ఏవం బాణాసురస్యాపిలమరత్వ ప్రధానం శ్చుపురాణే ।
తస్మాద్భయందతం బాణస్యాస్యమయాప్రభో । అన్న త్సంశ్రియ దృష్టో
పి యుగోనభ్య స్త్వియావ్యయః । మయాపత్తవరో జైత్ర ఇతి భారతే

అర్జునస్య సాశ్వతాశ్రమ దావకాలే మోక్షదానంచ ఈశ్వరః । అధికభం
సదాశివః ఇతరా పేక్షయా అధిక స్తదుపాసనాయాస్థిర ఫలత్వాత్ ద
శగ్రీవాదే శ్చివోపాసనాయా ఐశ్వర్యాధిక్యస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ । అథా
తక్షకం । అయత్నాదాపాద్య త్రిభువన మివైరివ్యతికరం । దశాస్యా
యద్బాహూ నభృత రణకంఠాః పరవశాః । శిరః పద్మశ్రేణీ రచితచ
రణాంభోరుహ బలేః । స్థిరాయాస్త్వద్భక్తే ప్రీతిరహం విస్ఫుజిత మి
దం॥ ఈశ్వరస్య శివప్రసాద లభైశ్వర్యస్య అన్యేషామసి తాదృశానాం
దైత్యదానవా ద్యైశ్వర్యాకాం నాశదర్శనా దస్థిరవరప్రదత్వం పరమే
శ్వరస్య నారాయణస్యతు ధృవపీఠీషణాది పరమోత్కృష్ట స్థిరత రైశ్వ
ర్య ప్రదత్వేన మోక్షప్రదత్వేనచ స్థిరతర వరప్రసాదృశ్యమితి సపత
సర్వోత్తరణితి పరేషా మభిప్రాయః ।

అత్ర బ్రూమః కింకర్మ ఫల మస్థిర మిత్యుచ్యతే ఉత్తజ్ఞానస్థల
మపి । నాద్యః । తద్యదిహ కర్మచిహ్నో లోకః క్షీయతే ఏవమే వాము
త్ర ఫలచిహ్నో లోకః క్షీయతే ఇతి ధృవాద్యైశ్వర్యా నిత్యత్వస్య సర్వ
సమ్మతత్వాత్ ॥ సద్వీర్యయః । ఈశంజ్ఞాత్వా అమృతా భవంతీతీశ్వర సా
క్షాత్కారః కృతః । తహిణరావద్యైశ్వర్యస్య కథ మస్థిరత్వ మితిచేత్ ।
పరిశుశివభక్తభూత నందికేశ్వ రాజ్ఞానాపధర్మ విరోధాదితి బ్రూమః
తథాచ నందికేశ్వరశాసో రావణం ప్రత్యుత్తరరామాయణే । తంకృష్ణో
భగవాన్నందీ శంకరస్యావరాతనుః । అబ్రీహీత్తత్ర తద్రక్షోదశానన ము
వస్థితం । సతస్మాద్వా సరంభాపమవజ్ఞాయ దశాననం । అశినీసాతపంకా
శ మిట్టకాసం ప్రయుక్తవాః । తస్మాత్సమృఖ సంకాశాత్ మద్వీ
ర్య సమతేజసః । ఉత్పత్స్యంశేవధాధికం తే కులస్యాస్యచవానరణిత ఏ
ష మీశ్వరేణ లవణాసుర మధుపితు ర్మనుదైత్యస్య శూలదాన సమ
యే ధర్మవిరోధ ఏవోత్తర పక్షిక్మతః ॥ తథాచోత్తర రామాయణే । త

వాయం మరుతో ధర్మో బుద్ధిః నాదిక రశ్మభః । యేనప్రీత స్తవారిష్ణుః
దదామ్యాయున ముత్తమం । మావత్సురైశ్చ విప్రైశ్చ వివిధం కరి
ష్యసి । తోవత్కాలం వై తస్యైవసాధా నాశమ్యతి । ఏవ మంసా
సురస్యై పరమేశ్వరా ద్వరప్రదానం ధర్మనిధావభవ ॥ తథాచవా
మన పురాణే । ప్లహాద వాక్యం । తవత్రాత్ర ప్రక్షేణ ధర్మనిత్యేన హ
సవః । ఆరాధితో మహాదేవః పుత్రాధికం మః పురాణే । అస్మిన్ త్రాచ సే
నాసీద్దంధకస్యైవ వానపాపుత్రదం పుత్ర కామస్య ప్రోక్త్యైవం వచనవి
భుః । యదాతు లోకవిద్విష్టం దుష్టం కర్మ కరిష్యః । త్రైలోక్యజననీం
వాపి త్వభి హంభివ్యతే ధమః । ఘాతయిష్యతివావిప్రం దేవాన్ ద్వేష్యతి
హా సురాన్ । తవాస్య స్వయ మేవేహ కరిష్యే కాయశోషణం । అ
స్యథా విష్ణురసే యుధిష్ఠ్యో గ్రాసేనాది మాదవ కౌరవేభ్యః కుచేల సాం
దీప్తసిప్రభృతేభ్యోవైష్వర్యవానస్య అస్థిరత్వాత్ అస్థిరప్రదత్వాంస్సాత్ ।

తనకత్తం తేనైవ । యశ్చానుగ్రహ మిచ్ఛామి తస్యవిత్తం హ
రామ్యహా మితి । వస్తుతస్తు పరమేశ్వరస్య ధర్మాధిష్ఠాత్వత్ । ధర్మ
విరోధేనై వ వరప్రదానం । ఫలమత ఉపపత్తే రిత త్ర ఫలశబ్దస్య సు
ఖదుఃఖ సాధానత్యేన యథా తపస తుష్టం సుఖహేమం వరందదా
తి ఏవం నిషిద్ధకర్మణా ద్విష్టః పరమేశ్వరః సరకాది దుఃఖ దహాది
యథాధర్మేణ వాప మపరుదతి ఏవమధర్మేణాపి పుణ్యమపరుదతీతి ప
రమేశ్వర ఏవ పాపఫలదాతేత్ర । రావణాదేః పరస్త్రీ కామనాదిజన్యేన
శాపేన తపోలక్షణ పుణ్యాభిభవాద్యుక్తం తేషాం శీఘ్రతరం నాశశక్తి
స పరమేశ్వరన్యాధిక్య హని రితిసిద్ధం ॥

గ జేంబో పేక్షావియక్తః.

సనువిష్ణుశేవ సర్వోత్తమః । గ జేంద్రనిజరూప్య మూలస్యప్ర
రబ్రహ్మణ స్తుకంకృత్యా పరమేశ్వరణ పుష్కతై క్రియమూలామూలప్ర

పన్న పరిపాలనాయ నారాయణ ఏవ శ్రీత్యక్తో భూత్వా గ్రాహ పా
శాత్రంమోచయూమా సనాన్యేబ్రహ్మదయః శ్రీత్యక్తీభూయ రక్షితవం
తః । తథాచ భాగవతే॥ గజేంద్ర స్తోత్రో పకామే । యస్మిన్నిదంయ
తశ్చేదం యేనేదం యదేదంస్వయం । యోస్మాత్పర స్మాచ్చ పరంతం
ప్రపద్యేస్వయంభువం । ఉపసంహారేచ॥ ఏనంగజేంద్ర ముపవశేత నిర్వి
శేషం బ్రహ్మదయోవివిధ తింగ భిదాభిమానాః ॥ నై తేయనోపసస్మ
హ్మం భూత్కత్వా త్తత్రాభిమామర మయో హారావిరాసీత్ । త
స్మాద్గజేంద్రేణ సర్వోత్తమ స్తుతౌ క్రియమాణాయాం । యస్తంర
క్షితవాన్ సేవ సర్వోత్తమః సహ్యస్య ప్రతిపత్తౌ క్రియమాణాయాం ।
అస్యః పరిపాలయతీతి యుక్తం । అథ నారాయణ ఏవ సర్వోత్తమ ఇ
తి ప్రాప్తేహ్యముః॥

యద్యః గజేంద్రేణ పరమకారణం ప్రశ్నేవస్తుతిః ప్రతిపత్తిశ్చ
కృతా । తథాపి నారాయణస్య జగత్పరి పాలనే అధి కృతత్వాత్ తేన
పరిరక్షణ కరణం యుక్తం । నహి కేనచి దుకద్రవాది పరిష్కేతేన తరు
షేణ రాజసం ప్రత్యాకోశే క్రియమాణే రాజమాన్యేన పరిరక్ష
ణం సక్రియత్యక్త యుక్తం చ లకం తస్మాద్ధి కృతత్వాత్ సచపరమేశ్వ
రేణ విష్ణోః పాలనే అధికృతత్వమస్థిం । ఆను శాసనిక పర్వః । సమవ
భాగవా నుద్రః సర్వతత్వాది రవ్యయః । సోస్థజ ద్దక్షిణా దంగా
ద్భ్రహ్మణం లోకసంభవం । వామపార్శ్వత్తథా విష్ణుం లోక రక్షాధికా
మీశ్వరః । వేదపాడిస్త వే । జైమినిరుచాచ । యదాజ్ఞయా జగత్సర్వం
వ్యాప్య నారాయణస్థితః । యజుర్వేదే । వాతా ద్విష్ణో ర్భులమాహురి
తి ప్రాణాధికరణ న్యాయేన వాతశబ్దవాచ్యాత్పరమేశ్వరా ద్విష్ణో ర్భుల
మాహు రిత్యధికః । అథవాగజేంద్రస్య పూర్వజన్మ ని విష్ణుభక్తత్వా
త్తేన పరబ్రహ్మత్వేన విష్ణో కేవలస్తుతౌ క్రియమాణాయాం విష్ణురేవ ప్ర

హస్తా నాన్యైశ్చ యుక్తం । తథాచ భాగవతే । యోసానన్యమభా
ద్రాహపాండిత్యో ద్రవిడసత్తమః । ఇంద్రద్యుమ్నకతి ఖ్యాతాః ప్లువ్రత
వరాయణః । హర్యర్చ నానుభావేన యద్దజత్వే వ్యచస్త్పతిరితి । గీతా
నుచ । కౌంతేయ ప్రశిజాసీహి నమభక్తః ప్రణన్యతి । తేషామహం
సముద్ధర్తా మృత్యుసంసార సాగరాత్ । కించ పరబ్రహ్మత్వేన విష్ణో
స్తుతిర్వా పరబ్రహ్మత్వే ప్రమాణం । స్తుత్యనంతరం లస్యై వాగమ
నాన్యథా నుపవత్తిర్వా నాభ్యః ఆపావా ఇజన్ సర్వమిత్యాది శ్రుతే
పత్వాసాభకత్వాత్ ॥ నద్వితీయః । అత్రభృత్యాదిరక్షణ వత్స్వభక్తర
క్షణస్య పరబ్రహ్మత్వా సాధకత్వాత్ । పాలనాధి కారిత్వేనవా గజేం
ద్ర తక్షణోపకర్తృరితి హమనపురాణేతు । గజేంద్రస్యానేకజన్మప్రభృ
తి విష్ణుభక్తత్వం విష్ణుస్తుతి కర్తృత్వంచ స్పష్టతరముక్తం ॥

శ్లో॥ సభీత స్సనిరుత్సాహా గృహీతో ఘోరకర్మణా॥ పరమావ
ద మాకన్నో మనసాచింతయేద్ధరిం । సతువాగవర శ్రీమూ వారా
యణ పరాయణః । జన్మజన్మాంతరాభ్యసా ద్భక్తిమూ గరుడధ్వజే
నాన్యంజేవం మహాదేవా త్పూజయామాస కేశవాత్ । మధితారిం ప
ద్మనాభం శంఖచక్ర గణాధరం ॥ స్తోత్రంచ కృతం॥ నమోజగత్ప్రతి
స్థాయ గోవిందాయ నమోనమః । నమోస్తు పద్మనాభాయ సాంఖ్య
యోగోద్భ వాయచ । విష్ణుస్తుతిశ్చ స్పష్ట ఏవావ గమ్యతే । తస్మాత్ భ
క్త రక్షణాయవిష్ణుశేవా గత్యేతేనైతావదా గమనన్య సర్వోత్తమత్వసా
ధకత్వ మిత్యలమితి విస్తరేణ ॥

అక్షకళం శివన్య సర్వాధికత్వం భస్మాసుర వరహామ్నా వృకా
సురన్య పరందత్వా । తేనశిరసిహస్తే దాతు మారద్ధేనతి సర్వా తా
కా పలాయమానన్య నారాయణేన రక్షణ తదుక్తం భాగ వతే ॥ ద
శమే । సప్తశీతితమే । శోపప్రసాదయో రిక బ్రహ్మవిష్ణు సురాదియః

నద్యశ్శాప ప్రసాదోంగశ్చివో బ్రహ్మ వచాచ్యుతః । స్మకానునాయ
గిశో మందస్తోపి సంకటం । దేవోత్సవ స్యచాప్తి ర్వాపరం భూతభ
యావహం ॥ యస్యయస్య కరంశీర్షేవాస్మే సమియ తామితి

పతద్వర శరీరధాం శంభోద్ధూర్ధ్వికిలాసురః । స్వహస్తం దాత
మాతేభే పరాధావైషిశోదశ ॥ ఇద్ధం భగవత శ్చిత్రైః వహోభి సుతపే
శత్రైః భిన్నధీర్విస్మితశ్చీర్షి స్వహస్తం కుమతీర్యథా వ్యథా భిన్నశివోవజ్ర
పాతవ తుణాత్ కించ భగ్నాదిభి రపివిష్టాధిక్య నిశ్చయాత్ । విమ
రేవాధిక స్తగుక్తం ॥ తత్రైవ ॥ సరస్వత్యాస్తైరుమ్యేముషయస్సత్ర
మానతః । తస్మిన్సమయా తేషాం తేష్యధీశేషు కోమహా । తస్యజ
జ్ఞానయా తేతైర్ధ్యగుంబ్రీహ్నా సుతంసృవ చ్ఛప్తు ప్రేషయామాసు సా
భ్యగాద్భ్రహ్మణ స్సభాం । సతస్సేబ్రహ్మణే ప్రాత్రీ చ కే సత్త్వప
క్షయా । తస్మై చుకోధ భగవాన్ ప్రజ్వలన్ స్వేనశేజ సాతతి కై
లాస మగమత్తత్రైదేవో మహేశ్వరః । శరీరం సమా రేభే ఉద్ధాయ
భ్రాతరు ముదా । నైచ్యత్వ మత్కుత్పరగ ఇతి దేవశ్చకోపహః । శూ
లము కృత్యతంహంతుమా రేభేతిగ్మో చనః । పతిత్వాపదయో ర్దేవీసాం
త్వయామాస తాంసరా । అధాజగామ వైకుంఠం యత్రైదేవోజ్ఞా
దేశనః । శయానం శ్రియశ్చిత్సంగే పరావత్ సత్తారయత్ । తతః
ద్యౌయభగవాన్ సతల్లక్ష్మ్యనతాంగతిః । స్వతల్పాదః పరుహ్యాధన నామ
శిరసామునిం । తంనిశమ్యాధ మునయో విస్మితాముక్త సదశయా । భూ
యాంసం శ్రద్ధధ్వుష్ణుం యతశ్శాంకీర్యతో భయం ॥ వైరాగ్యస్య పో
దత్వాచ్చయస్యాహ మనుగృహ్య విహరిష్యే తస్యశంసనైః తతోధనం
సర్వోజం । స్వజనాదుభతం యథామత్పరైః కృతమంత్రేవ్య కరిష్యే మ
దనగ్రహం । రామాయణేచ । బాలకాండే । తదాతు దేవతా స్స
ర్వా పృచ్ఛంతిస్త్వదితామహం । శితిశంతస్య విష్ణోశ్చ బలబల పది

కుమారాభిప్రాయంతు విజ్ఞాయ దేవతానాం పితామహాః । విరోధం జ
నయామాస తయో స్సత్వవతాం వరః । విరోధేచ మహాచ్యుత్తం ల
భవ ద్రోమహర్షణం హుంకారేణ । మహాదేవ స్తంభితో ధత్రిశ్చత్ర
నః । అధికం మేనిరే విష్ణుదేవా స్సరుషిగణస్తథా । శృతిశ్చనారాయ
ణ వరబ్రహ్మ తత్వం నారాయణః । పర ఇతితస్మా దృద్ధిభ యావహ
భ్య వృకాసురస్యనిగ్రహాత్ । భృగ్వాదిభిః పరమ శాంతి జ్యే నాధిక్యని
ణక యాత్ । యుద్ధేయుద్ధే జృంభితత్వాచ్చ విష్ణు రేవాధిక ఇతివరతత్వ
మపి సప వేతిప్రాప్తే బాహుః ॥

శివపవ పరతత్వంయోదేవానాం ప్రధమంత్రస్తాద్వి శ్వాధికో
ఋద్రోజుహర్షిః ॥ యశ్చాత్పరం నాపరమస్తికించిత్యుః పనిషద్వాక్యా
భ్యాం రుద్రాత్పరతత్వస్యచిషేధాత్ । నచానయో రేకవాక్యత్వమ
స్థితం భిన్నక్రియాశక్య వనా యిత్యాది తివాచ్యం । సానం తే సదనం
కృణోమి । తస్మింత్రీ దామృ నేనృత్యతై తేవత్ విభాగేనాకాంతు త్యే
స నాసర్వనామ్నః । పూర్వోక్త పరామర్శిత్యాత్ ॥ తదుక్తం సర్వనా
మృప్రసిద్ధా ధికం ప్రసాద్యాశ్చ విఘాతకృత్ ప్రసిద్ధి వేక్ష్యే సత్కూ
ర్వవృత్త మస్మ దపేక్షత ఇతి పరు పపదేన్న గుదప్రత్యభిజ్ఞానాచ్చ ॥

భాగవ తేచ । నిరస్త సామ్యాశి శయో పిల ద్వయ మితి శ్రి
వాతతిశయస్య చిషేధాత్ । బ్రహ్మాదయో యత్కృత సేతునాలాయ
త్కారణంవిశ్వమిదంహి మాయా । ఆజ్ఞాకరీ తస్యసిశాచచ క్యేత్యశా
విభూమ్న శ్చరితం విచంబనం । యద్వ్యక్తరం నామగిరేరితం స్మశంస
కృత్ప్ర సంగా డఘమాశుమాంతి తత్ । పవిత్రీకీర్తి తమలంఘ్యశా
నం భవాన హూ ద్యేష్టి శివంశి వేతరః । మాయాంతు ప్రకృతిం వి
ద్యా న్మాయినంతు మహేశ్వరః । ఇతి మాయాధిష్టా తృత్వాదలంఘ్య
శా సనత్వయోరవగమాత్ ॥ తదుక్త ముత్తర రామాయణేరాజేణ । అంతే

చ సర్వమఖ్యాతం శూలహస్తస్య సుకున్దయః । శ్రీమతశ్శితికంఠస్య కీర్తిర్ని
దురత్తిక్రమా । కీర్తంసమాజ్ఞాపనమిత్యుచితః ॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం
హృద్దేశేష్ఠసకీప్తతి । భ్రామయంతస్సర్వభూతానియంతా రూఢానిమాయ
యేతి సర్వాంతర్యామిత్యావగమాత్ । అన్యథాతిష్ఠామిహిప్రయోగ
ప్రసంగాత్ । కృష్ణకర్తృపరతత్వాపాసనా ప్రతిపాదక కృష్ణవాక్యస్య గీ
తాయాం తమేవ చాద్యం పురుషం ప, పశ్యేయతః । ప్రవృత్తిః ప్రస్ఫు
తాపుగాణీతి శ్రీవరాత్ ॥

యోరుద్యోగో యోరల్పయదీషధీషు యోరుద్యోవిశ్వాభు
వసా వివేశ్యంతగ్యామితయా ప్రవేశస్య వక్తవ్యత్వాత్ బృహదారణ్య
కైతరేయి బ్రాహ్మణే ఏషత ఆత్మాం తర్యామ్యమృత ఇతి అమృతప
దేన శివస్త్వేవ నిర్దేశాత్ । బృహజ్జాబా లోపనిషది । రుద్రాధ్యా
య ఛక్రరణే । తానివా అమృతస్య నామధేయా నీతి రుద్రానామ్నా
మృత నామధేయత్వోక్తేః శులింగస్యామృతపదస్య మోక్షవాచక
స్యానుపపత్తేః । శివ సంకల్పోనిషషది । బోధాయన పుతితాయాం । యే
నేదం భూతం భువనం భవిష్యత్పరి గృహీత మమృతేన సర్వం । యేన
యజ్ఞస్త్రియతాంసప్తకలాత తస్మైమన శ్శివసంకల్ప మస్త్వీతి అమృ
తశబ్దస్య శివేప్రయోగదశా నత్వాత్ । అసయ వాధానా సూత్రే
రపి స్థితేభి రంగైః పురుషాప ఉగ్ర ఇతి మరణాది హి కేశిషపవ సంభ
వాత్ । విష్ణోశ్శరీరత్యాగస్య బహూని మేవ్యతీతాని జన్మాని భరతర్షభేతి
గీతావాక్య సిద్ధత్వాత్ ॥ విష్ణుపురాణే మైత్రీయః । నవిప్రశాప వ్యా
దేన సృజన్ ప్రాస్వం కులంకథం । కథంచ మానుషం దేహానుత్పవళి
జనాదకనః । పరాశరగతే తస్మిన్సంహృత్యాత్మాన మాత్మని ॥ తత్త్వాజ్ఞ
మానుషం దేహానుత్పత్తి క్రివిధాం గతి । మిత్యమృతస్య యోగాత్ ॥

పనుస్సేచ్ఛాగతి రియం । నకర్మణ ఆయత్తేతి చీత్ కృతాః శేషద

కళానా ద్వేపానాహసి రావణవధాయస్వచ్ఛాజన్మశ్రీవణాత్ | భీష్మశ్శా
పి స్వేచ్ఛామథణిశకనాత్ నామృత మస్మేమాంజుజన్మాదికారణత్వా
దపి గవవ వరతత్వం ||

తథాధర్మోపనిషది | యస్మైశ్చాలోకానాం సంబంధుః సుఖ
భక్షయతి | అజస్రం సృజతి వాసయతి వా తస్మాదచ్ఛతే | మహేశ్వ
ర ఇతి యజర్వేదేచ తుల్యత్రయం పశ్యతి వీరశోకా ధాతుః ప్రసాదా
న్మహి మాన మిశ మిత్యరణ్య అహ మేక మిత్యంశం మాయావిశిష్ట
ప్యసత్వకర్తృత్వ ప్రతీతేః రామాయణోత్తర కాండే || తైర్వధ్య మానా
దేవాశ్చ మునయశ్చ తపోధనాః భయార్తశరణం జగ్ముర్యేవ దేవం గుహా
శ్వరం || శ్వేష్టా శ్వేష్టాయనూత్నాః || సామాన్యేన శ్వేష్టత్వ శ్రేష్టత్వ శ్చ శేషుర
కోచప్రకరణోపపదయోరథా శేసత్వి నిరసధిః శ్వేష్టత్వం శేష్త్వప్రతీ
త్య సిద్ధం సర్వోపేక్షయా అధిక్యం సదాశిష్యేన సర్వమవదాతం ||

శ్లో || బ్రహ్మాత్వం కారణత్వం విధిహరి జననం | ధారణం హైమవత్యాశ్చ
తతో బ్రహ్మస్యశేషో పగపతి విషయా రామనామాభి ధాచ |

విరాడల్యస్య పయోగ స్మిన్ పరనచ కాం తామసత్వాక్తి భంగః |
భంగోమూర్ధ్నో విధాతుః స్థిరతర పరతా హస్తే వ స్యాశ్చ్యవేషా ||
దైత్యాద్భిత్వా కయ నం భృగుముని విషయేకోప ఇత్యాదయస్తే |
సర్వోక్తసాకాయ శంభో నతు హత మతిభః కల్పితా భాసచాద ||

శ్లో || శ్రీ క శహస్రీ శవిలాసశస్త్రే సిద్ధదే తురస్సక న్నతిదేవతాయే ||
చండిశ్వగీచాద సమీపజ్జే సగహసనే భూష్పృథమోవిలాసః ||

శ్రీమ. భాగవతము.

శ్రీకాళహస్తీశ విలాసే

ద్వితీయ విలాసప్రారంభము.

శైవమతవిచారము.

అథేదానీం శైవత్వస్య వైదికత్వం తదహంతిక భేదాత్పనిహ
యంతే || తత్ర సర్వేషాం శివప్రతిపాదకానాం మతానాం పతిః పరమ
శ్వరః | పశు జీవాః తదుభయ వ్యతిరిక్తా చేతనం నన్వం చాక ఇతి త్రి
తీయజ్ఞానంచ మోక్షకారణమితి సంగ్రహః | తదుక్తం | సూతసంహితా
యాం || త్రిపదాధికం చతుష్పాదం మహితంత్రం జగత్పతిః | ప్రో
క్తవాక్ హిమవత్పుత్రైః ధర్మమోక్షైక సాధనం || నన్వేతేషాం హ
తానాం శైవాగమతంత్ర మూలశ్లోక నవైదికత్వం అవైదికత్వ ప్రా
క్షేషు నవైదికానాం మధికారః || కింతు వేదమార్గప్రచ్యుతానాం త్వా
తిపదగతితానాం తంత్రమార్గ నివేశ ఇతీదృశానాం తాంత్రిక వైదిక
విభాగ ప్రతిపాదకానాం అనేకేషాం పురాణసాక్ష్యానాం భాగహ క
త్వాత్ ||

సచావైదికానాం తంత్రీణాం ధర్మే బ్రహ్మశివ ప్రామా
ణ్యం సంభవతి || చోదనాలక్షణార్థో ధర్మః తస్యః శ్లోకైః శబ్దమూలత్వా
చ్ఛబ్దమనవేక్ష్య- సస్మాదితిచ ధర్మస్య చోదనైక ప్రమాణత్వాత్ |
దేవపరిత్రంబా ఏతత్తం యోనూత్స్య జిత్యభాగో వాచి భవత్యభాగో
వాకేవనా ప్రివేద సుఖ్యస్య పంథాం ఇతి శ్లోవిరోధాచ్ఛ | బ్రహ్మ
జిత్య శాస్త్రీయోనిత్వాత్ | సావేద విన్నముతే తం బృహ్మతం | తం
త్వోక్తపదం శరుణ మితి శ్లోః సూత్రాభ్యాం వేదాన్త పేద్యత్వా పదే

మాత్ । తస్మాచ్ఛ్రుతి సూత్రన్యాయ విరోధా త్తంత్రాగ మానాం
ధర్మబ్రహ్మణోధక ప్రామాణ్యం । అతఏవ తన్మూలకనాం శ్రేవా
వినితానా మవైదికత్వ మితి ప్రాప్తే బూయః॥

శ్రే వాగమా ప్రావక్తేచన పశు పాశ పతి పదార్థతా ప్రితిపా
దకాః । కేచన పంచబ్రహ్మమూర్తి ప్రితిపాదకాః । కేచన వడధ్వప్రి
తిపాదకాః । కేచన శివపు జయస్తదుపయుక్త ఆలయ ఉత్సవా చా
రాదిప్రితి పాదకాః । ఏతేషామాగమనాం ప్రత్యక్ష వేద మూలత్వేన
స్మృత్యధికరణ సిద్ధాంతవ్యాయేన ప్రామాణ్యపవతైః । అప్రామాణ్య
కల్పనాయాః గౌరవాత్ ॥ పదార్థత్రయ ప్రితిపాదకానాం తావ
త్ । ఏతావంతో వై పశవో ద్విధా ద్విపాదశ్చతుష్పాదశ్చ ఇతి తస్మా
ద్భుద్రీః పశునా మధిపతిః జ్ఞాత్వా ఏనం సర్వపాశా పశునిఃక్షితైః క్షే
తైః జన్మమృత్యుప్రహానిః జ్ఞాననిర్మధనాభ్యాసా త్పాశందహాపండితః ।
ఇత్యాదీనాం వాక్యానాం ప్రత్యక్షవేదే శూన్య మాణత్వాత్ । ఏ
తాదృశ పరిభాషామూలశ్రేవశాస్త్రం వైదికమేవ ॥

అతఏవ చిదచిదీశ్వర పదార్థత్రయ పరిభాషాయుక్తం రా
మానుజశాస్త్రం వైదికకరిభాషా మూలత్వాభావా దవైదికమేవ । వై
ది కభిమాన మాత్రమిశ్యవేక్షణీయం । పంచబ్రహ్మ మూర్తయః
ప్రావ త్సద్వ్యజాతాదయః । యజురారణ్య కాంతర్గత నారాయణప్రశ్న
గతైః సద్వ్యజాతాది మంత్రైః ప్రితిపాద్యత ఇతి తత్ప్రితిపాదకానాం
తంత్రాగమావామపి వేదమూలత్వేన ప్రామాణ్యం । వడధ్వ ప్రితిపా
దకానాంతు । వణకాః పదం తథా మంత్రైః కళాభువనతర్వక॥ మితి మ
త్తే రధ్వ ప్రితి పాదకానా మాగమానాం । అధ్వనా మధ్వపతే
ప్రేక్ష్యాన్యధ్వః పారమశీయశ్చేతత్ మంత్ర మూలత్వేన ప్రామాణ్య
భవతే । పూజోత్ప వాచారాధేః । తముష్టుహితి మంత్ర మూల

త్వా ద్బోధాయన సూత్రమూలత్వా త్తంత్రాగమయో ర్వైదికత్వ
మితి తత్సమానార్థకాని శైవమతాని వైదికాశ్చైవ ।

శైవభేదనిరూపణం.

తాని మతాని చత్వారి । తథాచ వామనపురాణే । తత్తత్సకార
భగవాన్ చాతుర్వర్ణకం హరార్చనే । కాస్త్రాణి చైషాం ముఖ్యానిసా
నోక్త వివిధానిచ । ఆద్యం శైవం పరిఖ్యాత మన్యత్పాశుపతంమునే । తృ
తీయం కాలవచనం చతుర్థం చ కపాలికం । శైవస్త్రాసీత్స్వయంశక్తి
ర్వైష్ణవస్య ప్రియస్సుతః । తన్యశిష్యో బభూవాథగోపాయన ఇతిస్మృతః ।
మహాపాశుపత స్త్వాసీద్భారద్వాజ స్తపోధనః । తన్య శిష్యో కృభూ
ద్రాజా వృషక స్సోమకేశ్వరః । కాలస్సభగవా నాసీదావంతంబ స్త
పోధనః । తన్యశిష్యో కృభూద్వైశ్నో నామ్నా క్వాభేశ్వరోమునే । మ
హారాత్రప్రతపన స్తన్యశిష్యస్య వీర్యవాన్ । ఊనోదర ఇతిఖ్యాతోజా
త్యశుద్ధో మహతపః । ఏవం సభగవా నృహ్మ పూజనాయ శివస్య
తు । కృత్వాతు చాతురాశ్రమ్యం స్వయంచ భువనం గతః । ఆత్రమహా
రాత్రప్రతపనఃకాపాలిక ఇత్మర్థః । ఏతేషు మతేషుచతుషుక మహాపా
శుపతాహరిహారాభేదవాదినః । సమాయాతాః ఖగామాధాః వృషభధ్వ
జనోవ్యయాః । మహాపాశుపతానామ చక్రశూలధరా స్తథా । శైరవో
విష్ణునాశర్వో నభేదే నార్చ్యోపివై । యేవీరశైవాస్తు జీవేశ్వరా భేద
వాదినః । జీవన్య లింగేలయూక్తేః ।

తథాచ ॥ శంకరసంహితాయాం । మోహస్తపీతే నిజలింగమిష్టం
విన్యస్య తల్లీనమనః ప్రచారః । బాహ్యక్రియా సంకుల నిస్సృ హత్యా
సేపూజయత్యంగ నవీరశైవః । ఇతి లభేదవాదినః । భవద్భి ర్భక్తి సం
యుక్తైః హరోభేదేన పూజిత ఇతి ఈశ్వరవచనాత్ । స్వాదేతత్ యది
తముష్టుహిత్యాదిబోధాయనేనచశివపూజావిహితా విధీయతాం నామ ।

లింగధారణవిషయ నిరూపణం.

కింతు లింగధారణం నవిహితంప్రత్యుత నిష్పిన్ధంతైవాక పాశుపతాంత్రైవ లింగినో వ్రతిన స్తథా । బిడాల వ్రతినత్రైవ పాపండాక కరివజ్జాయేత్ ॥ ఏవం సూతసంహితాయాం బృహన్నారదీయాదిషు పురాణేషు లింగధారణ జటాధారణాది వ్రతనిషేధ వచనాని బ్రహ్మణి వ్రసిద్ధాని ।

న చళిష్టాచారః ప్రమాణం । అవిరీతళిష్టాచార స్త్యైవ ప్రమాణశ్వాదితి । న చతై వాగమేషు విహితత్వా దాదరణీయతా । పురాణవిరోధే । అత్రాగమస్య దుర్బలత్వాత్ । నను తై వాగమానాం శివప్రణీతత్వాత్ । విశ్వాధికోరువో మహర్షిః శిలిశివస్వాధిక్యశ్రవణాత్ । వ్యాసాది వ్రణితానాం పురాణానా మేవాగమవిరోధే అప్రమాణ్యమితి చేత్ ।

న ఆగమానాం యావజ్జీవాధికారి లింగధారణాది తై వదీక్షాప్రతిపాదకత్వాత్ నకర్మక కర్మాంతరాకంధ ఇతి న్యాయేన సామాదిదీక్షయా అపి నిరవకాశ త్వేన బాధాప్రసంగాత్ దీక్షితస్య సూతకాది నిషేధః । స్మృత్యక్తాచారస్యాపి నిరవకాశ త్వేన మన్వాదిస్మృతే భేదకమితియద్వైకించ మనురవదత్త ద్వేషజమితి శృతివిరోధ ప్రసంగాత్ । ప్రత్యుతపాపంజస్వాది సూత్రాన్యాయే శృతిస్మృతి పురాణ విరోధాంతే । ఆగమానామప్రమాణ్య స్య నిశ్చితత్వాత్ । అయేకత్వేన ప్రతిష్ఠాంశే తేమాంసావకాశత్వాత్ । ప్రత్యక్ష శృత్యనుగత మన్వాదిస్మృతిః పురాణైశ్చ నిరవకాతై స్సాంఖ్యాది స్మృతిబాధవత్ । తేవాగమ బాధోపపత్తేః తై వాగమ ప్రతిపాద్యానాం లింగధారణ జటాధారణ తదనుకూలాచారాణాంచ ప్రమాణి కత్వాభావా దననుష్ఠేయతేతి ప్రాప్తేజూమః । లింగధారణం తావత్ ప్రత్యక్ష శృత్యై నిధియతే ॥

తథాహి । యజురారణ్యకే । నిధనపతయేనమ ఇత్వారభ్య । ఏ
తశ్చోచస్య సూర్యస్య సర్వ లింగగ్ స్థాపయతి । అనేన లింగస్థాపనం
విధాయ । తస్యలింగస్థాపనస్యాధికరణం కిమిత్యాకాం తాయాం పాణి
మంత్రం పవిత్రమితి లింగ విశేషణాత్ । పాణ్యాధికరణం విధీయతే ।
పాణౌ మననా త్రాయత ఇతి పాణిమంత్రం । పవిత్రమిత్యనేన యజ్ఞో
పవీత్యం కరమం పవిత్ర మితివత్ శౌచాచమనాద్యపావిత్ర్య ప్రసక్తిస
మయ పవిత్రత్వవిధానాత్ యజ్ఞోపవీతనత్ సర్వదాపి సర్వత్వంప్ర
తీయతే । నచానేక విధానేవాక్యభేదః । ఆగ్నేయోష్ఠా కశాలం ఇతి వ
దపాప్తత్వేన సర్వేషాంవిధేయత్వా త్తనక్తం । అప్రాప్తేతు విధీయం
తే బహవో వ్యేకయత్నతః । ఇతి నచ । సూతకాది ప్రతిపాదక స్మృ
త్యాసహ విధిః తస్మాస్మృత్యాధార్య లింగవ్యతిక్త దేవపూజావిష
యశ్చాత్ ॥

లింగధారణం వాతూలాగమే పుష్కం । ధారయే ద్యస్తు హ
స్తే తు లింగాకారంశివంసదా । తస్య హస్తస్థితం విద్ధి చుత్పదం సంప
దాంశదం । శంకరసంహితాయామపి । యోహస్తమధ్యే నిజలింగమి
వ్రం విన్యస్య తల్లీన షణః ప్రచారః । బాహ్యక్రమసంకల నిష్క్రమ
త్మా సపూజ యత్స్యంగ సవీరశైవః ॥ పునశ్చవాతూలే ॥ ఉత్తమాంగే
గళేవాపి కక్షే వక్షస్థలేపివా । తథాహస్తతలేవాపి ప్రాణలింగం ధరే
త్సుధీః ॥ ఉత్తమాంగే గళేకక్షే సర్వదాధారయంతియే ॥ ఏకం మూత్రా
ద్యుక్సజః-నే యానే భోజనేతు సదాశుచిః । గచ్ఛన్తి స్తస్మిన్ పక్షా
గ్రిన్నున్మిషక్ నిమిషన్నపి । శుచిర్వాక్యశుచిర్వాపి । లింగంసర్వత్ర
ధారయేత్ ।

నను శైవదీక్షాయాం । తస్మాదభావ ప్రతిపాదకనాం శైవాగ

మ యాగదీక్షానిశ్యత్వ క్రితిపదకై : వసంతేవసంతే జ్యోతిషాయ
జేతి । వాక్త్యే సహ విరోధా దేకయాగదీక్షయా తస్య పరయాగదీ
క్షాబాధవ ద్భాధాప్రసంగ ఇత్యేతత్ । నైవం । శైవదీక్షాయాన్ని
ష్టమాదిదీక్షావ త్ప్రేమా గాపవర్తిత్వాభావత్ । తయా సహ విరోధా
భావేన సముచ్చయోఽపత్తే ॥

జటాధారణ దీక్షా విచారః.

నను లింగధారణ దీక్షాయాః నైదికదీక్షయా సహ విరోధాభా
వేపి । జటాధారణ దీక్షాయాః । నైదికదీక్షయా సహ విరోధో భవిష్య
తి ॥ జటాధారణదీక్షాయాః । కేశశ్మశ్మవపతేకేశాని కృంతతే ఇతి । కే
శశ్మశ్మచ్ఛేదని యాపక త్వేన విరుద్ధత్వాదితి చేత్ మైవం । జటాధారణ
దీక్షాయా అపి ఇంద్రజటాకలాపినాం పతయేనమ ఇతి శృత్వా సిద్ధత్వే
న విరక్త విషయత్వేన ఊర్ధ్వోరేతసా మాశ్రమ విషయత్వేనవా వి
రోధాభావాత్ । నను సర్వపేక్షయా చ మాజ్ఞాదిశ్మతేః శ్వవదితి న్యాయే
న యజ్ఞాదీనామపి విరక్తాధికారత్వాన్నిరోధిదుష్టపరహరణి చేత్ । న
నిత్యానాం కర్మణాం సర్వాంగోపసంహర నియమాభావేన కేశ
పాశాదిన్య రిక్తాగానామ ననుష్ఠానా దేవయాగసిద్ధేర్విరోధాభా
వాత్ ॥

అతపవవశిస్యవిశ్వామిత్రాదీనాం యాగదీక్షావతామపి జటాః పు
రాణేషు శ్మయంతే । తథాన్యుపురాణే । తతస్సప్తగ్నయో యస్యాం
ప్రాణా యామపరాయణాః । తిష్ఠంతి నీచీమాలాభిరూహ్యా మాన జ
టాజలైః । అతపవ హరివంశే ॥ కాలనేమి వధానంతరం నారాయణ
స్య జటాధారణ వ్రతనిష్ఠా శ్మయతే ॥ సప్తచత్వారింశేభ్యాయే ।
నయత్ర విషయో వాయో క్షేంద్రస్యాపి వివస్వతః । వపుషా పద్మ
నాభస్య సదేశస్తేనసంవృతః । సతత్రోపకేశస్నేన జటా మండలముద్వి

హాః । ససహస్రికరోభూత్వా శయనాయోపచక్రమే శిశ్యేవై శయనే
 దిక్యే సమున్మాంధశీతలే హరిర్ముక్తినిధానేన వ్రతేనవ్రతీనాంవరః
 అనంతరధ్యామేచ ॥ సముక్తా మశవిన్యోత సచంద్రాభంసురర్చసం
 స జటామండలం బిభ్రదనంత శ్రీఘోహరిః । పంచదశాధ్యా
 యేచ । ఓషక్ నారాయణస్మాంకో నారదః ప్రత్యశ్చతః జ్వలితాం
 గీం ప్రతీకాశో బాలార్కసదృశేక్షుః । సంధ్యాభ్రపటలం వృక్షం జ
 టామండల ముద్వహన్నిత । రామావతార కృష్ణావతారాదిష్వర । జ
 టాధారణం పురాణేషు ప్రసిద్ధం వ్యాసప్రభృతి నామపి । తానివచ
 నాని విస్తరిభయాన్నేహ విలిఖ్యతే । ఇంద్రజహకలాపినాంపతయే
 నమః ప్రత్యక్షవాక్యస్యామృతాః । ఇది పరమేశ్వర్యతీంద్ర శబ్దైః పర
 మేశ్వరం పరత్వాత్ । జహకలాపినామితి విశేషజహకలాపధారణవ్రత
 స్మేశ్వరశేషత్వావగమాత్ । తేషాం ఇంద్ర పరమేశ్వరపరత్వాత్ జ
 హకలాపినామివ విశేషసమజహధారణవ్రత స్మేశ్వరస్య శేషత్వావగ
 మాత్ । తేషాం పతి రిత్యనేన అనాధారణ సంబంధస్యస్వస్వామీ
 భావనిశేషస్య ప్రతితే ఈర్ష్యరసంబంధస్య మానాంతరప్రాప్తి త్వేన తా
 వ్యేషయత్వా దీర్ఘప్రత్యుద్దేశ్యేన జహధారణవ్రతవిధి పరత్వ
 మితి సచాస్యవాక్యస్య పదక్రమవిభాగవారాభావేనకథం వేదత్వమి
 తివాచ్యం । అధ్యాసకపరంపరః పరమేశ్వరప్రత్యుద్దేశ్యేన జహధారణపర
 యో వాచాబహుధా వేదమస్య పారత్వేన నిశ్చయ్యాత్ । తస్మా
 జ్జహధారణస్య శివైక ప్రతిపాదకత్వేన విహితత్వాత్ । లింగధార
 ణస్యాపి సర్వలింగస్థావయవిహితం పవిత్రం మిత శృత్యా
 విహితం ॥

అనుష్ఠితంచహరిహర బ్రహ్మభిరితేవాచార్యోద్యోగి ప్రహూ
 ణం । తథాచరామవపురాణే విష్ణోః ప్రాచీనలింగధారణం । తతోవ్యయా

త్మానహ రిస్వహృష్పృకజి శాయినం॥ దశకయామాస దేవానాం॥ ము
రారిః లింగమైశ్వరం ॥ తన స్త్రేయ హరి రింఛ్యాదయ ఊద్యుః । భ
వతిః పఠితంలింగంయదేత ద్భువి శంకర । ఏతత్ప్రగృహ్యతాం భూయ
స్తతో దేవత్వమావహ ।

ఈశ్వరం ఉవాచ ॥ యద్యచ్ఛయతి దేవేశామను లింగం సముద్భృ
తం । తదాహం సంగ్రహిష్యామి లోకానాం హితకామ్యయా । తథే
త్ముక్త స్సజగ్రాహాః విష్ణోః పరమేశ్వరోపాసకత్వం గీతాయామపి శ్చ
యతే ॥ తథాచ కృష్ణవాక్యం । తమేవచాద్యం పురుషం ప్రపద్యేయ
తః ప్రవృత్తిః ప్రసృతాపురాణీతి । అత్ర ఆద్య పురుషశబ్దాభ్యాం శివ
ఏవోచ్యతే । పురుషోవై రుద్ర ఇతి శృణేః । యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా
పురాణీతి పురాణ ప్రజ్ఞాప్రకర్తృమపి శివస్యైవ॥ తదక్షంత్యేతాశ్వతరే
యదా తనుస్తం నదివా నరాశ్చిర్న సన్నచాసన్ శివఏవ కేవలః । తద
క్షరం తత్సనితు ర్వరేణ్యం బ్రహ్మచ తస్మాత్ప్రసృతా పురాణీతి । ఆద్య
త్వం చాప్యత్రై వోక్తం॥

నచ కృష్ణస్యావతార భూతస్య వైకుంఠ వాసి నారాయణ
ప్రతిపత్తి ర్యుక్తేతి వక్తవ్యం । కృష్ణస్య భగవాన్ స్వయమితి భాగవత
వాక్యత్వాత్త్వా త్మానంప్రతి పత్యయోగాత్ । ననుగీతాసుచ కృష్ణ
స్యైవ పరబ్రహ్మత్వం ప్రతీయతే । అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్త
స్సర్వం ప్రవర్తతే । అహం మార్హి భూతానాం ఇత్యాదిభ్యశ్శిచేత్ । కృ
ష్ణస్య పరబ్రహ్మత్వేన శాస్త్ర దృష్ట్యా నూపపదేశో వాయుదేవ వదితి
న్యాయేన బ్రహ్మశ్లోక విరోధాదిత్యాస్తాం విస్తరః ।

భూతిధారణప్రశంసా.

అథ కథం విభూతిధారణస్య విశిష్టాచార విషయిత్వం । పరం
పరాశంకా ప్రసంగాత్ ఇతి చేన్నతథాపి నన్వస్తి విధానమితి చే

న్న అనేక ప్రత్య వాయ స్య యా వజ్జీ వ స్య వా విధీనాం అ
శ్రీ వేణేన ననిత్యత్వసిద్ధిః । నాపి నైమిత్తికః నిమిత్తాశ్రయణాత్ । నాపి
కావ్యః పశుపుత్రాది కామనామూం । అధికారవిశేష త్వేనాశ్రయణాత్
యది విహితభారణే విధి స్సాన్యత్ । కథం తస్య నిషేధ ఉపద్యోతవి
హితనిషేధాభావాత్ । నచ విహితప్రతిషేధః వికల్పః । తుల్యబలవ
త్వాభావేన తదభావాత్ బహువిధ్యా సంవాదేన నిషేధస్మాధిః బల
వత్వాత్ ।

తథాహి సచ్చరిత్రరక్షాయాం గౌతమవచనం । భస్మతుష క
పాలమేధ్యా నివాధిత్వేదితి । ఆపస్తంబవచనంచ । భస్మతుషాధిష్ఠా
నే పాదస్య ప్రక్షాళనమితి । శంఖః ధూపాగ్నిం దీపతైలంచ భస్మచా
స్థి రజస్వలాం । ఏతాని బ్రాహ్మణ స్పృష్ట్యా సవాసోజల మావిశేది
తి । కథంతహి ఆజ్ఞేయం భస్మనా స్నానం వాయవ్యం గోరజస్మృత
మితి స్నాన కారణతయా తస్య విధివితచేత్ । కామహర్తాది వత్తావన్నా
త్రస్య శుచిత్వహేతుత్వాత్ । అన్యథానిషేధ విరోధస్య దుష్పరిహార
కత్వాత్ । యత్పుం రధర్వశిశిసి అగ్నిరిత్యాదినా భస్మగృహీత్వా వి
మృజ్జ్యాంగాని సంస్పృశేదిత్యంతేన సమంత్రికం భస్మగహణం విహి
తం । తదపి వ్రతమేత త్పశుషతం పశుపాశ విమోక్షాయేతి తత్ర వి
ధీయ మానపాశుషతచ్రితాంగమి న సార్వత్రికం భవతు మహాత్మి । త
స్మాద్విభూతిధారణం సర్వదా నకర్తవ్యం । ఇతిప్రాప్తే బ్రూమః ॥ కింభ
స్మభారణే విధి రేవ నాస్తి । సతస్య వ్రతాంగవిధిః స్వతంత్రవిధిత్వేహి
సర్వాధికారకఇతి సర్వాధికారక త్వే ప్యనావశ్యకత్వ మితి ॥

నాద్యః కాలాగ్నిరుద్రో పనిషది త్రిపుండ్రంభస్మవా కరోతీతివి
ధిశ్రయణాత్ । సద్వితీయః తస్యా మేవోపనిషది । అథకాలాగ్నిరుద్రం
భగవంతః ససత్కుమారఃపపచ్చి । అధీనాభగవన్ శ్రిపుండ్రవిధేశ్వర

త్వం కింద్రవ్యం । కియత్ స్థానం । కింప్రమాణం । కారేఖాః । కేనుం
తాః । కిం దైవతం । కఃకర్తా । కిం ఫలమితి సవత్కుచూరేణ ప్రశ్నే
తు కృతేచోత్తరాణి భగ వదుక్తాని । తగ్ంహావాచ । భగవాన్మత్ప్ర
వ్యం తదాగ్నేయం॥ సన్యాదిషంచ బ్రహ్మమంత్రైః పరిగృహ్య అగ్నిరి
త్యాదిభస్మేత్యం తేన చాభిమంత్యై మానస్తాకళిత సమంధ్యత్యై । త్రి
యాయుషం ఇతి శిరోలలాట వక్షస్కంధేష్పితి త్రిభిరాయుషైస్త్రయం
బక్తై స్తిర్భక్తి స్రోతేఖాః ప్రకర్విత॥

వ్రత మేతచ్ఛాంభవం సర్వవేదేషు వేదవాదిభి రుక్తం । తత్స
మాచరే న్ముముక్షుస్సౌ పునర్భవాయేతి । ఏతేషు ప్రత్యుత్తరేషు నా
నాగమ శ్రుతివిధిరపి దృశ్యతే । సను వ్రతమేదితి శాంభనపదేన పాశు
పతి వ్రతశేవత్వ ప్రతీకరస్తితి చేత్ మైవం । ఉపక్రమో పసంహారా
భ్యాం త్రిపుండ్ర విధిపదే ఆస్మిన్వాక్యే వ్రతాంతరాశ్రయణాత్ ॥

కిందైవతమిప్రశ్నే అన్యత్యాత్మరన్యాశ్రయణాచ్చ ఏతత్ప్రజేన
న్నిహితస్య త్రిపుండ్ర వ్రతస్త్వైవ । ఏథానోపపత్తేః । సరామగ్నాత్ అధ
ర్వశిరసి శ్మాయమాణం పాశుపతేషదమపి వ్యాఖ్యాతం వేదితవ్యం । ఉ
పక్రమోపసంహారాభ్యాం శివపరే అధర్వశతోవాక్యే పశుపతి పదేన
ప్రకరణానుగత తయాత్రిపుండ్ర వ్రతస్త్వైవ విధానోప పత్తేః॥

నత్యజీయః । తత్సమాచరేన్ముముక్షుర్న పునర్భవాయేతి । మో
క్షార్థతయా నిహితస్య ప్రయశ్చిత్త త్వా యోగాత్ వస్తుతస్తు॥ జ్ఞానా
గ్నిస్సర్వకర్మాశి భస్మహత్కుసుమేర్దున ఇతిమోక్ష హేతోరపి జ్ఞానస్య
సర్వ ప పక్షయహేతుత్వస్య విరోధవ ద్విభూతి ధారణస్యసర్వపక్ష
యద్వారా మోక్ష హేతుత్వోపపత్తేః ॥

నాపి చతుర్థాః త్రిపుండ్రం భస్మనా కరోతి । బ్రాహ్మణో వి
ద్వాక్ బ్రహ్మచారి గృహ వానప్రస్థా యతిర్వా సమస్తపాపకౌప పా

త కేభ్యః పూతో భవతి సర్వేషు తీర్థేషు సాక్షాతో భవతి । ససంత
తం సర్వదుద్రహాపీ భవతి । సకల సతకాని త్యక్త్వా శివ సాయజ్య మే
తి నసపునరావర్తత ఇత్యాహ భగవాన్ కాలాగ్ని రుద్ర ఇత్యుతేనస
ర్వాధికారత్వ విధానాత్ ॥

నపంచమః । నిత్యాపేక్షితోపాత్తు గరితక్ష ము ద్వారాణాం ని
త్యనైమిత్తి కకర్మణా మావశ్యకత్వం నిత్యాపేక్షిత సర్వపాపహేతో
ర్విభూతి ధారణస్య సత్వాచారవిషయోష్వప్నతైః నహిసర్వేషాంసర్వ
మనాయాసేన సర్వపాపక్షయ సంభవే ఉపేక్షణం యుక్తం । అతపవ
భూత్యైవ ప్రమదితవ్యం ఇతి సత్వాదిభి స్సహానుశాస్తాచార్యః । నచ
భూతిరైశ్వర్యం నభస్మేతి యుక్తం ధనమాహృత్యేతి ధనాజ్ఞాన విధి
నైవ తస్య సిద్ధేః । రాగతః ప్రాప్తత్వా చ్చనవిధేయ తాతాతాత పవ
చనంచ మద్వం పీత్వా గురుదారాంశ్చ గత్వా స్వర్గస్తేయం బ్రహ్మ
హత్యాంచ కృత్వా భస్మచ్ఛిన్నో భస్మశయ్య శయానో రుద్రాధ్యాయా
యీ ముచ్యతే సర్వపాపైరితి నచ పూర్వోక్త భస్మవిరోధనిషేధః । అ
స్థికపాలాద్యపహత క్షయమత్వాత్ నాధితిప్రతీతిపాదాక్రమం నిషేధా
చ్ఛ నభస్మనో త్రిపుండ్రేన నిషేధః । తస్యజాబాల కాలాగ్ని రుద్రా
ధర్వశీరః ప్రభృతి శృతిసిద్ధత్వాత్ తేన సానస్య మను యాజ్ఞవల్క్య
ది బహుస్మృతి విహితత్వాత్ । పానధారణయోశ్చ సకల పురాణాది
భి స్సప్రపంచతయా ప్రతిపాదనాత్ సిద్ధం ॥

భస్మ పరమపావనమితి తదుక్తం ॥ రామాయణే ॥ ఇయం యజ్ఞవి
భూతిస్తు కన్యాశ్రమ సమీపతః । ఇతి శత్రుఘ్నేన కృష్టో వాల్మీకిః । ప్రా
హ తస్య కల్మాషపాదస్య యజ్ఞభూతి రియంచేతి । లింగపురాణే ।
విభూతిస్థానవిధాన ముక్తం ॥ ఈశానేన శిరోదేశం ముఖం తత్పురుషే
నచ ఉరుదేశ మఘోరేణ గుహ్యవామేన సువ్రత । సర్వేనచాదం

సర్వాంగం ప్రణవేన విలేపయేత్ । అతఏవ కానిచి త్కల్పితవచ నాని
బ్రాహ్మణ్య త్రిపుండ్రధారణ నిషేధ పరాణితైస్తేరుదాహృతా ని
శృతిబాధితాని ఊర్ధ్వ త్రిపుండ్రపాదయాపాణి యోజనీయాని ॥

ఊర్ధ్వ ద్రవిచారః

నను ఊర్ధ్వపుండ్రస్యాః విహత్వాత్ తదేకతో గ్రాహ్యమి
తిచేత్ శ్రౌతేన సత్కీర్త్యం ద్రేన సహ విరోధాత్ । నన్వాస్తాం మన్వాది
స్మార్తస్య శ్రౌతేన సహ సముచ్చయస్య శిష్టా రోచన యసిద్ధత్వాత్
తిర్యక్పుండ్రోర్ధ్వపుండ్రయో స్స యుచ్చయో భవ త్విచేత్ వైవం
శ్రౌతక్రమస్యాపి స్మార్తపదాధా శ్రితత్వాదవృత్తిమయే భేదాచ్చ ।
తత్రయథా! ఇహ తు తత్పూర్వ క్షన్యామే శ్రౌతేన స్మార్తే బా
ధో యుక్తః । అనయో రేకత్వేనా విరోధాత్ నను మహా పనిష
ది కథశాఖాయాం చోర్ధ్వ పుండ్రః ధి రస్తి తస్యాపి శ్రౌతత్వమితి
చేత్ । తేషాం వాక్యానాం తదీయ గ్రంథమాత్ర ప్రసిద్ధ స్త్వేన విజ్ఞా
నేశ్వర చంద్రికాదిగ్రంథే న్వను గాహృతత్వేన విశ్వాసానర్హత్వాత్ ।
అస్తువా తేషాం శృణ్వం తథాపి తైరేవ వచనైః కాలా దిషు క
ర్తవ్యాన్విష్టు పురాణాద్యంగ త్వేన ఊర్ధ్వపుండ్రశంఖచక్రాది ధారణా
నాం విహితత్వేన చ ప్రకరణేన విష్టుపూజాంగ త్వేసి ఫలశ్రవణం న్యా
దంగేషు ఫలశ్రుతేరథవాది ఇతి తా లింగఫలం న్యాదితి ఉప సంహ
రాద్వా పూజకవిషయత్వాన్న సర్వాధికారీతథాచోక్తం త్వయైవ తతా
ఘోక్తవచనం ॥ ధృతోర్ధ్వపుండ్రః కృతచక్రధారీవిష్టుపదంధ్యాయతీయో
మహతా స్వరేణ మంత్రేణ శదాహృ దిస్థితం । య ॥ పరాత్పరయ
న్మహతో మహంతం ధ్యాయతి ఉపాసత ఇత్యధాః ॥

నారదీయ సంహితాయాం చతుస్సప్త తమేధ్యాయే । అర్చ
నాంగం బ్రహ్మద్య ఊర్ధ్వపుండ్రం యథాశృతి । ధృతోర్ధ్వపుం

ద్రోః శరయాచ భక్త్యా నారాయణం పూజయతీహ నిత్యం | అభ్యుక్తా
దిభిః పూరుష సూక్త మంత్రైః స్సంప్రాప్నోమ్య ద్విష్ణుపదం మహాత్మా ||

మహాపనిషది ధృవోద్భవః పుండ్రోః పరమేశ్వరం నారాయ
ణం | సాంఖ్యాభిగన్యం జ్ఞాత్వా చక్షుత్వా చ నరః ప్రముచ్యతే సంసార
రహితై రితి | ఏతేనైవ చక్రాది ధారణాస్యాపి వైదికాధికారకత్వం ప్ర
త్యుక్తం ||

ఉద్భవః పుండ్ర వ్రతస్యాపి విష్ణుచక్షుశాం గత్వేన వైదికాధికా
నికశ్చుత్వా బావాత్ | అతఏవ భారతే భీష్మపర్వణి || సర్వేషా మేక
రూపత్వే నాగ్చనాంగత్వ ముక్తం బ్రాహ్మణా త్మత్రియైర్వైశ్చ శూ
ద్రైశ్చ కృతలక్షణైః | అచ్చనీయాశ్చ కేదశ్చ : త్యయక్తస్వకర్మసు | సా
త్వికం విధి మాస్థాయ గీతశ్చ తార్పణేనచేతి కృతలక్షణైః కృతవిష్ణుచి
హ్నో రిశ్యః | విష్ణుపూజాయా అపి స సర్వేషా మావశ్యకతా | విష్ణు
పురాణైక వైదికాచార రూపణాచ్చ సద్వేదేవ పూజావిధానస్య సామా
న్యేన విహితత్వాత్ | తతో గృహార్చనం కుగ్యాద భీష్మసురపూజనం
ఆనావానాదిపుష్పిశ్చ ధూపాద్యైశ్చ నివేదనైః ఇతి ఏవం చ వైదికానాం
చక్రాదినిషేధో మృపకః | తథాపరాశర చూఢవీచే | చక్రాంకితత
ను ర్యస్తు బృదా కాష్ఠాయ తేన సు | సశూద్రవద్భూషా హ్యర్చ్యస్సర్వస్త్యద్విజ
కర్మణః | శంఖచక్రాదికం నృత్తం గీతవాదిత్య సేవనం ఏకజాతేరయంధ
ర్మోనజాతుస్యా ద్విజర్జనశ్చితి | వైదిక స్సేత్స్యః | ఏవం నారదీయపురా
ణే వైదికానాం చక్రధారణనిషేధ పచనానిబహూని ద్రష్టవ్యాసీతివి
స్తరభీత్యా స సర్వాణ్మత్ర లిఖ్యం తే ||

పంచసంస్కారవిచారః.

సనుతాపః పుండ్ర స్తథా నామ సంక్రోయాగశ్చ పంచమ ఇ
తి పంచ సంస్కార విశిష్టస్య వైష్ణవత్వా త్తస్మై వసర్వాధిక్యం శూచి.

యత ఇతిచేత్ | న కంచవ్రీయ జవవాజ్జయ ధిషవ్యాగవద్వాస ప్రకణ
 వాతాభావవత్ వేదాంగేషు కల్పసూత్రేషు సూత్రకారై రప్రతిపాదనా
 త్ శ్రోతత్వాసిద్ధిః అన్యథా శ్రోతస్మార్త వ్యవస్థాసంకర ప్రసంగాత్
 ఏకత్రై విరణే మిళితనా మప్రతిపాదనా దేకపురుష సంస్కారఫలక
 త్వాసిద్ధిః ప్రాజాపత్యాది వ్రత చతుష్టయవత్ ఏక పురుష సంస్కారకత
 యా ఏకక్రికరణైః గృహ్యకారై రప్రతిపాద నాచ్చస్మార్తత్వా సిద్ధిః ఏ
 కసంస్కార ఫలకత్వాసిద్ధిశ్చ కంచానాం మధ్యేవిశః లితస్యేకస్య శృతిసం
 వాదమాత్రేణ సర్వేషాం వైదికత్వాసిద్ధిః ॥

అన్యథా అహింసాద్యేకదేశ సంవాదేన చైత్యవందనాదేరపి వై
 దికత్వ ప్రసంగాత్ మోక్షహేతు వైదికధర్మ ప్రతిపాద కేషు రామా
 యణ భాగవత భారత విష్ణుపురాణాదిషు కంచసంస్కారాణా వప్ర
 తిపాదనాత్ తీన్నాత్ర నేద్యయోః పద్మపురాణ వారితస్మయో నాస్తి
 జనీనత్నాభావేన విశ్వాస విహితత్వాత్ | తత్రైవాపి రామానుజమతా
 నువర్తినోః పద్మపురాణవారితస్మయోః పరస్పరవికంవాదస్య క్రిత్య
 క్షసిద్ధత్వాత్ | వంచరాత్ర సంహితాప్రతిపాద్యత్వే చక్రాంకశాపి
 సంస్కారాణాం నారదీయ సంహితావాక్య ప్రకరణాభ్యాం విష్ణుపూ
 జాంగత్వేన వినియోగాత్ తాంత్రికాణా మేతేషాం యస్మైతే చ
 త్వారింశస్సంస్కారా స్సబ్రహ్మణా సాయుజ్యం గచ్ఛతీతి మోక్షహే
 తుసంస్కారైః శ్రోతైర్బాధితత్వాత్ | విష్ణుపురాణే | పితైవనామకు
 ర్వీత తతశ్చదశమేహని | దేవపూజం నరాభ్యుంహి శర్మధర్మాది సం
 యుతం | శర్కేతి గ్రాహ్యణసౌక్తం వర్కేతిక్షత్రసంజ్ఞితం గుప్తదాసా
 గ్నాకంశశ్వో ప్రశస్తం వైశ్వశూద్రయోః పితైవనామకుర
 క్త్యం ద్వాదశేహని పితనామకుర్యాదితి శృతేః | అన్యేచాన్యథా నా
 మాంతతకరణే శ్రీవాయు ప్రసంగాత్ అవైదికవిషయజ్యేష్ఠన

స్థాపపత్తేః మోక్షహేతుశ్చ వచనానాంచ । కరంపరా పాపమోక్షహే
తుత్వేపివా ఉః పన్నత్వాత్ । చాతుర్వర్ణ్యాది వచనానాంవైదిక కర్తాన
ధిక్పత్రవాత్యవిక్షేపత్రయబంధు ప్రభృతిషు సావకాశత్వాత్ । దశవర్ష
సాధ్యవేదాధ్యయ నవతామేవ వైదికదీక్షాధికార సంభవత్ । తదనభి
కృతా నామేవ వ్రాత్యానాంకతిపయద్రవిడగాథాసారేన త్రిమాసద్వ
యేనైవ భవన్మప్రవేశస్య సర్వత్ర ప్రత్యక్షసిద్ధిత్వేన తతః పతితానా
మత్ర సంగ్రహ ఇతి న్యాయేన అనుసరిత్వాత్ । భవన్మతే ఆచార్య
త్వేనప్రసిద్ధిః ప్రతేష్వపి సులభత్వాత్ తేషాం వైదిక దీక్షాయాంజన్మాం
తరపాపస్యలసాధ్యత్వాత్ । ఉదరపోషకాథకాదేనాల్పయాశ్రయఃస్మభ
వన్మతసాధ్యత్వాత్ । ప్రవర్తక వచనానాంచ లోభమూలకతయా హే
తుదశకనాధికణన్యాయేనా క్రిమాణత్వాత్ । సిద్ధమవైదిక విషయ
త్వం పంచసంస్కారాణాం॥

శంఖ చక్రాంకణాది విచారః.

నను దక్షిణేతు భుజేవిప్రో బిభృయూర్ద్యై సుదశకనం సవ్యేతుశం
ఖంభిభృయూర్ద్యై బ్రహ్మవిరో విదురితి అధర్వవేదేషు మహాపనిషది
శ్చూయత ఏవ కేదచతుష్టయేపి ఖల సఽహితా వాక్యాని శంఖచ
క్రాదిధారణవిధాయ కాని సంతిచేత్ । నతేషామితరగ్రంథకారై రను
దాహృతత్వేన పూర్వోక్తశృతిస్మృతి పురాణన్యాయవిరోధేనచ కల్పిత
త్వఫలకాకాం తత్వేనచ విశ్వానానర్హత్వాత్ త్వయాఖలు తాంత్రికా
ణాం చక్రధారణం వైదికత్వం సంపాదయితుం కల్పితానివాక్యాం త్వ
దీయగ్రంథాతిరిక్తగ్రంథాంతరే గ్రంథకారై ర్నోదాహృతాః॥యత్తు
ప్రత్యక్షశృతీసంవాదేన ఖల శృతీనాం విశ్వాసయోగ్యశ్చ మిత్యుక్తం ।
తదతిదుర్లభం । ప్రత్యక్ష శృతిత్వేన త్విదు దాహృతానాం చరణంబ
విశ్రం పక్షతంతే వితతం బ్రహ్మణస్పృశత్యుక్త రత్తత్కర్మసింగా

నామాంతరకర్మసమర్చితాథా బోధకత్వాత్ యద్యపి దేవతాధికరణే
మానాంతరసంవాదేపి సంవాదయో రభావే మంత్రాక్షణాదయోర
పి స్వాధేక ప్రామాణ్యమంగీకృతం తథాపి తయోః కర్మస్వరూపం
తయ్యత దేవతా స్వరూప నిరూపకః గ్రహజాతాస్పర్యాభావేపి ప్రా
మాణ్యమంగీకృతం నతుకర్మణో విధ్యే పక్షితకార్యాంతరవిధిపరత్వం
ప్రకృతేచ దశాపవిత్రినామధారాప్రవర్త్యుర్మాది ప్రతిపాదకానాంచ
చక్రాదిధారణ విధిపరత్వాభావాత్ । ప్రత్యక్షశృతి సంవాదోద్వర్తభః॥

నను ఆతప్త తనూ రితి పదేన శరీరాపా వివక్షిత ఇతిచేత్ ।
చరణయతే గాత్రా దగ్నినా పచ్చమానా దభిశూలం సిహితస్యవ
ధావతీతి శృత్యా శూలేనైవ గాత్రదాహోస్తు ప్రకరణాద్యానుగు
ణ్యాభావస్య తుల్యత్వాత్ ప్రకరణస్థయోః తయోర్మంత్రయోః ।
అతఏవ పవిత్రించరణా చక్రంతాకద్వారం సుదశనమిన్ద్ర కల్పితని
ఘంటువాక్య ప్రమాణం ప్రకరణవిరోధాత్ । లోకవ్యవహారిగృహీత
సంకేతవిరోధేప్రమాణకై రపరిగ్రహచ్ఛనశృతివ్యాఖ్యాన సమర్థకం॥

అన్యథాఅహరహస్సంధ్యాముపాసీ తేత్వాదీనాంచైత్యవదనా
ది పరతయావ్యాఖ్యానేన స్వధర్మవిప్లవ ప్రసంగాత్ । చరణశబ్దస్య
భావే శ్యోపన్నస్య పరిత్రాతమన్యా పరిత్యేన విష్ణుపాదారవింద త్యేన
వ్యాఖ్యాన సంభవే బహుతర స్పృష్టిమూలవ్యాఖ్యాన కరణే ప్రమా
ణాభావాత్ ॥ పంచరాత్రే చక్రాదివిధానేపి ఏతేషాంపంచాగ్రాణాం
అన్యథావ్యాఖ్యానే ప్రమాణాభావాత్ ॥ స్యాదేవతత్ యద్యపి బో
ధాయనాపస్తం బాదిభిః । అరుణకేతుసఘర్మ్యాభీష్టవాదిషు వినియు
క్తత్వా దామ్నతాపవిత్రీంత ఇత్యాదయో మంత్రాః అన్యపరాః ॥ త
థాపి భగవచ్ఛ్రీ సుదశన ప్రకృష్టాన్న పనాచా తత్తత్సంజ్ఞా మ
నుం జపేత్యుపక్రమేణ సాదశనత్యేన వినియోగాత్ । అథానుగు

జ్యేష్ఠ తస్య త్వ మంకిక్రియతే ॥

యథాజపః జ్ఞానాః క్షిణియుక్తస్యాపి స్వాధ్యాయస్య యథా
వాభూరితివ్యాహ్నాతిమంత్రస్య హాసితానాం దనాగ్నాధానానాం యథా
వానర గ్రహమంత్రాణాం బోధాయనాం వినియోగానుసారేణ నవ
గ్రహప్రకాశకత్వం లేదనుగ్మానాం వినియోక్తా అపి చరణం పవిత్రమి
త్యాదయో మంత్రాః పాంచగాళే సుదశనప్రతిష్ఠాదా వినియుక్త
త్వా చ్చక్రాదిప్రకాశకా అపి భవిష్యంతి ॥

నచ మంత్రాణాం వినియోజకత్వాసంభవః । నసంతాయ క
పింజూనాలభ తేత్వాదా మంత్రాణా మపి విధాయకత్వ దర్శనాత్ ।
కథమన్యథా శృణోలింగాదీనాం సవవాయేచ రచార్చల్యం విద్రావ్యాగా
ర్హ కత్యముపశిష్టా ఇత్వాదా నచ : ధివన్యరూశ్రయణం దోషః వచ
నానిత్వత్వ పూర్వత్వాత్ । విధిర్వా ధానవదిత్యాదా వపూర్వత్వా
ద్విధికల్పనాత్ । ప్రకృతేపి వికల్పనాత్ దక్షశేతు భుజే విప్ర ఇత్యా
దాతు భృగు రూదితివిధి లేవ శూర్య తే యాగాదిశేషతాచ నాస్తి ప
విత్రం తే ఇత్యాది భిన్నహ సుదశన ప్రశిష్టాదా స్వతఃసర్వజ్ఞేన భగ
వతా పాంచరాత్రవినియుక్తత్వాత్ ॥

క్షత్వక్షశృణ సంవాదాచ్చ ఖిలనామప్రపామాజ్యేసిద్ధే చక్రా
దిధారణాధానమప్రత్యూహమితి ॥

అత్రోచ్యతే । చరణం పవిత్రం పవిత్రం శేవితతమిత్యాదీనాం
సుదశన ప్రశిష్టాన్నపవాచావినియోగాత్ । సుదశన స్నపనా
దిప్రకాశత్వ మస్తు నామ తద్ధారణకరత్వం కథమితి వక్తవ్యం అస్మిన్
కర్మణి మంత్రా వినియుక్తః । వినియోగానుసారేణ తస్యప్రకాశక ఇ
తిత్వయోక్తత్వాత్ ధారణేపివినియుక్తా ఇతిచేత్ । స్వేనైవవా అశ్చ
నవా వినియుక్తాః ॥

నాద్యః ఆత్మాశ్రయణాత్ । వినియోగేన శేషతయా విధాయ
కత్వం ముద్రాధారణ విధాయ కశ్యేనతి విశేషత్వ మిత్యర్హోన్యాశ్ర
యాచ్చ లింగవినియోజ్యానాం మంత్రాణాం ప్రకరణాదేవ విశేషత్వా
వగమ్యతి విశేషః॥

నద్వితీయః । అన్యేన శృణోవా క్యేనవా పాంచరాత్రీవా క్యేనవా
నాద్యః । ఏతదుపన్యాస వైయధ్యాత్ । నద్వితీయః తాంత్రిక క్యేన
శ్రోతత్వాస్థితేః । ననుయేన పూత స్తరతి దుష్కృతాసీతి వాపనివృత్తి
హేతుతాచక్రస్యప్రతీయత ఇతిచేత్ । ధ్యానజపద్వారాఅపీతదుపపత్తే ।
అన్యథాదేవోవస్సవితాత్పునాత్వచ్చిద్రేణ పవిత్రేణేతి సూర్యముద్రాపి
ధార్యాప్యత్ । కించపాంచరాత్రీశంత్రాదినియోగానా రేణచరణంఽవిత్రి
మిత్యాదీనాంచక్రాదిధారణపరత్వే ఉచ్యమానే ఉపజీవ్యేన ప్రత్యక్షే
ణ పాంచరాత్రీవా క్యేనైవ చక్రాదిధారణవిధానేనతి తదుపజీవనేన క
ల్ప్యమంత్రీమూల లింగమూలస్య విధేః విలంబి తత్వేన ప్రతిబంధా
ద్వైయధ్యమేవేతి । కథం మంత్రీలింగస్య విధికల్పకత్వం కరివాదో
వసదినం దదామీత్యాదీనాంతు ప్రకరణ వాతాభావాత్ ॥ పాంచరా
త్రీ వినియోగానుసారేణ । సువశణసపరత్వే స్థితేః తన్నుద్రాధారణ
వినియోగంవినాఽస్యమంత్రీస్య తత్ప్రకత్వం దుర్లభమేవ॥ జపధ్యానాది
నాపి పూతత్వ కరిత తరణ్యో రుపపత్తేః । కవిత్రంతే పితత మిత్య
త్రాపి శృణోచాండోయనాదినా తససా అతప్త శరీరః । అతివీచ ఆయః
అపక్వాశ్రితాంసః చాండ్రానుణాదినాతప్తో ఇత్యధః । తపసా బ్ర
హ్మజిజ్ఞాసస్వసతపోతప్యత ఇతితపోనశనాదిత్పితేః వస్తుతస్తుపాంచరా
త్రీవిధివా క్యేన శంఖచక్రాది ధారణస్య పాంచరాత్రీ మంత్రపూర్వక
మేవ విహితత్వాత్ । నోదాహృత మంత్రాణాం తత్ప్రకత్వం । తథా
చ విహగేంద్ర సుహితాయాం । విష్ణుతాక్యం॥అన్నినై వాతీ సంకప్తం

చక్రమాదాయ మామకం । దక్షిణం బాహురూలస్వం దహే ద్వి
గతసాధ్యసః॥

అథవాక్యేన కేనాపి వైష్ణవేన మహాత్మనా లాంఛనం భిభృ
యాచ్ఛక్రిం పాంచజన్యం తథైవచ లాంఛనం భిభృయాచ్ఛక్రిం పాం
చజన్యం తథైవచ । ఉచ్చారయ స్మహామంత్రంహృదయేహూం వినిం
తయేత్ । సుదశణం మహాజ్వాల కోటిసూర్య సమప్రభం అజ్ఞానాంభ
స్య మేఢహివిష్ణుమాగణం ప్రదశణయ పాంచజన్య నిజధ్వాని ధ్వస్త
పాతకసంచనూ । పాహిమాం పాపినంఘోరం సంసారార్ణవ పాతితం ।
ఇతిమంత్రం సముచ్చార్య దహేత్సన్యాభుజం తథా ॥ ఏ తేనైవవిధానేన
శంఖచక్రించ థారయేత్ । త్రిషుగో కేష్యసందిగ్ధో మద్భక్త ఇతిగీయ
తే ॥ తస్మాత్తాంత్రిక మేవ ముద్రాధారణం నశ్చోతం ।

ప్రపత్తి నిరాసః.

ప్రపత్తి నిరాసమాహ । ఏ తేనపంచ సంస్కరాణాం నారాయ
ణ ప్రవృత్త్యంగత్వంప్రపత్తేశ్చ కారణం వై కుంత షరమపనాఖ్య విష్ణు
లోకప్రాప్తి హేతుత్వంచ పరాకృతం । వేదితవ్యం పంచ సంస్కరా
ణా మేవ పురుష సంస్కారహేతుత్వే సంస్కృత్య పురుషస్యచ పామ
పదప్రాప్తిరూప మోక్షాభ్యే సాధ్యే వినిమోజక ప్రమాణాభానాత్ ॥
రావణేన సభామధ్యే : స్కాశితస్యవిభీషణస్య సద్యోరాఘు వంప్రపద్య
మాసస్య కంచసంస్కరాణామ సంభనాత్ । నామాంతర కరణస్యా
స్యస్యాపి ప్రమాణవిరోధేన కల్పయితు మశక్యత్వాచ్చ ద్రావద్యా శ్చ
స్మిన్ రాక్రాం తాయాస్సద్భ్యః కృష్ణం ప్రపద్యమానాయాః కంచ సం
స్కరాణా మభావాచ్చ । తమేవచాద్యం పురుషంప్రపద్యే యతః ప్ర
పత్తిః । ప్రసృజాపురాణీతి గీతవాక్యాత్కృష్ణస్యా శ్చన్య విషయ ప్రోక్ష

పత్తి దశకానాత్ తత్రచ తేషాం కంచ సంస్కారాణాం హేతుత్వా
చ్చ పప్తి వినాపి గోపికాప్రియతాం ధ్యానమూత్రాదపి : ఘృతా
ప్తి రాభగవతే శ్రవణాత్ ॥

కామాద్గోపాద్భయోక్తంహ క్షేమా వైచిత్త్యాదయోన్మతాః ।
సంబంధా ద్విష్ణయో రాజ్ఞాం । యూయం భక్త్యా వయం ప్రియా ।
అన్యత్రచ । యేయేహతా శ్చరణ రేణ రాజ్ఞాం త్రైలోక్యనాథేన జనా
దక్షనేన । తేజోగతాస్తం నిలయం నరే దాః క్రోధోపి కృష్ణస్య పరే
ణతుల్యః ॥ నను తేషాం పూర్వజన్మ ప్రపత్తి రస్మిన్నిచేత్ సకృత్ప్రప
న్నస్యాన్మనుభయ చాప్రాప్త్యాగమనచర విరోధాత్ ॥

తమక్తం । సకృదేవప్రపన్నోయస్త స స్మిన్నిచేత్ అభ
యం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యే ద్ద్రవ్యం మమితి ప్రపన్నానామసి దై
త్యాది జన్మప్రాప్తౌప్రకృతి వైయ్యక్త్యాత్ తమక్తం సర్వధర్మా న్పరి
త్యజ్య మామికం శరణం వ్రజ అహం త్వాం సర్వకామేభ్యో మాదయి
ష్యామిమానుచ ॥ ఇతి పూర్వజన్మని ప్రకృతి సందేహే నప్రపత్తౌ ప
వృత్తిః కస్యాపి వన్యాత్ ॥

కించ జను విజయూదీనాం వైకుంఠప్రాప్తేః ప్రపత్తిం వినా మ
ర్గభత్వాత్ ॥ తాదృశానామపి పునర్దైత్య జన్మప్రాప్తౌ సత్యా మన్యే
షా మసి ప్రపన్నానాం పునస్సంస్కార చాప్తి ర్నభవ్యశీత్యత్ర కా
ప్రత్యాశ ॥ ననురాగాది శూన్యానాం సా భవిష్యతితి చేత్ । తర్హి రా
గాది పరిత్యాగ ఏవ హేతు రస్య కృతప్రపత్త్యా । కాచేయంప్రకృతిః ।
శరణాగతి ర్నిచేత్ సత్యాః మోక్షహేతుత్వా భావాత్ । శునశ్చే
షాదీనాంప్రాప్త్యాణామవిశ్వాసత్రాది ప్రతిపత్తి దశకానాత్ శరణాగ
తత్రాణస్య । సర్వధర్మత్వాన్న శరణాగ తేర్మోక్షైకసాధ నత్వా భావాత్ ।

నను సకలగురుమాధక సాధనభూతాయా శ్మరణ గతేరోక్ష హేతుత్వమ
సి సంభవతీతచేన్న । మోక్షస్య కర్మజన్మత్వే సాత్విశ్చయత్వే నానిశ్చయత్వ
ప్రశంసాత్ । మామేవ యేప్రపస్యంతే మామూమేతాంతర తిత ఇతి
నచనస్య పరంపర యా హేతుత్వచూహ ॥ భక్తి రేవప్రపక్షత్తిరితిచేత్ శ్రు
త్ర)భావ్యాదికష ము భక్తి పపత్తి వ్యవహార దశితయో రభేదసంభ
వాత్ అపవద ధ్యాన భక్తి నామోత్కారాణా మభేదాంగీకారః ॥

ప్రత్యేత క మిసి విషయస్య వైరివిషయస్య నిరంతరధ్యాన
స్య భక్తిప్రపత్త్యా భావాత్ ఘటాదినామోత్కారే ధ్యానయాఃత్వ
భక్తి సూపత్వయో రభావాత్ । నిరంతరఃధ్యానమేవ సామోత్కార
తా మాపస్యతే ఃధిరసి బ్రాంత కామిసి సామోత్కారే తథాకథ
నాదితచేత్ । పరోక్షఃషయే అపరోక్షత్వప్రతీతే భక్తమజ్ఞేనతయో
రభేదసంభవాత్ । నను కామిన్యాది విషయస్య పరోక్షత్వేపి భగవతః
స్వత్రసన్నిహితత్వేన అపరోక్షత్వం సబ్రాంతమితిచేత్ । అతీంద్రియే
షు పదాధేషు ధర్మాని స్వశింఖ్రియకత్వ ప్రకీతే ర్భమత్వాత్ । ఏ
తాదృశ సామోత్కారేణ వైకుంఠాఖ్య లోకప్రాప్తి ర్ముక్తిరిత్య క్యము
క్తం ॥

ముక్తి విచారః.

జ్ఞానస్య విరోధ్యజ్ఞాననివర్తకస్య దృష్టత్వేన తస్యైవ కల్పయి
తు ముచితత్వాత్ । లోకాంతరప్రాప్తిరపి స్వగణాదిప్రాప్తివ మ్ముక్తి
త్వాభావాత్ । ననునిర్మిలోయేనలోకాలోక సమస్కృత ఇతి తత్ప్రా
ప్తా పవృత్పన్న భావత్వే నానిశ్చయత్వాత్ । ననూత్పన్న భావస్త్వేన
కృతస్య నిత్యత్వమితి చేన్న । క్రభూతాం భావాత్ । నను తద్విషాః
కరమం కదంగంనదాపశ్యంతి సూరయః । దీపోవిచక్షణాతీతంఇతి శ్రు
త్యా జ్ఞానిభిస్సదా సామోత్క్రియమాణస్య పఃమపదస్యత్రై కాలికత్వం

వినా సదా సాక్షాత్క్రియామాణ త్వయోగాత్ ॥

నిత్యస్యోజ్ఞః కరమంపదస్య జ్ఞానాం నిత్యముక్తానాంచ ఆగేః
యోష్టకపాల ఇతి వత్సిద్ధిః సచానేక విధానేవాక్యభేదః । అప్రాప్తాః
విశేషణస్య పిశేష్యత్వావిధానే వాక్యభేదాభావాత్ । తదుక్తం । భా
ట్ట సూత్రంచ తద్గుణస్తు విధీయేరన్నితి । అప్రాప్తేతు విధీయంతే బవ
నోపేక్షకయత్నతత్తి తదేవవిష్ణుపదం జ్ఞానవైకుంఠాఖ్యం కరమపదమి
త్యుచ్యతే॥

తచ్చ బ్రహ్మాండాద్భహిరేవ సత్వంతః తన్నా శేనాశ క్షసంగా
త్ తత్రాప్తి రేవముక్తిః తచ్చ ప్రాకృతాప్రాకృతం బ్రహ్మాండ క్షిప్త
ణత్వేన ధర్మ గ్రాహకమాన సిద్ధత్వాదితి అత్రోచ్యతే । ధర్మగ్రాహక
మానస్య శృతివాక్యస్య తదుపబృంశానేనవిష్ణుపురాణేన బ్రహ్మాండమ
ధ్యవర్తి ధృవలోకా దుపరిలోకపర త్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాత్ ॥

తథాహి ఊర్ధ్వోక్వాత్తర మృషిభ్యస్తు ధృవో యత్రవ్యవస్థి తత్తి
ఏతద్విజ్ఞః పదండివ్యం । తృతీయంవ్యోమ్ని భాస్వరం నిఘాత దోష
పంకానాం యతీసాం సంయతాత్మనాం॥ స్థానం తత్పరమం విప్రపుణ్య
పాప కరిష్యయే । దీపో విచక్షణాతితం పితరం యన్మహాత్మానాం॥ ఏవే
కజ్ఞాన వృద్ధంచ తద్విజ్ఞః పరమంపదం॥ అస్మి న్ప్రప్యితో భాస్వాన్ మే
ధీభూతస్వయం ధృవః । కృతేచ సర్వజ్యోతీంషి జోతిష్యంభోము చేద్విజ్ఞే
ః॥ సచేతత్రాప్తి రేవ ముక్తిరితి వాచ్యంయుక్తం॥ ఆబ్రహ్మభువనా స్లో
కాత్ । పునరావృత్తినోర్జ్ఞాన మాముపేక్ష్యతుకాం శేయపునజన్మ న
విద్యతత్తిగీతావాక్యవిరోధాత్ మాముపేక్ష్యమద్రూపతాం ప్రాప్యేత్య
ధాః॥ అస్మిన్నేవ పురాణే । ఆత్యంతికలయరూపమోక్ష ప్రతిపాదనావ
సరే స్వరూపప్రాప్తి రేవ మోక్షత్వేన వర్ణనాచ్చ॥

తథాహి॥ గభాస్థాజర రాద్యేషు స్థానేషు క్రిభవిష్కలః । సీరస్తా
నుశయోష్ణద సుఖభావైక లక్షణః । భేషజం భగవత్ప్రాప్తే రేకాం
తాత్మంతికేమతాః॥ తస్మాత్తతాప్తయేయత్నః క్రియతాం పండితైః
రైః॥ సమస్త హేతురహితం విష్వాఖ్యం పరమం కదమితచ । అత్రలోక
ప్రకరణాభావాత్ । తదీయలోకర్థనాచ్చ సతత్ ప్రాప్తిర్ముక్తిః । యద్య
పి సాలోక్యనామాప్య సామీప్యఃక మపి ముక్తిరితి పారాశ కావర్ణ
యంతి తథాపి ససా పరమముక్తి స్సర్వముఖానామాశ్శాంతికలయస్యైవ
తథాత్వాత్ । తాదృశీచ స్వయాప్రాప్తి రేవే త్యుక్తం ॥

సనుయోవేద నిహితం గుహయాం పరమేష్వోమన్ అస్యాధ్య
క్షుః పరమేష్వోమన్ ఇతిభేదేన నిదేశా త్వాప్యస్య పరమ పదస్య
వ్యోమశబ్దాధాత్వమితి చేత్ । ఉక్తలోకస్యై వవ్యోమపదాధాత్వా
త్వంచ కోశపరం పరాయా ఏవ । గుహ శబ్దాధాత్వాచ్చ బ్రహ్మై
వసన్ బ్రహ్మప్యేతీతి శృత్యంతర విరోధాచ్చ । కించరామాయణే రా
మభద్రేణసహ బ్రహ్మగోకం ప్రాప్తానా మయోధ్యావర్తినాం వైకుం
ఠప్రాప్తే రశృతత్వాత్ । బ్రహ్మగోక సమీపవర్తి లోకానాం వై
కుంఠ లోకత్వాభావా త్తేషాం ముక్తిర్నస్యాత్ ॥ తథా చోక్తంరామా
యణే॥ అశవిష్ణుర్మహా తేజాః పితామహ మువాచహ । ఏతాం లోకాన్
జనౌఘానాం దాతుమర్హసి సువ్రతశ్చమేహసర్వేమ త్స్నేహదను యం
తీచమానవాః । భక్తాశ్చ భజితవాశ్చవ్యక్తాత్మాశ్చ సర్వశతచ్ఛ
త్వా విష్ణుకథితం బ్రహ్మ లోకేశ్వరో బ్రహ్మ । లోకాన్ సంతాన
కాన్నాను యాశ్యంతీహచమానవాః । యచ్చోర్వగ్గోళ్యత్రి రా
మమేవాను చింతయన్ । ప్రాశాం స్త్యజతి వై భక్త్యా ససంతోసగతిం
లభేత్ । సర్వేసంతానకం యాతా బ్రహ్మలోకా దనంత మితి ఆవ

పదపదస్య పద్యతే గమ్యతే ఐదమిత్యుత్పత్త్యా స్వరూప పర
శ్వేసి, పరాత్పరతరం బ్రహ్మ తత్పరాత్పరత్వో హః । యత్పరాత్ప
రత్వో ధీశమితి శ్రుత్యా విష్ణ్వపేక్షయా శివస్వరూపస్య పరతత్వనణా
నాత్ । అతఏవమతఃపరతరం నాస్తీతి గీతాసు కృష్ణవాక్యం । శ్రుతివిరో
ధా దర్ధవాద శ్వేన వా శాస్త్రోద్బుద్ధ్యాతూషదేశో బామదేనవనితి న్యా
యేనవా యోజనీయం ॥

విష్ణో స్వరూపద వాచ్యత్వవిచారః.

సద్వీశపదంవిష్ణో రేవవాచకం సర్వపదానాం విష్ణువాచక త్వా
వధారణాత్ ॥ తథాహి ॥ బ్రహ్మదారణ్యకే అంతర్యామి బ్రహ్మాణే । య
స్యాత్మా శరీరం యస్యాప శ్చరీరం యస్యావ్యక్తం శరీరమిత్యాద్యారభ్య
ఏషసర్వభూతాంతరాత్మా ॥ ఐహతపాపాద్వివోదేవ ఏకోనారాయణ
ఇత్యాదివాక్యైః, పృథివ్యాభూతానాం సద్వాత్మనాంచ భగవచ్ఛ
రీరజ త్వావగమూత్ । రుద్రీవాచక సర్వేశ్వరపదస్య రుద్రశరీరకే భ
గవతి ముఖ్యవృత్తి రేవేతి కారణ వాచకానాం, శివ శంభు శంకర రు
ద్రాది పదానామపి నారాయణోపనిషద్వేద్య పరమకారణ నారాయ
ణ ప్రతిపాదనత్వం ముఖ్యవృత్త్యైవేతి సఏవ పరాత్పరతరః ।

నను యజ్ఞదత్త ఉత్పన్నోఽసుతోనష్టఇత్యావా వతిప్రసంగ ఇతి
చేన్న । ప్రకరణాదివశేనాన్యార్థత్వాత్ । ననుశరీర వాచకానాం శరీ
రవాచకత్వ వ్యాప్తీశరీరపదేవ్యభిచారశ్చితిచేత్ న । నిష్కర్మపద శ్వేన వి
శేషణాత్ । కించాయుతసిద్ధప్రకార వాచకానాం శుక్లః పటః నీల ము
త్పల మిత్యాదీనాం పదానాం, ప్రకరణేముఖ్యత్వావగమూత్ । జగ
త్ప్రకారకం బ్రహ్మ సర్వపదవాచ్య మితి అథవా చేతనాచేతనస్య జగ
దుపాదానస్యబ్రహ్మాణః సర్వ ఐదవాచ్యత్వం ఘటాద్భూతపాదానమ్భదా
పృథివ్యాది వాచకత్వ మితిచేత్ । అత్రోచ్యతే ॥

యోయచ్ఛరీరవాచక ఇతి విశేషవ్యాఖ్యైర్వా వివక్షితా । ఉత
సామాన్యవ్యాఖ్యైర్వా । నాద్యః । శరీరపదే వ్యభిచారాత్ । నిష్కర్మ
పదత్వేనతి విశేషణం జేయం ॥ నిష్కర్మత్వస్య షక్తుమశక్యత్వాత్ ।
తత్కిం విశేషవాచక భిన్నత్వంవా । శరీరవాచక భిన్నత్వంవా । వి
శేషణ మూర్తి వాచకత్వంవా । నాద్యః శరీరపదస్యాశి శరీరత్వ విశి
ష్ట శరీరవాచకత్వాత్ । నద్విజీయః అపసిద్ధేః । శరీరశబ్దస్యాశి తవమతే
సర్వశబ్దవాచ్యేశ్వరవాచకత్వాత్ । అతఃన నతృతీయః । శరీరపదస్యా
పి శరీరత్వ విశిష్ట శరీరవాచకత్వేన విశేషణమూర్తి వాచకత్వే నాసం
భవేన వ్యభిచార తాదవస్థ్యాత్ । నాపి సామాన్య ప్రాప్తిః సంధికా ।
శరీరవాచకాశ్శరీర వాచకాకృతివ్యాప్త్యై శరీరః దస్యశరీర మంత్యావయ
విచేష్టా భోగేంద్రియాశ్రయ విత్యామేన శస్త్రైశ్చ శరీరలక్షణ నుసా
రేణ ఘటాదావప్రవృత్తేరీశ్వర శరీరత్వాద్ధిః । నచనియమ్యత్వేన వశరీ
రత్వంఽక్తవ్యం । స్వామినియమ్య భృత్యవాచక భృత్యాదిఃదే స్వా
మివాచకత్వా భావేన వ్యభిచారాత్ । నచాంతః ప్రశస్యనియమ్యత్వం
అంతః ప్రవిష్టేన శిల్పినా నియమ్యేదారు ప్రతిమాదా వ్యభిచారాత్ ।
నచకృధక్సిద్ధత్వ నియామకవిశేషణం|అంతః ప్రవిష్టకదవైయధాన్య
త్ । నచతావదేవాస్తుసాకమితి వాచ్యం|ఆపృధక్సిద్ధదేవదత్త నియమ్య
హస్తాదిపదేషువ్యభిచారాత్ । నిష్కర్మపదత్వస్య అత్రాపి విశేషణత్వే
పూర్వోక్త దోషాపత్తేశ్చ॥

ననుఘటాదీనాంపదానాం పక్షత్వాద్దేవ మనుష్యాదిపదానాం
దృష్టాంతత్వా చ్ఛరీరవాచకత్వ సాధ్యాయాం సామాన్యవ్యాప్తౌ కథం
వ్యభిచారః । శరీరాదిపదానామపి ఈశ్వరవాచకత్వేన పక్షతుల్యత్వాది
తిచేత్ మైవం । వ్యాప్తిగ్రహణంప్రత్యేవ వ్యభిచారజ్ఞానస్య ప్రతి బం
ధకత్వాత్ । అన్మధా కార్యత్వేనశరీరజన్యత్వే సాధ్యే ఘటాదా వ్యా

ప్రిగ్రహే సత్యంకురాదావపి శరీరసిద్ధి స్సాన్యత్ । అంకురాది వ్యభిచార
 రస్థలస్య పక్షతుల్యత్వేన అతీంద్రియశరీరస్యకల్పయితుంశక్యత్వాత్ ।
 వ్యభిచారహేతు త్వాభాసమాత్రభేదాపత్తిః వ్యాప్తా వ్యాప్తిభాగేశరీ
 రపద వై యథ్యాత్ వ్యాప్తత్వాసిద్ధేః । సర్వపదానాం వాచకత్వేన
 వ్యభిచార స్థలాభావాత్ । ఏకేన తద్వారశయ శరీరపదంశ్యాత్ । అ
 ప్రియోజకత్వంచ పృథివ్యాదిశబ్దానాం శరీరవాచకత్వేపి శరీరపర్యంత
 త్వేపి పక్షబాధక త్వాభావాత్ । సచ బ్రహ్మణి ముఖ్యత్వానుపపత్తిః
 వివక్షా బాధికా । నానాధర్మగవాది పదానామివ స్వతంత్ర శక్త్యం
 తరకల్పనేః ముఖ్యత్వోపపత్తే విశిష్టశక్యసిద్ధిః । సచేష్టాపత్తిః । అపసిద్ధాం
 తాత్ । కించ ఏదాధర్మమాత్రే శక్తివాదినాపి త్వయా యథావ్యవహార
 కాలే భావేన గృహీతోపి కార్యాన్వితే శక్తిః అన్యలభ్యత్వ ప్రతినం
 ధానేపతి పరిత్యక్తా । తథాత్వయా గృహీతాపి సర్వ పదాధర్మనాం
 శరీర విశిష్టత్వశక్తిః గౌరవాన్యలభ్యత్వాభ్యాం పరిత్యాజ్యా । అన్యథా
 కార్యాన్వితే శక్తిరపి త్యాజ్యా స్యాత్ ॥

కించ యథాశరీరవాచకానాం శరీరపర్యంతత్వం కల్పితం తథా
 శరీరవాచకానామపి శరీరవాచకత్వం కుతో నకల్ప్యతే దేవమనుష్యా
 దిపదేషు తథానుదశనాత్ । అభేదనా క్షేషు ముఖ్య సామానాధికర
 త్వోపపాదన రూపపదస్య తుల్యత్వాత్ ॥

ననువిష్ణో స్సర్వపద వాచ్యత్వం పురాణేషు శృతమితి చేన్న । య
 తో వాచో నివర్తంత ఇతి బ్రహ్మణి వాచ్యత్వ నిష్పత్తేరపి ప్రత్యక్షశ్చ
 తి సిద్ధత్వాత్ । ఏతై రేవ దోషైః ప్రకార వాచకానాం ప్రకారి పర్యం
 తత్వ మితి వ్యాప్తి ర్నిరస్తేతి వేదితవ్యా ।

కిం చాంతర్యామి బ్రహ్మణే యత్యాత్మా శరీరమితి వాక్యం

నశరీరత్వ విధాయకం । యచ్ఛబ్దమోగః । ప్రిసమ్య మిత్యదేశలక్షణం । తద్వృత్త మేవకారశ్చ న్యాదుపాధీయ లక్షణ మితీన్యామేన విధిశక్తి ప్రతిబంధాత్ ।

నచ యథాగ్నే యోష్టాకపాలఇతివ ద్విధాయకత్వం యుక్తం తస్యోగో కాప్రాప్తాశ్చ త్వాదీనస్య విధేయత్యాభావాచ్ఛ॥ ఇహతు ఏషత ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి విధేయ భాగస్యవిద్యమాన త్వాత్ దశద్వయేనాపిస్వప్రతిపాదనాన్నే కాధా విధా నే వాక్యభేదాపత్తేః । జ్యమితాధావాదయోగేన ఉపాలకుయాజమంతరాయజిత త్యవధిత్వవత్ తచ్ఛేషత్వం యాజ్ఞవల్క్యసూత్ర విద్వాత్తంతరాంతర్యామికాం బ్రహ్మగః కోజసిమూర్ధాతేభవిష్యతీతి అధావాదయోగాదం తర్యామిత్యస్య జ్ఞేయతనూ విధేయత్వాత్ । తథా చాన్యతః ప్రాప్తం శరీరవాచ్యం తచ్ఛనోగోకప్రసిద్ధం భోగాయతనత్వం పృథిన్యావతదభావాత్ । కింతు నియమ్యత్వ మాత్రం । తచ్ఛవ్యభిచారత్వా దసాధక మిత్యక్తం । వస్తుతస్తు అంతర్యామి బ్రహ్మణే అంతర్యామిత్యవిధాన మమృతపదవాచ్యస్య శివస్మైన నతువిష్ణో రిత్యక్తం ప్రాక్ । ఏతానివా అన్యతస్యనా మధేయాని శతరుద్రీయ విషయ జాబాలవాక్యేన అమృత పదస్య దుద్రక్షాచకత్వావధారణాత్ ।

కించ యేనామృతత్వం బ్రాహ్మ యాజ్ఞవల్క్యశతరుద్రీయేణేతి హోవాచేత్యుపక్రమాత్ । ననుఏషసర్వభూతాంతరాత్మేతి విష్ణో రేవారితర్యామిత్యం విధేయత ఇతి చేన్న । యోరుద్రోలగ్నో యోలఘ్నయః పదేషు యోరుద్రో విశ్వాభువనా వివేశ తస్మైరుద్రాయ నమోఅస్తు ఇతిశ్చత్యారుద్రస్మై వాంతర్యామిత్య ప్రతిపాదనాత్ । యజ్ఞస్సంహితాయాంకూరియంతే తత్ప్రీతివాచకేన సమర్థయతి నావసుధా రా

జన్య ప్రీత్యా ధారత్వేన నాభిత్వేన ద్విష్టా శ్చ ప్రతిపాదనా తేనైవ
రూపేణ యైవాస్య శివాతనూ స్తాంతేన ప్రీతాతి... అస్య బహుశృతి
సంవాదత్వాత్ । ద్రవ్య దేవతాయాః విష్టోరసి రుద్రశరీరత్వాత్ ॥

తథాహిబ్రహ్మచారిణో వదంతి యన్న దేవతా యైజహ్వా త్యనదే
వత్యావసోర్ధా రేత్యగ్నిర్వసుస్తస్యైషాధా రా విష్ణుర్వసుతస్యైషాధా
రాఅగ్నో వైష్ణవ్యగ్నావసోర్ధారాం జుహోతి భాగధే సేనైవ నా స
మర్థయత్యనో ఏతా మేవాహుతి మాయతనవశీంకరోతి యత్కామూ
యేనాం జుహోతి తదేవరుంధే గుదోవా ఏషయదగ్ని స్తస్యైతే త
న్వా ఘోరాన్యా శివాన్యా యచ్ఛతరుద్రీయం జుహోతి యైవాస్య
ఘోరాతనూస్తాంతేన శమ మతీయద్వసోర్ధారాం జుహోతి । యైవా
స్య శివాతనూ స్తాంతేన ప్రీతాతీతిప్రత్యభిజ్ఞానాదగ్నా విష్ణూశివాత
నూతినిర్జీయతే ।

నను శివా తనూ రితి శబ్దాంత రా ల్లోకస్య వచారసిద్ధ నామధే
య భేదాదగ్నా విష్ణూ గ్నాఽనహ శివాతనూ ర్భిన్నే త్యంగీకారే వసు
ధారాహుతే రుత్పత్తి శిష్టాగ్నోష్ణు దేవతా రుద్ధ స్వేన । ఉత్పన్న శిష్టాగ్ని
దేవతా శివా తనూః కథం ప్రీతా భవతీతి ప్రతిపాదయితుం శక్యం వి
నియక్త వినియోగ విరోధాత్ నిరాకాంక్షత్వాత్ మంత్రలింగవి
రోధా ద్వాక్యభేదా పతేశ్చ ఆభేదాంగీకారేణ సకశ్చిద్దోషః । అస్య
ధా తప్తే పయసిదధ్యాన్న ఇతినావైశ్వదేవ్యా మీక్షవాబిభ్యోవాజి న
మిత్యత్రీద్రవ్య రూపగుణాత్కర్మ భేదవత్ । దేవతారూపగుణాదపి క
ర్మభేద వాక్యత్వా దనురాహూమభేదోపి స్మాత్ । అపూర్వాధా
త్వాత్ ద్రవ్యదేవతాయాః కర్మస్వరూప త్వావిశేషాత్ । గుదోవా
ఏష యదగ్ని రిత్యాదిసా వసుధారాం గత్వేపి దేవతాధికరణాదనూన
నూనాంతర సంవాదాదపి సంవాదయో రభావేమంత్రాధిక హేద

యోఽస్త్విధేఃప్రాయఃశ్యాంగీకారాత్ ॥

అత్యంత పరోక్షాధఃత్వ పరిహరాయ అలంబనస్తుత్యయోగా
చసర్వోత్కృష్ట రుద్రీశరీర త్వేనై వాగ్నోవిష్ణుస్తుతి సంభవా త్తద్వా
రాశశుభా రాహుతిస్తుతిరితి సిద్ధం ॥

విష్ణురషి రుద్ర శరీరత్వం । తదుక్తం । కూర్మే ఈశ్వర గీతాను
యోహినారాయణోనంతో లోకానాం ప్రభురవ్యయః । మమైషా
శరమామూర్తిః కరోతి పరిపాలనం । అత్రైవ విష్ణువాక్యంచ । అస్మై
వ చాపరంమూర్తిం విశ్వయోనిం సనాతనం । వాసుదేవాభిధానం తాం
మామక్షేహి పితామహ ॥ ఇతి ॥ తస్మాద్విష్ణు ర్నస్సర్వశబ్ద వాచ్యః ॥ త
థాప్రయోగః । వివాదాధ్యాసితాస్సర్వే శబ్దా స్తేవిష్ణు వాచకాః ॥ ఉ
భయవాచ సిద్ధ విష్ణువాచకశబ్దత్వావచ్ఛిన్న భిన్నత్వాత్ । ఘటవత్ ।
నచ ప్రయోజకస్య, సర్వేషాం విష్ణువాచక త్వే సర్వేషాం శబ్దానాంప
ర్యాయత్వ ప్రసంగాత్ । నచ విశిష్టశక్తి భేదేన పర్యాయత్వం విశిష్ట
శక్త్యసంభవశ్చక్త్యా దిత్యలమతివిప్త రేణ ॥

అస్తుత్యేనాశాదిపదం విష్ణువాచకం సంకోచక హేతునాం ప్ర
కరణాదీనా ముభావేన నిరతిశయైశ్వర్య వాచకస్యేషపరిస్థి విష్ణోభగవ
త్పదవ న్ముఖ్యత్వాత్ । తదుక్తం । ఐశ్వర్య సమగ్రస్య యశసశ్శ్చ
యః । జ్ఞానవైరాగ్య యోగైశ్చ పజ్ఞా భగవతీరణాత్ ప్రవమేషమహా
శబ్దోభగవానికీసత్తమా । ఉపమోన్మిహ్నభూతస్యవాసుదేవస్య నాన్యగః ।
తద్బ్రహ్మ తత్పరం ధామ తథ్యేషం మోక్షకారణం । తదేవ భగవ
ద్వాచ్యం స్వరూపం పరమాత్మనః । వాచకో భగవచ్ఛబ్ద స్తత్వాద్య
స్యావ్యయాత్మనః । శబ్దోయం సాపచార్యేణ హ్యవ్యత్రహ్యపచర్య తే
ఇతి పురాణ వాక్యాత్ । సమగ్రైశ్వర్యవాచకస్య భగవత్పదస్యవామదే
శేముఖ్యత్వవదీశుదస్యాపిసమగ్రైశ్వర్యవాచకస్యతత్రైవముఖ్యత్వం ॥

ఏవం ఈశ్వర ఉదస్యః ఈశ ఐశ్వర్య ఇతి ధామాత్పన్నస్యనే
శభాస పిన కసావరజీతి సూత్రేణ తాచ్ఛిల్యా ధికా వరచ్ఛ్రీత్యమూం
తత్వేన సిద్ధస్య నిరకేశ యైశ్వర్యవః విష్ణో ముఖ్యత్వం # తేన ధాతుః
ప్రసాదాన్మహిమాన మీశ విత్తత్ర ఉపక్రమస్య ఈశ్వర స్సర్వభూ
తానా మిత్యాదేశ్చ విష్ణుత్వసిద్ధిః ।

ఏవం పురుష ఉదమసి విష్ణో ముఖ్యం । సహస్ర శీషాణా పురు
ష ఇత్యత్ర పురుషపదస్య । సహస్ర శీర్షం దేవం విశ్వాత్మం విశ్వశంభు
వం । విశ్వం నారాయణమితి నారాయణ సాధారణ ధర్మస్య । సహ
స్రశీర్షత్వస్య ప్రత్యభిజ్ఞానా న్నారాయణ వాచకత్వ మేవ హీశ్చ తే
లక్ష్మీశ్చ పశ్చాత్త్యక్త విధివాక్య శేషేణాన్యైవ తిత్వావగమాత్ యజ్ఞ
న యజ్ఞమయజంత దేవా ఇతి ఏ ధ్యే పరాన శ్చసోసి యజ్ఞోవై విష్ణు
రితి శ్చైత్యా నారాయణస్యైవావగమాత్ । సఏవ పురుష సూక్త స్యా
ధికః । కంచపూర్వ మేవాహ మిహ సమితి తత్పురుషస్తమిత్యాది కూ
ర్ణవాక్యత్వా ల్పంవై పూర్వం సమభూరితి ప్రజాపతి వాక్యాచ్చ సహ
స్రశీషాణా పురుషస్సహస్రాత్ సహస్రపాత్ భూత్వా తిష్ఠతి
కూర్మప్రభావప్రతిపాదనాచ్చవిష్ణు రేవ పురుష ఇతి తమసఃపరస్తాత్ ఇది
త్యవర్ణం విద్వా నేవాన్మూహో భవతీతి ప్రాప్తే బ్రూమః ॥

ఈశ్వరేశ ఉదయోః శంభురేశః పగుపణితి ఈశ్వర స్సర్వ ఈ
శాన ఇత్యమరణో శేన. శివేయాథి గ్రహణాత్ । :: ర్భాయేషు సా
తాభావాచ్చ శివ ఏవముఖ్యాధికః । తదాత్తం । చతుర్ద్వద తాత్పర్య
సంగ్రహే । శబ్దోయమీశ్వర ఇతి శృతిగోచరస్సన్నా నీలకంఠమవతంసిత
చంద్ర రేఖాశ్చిత్యావ బోధయతి నాథ నిజాధికాప్రమాదస్యం పునః
ప్రకరణాది నిషేధనేన । అప్రజ్ఞానేశక్తిః శక్యత్వాదితి న్యాయేనపాతా

చ్యుక్త్యా శీఘ్రముపస్థితేన నీలకంఠత్వాది విశిష్టేనైవాధేన ఈశాది ప
దానామన్వయ సంభవే భగవత్ప్రధాదిదృష్టాంత బలాదనుమానోప
స్థితేనవిష్ణ్వాద్యధేవాన్వయః । అనుమానా పేక్షయాశృతిః నిఘంటు
వాక్యసౌప్య నాదిప్రమాగస్మారకశ్వేర వ్యాకరణాది స్మృతివత్ శ
బ్దాధికనిరణయ ప్రామాణ్యాంగికారాత్ ॥

అన్యథా ఉత్తానాన్తే దేవగవావహంతీ త్యాదానేదేగోశబ్దస్యా
ధాణంతర క్షేనే సరిలోకపేదాధికరణ విరోధ ప్రసంగాత్ । నన్విశ్వర
పదస్య శివమాచకశ్వేమహేశ్వరపదస్యాపితాత్పరాయత్సేనమహత్పర
నై యధ్యకమితేన । సన్మహత్పర మోత్కృష్టః పూజ్య మానేతి
పూజావాచకేన మహత్పదేన సముపై శ్వర్య పదస్య స్వాధాపరిత్యా
గే నైవపూజ్యవాచకత్వోపపత్తేః । పూజ్యస్వంచేశ్వరస్య తముష్టుహి
తి శృత్యాప్రతిపాద్యతే ॥

తథాహ । తముష్టుహి యశ్శివు సుసనన్వా యోవిశ్వకు
యతి భేషజస్య । యత్త్వా మహే శామనసాయరుద్రం నమోభి
దేవ మసురం ఉపస్వ ॥ ఉ ఇతి సంబోధనం ॥ హేతు పూజకయో
రుద్ర స్పిఘః శోభన బాణవాక్ సుసన్వా శోభన ధనుర్వాక్ । యః
శ్వస్య ప్రపంచస్య భేషజస్య తావత్ప్రాయ నివర్తకా షధస్య చతుర్విధ
పురుషాధాన్యక్షయతిగ్రహావగాచరతితంష్టుహి ఆశ్రయ ఇత్యధః । మ
హే ఉత్సవేశామన సాయ సుమనససోభావ స్సామనసం తస్మై తద
ధాం రుద్రం యత్పూజయ అసూక్ రాతి అధస్త ఇత్యసుఃసంహ
రకర్తా తందేవ దీవ్యత ఇతి బేషః । స్వేమహిమ్న క్రిడమానః తురు
ద్రం నమోభి ర్నమస్కారై రుపస్వ ప్రీణయేత్యధః ॥

ఈశేశ్వర మహేశ్వర శబ్దైర్నానా శాఖాగతై రవయ శక్తిష
ర్యాలోచనాయా సర్వశయైశ్వర ప్రతిపాదనైరూహ్యా శివోపస్థాపకైః

ఏః సహోఽస్థితనత్వరూపాంతరంగప్రత్యా సత్యామోగయథాధామోః
 ఊరస్సరంశీఘ్రమేవపంకజాది పదవత్ ఆశ్రయే సతి నిరాకాంక్షత్వాత్
 సత్యామాకాంక్షోపస్థితౌ ఈక్షణంవినా అశక్యత్వాత్ నిరతిశయైశ్వర్య
 వత్వం రుద్రస్త్వైవమిదమక్తం । చింతామణౌ॥

స్థలేఽంకజంతు విజాతీయ మేవ సాజాత్కోప లక్షణం । పంక
 జ కుముద మిత్యత్రాసి పురోడాశకపాలేనతుమాను పతతీత్యత్రకపాలప
 దే సాకాంక్షత్వాదు అధిష్టా నలక్షణానత్పంకజపదే లక్షణై వేతి । అ
 లిపివ శివశంకరాదిపదమపి తత్రితక్రొవనిషది శూన్యమాణం । శు
 భమాంగల్యాదిగుణామోగేన విష్టా ముఖ్య వితి నిరస్తం ॥

ఉక్తన్యా యేనతేమామపి శృణ్వత్యా శివప్రతిపాదక త్వేన ని
 రాకాంక్షత్వాత్ ॥ అన్యత్ తత్త్వసంగ్రహే గంగాపదవత్ ల
 క్షణాయా అశక్యత్వాత్ । ఏనంచ నిరతిశయైశ్వర్యం ఈశాన స్వర్వ
 విన్యానా మీశ్వర స్వర్వభూతానా మిత్యత్రైశ్వరపద శృణ్వత్కా
 భ్యాంశివై కనిష్ఠత్వసిద్ధిదేనమస్తైశ్వర్యవాచకమపిభగవత్పదంశివై కపరం॥

ననువిష్ణుపురాణే భగవత్పరస్య వాసుదేవే ముఖ్యత్వం । అన్య
 త్రోపచారకత్వముక్త వితి చేత్ న । తత్రైవపరబ్రహ్మసూతస్య వాసు
 దేనస్మేతి విశేషబలా త్పరబ్రహ్మభూతస్య శివాంశ త్వేన తదభేదోపా
 దకమేవ । భగవత్పరస్య చ్యుత్వ మిత్యవశ్యం వాచ్యం । అన్యథా పర
 బ్రహ్మభూతస్మేతి విశేషణ వైయధ్యాత్ । అనన్యధాసిద్ధ న్యాయ
 బలేన నిరతిశయైశ్వర్య ప్రతిపాదక శృతిబలేనచ పురాణవచనస్యస్తుప
 రత్వ కల్పనాత్ ॥

ననుషణ్ణాంగుణానామైశ్వర్యాదీనాం భగవచ్ఛబ్దాచ్యుత్వాత్ త
 ద్వతి వాసుదేవే భగవచ్ఛబ్ద ముఖ్యత్వస్య పురాణేనైవప్రతిపాదనాన్నా

త్రీశివశబ్దే శ్శృతిన్యా య విరోధః | ఏవంపురాణవాక్యస్య స్తుశ్చధే న
చరితాధాత్వం కల్పనీయమితిచేత్ | సశ్చ్యం ఈశ్వరశబ్ద శ్శ్రీత పాద ని
రతిశయైశ్వర్యశివైక నిష్కతాసిద్ధా తాద్వైతైశ్వర్యవాచస్పాపి | భగవ
చ్చబ్రహ్మతదంత మాదాయ వాసుదేవే ముఖ్యోపపత్తేః | సశ్చ్యం శ్శ్రీ
శ్వర ద్వయాంగీకారేజగదున్నదనస్రసంగాత్ | అతోనిరతిశయైశ్వర్యా
ధాధకత్వ మేకత్వైవ సవవ శివః ||

కించ ఈశ్వరత్వం నామకర్తుమకర్తుమచ్యుతాకర్తుం సామధ్యం
లోకజేదయో సిద్ధం | తచ్చ శివైకనిష్కం | తథాహి | అన్త్యై
కర్తు మశక్యాధికస్య కాలసూటభక్షణ కామజయ త్రిపురభంజ
నాదేః కరణాత్ | కాలసూట భక్షణ కామజయ సామాయాణే
శూయేతే | దేవానాంవిద్రవం గృష్ట్యా శృత్వా పాక్యంచశాజ్ఞా
నః || హాల హాలంవిషం సర్వం జగ్రాహఅశ్చోపమమితి, బ్రహ్మాండే
ద్వీశత తమోధ్యాయే || బ్రహ్మవాక్యం | తస్యవిషు రహంవాసినర్వే
వామర పుంగవాః | సశక్నువంతి వై సోధుం వేగ మన్యత్రీశంకరా తో
విషేణోత్తిష్టనూనేన కాలానల సమ త్విషా||నిర్ద్వి రక్తగౌరాంగఃకృ
తకృపో జనాదకనః | ఇతి | అశరీరకృతః కామః | కోధాదే వేశ్వర
ణచ | అనంగఇతి విఖ్యాత స్తదాప్రభృతిరాఘవేతి | యజ్ఞ స్సంహితా
నాం | సశిస్రీఃపురోభిత్వైశ్చో లోకేభ్యోసురాణాం పాణింపదావిధి ||

ఏవమన్వేషాం కర్తు ఏశశక్యయాః శ్శ్రోతృభాషవిద్యానిధనయో
రధఃకరణాదపి అర్తుం సామధ్యకంశిశ్చైవైకదుక్తం | దద్రీసూక్తే ||
స్థిరేభిరంగైః పురుషాప ఉగ్ర ఇతి | రామాయణేచ | దేవతానాంవచ
శ్శృత్వాసర్వలోకమహేశ్వరః | కాశమిత్య బ్రవీ త్సర్వాత్ | పునశ్చేద
మువాచహః | ధారయిష్యామ్యహం తేజస్తేన మన్యా మహేమయా | త్రి
దశా పృథివీచైవ నిర్వాణ మధిగచ్ఛతు |

ఏవమన్యథాకర్తుం సామర్థ్యంశి వస్త్యైవయథా ఆశరీరస్యాపి
మన్మథస్య స్వభావ్యాకలిం ప్రతి సశరీరత్వకరణాత్ । పురుషస్యాపి
శరస్పరవిదుద్ధ ప్రీత్యలంఘ్యశయాలింత దేహస్య కరణాత్ । భిన్నశిర
సో మృతస్య డక్షస్య మేషశిరసా జీవనకరణాత్ । భగ్ననేత్రస్యభగస్య
నేత్రంవిహపిషశఃన కల్పనాత్ । భగ్నదంతస్యాపి పూష్ణఃపక్షేద్విహపి
ష్టభాగకల్పనేన వేదమాగ్నస్యా శిక్షణాత్ అనేన కర్తు మశక్యస్య
వస్తు స్వభావా దన్యథాభావస్య కరణాచ్ఛివపవేశ్వరః ॥

అన్యేషాంతు వస్తు స్వభావానుసారేణైవ స్వేష్ట సాధనమితి శ్మ
తి స్మృతీతిహాస పురాణేషు ప్రసిద్ధత్వా త్తదన్యథాకరణ సమర్థః శి
వపవేశి । సపవపరమైశ్వర్యాధారఇతిసిద్ధం॥ తదుక్తంకాలిదాసేన । రక్షేగ్మ
హీతా మనయేన కామం ప్రత్యర్పితన్వాంక మివేశ్వరేణేతి । ఉత్తరరా
మాయణే । ఇళాయా ప్రీత్య ముక్తం । ఏవం సరాజా పురుషో మా
సంచరతి ధార్మికః । త్రైలోక్యసుందరీ నారీమాసమేకంతథాభవేత్ ।
నివర్తకత్వంచ తత్రైలోక్తం । ద్విజాశ్శృణుతమే సర్వే యశ్చేయః పా
ధివన్యవై । నైవ పశ్యామి భేషజ్యమంతరేణ వృషధ్వజం । దేవప్ర
సాదయిత్వా హం పురుషోహంభవన్మితి । తతఃప్రీతో మహాదేవః పురుష
త్వం దదౌపునః । ఇళాయా స్సుచుమాత్తేజోవత్వా చాంతరధీయ శ్చేతి॥

దక్షాదీనాంతు భాగవతే చతుర్థస్కంధే । శ్రీధగవానువాచ ।
ప్రజాపతిర్ద్ధగశోఽభవత్వజముఖం శిరః । విత్రిస్యచక్షుషీక్షేతభాగం
స్వంబహ్నిషోభగః । పూషాతుయజమానస్య దద్ధిసిష్టతు పిష్టభుక్ । దేవాః
ప్రపృత్తస్త్వాంగాయేచతత్ర బహువతుః । బాహుభ్యామశ్వినోః పూ
ష్ణో హస్తాభ్యాం కృతబాహవః । భవం త్వ ధ్వర్యవ శ్చాంతేగత
శ్మశ్మభృగు ర్భవేత్ । ఏవ మఘటిత ఘటనాసమధానత్వ మిశ్వర
త్వమపి సదాశివస్యై వేతి సపవ ముఖ్యా ధోవాన్యః ॥

తదుక్తంకాళిదాసేన | అశిమాదిగుణాధార మస్మిష్టపురుషాం
తరం | శబ్దమిశ్వర మిత్య చైస్స సాన్ధికచంద్రం భీభర్తీయః - ఇతి |
సన్న్యంబరీషాయ శాపం దాతు ముద్యోగోదూర్వాసో విష్ణుప్రేషితాత్సు
దశకనాత్ పలాయమానో రుద్రం శరణాగత స్తంమునిం తస్యోర
క్షీతవాణ్ | నారాయణం హృణ్యే వతత్ ప్రేషయామాస స ఇతి ||
తదుక్తంభాగవతే నవమశ్కంధఇతిచేత్ మైవం ||

విష్ణోస్త పసా ప్రసన్నేనపర మేశ్వరేణచక్రిదానకాలే తస్యా ప్ర
తీకార త్వ హృతిజ్ఞాత్ | స్వప్రతిజ్ఞాపాలనాయైవ తంప్రేషితవాణ్ ||
తదుక్తం వామనపురాణే | అథ భీత్యా జగన్నాథ సహస్రశిరసంవిభుం
ఆరాధయామాసహరి స్వయమాత్మానమాత్మనాం | సాంగంవర్ష
సహస్రంతు పాదాంగుష్ఠేనతస్థివాణ్ | తతః ప్రీతోహతః హృదా ద్వి
ష్ణవేప్రకరంపరం | హృత్కుం తేజసం శ్రీచూర్ణ దివ్య చక్రింసుదశక
నం || అమోఘత్వంచోక్తం || అమోఘ ఏషో నిరరాజపూజితోధృతో
మయా నేత్రగతస్తపో బలాదితి పురాణాంతరేతు సుదశకనస్యా పి ని
ష్ప్రభోభవేతి శాపోదత్తః ||

అతఏవ సైంధవవధాధకం సూర్య మండలస్తంభవకాలేనిష్ప్ర
భో జాతః | అన్యథా అనేకసూర్యప్ర కాశకత్వమత్సుదశకనాత్ రా
త్రీ భ్రమో నన్యాత్ | విష్ణురష్య శక్తో విష్ణుపురాణేసమాప్తా దూర్వా
సశ్చయధేతి వచ శ్శ్రీవణత్ | ఉత్కలం ప్రసక్తాను ప్రసక్త్యా | ప్రకృత
మనుసరావః |

అత్రోహరదత్తాచార్యః | ఐశ్వర్య మిశ్వరపడశ్మతిరుద్రీశభోవీ
తం యశశ్శివ కదంచ తవాభిధత్తే | సర్వ జ్ఞ కామరిపుశబ్దసమర్పితౌచ
సార్వజ్ఞరాగ విరహశాభవతఃపురారే | అయమభిప్రాయః | భగవచ్ఛబ్దా
ధానాంషణ్ణాంగుణానాం | మధ్యే ఐశ్వర్యం పూర్వోదాహృతశ్శత్యా

లభ్యతే గుజం గ్రామముః తివ్యశ్చైత్యైరుద్రశబ్దే శృతివృత్త్యావీర్యం లభ్యతే
 పరమమాంగల్యపావకేన శివశబ్దేన క్రూరదయోమంగళగుణా ఉ
 చ్యంతేకృతానురేణాస్సర్వజ్ఞ ఇతీనిఘంటుసిద్ధేనయస్సర్వజ్ఞ స్ససర్వవిది
 త్యాదినాసర్వజ్ఞత్వ మర్మధాంతకత్వాదేవ వై రాగ్యం లభ్యతే ।

యద్యపి పరమవిరక్తస్య శివస్య శ్రియా ప్రయోజనంనాస్తి ॥
 తథాపి తవశ్రియే న రుచోర్చయంత ఇతిరుద్రీసూక్త వాక్యేన శ్రీకా
 మైర్మగుద్భి శ్శివపవ సంపూజ్యత ఇత్యుచారత్నమపి శివస్మై వ కించ
 శ్రీహిరణ్యాదిరూపాదేశ్చ హిరణ్యం యద్యపీతరేషాం దేవానాం భూ
 షణాది రూపేన ధార్యతయా సంతోషహేతుః ।

తదుక్తం॥ పురుషస్యస్వాదేతనః ప్రభవఇత్యాహాశుతి రితి హి
 రణ్యస్యశ్శ్వరస్య వీర్యమిక్తం । రామాయణే ॥ యదస్యాంతగతం
 తస్మాత్తప్తజాంబూనదప్రభం... అతులప్రభం । నిక్షిప్తమాత్రగభే
 తు తేజోభి రభిరక్షితం । సర్వం పర్వతసన్నద్ధం సావర్ణమధవద్ధనం ।
 జాతయాపమితి ఖ్యాతంతచాప్రభృతి రాఘవేతి.....

అదికల్పే శివస్సాక్షాదశ్చ వీర్యమపా నృజ త్ । తదండ మభ
 వద్ధై మం సహస్రాంశు సమప్రభం । ఇత్యుత్రాప్నవీర్యస్రిష్టా సదా
 శివ ఏవే త్యవగమ్యతే । అన్యేషాం హిరణ్యరేత స్వే ప్రమాణాభా
 వాత్ ఏవమగ్ని రేతాశ్చ..... ధృరుద్రీపవ ॥

తస్మాత్ వణ్ణాం గుణానాం శివై కనిష్ఠత్వాత్ ద్వాచకం భగవ
 త్పరమసి తత్రైవముక్తం । తదుక్తం । శ్వేతాశ్వతరే । ధర్మాసహం
 పాపనుదం భగేశమితి ఆధర్వోపనిషది - యోరుద్రీస్సభగవానితి భగ
 వత్పరస్యాశివనిష్ఠతయా నిర్వచనార్హిరపవ ముఖ్యానా ఇత్యులముఖ
 విస్తరేణ ॥

ప్రియోగ రూఢ్యధామో కేకపనోపాత్తత్వ లక్షణాంతరంగ
ప్రిత్యాసత్యా శీఘ్రమన్వయే జాతేము ... - భవస్త్వేవ విపక్షబాధ
కత్వాత్ । ఏవం పురుషసదం తావద్యజ్ఞో వై విష్ణురితివత్ । పురుషో
వై రుద్రీతి శృణి వాక్యా దేవ రుద్రీ త్వపరం । నచ సహస్రీ శి
షణ్ త్వ ప్రత్యక్షజ్ఞానం నారాయణ పరం । రుద్రీవాచకోపపత్తేః । మ
హాదేవస్య ధీమహి ధీనహస్రాక్షత్వప్రకృభిజ్ఞానానాంహరకరత్వచ్యుతి
వక్తుం శక్యతే ॥

నతుపూర్వమేవాహమిహాసమితి కూర్మనా క్షేన నారాయణ ప
రం నిశ్చయతే । రుద్రీవాచకోపపత్తేః । తస్య కూర్మస్య నా
రాయణాశ్చ త్వే ప్రమాణాభావేన శివాం శక్వేనైవ సహస్రీ శీషణ్
త్వాద్యపపత్తేః ॥

తస్యచ ఉపనయ.....వా ఏషయదగ్ని స్సవతర్హితోహి
సర్వశ్చిత్తతి రుద్రీత్వ ప్రతీత్యాచ యజ్ఞవంతం కూర్మమపధావత్
ఉపధేయకూర్మత్వాచ్చ పురోడాశం కూర్మం భూతవర్షంత మి
త్యాద్యస్యాపి కూర్మస్య విష్ణుత్వ ప్రసంగః నచహీశ్చ లక్ష్మీశ్చ ఏ
త్వైతివాక్య శేషాన్నిత్యాయ, తస్య యస్యైవబ్రాహ్మణోపి...
ర్యక్షీర్ఘ్నః ప్రతపాదనేననిత్యాయకత్వాత్ । సంధిగ్ధేషు వాక్యశేషాతి
వాక్యశేషాం శనిత్యాయత్వస్య సంధిగోప క్రమవిషయత్వాత్ ॥

అత్రచ వేదోయః ప్రాయదశణ నాదితన్మాయేన ఉపక్రమస్య
పురుషోవై రుద్రీత్య నేనై వాధా నిత్యాయాత్ । బోధాయన సూ
త్రేచ । పురుషసూక్తం హృదయం ఉత్తరనారాయణం శిర ఇతిరు
ద్రీన్మాసంగతయా విధానాత్ వినియోగాను సాక్షేజ్ఞాన అన్యవణా
న స్యాచితత్వాత్ ।

విష్ణుస్రూజాయా మాగమః నియోగేషి శ్రోతః నియోగాభావాత్ । శ్రోతవినియోగాపేక్షితయాత్రగమపురాణయోధుర్బలశ్చేనలక్షణాదికల్పనయాపి తద్వినియోగనిర్వాహనంభవాత్ । యజ్ఞేనయజ్ఞమయజం లేతిద్వితీయయజ్ఞపదస్యవిష్ణుపరశ్చేషితాదృశయజ్ఞస్య తేహనాకంఠహిమీమానస్సచింతితస్య స్వగణఫలత్వవర్జనాత్ । పురుషజ్ఞానస్యైవ మోక్షఫలత్వవర్జనాత్ ॥

ఋగ్వేదాదేవసహస్రశీర్షా నాగాయణా పురుషోన్మష్టుబిరేపురుషసూక్తే దేవతాయానీదేశశత్యాత్ । సిద్ధంపురుషసూక్తస్య రుద్రపరత్వం । అనుమానమపి పురుషపదముఖ్యాధాప్రమితిః దుద్రేతరగోచరా నస్పృతిరవిషయకత్వావచ్ఛిన్నం భిన్నత్వాత్ । ఘటవత్ । నచ ప్రయోజకహేతుః ఉక్తశ్చత్వాదివిరోధప్రసంగస్యైవవిపక్షబాధకత్వాత్ ।

నిరతిశయపురుషత్వం రుద్రప్రవృత్తినిమిత్తం నిరతిశయపురుషత్వవ్యాపకత్వాత్ ప్రమేయత్వవత్ । నచసిద్ధిస్తద్వన్నిష్ఠాత్వంతాభావా ప్రతియోగిత్వరూపవ్యాపకత్వస్యాభేదేషి నభావాత్ । నచ ప్రయోజకత్వం నిరతిశయస్య లోకోత్తరపురుషత్వస్య । ఆదిత్యపురాణే । ప్రకృతిస్త్యం సురశ్రేష్ఠ పురుషోహం ననంశయః । త్వన్మయం మన్మయం సర్వ మవ్యక్తం పురుషాత్మకం । ఇతిఈశ్వరవాక్యా ద్రితీనిష్ఠత్వావగమాత్ । ఋతగ్ంసత్యం పరంబ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళం । ఉభ్యోదేతం విరూపాక్ష మిత్యత్ర బ్రహ్మలక్షణే కృష్ణపింగళత్వాదివత్ పురుషస్యాప్యసాధారణధర్మత్వే నోక్తత్వాత్ । రామాయణేచ । పురా రామ! కృణోద్వాహశ్శీతికంఠో మహాతపాః । దృస్త్వాశ సస్పృహం దేవీం మైథునాయో పచక్రమే । శిశికంఠస్య దేవస్య దివ్యవక్షాశతంగతం । సచాపితసమీరామ తస్యామాసీత్పరంతపే । అన

న్యసాధారణ పురషశక్తివహనాత్ । విష్ణోశ్చ నారాయణ రూపేణావ
తారన్యపురాణవసిద్ధత్వాత్ తస్మిన్నవతాదేచశివ కేశవయోస్యం నూ
గేన ధైరవోత్పత్తేః శివ కేశవయోరైక్యం కలయే కాలభైరవమితి । కా
శీఖండవాక్యా దవగమాత్ । స్వయంవ్యక్తేషు శంకర నారాయణ హ
రిహరాదిషు పురాణవసిద్ధస్థానేషు దక్షిణ భాగావస్థానాత్ । దక్షిణ
భాగస్య పురషస్థానత్వేన ప్రసిద్ధిసిద్ధృ పురుష పరప్రవృత్తినిమిత్తం ని
రణి శయ పురుషస్త్వంరుద్రస్యైవేత నాప్రయోజకో హేతురితి ॥

ఈదృశస్య పరమేశ్వరస్వానజ్ఞాం కుర్వన్విప్రః ప్రామాణికైర్న
బహిష్కార్యః । తదుక్తం । రుద్రపిండభవో విప్రః శివః సర్వేశ్వరం
విభుం । మో హేనైవ న జానాతితాతం వేశ్యాసుశ్చయథా । తదుక్తం
కూర్మే । శివగీతాసు । మామేవం యోవిజానాతి బీజినం పితరం ప్ర
భుం । సద్ధీర స్సర్వభో కేషు నమోహ వాధిగచ్ఛతీతి ॥

నను రుద్రాదిత్యరూప పితృపితామహపిండేషు మధ్యపిండస్య
రుద్రరూప పిండత్వాత్ । తల్పాశనస్య సంతతుత్పత్తి హేతుత్వేన
మధ్యమపిండం పత్నైప్రయచ్ఛతి । ఆదత్తపితరోగభాం కుమారంపు
ష్కరస్రజం । యదహ పురుషో తదిదంపతీః ప్రాశ్నాతి । పునాంగం
సహజానుకాభనతీతి విజ్ఞాయత ఇత్యాపస్తంబః । విప్రోత్పత్తేః రుద్ర
పిండ హేతుత్వం । నస్వపస్తంబేన వసు రుద్రాదిత్య రూపాణామవి
ధానా త్కథంమధ్యమ పిండస్య రుద్రపిండత్వ సిద్ధిరితిచేత్ మైవం॥ శ్రా
ద్ధానాందశః పిండపితృ యజ్ఞ వికృతత్వేన ప్రకృతి వికృత వ్యామే
నాంగానామతిదేశక్రీసక్తా సత్యమన్యమపిండప్రాశనస్యాః । ప్రత్యా
క్షాత ప్రతిషిద్ధుస్తోకరణానామన్యతమత్వా భావేన అతిదేశేన
తి శృతివైశ్యే శ్చ పార్వణశాస్త్రీయపిండేషు వసు రుద్రాదిత్య రూపాప
దేశాత్ । తద్దృశ పిండప్రాశనస్య పుత్రోత్పత్తి హేతుత్వేన చోడక

ప్రాప్తత్వాత్ । యక్తం రుద్రరూప మధ్య పిండోత్పన్నత్వం (బ్రా
హ్మణస్య । అథవాశాస్త్రప్రకరణేపి మధ్యమ పిండప్రాశనం స్మర్యతే ॥

లోకోపకారి నిబంధేష్విన పత్త్యై ప్రజాధాందద్యాత్ ।
మధ్యమ మంత్ర పూర్వక మితి వాయుపురాణ నచనాత్ వసిష్ఠనచ
నాచ్చ ॥ ననువర్వాదిప్రాయశాతేన ఏకాదశ రుద్రాణా మేవ రూప
నిర్దేశ కృతిచేత్ । తేషా మపీశ్వరాశ స్వేనైవ రుద్రత్వ వ్యవదేశా
త్ అంశాంశిహ రభేనాత్ । ఏ .ం బ్రాహ్మణానా ముత్పత్తిర్బ్రాహ్మ
ణాదేవ ప్రతిపాదితా భవతి । అస్యస్మిన్ బ్రాహ్మణోత్పత్తేరయోగాత్ ।
బ్రాహ్మణత్వంచ రుద్రస్య సామభాషామూంపాపనమంత్రే శూన్యా
తే ॥ త్వందేవేషు బ్రాహ్మణోన్మహం మనుష్యే సబ్రాహ్మణః । బ్రా
హ్మణో బ్రాహ్మణ మపధావః । ఇతి యోనై స్వాందేవతా మనియ
జతే ప్రస్వామై దేవతాయై చ్యవతే నపరాం ప్రాప్నోతిపాపీయాన్భవ
తిఇతీన్వాయేన బ్రాహ్మణస్య బ్రాహ్మణభజనమేవయుక్తమిత్యధః ॥

అశ్వేన రుద్రాంగభూతస్య విశ్వామిత్రస్య క్షత్రమోత్పన్న
స్య తపస్వయా బ్రాహ్మణత్వ విష్ణుశభూతస్య పరమ రామస్య
వ్యాపారేణ క్షత్రే ఈ కార్మకరశ్వాంశై చ వైష్ణవచరుష్వాశ్వాసహేతు
కంశూరీ కుతే ॥ చారివంశే । భృగోశ్చగువిపర్యాసే శైవ వైష్ణవయోః
పురాజగత్యాంవైష్ణవాంశేన జామవగ్నోఽప్యవాయత । విశ్వామిత్రం
తుశైవేన గౌధిః కుశికనందనః । జననూ మూస పుత్రంతు తపోవిద్యః
శమాత్మకం । ప్రాప్సబ్రాహ్మణ్య సమతాంగ రూకరీసభవత్తత్కతి తస్మా
దుద్రస్యబ్రాహ్మణత్వాత్ । బ్రాహ్మణోత్పత్తి కారణత్వాచ్చరుద్ర
విద్యేషికం బ్రాహ్మణేభ్యో బహిభావాన్యుక్తః ॥ తదుక్తం । యః
పుత్రఃసితం ద్వేష్టితం వింశ్యాదన్య రేతసః । యోవిప్రీక్ సతతం
ద్వేష్టి తదవిద్యాదంత్య రేతస మిన్ద్రులమితిహస్త రేణ ॥

శ్లో॥ శైవంశాస్త్రంక్షేదితంతస్య భేదా
 శ్చత్వారస్తేశాస్త్రేస్తుక్రసిద్ధాః ।
 శైవం లింగంధార్యముక్తంజటాశ్చ
 భూతిర్ధార్యానోధ్వలంద్రంచచక్రం ।
 సంస్కారాస్తేషంచవేదేషునోక్తాః ।
 సాయుజ్యంస్యాత్ సుపస్థితాచమక్తిః ।
 సర్వేశ్వబావాచకానైషవిష్టాః ।
 తేచేత్యే సర్వధా సంభవంతి॥

శ్లో॥ శ్రీకాళహస్తీశవిలాస పుస్తే సిద్ధేపురసన్నతిదేవతాయే ।
 చండీశ్వరీ పాదసమీపదేశే సింహాసనే భూవరుణో విలాసః ॥

ఇతిద్వితీయవిలాసః॥

శ్రీనివాసాభ్యం నమః.

౧౦౬ కాలమాస్తీశవిలాసే.

శృంగీయ విలాస ప్రారంభః.

అంత్యేష్టి క్రమశిక్షా.

శ్లో॥ అస్తుచస్వస్తిసాహస్రప్రదానాయసదోద్యతః ।

మదాలసా మహేశాద్యసుతోవిష్ణుశతాపహః ॥

అథ వీరశైవానాం మహాపాశుపతానాంచ కథ మంత్యేష్టిక్రమః॥
అశ్రోచ్యతే కేమాంశివైకనిష్ఠానాం దహనాదికర్మణా నిషిద్ధత్వాత్ ।
సమాధిక్రియైవ కర్తుం యుక్తా ॥ తదుక్తం షన్వాది స్మృతిషు । సర్వ
కర్మ నివృత్తస్య ధ్యానయోగరతస్యచ । నతస్యదహనం కార్యం నచ
చోదకక్రియాః ॥ శాతాతపస్మితౌచ । వానప్రస్థంయోగినంచలింగై
శ్చం శిక్షుకంయశిం । తుర్యాణా మాశ్రమాణాంచ రసాయాం నిక్షి
పేత్తనుం ॥ పద్మపురాణేచ । సర్వసంగ విముక్తస్య యోగినో లింగ
ధారిణః । దహనం నైవకర్తవ్యం ధరిత్యాం నిక్షిపేత్తనుం । శైవే
వాయవీయ సంహితాయాం । ఖననం జలనిక్షేపః కాష్టవత్తేపణం ది
శి । ఉక్తం పాశుపతానాంహి శివతత్వాధావేదినాం ॥ నను పూర్వపా
దే । లింగధారణ జటాధారణనిరూపణ ప్రస్తావే వసిష్ట విశ్వామిత్ర క
శ్యపాదీనాం జటాలింగధారిణా మప్యహితాగ్నిత్వ ముక్తం ॥ తథాచ
లింగధారిణాం జటాధారిణా మన్యేషాంకథం సమాధి క్రియాకర్తుంయు
క్తా । ఆహితాగ్ని మగ్నిభిర్దహేత యజ్ఞపాత్రై ర్వేతసూత్రవిరోధాత్ ।
సచోదాహృత శాతాతపాది వాక్యవిరోధః । శ్రౌతవాక్యస్యస్మృత్యవే
త్తయా జలవత్పాదతిచేత్ మైవం ॥

శ్మశ్మేవాగ్ని సంస్కారస్య అనిత్యత్వ ప్రతిపాదనా త్తదుక్తం ।
 యే అగ్నిదగ్ధాయేఽనగ్నిదగ్ధ ఇతినన్వయం బాలాదివిషయః । ఊ
 నద్వివార్షికం శాలం నిఖనే న్నతుదాహయేదితి చేన్ద్రేనం । అసంస్కృ
 త ప్రమీతా యేత్యాగిన్యోయాఃశలస్త్రీయ ఇతి తేషాం పృథక్త్రపి వి
 ధానాత్ । సచసన్యాసివిషయతా తేషాం పిండదాన నిషేధాత్ ॥ త
 థాచ । శౌనకః । నతస్య దానం కార్యం నచ పిండోదకక్రియా । ఏ
 తోద్గిష్టం సకర్తవ్యం సన్యస్తానాం కదాచన ॥ తస్మాత్పరిశేష ప్రమాణే
 అసగ్నిదగ్ధఇతి శృణేః । సమాధిస్త్రైవణికవిషయా శూద్రాశాంతు వే
 దమంత్రానధికారాత్ పుగాణ మంత్రేణైవ తృప్తిర్విహితా । యజమా
 నకులే జాతాదానా దాస్యోన్న కాంక్షీణఇతి । కించ । సంగచ్ఛస్వ పితృ
 భి స్సగ్స్వధాభి స్సమిష్టా పుర్రే పరిమేన్యోయకా యత్ర భూమ్యైవ
 ణసే తత్రగచ్ఛతత్రత్వాదేనస్సవిత్తానధాత్విః శృణోరసి ప్రేతాను మం
 త్రేణే ప్రకరణసహ తేన లింగేనవినియక్తా భూమిస్థాన మేవ పితృత్వా
 ది ప్రాప్తి హేతుః తి ప్రతిపాదయతి ॥

యత్ర భూమ్యై వ్యవసే యన్యం భూమా స్థాతుం పాంచాం
 కరాషి తత్ర సమితాత్వాం స్థావయత్విః మంత్రాధికః । కాశీ శ్రీశైలా
 దిశేవత్తే తేషా సమాధిస్థానం సర్వశ్రేయః ప్రాప్తి హేతు రితి తత్ప్ర
 ణ్యం । ఏతేన అసగ్నిదగ్ధ ఇతి మంత్రభాగాదేః తత్కర్తృద్యభావేనత
 గ్నిసంస్కారా భావాదనువాదకఇతి శౌకానిరాకృతా ॥

భూమి స్థావనస్త్రివ సర్వప్రాప్తక త్వే నాధిక్యశ్రవణాత్ ॥ కించ
 సర్వస్య ప్రతిశేవరీభూమి స్త్వవస్థ ఆధిత । స్యానాస్త్రియవదాభవ య
 చ్చార శ్మగ్న సహధా ఇతి శృతిరపి పిశ్మమేకప్రకరణే । భూమి స్థావ
 నమేవ పరమనుఖ ప్రాప్తి హేతు రిత్యాచా । సర్వస్య లోకస్య ప్రతిశేవ
 రీ ఆధారభూతా భూమిస్త్వా భవంతం ఉపస్థేగభేః ఆధిత ధారితవతేః

స్యోనేతి పృథివీనామ హే పృథివీ అస్మై పురుషాయ సుషదా సమ్యగ్
వస్థానయోగ్యా భవనప్రధాః సమ్యక్ ప్రసిద్ధత్వం అస్మై పురుషాయ
సుఖంప్రియచ్ఛే త్యక్షణః ॥

నను ప్రథమం భూమా నిశాయ పశ్చా దగ్నిదాహాః కథంచ కర్త
వ్య యతిచేత్ । మైవం । ఉవశ్య గోహం పాథికవం ఖనతా త్ ఇతి శ్రీవ
శేన చాగాః శరీరస్య ఖననః త్ శివలింగయోగి శరీరస్థాని ఖనన మేవ
తదత్తం । భూతోపయోగి సంస్కారత్వాత్ చాత్వాలతి కృష్ణ విమా
ణం ప్రాప్యతీతివత్ అగ్నౌ ప్రేతాహుతేస్తు భాప్యపయోగ సంస్కా
రకత్వం । యదా శృణం కృవాజాతవేదాధిమేనం పరిదత్తా ద్విత్పభ్య
ఇతి పితృత్వప్రాప్తి భాప్యపయోగస్యవిద్యనూనత్వాత్ । మత్రతుభూత
భాప్యపయోగౌ నస్తః । తత్ర శృతమపి కష్టాన్యక్వాపియోగభాగస్త్వి
శృతః । యథా సత్తుక్ జహూయా దిత్వత్ర శివ భక్తానాంతు శివ ఏ
కో ధ్యేయః శివంతరిస్సర్వ మన్యస్పరిత్యజ్యేతీతర పుత్యాగవిధానాత్ ॥

జ్ఞాత్వా శివంశాంతి మత్యంతమేతి శివజ్ఞాన నైవచాన్యంత శాం
తికారణత్వాత్ । ఈశం జ్ఞాత్వా అమృతాభవంతీతి శివజ్ఞానా న్మోక్ష
ప్రశంసాతో । జ్ఞానస్కంధనాభ్యాసా త్పాశం దహతి పండితః । ఇతి శి
వజ్ఞానేకనిరతానాం పితృత్వాని ప్రాప్తి రసంపేక్షితత్వాన్నాగ్నిసంస్కా
రేణ ప్రయోజనమస్మి ॥

తర్హి జననమపి కిమర్థమితి చేత్ ఉవశ్య గోహం ఖననః త్ భూ
తోపయోగి సంస్కారత్వాత్ పిప్స మేషప్రతిరణ స్థానేక శృతివిహిత
త్వాత్ ॥ అన్యథా దోషశ్రవణాత్ ॥ పద్మపురాణే । త్రిగాంగిని పరి
ప్రాజే భ్యానయోగ రక్షేపిచ । మృతే తేమాం శరీరాణి సమాధౌ గోప
యే ద్బుధః । కించలిగ్నిసంస్కారం వినాపి శత్రుప్రస్తు శివాదిహోక్తప్రాప్తి

మతాం బ్రహ్మక్షత్రి వై శ్యానాం సాలోక్యం ప్రోగమనం । అశ్నా
హూయమానః ప్రేతః ప్రేక్ష్యతే మంత్రత్రయేణ తహసా యేన సృష్యా
స్తపసా యేను నర్జత ఇతిమంత్రస్తు సత్యాది సన్యాస పర్యంశేష త
పశ్శబ్ద ప్రయోగా ద్భ్రష్టః । తస్మాత్సన్యాసమేమాం తపసామతిరిక్తమా
హురితి ॥

నచ బ్రాహ్మణా దన్యస్య సన్యాసావిహితఇతి విప్రవిషయోఽ
యం మంత్రః । త్రియస్యతు యే యధ్యం శేషధనేషు శూరాస్తేయేత్య
జ ఇతిమంత్రః ॥ సాలోక్యంగచ్ఛేత్సాన్యాసాద్ధన్య త్క్రియధర్మత్వాత్ ।
నచ యుద్ధే ఘృతస్య త్రియస్య సన్యాసాదిమహా పాన క్షస్య అ
గ్ని సంస్కారవశ్యకః । తేన వినాపి పరలోకసిద్ధేః శ్రవణాత్ ॥

వై శ్యానాంతు శివభక్తానాం శివోపాసనయా ఉత్తమం కదం
చాగ్రీష్టానాం సాలోక్యం గచ్ఛేతి తృతీయ మంత్రమాహ । సామసకః
కవతే ఘృతమేక ఉపాసతే । ఘృత శబ్దస్య బ్రహ్మపరత్వం । యేభ్యో
మమ ప్రాదా మతితాగంశ్చదేవా అపి గచ్ఛతాది ఉమయా సహిత
హ్నయః । ఉపాస్యత్వేన ప్రీతి విషయ ఇత్యర్థః । అన్యేఘృత శబ్దవా
ప్యం బ్రహ్మాపాసతే ఘృతశబ్దస్య బ్రహ్మపరత్వం ఘృతం మిమక్షీర
ఇతి మంత్రే వేదభాష్యే వ్యాఖ్యా మధుబ్రహ్మఘృతం యేభ్యః ప్ర
జావతి స్వయమేవాపి భవతి తాదృశా శివభక్తా ప్రతిసమానలోక
తాం గచ్ఛేతి మంత్రార్థః ॥

ఏతై ర్మంత్రై ర్భక్తానా మాధిక్యం వృక్షతర మవగమ్యతే అ
గ్నిసంస్కారవతామపి సాలోక్యస్య ప్రాధాన్యత్వాత్ । తస్మా చ్ఛి
త్రధక్తివిష్టానాం జటాధారిణాం మిగధారిణాంచ త్రైవర్ణికానాం స
మాధిక్యేయైవ శ్చితిస్మృతి తరాణాగమాది పిదా ॥

— ౧౧ భక్తి విచారము —

తదేవం గర్భాధానాదిభిరంగ శ్రేష్ఠివర్యంతైశ్చరసమర్పణాధేన
పరమేశ్వర భక్తిశ్రద్ధా సక్రీచీనైః శర్మభి స్సంస్కృతస్య పరుషస్య
శృతిస్మృతీహిస పురాణగమ జ్ఞానేననిర్విచిత్రాత్మజ్ఞానే సతి శమా
దినిగ్రహీతేంద్రియస్య తస్య భక్తి జ్ఞాన శాంత్యాద్యనుగ్రహీతేన య
వనియామాదివశీకృతేన సమాహితేనాంతః కరణేన నిరంతరధ్యాయ
మానాత్పరమకరుణికా దాజిన్మాంత రానుష్ఠిత కర్మారాధితా త్పరీ
సన్నా దనుగ్రహ ప్రవరణా త్పరమేశ్వరా త్సగుణ నిగుణ గోచరస
వికల్పక నిర్వికల్పక తస్మయాప సాక్షాత్కారా ద్దహనాది కర్మముల
వాసనాది ములపాప క్షయవశో నివర్తమాన సకల పాప జాల బంధ
స్వాత్యంతికవృత్తి ప్రతి శోగితామాపశ్యమాన సంసరితా పరమప
ర్యాయ పశుభావ స్యానిర్భవప్రతిబంధాఖండానుధ వాత్మనో వైవ్రవ
మాంగళ్య ద్యనేకకల్యాణ గుణాత్మక శివతత్వప్రాప్తి లక్షణముక్తి
భావతీతిసై వేదానీం సపరికరా నిరూప్యతే॥ ౧౦౨౫౬

తత్ర తావచ్చివభక్తిః ప్రవృత్తినివృత్తిరూప మాగ్ధ్యయా
నుగ్రహ వశ్యేన ఆభ్యర్చితత్వా త్ప్రధమం సా నిరూప్యతే । నను కే
యం భక్తిర్నామ॥ వతావస్థీతిః । పుత్ర మిత్రాది ప్రీతౌ భక్తిపదా
యోగాత్ । తస్మాముక్తా వచఃపయోగాచ్చ । నన్వారాధ్యత్వేన జ్ఞా
నం భక్తిః ఆరాధనంచ గురుచ ర్శ్వర ప్రీతి హేతుః క్రియా । నచ రా
జాద్యారాధకేషు భృత్పాదిషు భక్తివ్యవహారాభావః । తత్రాపి స్వామి
భక్తగురుభక్త ఇత్యాదివచనహరదశనాదితిచేత్ న । రావలకేతు మంద
భామాది తత్తత్ప్రేక్షా నివృత్త్యాం శాస్త్రేణ పూజ్యత్వ విధానా చా
రాధ్యత్వేన జ్ఞానే సమ్యగి ఆశ్రద్ధావతాం భక్త్యభావేన పూజాద్యని క
ర్మాపవత్తౌ శ్రద్ధామాత్రేణ తత్కరణ సంభవాచ్చ యాజర ప్రవృ

తీనాం ఋత్విజ్ఞాం. ధనార్ధితే భక్తిభావే హ్యేరాధ్యతేన జ్ఞానాదా
రాధనోపపత్తేః । తీవ్ర ముందాదిరూపేణ తారత మ్మానుభావాచ్చ ।
శత్రువలా యనస్య గౌరవేతరప్రీతి హేతుత్వేపి పలాయమానా నా
మారాధకత్వ వ్యవహారాభావాత్ । భోజనా దావతి ప్రసంగాచ్చ ॥

సను ప్రపత్తే రేవ భక్తిః । నై వశరణా గతిః సర్వధర్మా స్ప
రిత్యజ మామేకం శరణం వ్రజ । తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన
భార శేషచ కృష్ణ వచనాత్ । మాయా తరణ హేతుశ్చ ॥ మామే
వ యేక్షపద్యం తే మాయా మేతాంతరంతి లెకతి వచనాత్ । సకృద
నుసరతో ప్యధయప్రాప్తి హేతుః । ఉక్తంచ గామాయణే । సకృదేవ
ప్రసన్నాయే తవాస్త్రిచ యాచతే । అభయం సర్వభూతేభ్యో నదా
ష్యోద్వృతం ముషేతి చేత్ నేతదుక్తం । ప్రతి రేవ భక్తిస్సైవముక్తి
హేతు ర్మివా ప్రపత్తి మాత్రమపి ముక్తి హేతు రీతినా నాద్యః । ప్రా
ణధనాది రక్షణాధకం రాజాదికం ప్రతిగరణాగతస్య సత్త్వం ప్రపత్తే
భక్తి త్వేన వ్యవహారాభావాత్ । తతోముక్త్యభావాచ్చ । సకృదేవ
త్యస్యోక్త వాస్సల్యేదశకాన పరత్వాచ్చ ॥

నన్వితీయః తమేవచాద్యం పురుషం ప్రపద్య తి విష్ణో రప్యన్య
ప్రపత్తి శ్రవణాత్ పరంపరయా సయోజకత్వ సంభవాత్ । సన్వితే
యః । దేవతాంతర ప్రపత్తేరపి ముక్తి హేతుత్వ ప్రసంగాచ్చ సకృదేవ
త్యస్య భక్త వాస్సల్యే ప్రదశకాన పరత్వాచ్చ ॥

ఏతేన ధ్యానమేవ తైలధారావ దనిచ్చిన్న రూపా భక్తిః । కా
మాతురపరిభావిత కామినీ సాక్షాత్కార వత్సైవసాక్షాత్కార మాచ
ద్యతంతి రామాను జోక్తం నిరస్తం ॥

కామినీధ్యానాదా భక్తి పదాప్రయోగాత్ । తత్సాక్షాత్కార
శ్చ భ్రమత్వాచ్చ ఉచ్యతే శ్రీనిధిః త్ యథా యాప్రితి రవివేకినాం

విషయేన సపాయినీ | త్వాయనుస్మృతస్య సామేహృదయా న్నాపసర్వకు
 క్షయంచముఖ్యాభక్తిః ఏతత్కారణత్వే నానా వప్యష్టవిధా శ్రూయతే

తథా చాదిత్యపురాణే ఈశ్వరవాక్యం || భక్తిరష్టవిధా స్కం
 ద సర్వశాస్త్రేషు పఠ్యతే | తామహంకథయిష్యామి భక్తిం భవవినా
 శినీం | ముద్భక్తజనవాస్నింశ్చం పూజాయాం చానుమోదనం | స్వయమ
 భ్యర్చనా భక్త్యా మమాధేచాంగచేష్టనం | మత్కథా శ్రవణే భక్తి
 స్వర నేత్రాంగ ప్రకీరూ | మాయనుస్మరణం నిత్యం క్రియమాణో పజీవ
 తి | భక్తి రష్టవిధా హ్యేషా యస్మిన్మేచ్ఛేసి వర్తతే | సవిప్రేంద్రోముని
 శ్రీచూడానయతి సుచపండితః | తస్మైదానం సదా దేయం తస్మా
 ద్ద్రావ్యం షడానన | సకృ దభ్యర్చయన్నామే భక్తీలేశ సమస్వితః |
 సమహాపాతకై గ్మక్తో మమగోకేమహాయతే | స్వహస్తహృతపుష్పా
 ని మాముద్దిశ్య క్రియచ్ఛతి | తద్దానంసర్వదానానా మత్తమం పరిప
 త్యతే | మయి భక్తి స్స వారాధ్యా భవశశనాశినీ | బ్రహ్మవాక్యంచ
 భక్తి భాగవత శృంగభోర్దుర్లభాఖియ దేహినాం | కథం చిద్యది సాల
 ధ్యాతేషాంనాస్తిహ దుర్లభం | భక్త్యైవప్రాప్యతే రాజ్యమింద్రిత్వం
 మాంబుదం చ యత్ | విష్ణుత్వ మపిముక్తించ నూనం ప్రాప్నోతి నా
 రద | శుభానా మశుభానాంచ కర్మణాం రాశిసంచయం | కరోతిభస్మ
 సాద్భక్తిభావస్యాగ్నిర్యధైర్యధనం ||

అన్యత్రీచ | త్రిపుండ్రీధారీ సతతం శారత్వోరుద్రాక్ష కంకణః |
 నిర్దంభ స్సత్యసంకల్పో భక్తస్సాన్ దుత్తమోత్తమః | సూర్యవహ్నోన్మృశ్చ
 భక్తానా మత్తమోవైష్ణవః పరః | వైష్ణవానాం సహస్రేభ్యః శివ
 భక్తో విశిష్యతే | శివభక్తోత్తరే | యోన పూజయతేలింగం భక్త్యా
 త్రిభువనేశ్వరం | నానా స్వగళస్య మోక్షస్య సచ రాజ్యస్యభాజనం |
 శివయోగి శరీరేతు నిత్యం సన్నిహిత శ్శీనః | యోగీంద్రీ పూజనా

త్తస్మా త్సాక్షా త్సంపూజిత శ్శివః । యే యోగినం ద్విషంశ్యజ్ఞా సు
ర్వపాపేష్వనస్థితాః । యే శివజ్ఞాననిరతం శ్చద్విషంతీహయోగినం । వి
కల్పంతిమహాత్మానం యే మూఢా శ్శివయోగినం । తేయాంతి శ్రో
త్సృణో స్సాధకం నరకేషు న సంశయః । వక్తాశ్శ్రోతాను మంత్రాచ ప్ర
యోక్తా దూషణస్యచ । ఏతై స్సంయుజ్య తే యశ్చ । పంచైతే నార
కాస్త్మతాః ॥

విష్ణు వచనంచ । మమ భక్తిం ప్రశుర్వాణావిశ్వేశం శ్చద్విషం
తియే । విద్విషో మమ విజ్ఞేయా పిశాచ పదగామినః । త్రిశద్గర్వ స
హస్రాశి ఉషిత్యా దుఃఖసాగర ఇత్యాది పునశ్చ శివనిందా పరా యే
చ యే పాశుపతనిందకాః । విద్విషో మమ తే జ్ఞేయా పతంతి నరకేషు
చౌ । శివనిందాపరో మూఢశ్చైవశాస్త్ర వినిందకః । తస్యహో నిష్క్ర
తిఃదృష్టా క్వాపి శాస్త్రేణ కేన చింతితశ్చివశాస్త్రం నామ మానాం
తరాప్రాప్త శివతత్త్వప్రశిషాదకం శాస్త్రం వేదాశ్చైవాగమశ్చ । వే
దానా మపాశుషేయత్వాత్ । శ్చైవాగమానాం స్వతస్సిద్ధసర్వేశ్వరప్ర
ణీతత్వా దనపేక్షితత్వేన ప్రామాణ్య మప్రత్యూహం । ఇతిహాస పురా
ణయోస్తు తదుపబృంహ కత్వాత్ స్మృతివత్ తత్కూలః తయా ప్రా
మాణ్యమితి విభాగో ద్విష్టవ్యః ॥

వీరతం తే । శివసంస్కారిణాం చైవజ్ఞాన ధర్మవతాంసదా అ
ష్టావింశతి భేదేన ప్రోక్తం శైవమితి స్మృతం । కామికంయోగజంచం
ల్యం కారణం త్వజితం తథా । దీప్తం సూక్ష్మం సహస్రీంచ అంశు
మాః సుప్రభేదకం । విజయంచైవ విశ్వాసం స్వాయంభువ మధాన
లం । వీరంచరారపంచైవ మమటంవినులంతథా । చంద్రజ్ఞానంచ బీజం
శ్చ ప్రోద్ధితం లలితం తథా । శిష్టం సంతానశర్వోక్తం పారమేశ్వరమేవ
శ్చ । కిరణం వాతులం చైవం హ్యస్తా వింశతి సంహితాః । ఇత్యాగమే

మ వేదేషు వేదాంతో పనిషత్సుచ । ధర్మస్తు శాశ్వతః ప్రోక్తో ము
ఖ్యో మా హేశ్వరో మహాత్మా ।

నమ కూర్మపురాణేచ । వామ పాశుపతాచారాః పాంచరా
త్రా శ్రీ యాపర ఇత్యాదినా వైదికానాం తాంత్రీకాచారం మేధా ద్వే
దప్రతిపాద్యే ధర్మే వైదికానా మధికారో నతంత్రీ ఇతిచేత్ । వేద
విహితాచార వైదిక ఇత్యంశికారే తం ప్రతివిధానవై యధ్యేతం తస్య
పూర్వమేవ వేదవిహితకర్తృత్వాత్ । విధిబహుదేవ తత్కర్తృత్వేనతి
తంప్రతి విధిప్రవృత్తిః । విధిప్రవృత్తౌ సత్యాం వేదవిహితకర్తృత్వేన వై
దికత్వమితి । ఏవం తత్రోక్తేధర్మే తాంత్రీకాణా మధికారఇతి పక్షేచి
సమానో దోషః । కించ వైదికానాం తంత్రోక్త ధర్మానధికారే ప్రా
వగాయత్రీ దుద్రాధ్నాయ హంచాక్షరీత్యుబక జాతవేదాది మంత్రా
ణాం నాంగసావరణ ముద్రా పురశ్చరణ ప్రయోగాది పరికరణానాం
వేదే వ్యభాషేవ సాంగ ముపాసన మేవ నసిద్ధ్యేత్ ।

నచేష్టాపత్తిః । శంకరాచార్యాది కృతేష్వపి వైదికేషు ప్రపం
చసాగాది గ్రంథేషు పరికరాభావస్య తంత్రోక్తవైదిక నిరూపకాత్ ।
కించ । ప్రత్యక్షశృంగవిహితస్య లింగస్థాపనస్య కర్షణాది విమూన ప్ర
తిష్ఠాంతానామంగానాం రథోత్సవాదీనాం శైవాగమోక్తానాం పురా
ణేష్వప్యభావే నానుష్ఠాన ప్రసంగః॥

నచేష్టాపత్తిః సర్వశిష్ట పరిగ్రహాత్ । యాగాద్యపేక్షయా ఆ
ధిక్యోక్తేశ్చ తర్హి తంత్రీనిదానాః । కోపవిషయ ఇతిచేత్ ఉచ్యతే ।
యాని శృతిస్మృతివిరుద్ధాని తంత్రీణి కథంతానివిజ్ఞేయూనితచేత్ । ఈ
ర్మపురాణవేద విశేషాకారేణ పరిగణనాత్ ॥

తథాహ । యానిశాస్త్రాణి దృశ్యంశే । యుగేస్మి నివిధానిచ
శృతిస్మృతే విరుద్ధాని । తేషాం నిష్టాహిత మస్మి । కావలంపంచరాత్రం

చరూమిశం వామనార్హ తే! యూనిలింగాని చాన్యాని మోహనాధానా
ని తానికు! అష్టాదశ పురాణాని వ్యాసేన కథితానిచ । నిమోగాద్భ్ర
హ్మకో రాజ్ తేషు ధర్మః ప్రితిస్థితః । అన్యాయప పురాణానితచ్చి
ప్రైః కథితానికు! తస్మా త్సర్వప్రియ త్సేనధ ర్మాధానం వేద మాశ్రయే
దితీ ।

నమనారాయణోక్తానాం పంచ రాత్రాగమానాం కథం మో
హాధా మితచేత్ మోహాధానాం బుద్ధ జనశాస్త్రాణాం క్రిణేతుర్బు
క్షస్య మహామోహస్య నారాయణావతార త్వేన విష్ణుపురాణః సిద్ధిః ।
ఉపపాదితా చైతత్త మసత్త్వ నిరాపావసరే । తస్మా శైవాగమేషు వి
శేషః కథా ఉచ్యతే ।

శివస్య వ్యామోహకత్వేనకుత్రా ప్యశ్రవణాత్ । పశ్యత్ ।
ఃవక్త్రం నిష్క్రియ శాంతం నిరవక్త్రం నిరంజనమితి శివ ప్రకరణస్థ
శృత్యాభిమ ప్రమాద విహిలాపాదీనామ పరిధ్యానానాం నిష్ఠే
ధాత్ । యద్యపి కాపాలం శైవయితభేద మిత్యుక్తం ప్రాక్ తథాపి
కాపాల వామ పాశుపతాచారాణాం । శూద్రాధికారకత్వోక్తేః సవై
దికానా మధికారః । నవా వక్తు రీశ్వరస్య నాప్రత్వం । తదుక్తం గౌ
రవమేన । మంత్రాయుర్వేదవచ్చ తత్ప్రమాణ్య మాప్త ప్రామాణ్య
వనితి । ఉదయనేనాపి తస్మిన్ ప్రమాణం శివిత్యుక్తం ముఖి ప్రాయశా
శ్వరోక్తం సర్వం ప్రమాణం ఆప్తోక్తత్వాత్ । ఆయుర్వేదవక్త్రే ఈశ్వ
రస్య యథాధాన్యప్రేతి యథాధాన్యవక్త్రా నిరోపితత్వాత్ । వ్యు
తిరేకేణ జీవవత్ న చ హిణో రసిద్ధిః । సిద్ధోపత్తస్య శృత్యా సాధిత
త్వాత్ । నచాప్రయోజనో హేతుః హిలాప్యాది దోషసత్వే ఈశ్వర
త్వవ్యాఘాతాత్ ॥

తథాచ శివధర్మోత్తరే స్కందః! నిధివాక్య మిదం శైవమనా

ధావాద శ్చివాత్మకః లోకానుగ్రహకర్తాయస్స హృషాధకం కథం వ
 దేత్ । సర్వజ్ఞః పరిపూర్ణాత్వా ద్యథా కేన హేతునా బూరియా
 ద్వాక్యం శివశ్చాంతః సర్వదోష వివజ్జితః । యద్యథా వస్థితం వస్తు
 గుణదోషై స్స్వభావతః । యావత్ఫలం యచ్ఛుణ్యం సర్వజ్ఞ స్తత్తథా
 వదేత్ । రాగజ్ఞానాదిభి ర్దోషై గ్రస్తత్వాదన్యతం వదేత్ । తేచేశ్వరే
 నవిద్యం తే సబూరియాత్కథమన్యథా । అతీతదోష లేశేన సర్వజ్ఞేన శి
 వేనయత్ । ప్రణీత మఖిలం వాక్యం తత్ప్రమాణం ససంశయః । త
 స్మా డీశ్వరవాక్యాని శ్రీధీ రూని విపశ్చితా । యథానకాపపుణ్యేషు
 తదశ్రద్ధో వ్రజిత్స్యధః । శ్రీబ్రహ్మ విద్యానికారః ఏతాదృశ ఇత్యా
 గమేభ్యః శివతత్త్వజ్ఞానే సాధ్యమాన్ । పూర్వోక్తాభయభక్తి సద్ధీచీనా
 అత్యాశ్రయణ ఏవాధి గణిణః నత్వ్యే ॥

తదుక్తం । శ్వేతాశ్చ తరే । అత్యాశ్రమిభ్యః కరమం షవిత్రం
 ప్రావాచ సమ్యక్సృషి సంఘజప్తం । వేదాంతే కరమం గుహ్యం పు
 రాకల్పేప్రచోదితం । నాప్రశాంతాయ దాతవ్యం నైవా శిష్యాయ
 వై పున ఇతి । యస్యదేవే పరాభక్తి ర్యథాదేవే తథాగురౌ తస్యైతే క
 థితాహ్యధాః । ప్రకాశం తే మహత్మనః । అన్యత్రచ । శ్రీధ్ధాభక్తి ర్ధ్యా
 నయోగా దవేహీతి । అన్యత్రచ విద్యామవై బ్రహ్మణమాజగామగో
 పాయమానేవధిషేహమస్మి । అసూయ కామసృజ తే జనాయ సమాం
 జమ్మూయా వీర్యతి తథా స్యామితి సేవధి నిక్షేపః శివభక్తి శ్రీధ్ధావి
 హీనాయా సూయకా మోచ్యమానా విద్యానిర్విద్యా భవతీ త్యధికః ॥

తథా సనత్కుమార సంహితాయాం విష్ణుః ॥ పరాత్పరతరం
 జ్ఞానం వేదై స్సాం గై నికరూపితం । గుహ్యద్గుహ్యతమం సాక్షా ద్జ్ఞాన
 మజ్ఞే బహిష్కృతం । మద్భక్తాయ ప్రదాతవ్యం మాహేశ్వర ప

రాయణ । ఇతిభక్తిశ్చ ప్రసాదద్వారా సాక్షాత్కారహేతుః । తథా
చ శృతిః । తమక్రతుం పశ్యతి చితశోకో ధాతః ప్రసాదా న్మహిమా
న మీశమితి ధాతః పరమేశ్వర స్వేచ్ఛానః । అన్యచ సాయమా
త్మా ప్రవచనేన లభ్యో నమోఽయా నబహునా శృతేన తమేవైష వృ
ణుతే తేనలభ్య స్త్వస్యేషాత్మా కవృణుతే । తనూం స్వామితి పరణమ
నుగ్రహ కృపాప్రసాద ఇతి పర్యామేశాహ వృణు తేస్సాంతరుం ప్ర
త్యక్షీకరోతీ త్యనః । సూత్రం చ । హృథాను గృహీత శతాధిక మే
తి హృద్యహిశ్యోహృథా ఈశ్వరతప నేతివత్సృతే తేనానుగృహీతః । శ
తాధికయా బ్రహ్మవిద్యాఊర్ధ్వం చ చిత్రిత్యధః ।

—! అవిముక్తనిరూపణం !—

తథాచపురాణే । జాబాలోపనిషత్సాన్ధ్యే మముజ్ఞానస్య నిర్ధమే
ప్రధాన సాధనా న్యాహ ప్రాణినా మాద రేణతు । అవిముక్తం మ
మక్షేత్రం । మన్నామ పరమం శుభం । శతరుద్రీయసంజ్ఞం చ తథా స
న్యాస ముత్తమం । భస్మనోద్ధూశనం తద్వత్త్రిపుండ్రస్యతు ధారణం
రుద్రాక్ష ధారణం సాక్షాచ్ఛివశబ్దజపస్తథా । భస్మ సంపాదనం ధ్యా
నం మమైవ పరమస్యచ । ఏతాన్యాహ ప్రధానాని సాధనాని ప్రి
యేణకు । మేతీతిభక్తివ ప్రసాదద్వారా అన్యాని పత్యంతే । జ్ఞాన
సాధకాని ప్రధానకరణా న్యక్తాని । పరాశరో పస్మృతిః । శతంచైకా
చ హృదయస్యనా డ్యస్తాసాం మూర్ధాన మసి విశృతై కా తన్యాహృచ
ధ్వమాయ తనమమృతత్వం అవిముక్త మితి ॥

తత్ప్రహి జంశోః ప్రాణేషుత్క్రమ మాణేషు రుద్రస్తరకం బ్ర
హ్మన్యాచప్తే యేనాసా వమృతి భూత్వా మోక్షోభవతీతి తత్పాద
విముక్తమేవ నిషేదేత । అవిముక్తం సవిమంచేతి అమృతిరూప్యా

మర్త్యధర్మం విహాయ ముక్తౌ భవతీత్యర్థః । శతరుద్రీయమితి కింజ
శ్యే నామృతం బ్రూహి । యజ్ఞపల్క్య శృత రుద్రీయేణేతి హోవాచ
సన్మాసోపి మక్తి హేతుత్వా త్తథాచశృతిః । వేదాంత విజ్ఞానసు నిశ్చి
తాధాన్ సన్యాస యోగాద్యతమశ్శుద్ధసత్వాః । తే బ్రహ్మహోకేతు
పరాంతకాలే పరామృతా త్పరిమంచ్యంతి సర్వత్ర ॥

—* అత్యాశ్రయ పాశుపతాదినాం విమర్శః *—

లింగిపూజా సామత్కార హేతుః తమక్తం బ్రహ్మాండే ! బ్ర
హ్మణా । దృష్టంవై యాదృశం తస్య లింగమాసీ న్మహాత్మనః । తత్ర
ప్రతికృతిం కృత్వా శూలపాణిం ప్రపద్యథా । తతో ద్రక్ష్యథ దేవేశం
దుర్దశా మకృతాత్మభిః । యంబృష్టౌ సర్వమజ్ఞానం అథర్మశ్చ ప్రణ
శ్యతి । ఏవ మేవా చావోప్యచశ్యతో హేతుః । తమక్తం । అత్యాశ్ర
మస్థః సకలేంద్రియాణి నిరుధ్య భక్త్యా స్వగుణం ప్రణమ్యేతి । అ
త్యాశ్రమస్వరూపత్వం స్వసంపాదిత విరజా హోమాద్యున్మవ భస్మా
ద్భూతనాది పాశుపతవ్రత నిష్ఠస్య పూర్వోక్తాభయ వివిధభక్తి యుక్త
స్య ప్రావయక్త పంచాక్షరేణ తత్త్వానాం శోషణాది విగుర్ధ పూర్వ
కం పశుపతిత్వాన చత్వర్థరూపయుక్తస్య వడుగస్య పరమేశ్వరస్య
నిరంతరధ్యానయుక్తత్వం । అత్యాశ్రమత్వం ॥

పురాణవచనా ద్విశేషాణాం సప్రయోజనత్వం జ్ఞేయం ॥

తథాచ స్కాందే సనత్కుమార సంహితా మాం త్రయోదశా
ధ్యాయే । పంచాక్షరీ పరావిద్యా శివశ్లోతి రవాప్తయే । ఓంకారః
కరమ స్సాక్షో విద్యానాం బీజ ముత్తమం । తస్మా దశేష తత్త్వాని
ప్రణవేన విశోధయేత్ ॥ యథావ ద్గుణసంఖ్యాన మూత్మానం భావ
యేచ్ఛివః । శివభూతశరీరేస్మిన్ హంసేనాత్మాన మాశ్రయేత్ । శివా
గ్నిభస్మమంత్రేణ సమాధాయ విశోధయేత్ । శివాగ్నిభస్మేతి శై

వాగమశ్రీకారేణసంస్కృతేగ్నా విరజా హోమాద్భుద్భవమిత్యధికాః ।
 సితేనద్భూతయేద్దేహ మగ్నిరిత్యాది సప్తభిః । త్రియా యమం జమ
 దగ్నిరితి కుర్య త్త్రిపుండ్రకం । శిరోలలాట శృంగం బాహూ రో
 నాభిదేశేషు పడంగుళాని । విచుంతయేత్వాత్మనిశంభుమిశం శివంప
 రం శాంతముమాద్వితీయం । భస్మాంగ రగపరి విష్కలసర్వ దీప్త
 మత్యాశ్రమాచార మిదం వదంతి । అత్యాశ్రమాయం సర్వేషు చతు
 ష్కాప్యాశ్రమేషుచ । యః పశు స్తత్పశుత్వం చ ప్రకేనానేన సత్య
 జేత్ । ప్రతేనవా పశుపతేన ముక్తి ర్ముతేన కాన్యానుపి వాక్య
 తేత్ర ॥

పాశపతప్రణామ భస్మనిష్ఠా నత మేతత్పాశురమితి శృ
 తేః । అత్యాశ్రమాచార స్సర్వాశ్రమ సాధారణః ॥ తదపేక్షయా ఉ
 త్తమశ్చ । అదుక్తం బ్రహ్మాండపురాణే । శివేనైవం పాశురతం నిర్మి
 తం మహావత్తమం । శేషాశ్శాశ్రమిణ స్సర్వేపశ్చత్పుష్టాః స్వయం
 భువా । భస్మపాశుర దిగ్ధాంగం ధ్యాయతే మన సాభవం । యద్య కా
 ర్యసహసాగ్రే కృత్వా స్నాతచభస్మహ । తస్మిన్వం దహతే భస్మ య
 ధాగ్ని స్తేజసామహా భస్మగ్నన పరోభూత్వా త్రికాల మపి యస్స
 దా । భస్మహ కురుతేన్నానం గాణపత్యం సనిందతి । యేహిమాంభ
 స్మనిరతా భస్మనా డగ్ధకిల్బిషాః । యథోక్త కారిణో దాంతావిపాః ।
 శ్చైవ పరాయణాః । నత్వాపరికర్తేద్వాద్వాక్ నచైతాంశ్చవిలంఘయేత్ ।
 సహసానాప్రియం బ్రాహ్మణ్య దమంతే చహితాధికవాక్ । యస్తాంని
 దతి మూఢాత్మా మహాదేవం సనిందతి । యస్తేతాం పూజయేన్నిత్యం
 సపూజయతి శుకరం । ఏనమేవ మహాబాహూ లోకానాం హితకామ్య
 యా । యుగేయుగే మహాదేవః క్రీడతే భస్మకుంఠితః । ఏవంచ రథ భ
 ద్రంచ తత సిద్ధి మహాప్యథ ॥

— పశుపతిపాశపరామర్శః —

సిద్ధిస్మక్తి ధేన్వయః- స్వయాపంచోక్తం సనత్కుమార సంహితా
యాం । స స్వయామేన చాశానాం మాయా కారణ ముచ్యతే । మూ
లప్రకృతౌ రవ్యక్తా సాశక్తి స్తిష్ఠతిశ్వరే । అస్వామిత్యా త్వయంచేవ
న్వామిత్యా క్షురీత్యానాం । క్షేత్రాద్యైరపరాశ్శుష్టావివాక్షైః కర్మణో
ర్మోః । ఏవమాద్యైః సంస్పృష్టః స్నేచ్ఛమాపి కథంచన । స్వేచ్ఛా
వశానోపి పాశపర వశస్య ప్రయుక్త ఇత్సధః । బుద్ధిః కర్మానుసారి
ణీతి న్యామేన స్వేచ్ఛా మూః కర్మానుసారిత్వాత్ । దేశకాలాదిభి ర్ని
త్యో యస్తస్మా దీశ్వర స్మృతః । బంధమోచన కర్తృత్వాత్ పశూ
నాం పతిరిస్మృతః । సర్వోపాధి విధాన త్వాన్నిర్మలత్వాత్స్వత్యాయ
తః । ప్రసన్నత్వా స్వయాపేభ్య స్సర్వేభ్య స్సశివః పరః । ఏవం చ
తుర్విధం జ్ఞాత్వా ధామవై శ్వేత్వం పరం । న లిఖ్యతే మహాపాశై ర
పాతకసంభవైః । అతేపశుం పరం బ్రహ్మ సిద్ధిధామ చతుష్టయం । త
దేత ద్భవణో వేదయో నిరుక్తేణ నిశ్చయాత్ । న లిప్య తేఘసంఘైశ్చ ప
ద్మవత్రమివాంభసా । నిరుక్తే నేతి । సర్వంబద్ధోవాదాన భూతమాయా
శక్త్యా నిధిష్టానత్వ రూపన్వామిత్యేనేతి స్నేచ్ఛమాపి తత్కార్యాసం
స్పృష్టత్వ మిశ్వరత్వం । బంధఖా చనకర్తృత్వం పశుపతిత్వం । స్వతో
న్నిలప్తేనతి ప్రసన్నత్వం శివత్వం । షడంగయుక్తత్వంచేతి నిర్వచన
చతుష్టయ విశిష్టతయా సర్వయః । అతేపశ్వాది ఫలహేతు రిత్తభి
ప్రాయః ॥

విశిత్వా సప్త సూక్ష్మాః షడంగంచ మహేశ్వరం । ప్రధాన విని
యోగజ్ఞః । పరబ్రహ్మభిగచ్ఛతి । సర్వజ్ఞతా తృప్తి రనాదిబోధః స్వ
తంత్రతా నిత్యమలప్రశక్తిః । అనంతశక్తిశ్చ విభో ర్విధిజ్ఞాః షడాహు
రంగాని మహేశ్వరస్య । తస్మాత్ప్రాణి మన ఆత్మా చ తానిసూక్ష్మా

శ్యామః స్వర్వతత్వాత్మకాని । ఆత్మానః పశవః ప్రోక్తా సర్వేసంసార
వర్తినః । తేషాంపతి రయందేవో రుద్రః పశుపతిః పరః । జ్ఞానం ప
రం పాశుపతం విహాయ తద్భస్మయోగంచ యథోదితం తే బ్రహ్మం
డోవి గణమనాభ్యుపాయో నాస్త్యేవ శాస్త్రే వ్యఖి లేషు ధాతః ॥

నను పాశుపత్యం దేవేభ్యో పరమూచనలబ్ధం నోబ్రవీ ద్వరంభ
ణ అహమేవ పశూనా మధిపతిరసనీశి చేత్ మైవం । అనాచనంసా
ర పాశబద్ధానాం దేవానాం బంధమోచనకర్తృత్వ రూప పాశుపత్య
మధిధాతు మశక్య త్వేవ వాక్యస్యపాశుపత్య జ్ఞానోపదేశ పదత్వాత్ ।
యుక్తంచ కృపాళోః పరమేశ్వరస్య తాదృశ జ్ఞాన శూన్యాదేవాన్
ప్రతి త్రోళరభంగరూప ప్రరోచనాప్రదర్శనవ్యాజేన ఉపసీత మాణవక
చ్ఛారా బ్రహ్మచార్యస్మిత్యాది మంత్రవచనవ త్పశుపతిత్వరూప పర
దాన యాచనమితి ఉపపాదితం చైతత్ప్రధమ విలాసేవిస్త రేణ ॥

నను పరమేశ్వరస్య స్వేచ్ఛమూపి పాశస్సశోకనాస్తీ త్యుక్తం
కుత ఇతిచేత్ । ఉచ్యతే । ఈశ్వరావతారస్య దూర్వాస గర్వప్ర
వేశాత్ స్వేచ్ఛావతారేపి పరమేశ్వరస్య సపాశ సంస్పర్శః । తదుక్తం
సాగ్రందేసనత్కుమార సంహతాయాం బ్రహ్మసి భగవా నిష్ఠుజ్ఞా
తే తత్సుతౌపురా । అంతరంజ లిపుచ్ఛేషు ప్రవిశ్యాంతః పినాకినః । గ
భావానాపి దూర్వాస స్సర్వవాసేష్వతీరయన్ । దుర్వాసానామ త
త్ప్రభూత్తస్యః పుష్పంజితా శిశుః । అధతస్యాపి అనసూయానూః త
స్మాత్పశుపతేర న్యద్యశ్శించి జ్ఞ గతీగతం । సర్వే తేషశవఃప్రోక్తావశే ప
శుపతిశ్శివః । మాయాపాశేన బధ్నాతి పశూ నేతాన్ స్వలీలయా । త
మేవ మోచకం ప్రోహుః పశూనాంపతిమాత్మనాం । మాయాపాశేనబ
ద్ధానాం మోచకోన్యో నవిద్యతే । తమ్మతే పశుమాత్మానం భూతా
ధిపతిః మిశ్వరం । పశుస్వరూప మాహ ॥

చతుర్వింశతితత్వాని మాయాకర్మగుణాః ౫భో । ఏతే సాశాః
పశుపదేః క్షేత్రాశ్చ పశుబంధనాః । సత్వంరజస్తమశ్చేతిగుణత్రయము
దాహృతం । సామ్యావస్థితి రేతేషా మవ్యక్తం ప్రకృతింవిదుః ॥ ధర్మా
ధర్మానితి ప్రోక్తా పాశా ద్వా క్కస్సంజ్ఞితౌ । శివేర్పితాని కర్మాణి
నబంధాయ విమక్తయే । అవిద్యా మస్మితాం రాగద్వేషం చాభినివే
శనం । క్షేత్రాఖ్యా న్నకలాన్ప్రహుః పాశా నాత్మ నిబంధనాన్ । ఏతే
షామేవ పాశానాం మూలకారణ ముచ్యతేతి అత్రసంసార బంధనం
ప్రత్యసాధారణ కారణత్వం పాశత్వం । తద్విషయత్వంచ పశుత్వం బం
ధమోచన స్వతంత్రీకర్తృత్వం పతిత్వమితి తాత్పర్యం । ఏతాదృశపా
శస్యాత్యంతిక నివృత్తిః శివప్రసాద జ్ఞా తత్స్వరూప సాక్షాత్కారా
దేవ । నాన్యస్మాత్ ॥

తథాచ శ్వేతాశ్వతరే । వస్త్రాధ్యాయే । తమీశ్వరాణాం పర
మం మహేశ్వర మిత్యారభ్య శ్రూయతే తత్కారణం నాంఖ్యయోగా
భివన్నం । జ్ఞాత్వా ముచ్యతే సర్వపాతైస్త మాత్మస్థం యేనుపశ్యంతి
ధీరా స్తేషాం శాంతి శ్శాశ్వతీ నేతరేషాం । ఇత్యాదియదా చర్మవదా
కాశం వేష్టయిష్యంతి మానవాః । తదాశివ మవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో
భవిష్యతీత్యంతం । తదనుసంధేయం ।

— శివాద్వైత నిరూపణం —

తత్త్రైస అత్ర సంక్షేపః పాశనివృత్తే రాత్యంతికత్వ నివృత్తి
ప్రజాతీయస్య పున రుత్పాదకః । నను నిర్విశేష బ్రహ్మజ్ఞానమేవ తత్త్వ
జ్ఞాన త్యాన్మోచకం నతు సగుణజ్ఞానం । ధర్మాణాం బాధ్యత్వాత్ । అ
థా తత్తదేవో నేతి నేతీత్యేతదిక్షరం గాగ్గ్య స్థూలమనస్వాహ్రిస్వ
మిత్యాదినా సకలధర్మ నిషేధాత్ ఏవమేవాద్వితీయం నేషానా నా
స్తి కించనేత్యాదినా అద్వితీయత్వ బోధనత్వాత్ । సాక్షీచాయం కే

వలో నిగుణ శ్చేతి గుణనిషేధాన్వేషితో ఘోషం ॥

నేతి నేతితి వాక్యానాం పూర్వవాక్యే పాస్తే మూర్తామూర్తో
భయ ప్రసంగ నిషేధపరత్వాత్ । బ్రహ్మశర్మాణా మనిషేధాత్ ।
తథాచనూత్రింప్రకృత్యైతావత్సంహితా ప్రతిషేధాతి తతోబ్రవీతిచ
భూయత్తతి అన్యథా ఆనందాదీనామపి నిషేధాత్ । అద్వితీయవా
క్యానాంచ సదేవసామ్యేదనుగ్రా ఆసేదితి పూర్వవాక్యే నై కవాక్యేత
యా సృష్టేః పూర్వకాలే అద్వితీయత్వ క్రతీతే ర్నిగుణ శృణేరపి స
ర్వజ్ఞత్వాదఘ గుణశబ్ద ప్రయోగాభావేన సత్త్వాద్యభావపరత్వాత్
అసత్త్వజ్ఞత్యాదివాక్య విరోధాచ్చ ॥

అయమభిప్రాయః ॥ శ్రీకంఠ హరదత్తాదీనాం సృష్టేః పూర్వ
కాలే యక్తావ్యక్తో భయ ప్రసంగోన్వితే రథానా దద్వైతవాక్యాని త
ద్విషమీకాః । తథా శ్వేతశ్వతిరే । యవాణామ స్తంభాదీనా నరాత్రి
ర్నిసన్నచా సంచినవవ కేవల ఇతి । అధర్వశిరసిచ । అహమేకః ప్రథ
మ మూనం వర్తామిచ భవిష్యామిచ నాన్యః కశ్చి న్నక్తో యతిరిక్త ఇ
తి ఆత్మావా ఇద మేక ఏవాగ్రా ఆసీ న్నాన్వేతికంచన విషతిసర్వత్ర
వేదాంతేషు గతీసామాన్యన్యాయేన బ్రహ్మాణి సృష్టిపూర్వకాలప వా
ద్వైత మవగంతవ్యం సృష్ట్యన్మఖస్య బ్రహ్మాణః కామనయా బహుభావ
శ్రవణాత్ తథాచ శృతి స్సాకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి
థే దవాక్యాని సృష్టేః పూర్వకాలే క్రితీయోగసాపేక్షస్య భేదస్య
భావా త్తద్విషయాణ్యేన ॥ అభేద వాక్యాన్యపి ఏతదాత్మ్యే మేదం సర్వం
సర్వోహ్యేషమరుద్రః అత్రైవేదం సర్వమిత్యాదీన స్వేచ్ఛయా బహు
భావ మాపన్నస్య బ్రహ్మ విశ్వాభేద పరాణి కార్యకారణ యో ర
భేదశ్చ వ్యావాదీదృష్టాంతేన ఏక విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానంచ ప్రతీజ్ఞానం
చ మోంయో వేద స సర్వా వేదేత్యధర్వశుత్యా శివతత్త్వజ్ఞానేన స

ర్వవిజ్ఞానమితి సిద్ధం ॥

నచ సృష్టేః । పూర్వకాలే జగదుపాదాన భూతాయాః ప్రకృతే ర్విద్యమాణత్వాత్ కథ మద్వైత మితిచేత్ న తస్యా ఈశ్వరశక్తి త్వేన తదభిన్నత్వాత్ నహ్యాయస్కాంతస్య లోహకర్షణశక్తి ర్విహేద్దామాక ప్రకాశక శక్తిర్వా తతోభిన్నాదృశ్యతే । తథాచ శృణో దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైః సాగూఢా మితి పరాస్యశక్తి ర్వివిధైవ శ్రూయత ఇతిచ । పరాశక్తిశ్చ శివస్యైవాసాధారణీతి పురాణాగమాదిషు ప్రసిద్ధిః । తదుక్తం శంకరాచార్యైః । పరాశక్తిమిత్రం నమః పంచవక్త్రమితి । తదాచరాచరప్రపంచోపాదానభూత మాయాశక్త్యధిష్ఠానత్వేన తి తదవృధక్సిద్ధ త్వేన పరమేశ్వరస్య సర్వోపాదానత్వం సర్వాత్మకత్వ మితి శక్తి విశిష్టశివాద్వైత మేవ సర్వోపనిషదక్ష ఇతి నీలకంఠ భాష్యాదిషు శైవసిద్ధాంతఃసుంటాఘోషః ॥

నచ ప్రకృతే ర్విధ్యాత్వమన్వంతత్వంవా యుక్తం । స్వాభావికజ్ఞాన బలక్రియాచేతి స్వాభావికత్వ జ్ఞానోక్తి విరోధాత్ । నచప్రహ్లాణ స్సకాశా ద్భిన్నత్వం వహ్నిర్దహతీత్యాది వ్యవహరదశానేన శక్తిమతో రప్రధక్సిద్ధ త్వేన అభేదవ్యవహారాత్ । నచశక్తిశక్తియతో తభేదః కథం భేదవ్యవహారః భేదాభేదయో ర్విరోధాదితి చేత్ । ఆనందో విషయాయుభవో నిత్యత్వంచేతి సుతి ధర్మా ఇతి పృథక్త్వేష్యబాధిత పృథగ్వ్యవహార దశానాత్ । తదుక్తం । చిద్రూపస్స శివస్సాత్మాత్మస్యా సాదమయా శివేతి, అయం శక్తి విశిష్ట శివాద్వైత ప్రసంగశ్చ నారాయణేన । కూర్మపురాణే వ్యాఖ్యాతః ॥

ఋషభః॥ కైమా భగవతీ, దేవి శంకరాధికారినీ, శివా సతీ హైమవతీ యథావద్భూహిష్యచ్ఛత్వా । కూర్మః । పదామ్యేతచ్ఛిష్టానం

జంతూనా మేవమోచనం । వ్యోమసంజ్ఞా పరాకాష్ఠా జ్ఞానరూపాతిభా
లసా । స్వాభావికీచ తమ్మాలా ప్రిభా భానోరివామలా । ఏకామా
హేశ్వరీ శక్తి రనేకో పాధియో గతః । పరాపరేణ చూపే క్రిడ తేత
స్య సన్నిధౌ । సేయం కరోతి సకలం తస్యః కార్యమిదం జగత్ । న కా
ర్యం నాపికరణ మీశ్వరస్యేతి సూరయః । అనమూఢరమూ దేవ స్స
త్మానందం సమశ్నతే । తయా సర్వమిదం ప్రోత మోతం చైవాఖిలం
జగత్ । ఏకాశక్తి శ్శివా కంఠాశక్తిమా నుచ్యతే శివః । శక్తిశక్తిమ
తో హే క్య వదంత పరమాత్మనః । అభేదంచానుపశ్యంతి యోగినస్త
స్యచింతికా ఇతి ॥

దేవతావాక్యం చ తత్రైవ । మాం విద్ధి షరమాం శక్తిం మా
హేశ్వరసమాశ్రయాం । అనన్యా మవ్యయా మేకాం యాం శశ్యంతిము
ముక్షుః । అహంబై సర్వభూతానాం ఆత్మా స్వాంతగా శివా ।
శాశ్వతైశ్వర్య విజ్ఞానమూర్తి స్సర్వప్రసృత్తికా । అనం తానంత మహి
మా సంనారార్ణవతాతిణీ । దివ్యం దదామితే చక్షుః షశ్య మేమాప
మైశ్వరం । ఇతి ॥

సను తదేవ బ్రహ్మాత్వం విద్ధి నేదం యదిదము పాసతే । ఇతి
శృత్వా సగుణగుణ స్యాచాస్య స్య బ్రహ్మాత్వం నిషిద్ధ మితి చేన్న ఏత
స్య పూర్వవాగింది యాద్య బ్రహ్మాత్వ ప్రతిపాదన ద్వారా ప్రధాన
వాక్యైః తయా సర్వేంద్రియ సాక్షీభూత బ్రహ్మాస్తుతి షరత్వాత్ ॥

సనుయదీ తదపి సగుణం కథం తస్య నిషేధ ఉచ్యతే । మా
యాసంబంధ శూన్య మీశ్వరస్వరూపం అసంపృతాకార వదాకాశశ
రీరం బ్రహ్మైత్యాది శృతి సిద్ధం మేఘాది సంవృతాకాశవ త్తదేవమ
యా శక్త్యాశ్రయశ్చ నైతా వతా తయో భేదః మాయాశక్తి ర
వ్యాప్యప్రసృత్తి ర్వేతి । అంకః పాదోన్య విశ్వాభూతానీతి వ్యవదేశః । తే

న మానాంతరాప్రాప్తస్య ఉపక్రమాది సిద్ధస్యేశ్వరస్య నిషేధ తత్ప్రతి
తిపాదవైయ్యధఃస్యం వికల్పభేదే నత్వం నచోపాసనాధికం తత్ప్రతి
పాదసంవా ఛండన్యూపాశీత వదితి వాచ్యం తయోగ్లోకసిద్ధిశ్చే హ్యభే
దస్య కస్పితత్వాత్ ॥

నచ సగుణబ్రహ్మత్వ మిశ్వరత్వాదికంచ కల్పితమితివదేత్ ఆ
ద్వైతాభిమానినా త్వయాభక్తి శాస్త్రాణామితి హాస పురాణానాందంతో
జహంజుః అసతికల్పితే గుణాసంధానత్వం మానాంతరాప్రాప్తే నోప
క్రమాది సిద్ధత్వాత్ । అన్యథా గరుడచూఢికమో రష్యసంభవ ప్ర
సంగాచ్చసగుణ బ్రహ్మవిద్యా ఈశ్వరే కృత్రిమ నాలగ్రామ ఇవ భ
క్తిశ్రద్ధావిశ్వాసాః కస్య వా భవేయుః । కథంవా కల్పితవేష్వరః । నా
నావిధ కర్మరాధితస్స విచిత్రఫలదాతా భవేత్ । ఏవంచ మాతృ
త్వ పితృ త్వచార్యత్వాన్యసి అన్యత్రవికల్పితాన్యేవోపపాదితాని ఫలం
ప్రాయచ్చతీతి ఆగుర్వాదిషు గుర్వాది భక్తి మతా త్వయా మాతృదేవో
భవ పితృదేవో భవా చార్యదేవోభవేత్యాది విధయో పరిహరితా ఇ
త్యసంభాష్యత్వమేవా యాతం ॥

ఇదం చైతదన్యే ధ్వసేశ్వరత్వ విశిష్టాదీశ్వరా ద్విజ్ఞసర్వ భవ
భయమపి నప్యాత్ శూరయతే చాపకోక్ష బ్రహ్మవిద్యావతా మపి
సూర్యాదీనాం భయం భీమాస్మా ద్వాతః పవతేత్యాది ఇయంచ శృతిః
ప్రకరణాత్ మాంత్రీవణికబ్రహ్మపరా కించనిర్వి శేషబ్రహ్మణః కిం
ప్రమాణం ప్రవర్తతే శబ్దస్య శక్యతావచ్ఛేదక లక్ష్య తావచ్ఛేదక పు
రస్సరం శక్తిలక్షణయోః ప్రవృత్తే రనుమానస్య పక్షతావచ్ఛేదకవ్యా
పకతావచ్ఛేదకాది పురస్సరం ప్రవృత్తేః ॥

తదను కూలతర్కాణాం వాప్యప్తి మూలక శ్లేష వ్యాప్తితావ
చ్ఛేదకాది పురస్సరం ప్రవృత్తేః । నిర్విశేషజ్ఞానస్య సంశయ విషయా

ది నివర్తకత్వాభావాత్ । సమాన ప్రకారక సమానవిషయక శ్చ
యన్త్యైవ వివర్యరాది నివర్తకత్వాత్ । అన్యథా ద్రివ్యత్వేన ఘట
నిశ్చయ ఇవగేహే ఘటోస్తి చాద్యనవేతి సంశయో నస్యాత్ । పృ
యోగశ్చ ఈశ్వర స్వనిష్ఠధర్మాతిరిక్త ధర్మాశ్రయః స్వజ్ఞానాబాధ్య
ధర్మాశ్రయోవా ధర్మత్వా ధ్టువత్ । ఆత్మత్వా దేవదత్తవత్ త
స్య కామత్వాదయః బ్రహ్మ సాక్షాత్కారబాధ్యాన ఈశ్వరేతి రావృత్తి
త్వాత్ । ఈశ్వరస్త్వైవప్రచూజకత్వం నిర్ధర్మకేవస్తునినాధక ప్రమాణస
త్వాభ్యాం మమ మాతా వంధ్యేతివత్ వ్యాఘాతే సర్వన్యవహారో భే
దప్రసంగశ్చైవ వికృతబాధకత్వాత్ ।

ఉపక్రమాది సహిత బహూపనిషత్సంవాదేనాపి సగుణత్వ
మీశ్వరస్య తథాపి కాలాగ్ని శివసంకల్పే శావాస్య శ్వేతాశ్వతర
మైత్రాయణ కూచిరుద్రీ మాంఘా క్యా ధర్వశిర శ్శిఖాశ్చ కైవల్య
జాబాలక మండకాని బ్రహ్మత్వమేతాని వదంతి శంభో ర్ముక్తిం చ త
స్మాన్ సగుణత్వ మస్య ఉపక్రమాద్యై రఖిలైశ్చ లింగైః స్తదేకవాక్యా
న్యపి చేతరాణి ॥

తథాపి కూచిరుద్రీ అశోరణీయా నిత్యాది మహిమాన మీ
శపదేన ఉపక్రమః సర్వోహ్యేయ ఇత్యుప సంహారః విశ్వాధికో రుద్రీః
యః పరస్సమహేశ్వరః । ఉపన్యాసేతం విరూపాక్షం ఇత్యాద్యభ్యాసః
విశ్వాధికత్వాదిధర్మాణా మవాంతరప్రాప్త త్వాదపూర్వతాపరా మృ
తాత్పరిముచ్యంశి సర్వఇతిఫలం । సహస్రశీర్షం దేవ మిత్యాద్యధికవాదః ।
యస్మాత్పరంనాపర మస్తీ త్యుపపత్తేః ॥

సను సహస్రశీర్షం దేవ మిత్యాదినారాయణ వాక్యంత స్వా
పాస్యశ్చ మస్తీ తిచేత్ స యః పరస్స మహేశ్వర ఇత్యుపైతి శ్శిష్టే

న మహేశ్వర యాప గుణేన నితా కాంతత్వాత్ నారాయణవాక్యస్యా
త్పన్న శిష్టసమర్పణ త్వేన త త్వేథ య సిద్ధిభ్యానభినా అశ్వ దేహ్యమీ
క్షే తేత్యత్ అమీక్షా త్మోగేతి మీక్షాయాప గుణోత్పత్తి శిష్టేన ఉ
త్పన్న విశిష్టస్య వాజినః లక్షణస్య బాధవ ద్బాధోత్పత్తేః ।

ఏవమన్యాయ సూపనిషత్సు ఉపక్రమాదయో బుద్ధి మద్భి రూ
హనీయాః । ఉపక్రమోపసంహారా వభ్యాసో పూర్వతా ఫలం అథా
పా దోపపత్తి చ లింగం తాత్పర్య నిర్ణయే ।

నను ఛాందోగ్య బృహ వాగణ్యాదిషు నిగుణణే శ్మపక్ర మాద
య స్సంభవతీతి చేత్ । ననిగుణణశ్మస్య గుణ నిషేధరూప త్వే గుణ
ప్రాపక సత్యకామత్వాది శృతిసాపేక్షస్య నిగుణణవాక్యస్య తద పేక్ష
యా దుర్బలత్వాత్ । నిగుణణవాక్యానాం సామాన్య రూపనిషేధత
యా । సహింస్యా త్సర్వభూతా నీత్యస్య అస్మిషోమీయం పశుచూల
భే తేత్యనేన బాధవ త్సత్యకామత్వాద శృత్యాబాధా సంభవత్ । స
త్యానిగుణభావే సావకాశత్వాత్సర్వోపనిషది ఈక్షణే రాశేబ్దం గతి
సామాన్యా దితిన్యాయేన కారణ బ్రహ్మణః ఈక్షణసంకల్పాది శిష్ట
స్యోపక్రమ గోచరత్వా ద్భేదోవా ప్రాయదశకానా ద్యుపక్రమాధికర
ణ న్యాయేన అసంజాత విరో ధ్యుపక్రమానుసారే ణోపసంహార వర్త
నస్యోచితత్వాత్ । శృతిలింగ న్యాయేనాపి సగుణవాక్యానాం నిగుణ
ణవాక్య సంభవత్ । బ్రహ్మజ్ఞాన సాపేక్షేతి విలంబాత్ । భావ జ్ఞా
నే తదనుపేక్ష త్వే నావిలంబాదితి బ్రహ్మణస్సగుణత్వమ ప్రత్యూహమి
త్యాస్తాంవిస్తరః ।

—* సాముజ్య ముక్తివిచారః *—

ఏతాదృశస్య సగుణస్య సర్వకర్తుః సర్వేశ్వరస్య పరమ కారుణి
క స్యాచంత కల్యాణ గుణాకరస్య పరమేశ్వరస్య సాక్షాత్కార త్యాన్ని

వృత్తిః తతో జన్మాభావః । తతః స్సామూహ్యం తతస్సాయుజ్యం చ శ్వే
తాశ్వతరా ఆనునంతి । జ్ఞాత్వా దేవం సర్వపాశ ప్రహణిః క్షీణైః క్షే
ణై జన్మ మృత్యుప్రహణిః । తస్మాభిధ్యానా తృతీయదేహభేదే వి
శ్వైశ్వర్యం కేవలం ఆప్త కామ ఇతి ॥

అస్యాధికాః । దివ్యతీతి దేవః పూర్ణానంద పరమేశ్వరం జ్ఞాత్వా
సాక్షాత్కృత్య సర్వేషాం పాశానాం కర్మాని సంజ్ఞానాం ప్రహణిః ని
వృత్తి భావతీతి శేషః క్షేణాః అవిద్యా స్మితరా గద్వేష మోహాః । తై
క్షీణైః సద్భిః జన్మమరణాని వృత్తిః జీవన్ముక్తి రిత్యధికాః । తస్మాభిధ్యా
నాత్ నిరంతర ధ్యానజన్యా సుగ్రహత్ । తృతీయంబ్రహ్మవిష్ణ్వేశు
యా తృతీయం రుద్రత్వం భవతీత్యధికాః । దేహస్యాపి లయే జాతేవి
శ్వైశ్వర్యం విశ్వేశ్వరో మహాదేవః తస్య భావో విశ్వైశ్వర్యం సాయు
జ్యం భవతీత్యధికాః ॥

అభిప్రాయః కేవల ఆప్త కామ ఇతి కేవలత్వ మద్వితీయత్వం ఆ
ప్త కామత్వం పూర్వకామత్వం ద్వయమపి భవతీతి తాత్పర్యం । న చ త
స్మాగంతక శ్వే నిత్యత్వం ఈశ్వరాంశస్య జీవస్య పాశపరాధీన నివృత్త
సత్త్వాం నిత్య సిద్ధీశ్వర్య స్యావిభావ సంభవాత్ ॥

తదుక్తం పరాభిధ్యానా త్తిరోహితం । తతో హ్యస్య బంధవి
పర్మయా ఇతి అస్యాధికాః । పరస్వేశ్వర స్యాభిధ్యానాత్ । ధ్యానపూ
ర్వ కప్రసాదా త్తిరోహితం స్వరూపం ప్రకటం భవతి । కుతః అస్య
జీవస్య బంధమోక్షాత్తతః పరమేశ్వరస్య పశూనాం బంధమోక్ష క
ర్తాత్ పశుపతిః పరమేశ్వరఇతి సూత్రాభిప్రాయః । ఏవం చాత్యం
తికపాశనివృత్తి విశిష్ట శివత్వ ప్రాప్తి రేవ ముక్తిః । తదుక్తం । శ్వేతా
శ్వతరే । పాశం దహతి సంహితః తమీశానం వరదం దేవ మీద్యం ని
చామ్యే మాంశాంతి మత్యంతమేతి విశ్వస్యైకం పరమేష్టితాతం ఈ

శగజ్జాత్వా అమృతా భవంతి । అధర్వోఽనిషదచ । శివకో ధ్యేయ
శ్శివంకర సర్వ మన్య త్పరిత్యజ్యేతి శివస్య ంకరోతీతి శివంకరః భావప్ర
ధానో నిర్దేశః బ్రహ్మవేద బ్రహ్మవేత్త్యాది ॥

సనుశితవ్యాప్తిః కథం పురుషార్థః మన్యతే ఉత్పన్న భావ
త్వేన నిత్యత్వ ప్రసంగాత్ సనాతనత్వే పురుషస్య సాగ వైయ్యధ్యాయ
మితీచేత్ । మైవం పుత్రాది కుశలచార్త శ్రీవంశ సిద్ధజ్ఞానస్వాసి ప్రా
ధానీయత్వాత్ । సన్నిహితస్యా పీశ్వరభావస్య కంతగత చామిక
ర హారస్యైవ అజ్ఞాత దశాయాం శోకహేతుత్వేన జ్ఞాన స్వరూపస్య
పురుషార్థత్వా త్తదుక్తం । అనీశయా శోచతి మున్యామాన ఇతి అ
నీశయా ఈశ్వర భావాప్రకాశత్వా నను తర్హిజ్ఞాన మేవ పురుషార్థః ।
సస్వరూపలాభఇతి చేన్న ॥

అలబ్ధత్వ భ్రమ నిమిత్తావపి లబ్ధత్వ వ్యవహార దశానాత్ గౌ
ణోయ మితీచేత్ తావతాపి పురుషప్రవృత్తి సిద్ధేః శాస్త్రాంతరాణా
మపి తావత్త్వేన చరితార్థత్వాత్ తదుక్తం । సిద్ధంతు నివర్తకత్వా
దితి అనర్థనివృత్తకత్వా చ్ఛాస్త్రాణాం నప్రయోజకత్వంసిద్ధమిత్యధః ।
అథవా దధ్నాజుహోతీ త్యత్ర సిద్ధస్వాసి దధ్నక్రియా సంబంధేన సా
ధ్యత్వా ద్విధేయ వసిద్ధస్వాసిస్వరూపస్య పాశనివృత్తి ఏశిష్టతయాసా
ధ్యత్వం ముఖ్యమేవ ॥

సన్వనధా హేతోః పాశస్య కథం తత్పాశాత్కారా నివృ
త్తిః దుఃఖజన్మ ప్రవృత్తి మిధ్యాజ్ఞానానాం ఉత్తరోత్తరా ఏతదనంత
రా పాయా దపవర్ణఇతి । అథవా శివకో ధ్యేయ శ్శివంకరఇతి శృ
త్యా భ్రమరకీటకన్యాయేన శివధ్యానస్య శివత్వ వ్యాప్తి హేతుత్వస్య
శృతియుక్తి సిద్ధత్వా త్సత్యస్వాసి కీటత్వస్య స్వసమానసత్తా కేన విరు
ద్ధధర్మేణ భ్రమరత్వేన నివృత్తివత్ । శివధ్యానసిద్ధేన స్వసమాన స

తా కే నేశ్వర త్వే తత్సమానసత్తాకస్యాపి పశుత్వస్య నివృత్తి సంభవా
త్కిమధః బంధమిధ్యాత్వ కల్పన మితి చింతనీయం ॥

నను యతో జ్ఞాన మజ్ఞానస్య నివర్తకమితి వ్యాప్తి బలా త్స
త్వ స్వజ్ఞానానాం ననివృత్తిరితి చేన్న । పూర్వజ్ఞాన సోత్తరజ్ఞానేన స్మృ
త్యా సంస్కారస్య శివస్మరణేన పాపస్య ప్రియాస్మరణేనదూ రేస్వనివృ
త్తిదశఃనాత్ ప్రత్యధికరణంచ సంశయస్య పూర్వపక్ష నిర్ణీత పూ
ర్వపక్ష సిద్ధాంతేన నివృత్తి దశఃనాత్ ॥

నను జ్ఞాన త్వేన జ్ఞాన మజ్ఞాన నివర్తక మితిచేన్న । పరోక్షస్య
జీవేశ్వర భేదేజ్ఞానస్య అహం మరువ్యుత్పత్తి శరీరభేదజ్ఞానస్య జ్ఞానత్వే
న అభేదా నుమానాభ్యాం నివృత్తి దశఃనాత్ । చైత్యానుమానే
న పీఠిశంఖ ఇతి భ్రూయాన్నివృత్తేచ్చ ॥

నను సాక్షాత్కార భ్రమే సాక్షాత్కారి విపరీతజ్ఞానంవిరోధి ।
దిబ్బోహదా తథా దశఃనాదితి చేత్తర్హి బ్రహ్మజ్ఞానస్య జ్ఞానత్వేన ని
వర్తకతా కింతు సాక్షాత్కార త్వేన న భేదమపియుక్తం । మంఢాకవత్
సత్తా చక్షుషత్వంచ వంశప్రమామూమపి వంశాను గణా మానువృ
త్తి దశఃనాత్ ॥

నను తర్హి సమానేందియ జన్యత్వం విశేషణ మితిచేన్న । బ్ర
హ్మజ్ఞాన స్వేందియ జన్యత్వా భావాత్ । చంద్రతారకాది పరిమా
ణ ప్రత్యక్ష శాస్త్రజ్ఞానేన బాధకదశఃనాచ్చ । నను జ్ఞానాజ్ఞానయోర
ననుగత నివర్త్య నివర్తక భవ ప్రమాణబలేన కుతోచి త్కశ్చి ద్భవ
తీతి చేత్తర్హి పాశనివృత్తేరపి శాస్త్రబలత్వాత్ జ్ఞానజన్యత్వ కల్పనమి
తిసంబోధ్యవ్యం ॥

ఏతేనైవ తర త్వవిద్యాం వితశాం విభేద జనకే అజ్ఞాన ఇత్యా

దా వవిద్యా జ్ఞానాది పదాని తస్మిన్ ధాధక జ్యేన వ్యాఖ్యేయాని ||
 ననుశివస్వ పాప్తిః కీన్మశీ కింస్వరూపైక్యం ఉతకోనాధర్మభే
 దః | నాద్యః మూర్తయోర్మృత్పిండ మూర్తేః త్వవద భేదేవికాత్ ప్రసం
 గాత్ | అమూర్తానాం భిన్నానాం కాలాకాళాదీనామివ ఏకత్వం బా
 ధితమితి శృత్యా వ్యభోధన ప్రసంగాత్ | నన్విశీయః | జాతిరూపస్వ
 ధర్మాభేదస్య నివృత్త్యాది పదాంగ కత్వా యోగాత్ | ఉపాధిరూపా
 పి యద్యపి సత్త్వసంలప్త్య సర్వజ్ఞత్వాది సమానగుణవత్స రూపసా
 ద్మత్వాది సంభవతి | తథాపి స్వరూపైః వినా న ముక్తివ్యవహార ఇ
 తి చేదుచ్యతే ||

స్వరూపైః సేవకం ముక్తిః సత్సామూర్తే వ్యసంభవః | మ
 హాకాశేన సమాఘటాకాళాదీనామివ అభేదసంభవాత్ | ఏవంచ ధ
 ర్మైక్య మపి ముక్తిః | అపూరావృత్తియోగాత్ | సాహోక్యాదీనామపి
 శృతిర్ధర్మాత్ | తదుక్తం | సార్థి తాగ్ం సమాన లోకతా మవాప్నో
 తి య ఏవం వేదేతి సమానైశ్వర్యం | సూత్రంచ | జగద్వ్యాపార వ
 జం ప్రకరణాదితి నచస్వరూపైశ్వర్యే ప్రమాణాభావః ||

యథా నద్య స్సృందమానా స్సముద్రే అస్తంగచ్ఛంతి నామ
 మాపే విహయ | తథా విద్వా న్నామరూపాద్విముక్తః పరాత్పరంపు
 రుషముపైతి దివ్యం ఇతి శ్రుతేః | నచసముద్రేనవ్యో స్సంయోగ ఏవ
 స్వరూపైక్యమితివాచ్యం | జ్ఞానరూపవ్యవహారాభావేన ఏకత్వవ్యవహ
 రస్య దృష్టాంతేన వివక్షితత్వాత్ నామ రూప సామాన్యభావస్య
 పక్షధర్మశా బలేన సిద్ధిః నివయవానామాత్మనాం సంయోగాభా
 వాత్ | అంశాంశిహోః ఘటా కాశయో రివ భేదోపపత్తేః ||

పునరా వృత్తిశ్చ చతుర్విధముక్తిసాధారణీ | సాముజ్ఞ ముక్తా
 తు సర్వగతే జీవాది బ్రహ్మాణి జీవస్య తత్పునరావృత్తి సక్తి రేవ స |

తదుక్తం । నతస్యప్రాణ ఉత్క్రామం త్యత్రైవ సమపలీయంతే । అ
త్రబ్రహ్మ సమశ్చ తే ఇత్యాది నా సాహాజ్యాది ముక్తౌతు ఉత్క్రాం
త్యుగత్వే సత్వేపి అర్చిరాది మాగ్గేణగతస్య నశనరావృత్తిః । తయో
ధన్వ మాయ న్నమృతత్వమేతి నసశనరావృత్త తే । ఏకేన ప్రతిప
ద్యమానా ఇమంమానవ మావర్తంత ఇత్యాది శృణ్వే తదుక్తం । శం
కరాచార్యైః అంతవత్వేపి చైశ్వర్యం యథానావృత్తి స్తథావర్జితం ॥

కార్యాత్యయే తదద్యక్షిణేతత్ర సహ్యగర్భన విధ్వస్త తమ
సాం నిత్యసిద్ధనిర్వాణపరాయణానాంసిద్ధేర్వానావృత్తిఃతదాశ్రయే నై
తహి సగుణకరణానా మప్యనావృత్తి స్సిద్ధిరితి ఈశా నావృత్తి శివ
స్క పాశ నివృత్తిపూర్వక శివస్య ప్రాప్తిరూప ముక్తిహేతు భూతా
బ్రహ్మోపాసనా బహువిధా వేదాంతేషు శృతా సుప్రశస్తా॥

—♦ దహరోపాసనా. ♦—

దహరవిద్యాతద్వాక్యాని కై నల్యతైత్తిరీయఛాందోగ్యవాజసనే
యకేషు ॥ తథాహి । హృత్పుండరీకంపిరజం విశుద్ధం విచింత్య మధ్యేవిశ
దం విశోకం । అచింత్య మన్యక్త మనంతరూపం శివం ప్రశాంత మ
మృతం బ్రహ్మయోః । తదాది మధ్యాంత విహీన మేకం విభుంచిదా
నంద మరూప మద్భుతం । ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రి
లోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతం । ధ్యాత్వా ముని గచ్ఛతి భూత
యోనిం సహస్రసాక్షిం తమసః పరస్తాదితి కైవల్యే ॥

తైత్తిరీయకేచ దహ్రాం విపాకం షరమేశ్మ భూతంయత్పుండరీ
కంపురమధ్యసగ్ం స్థం తత్రాపి దహ్రాంగగనం విశోక స్తస్మిన్యదంతస్త
దుపాసితవ్యం । యోవేదాదా స్వరఃప్రోక్తో వేదాంతేచ ప్రతిష్ఠి
తః । తస్య ప్రకృతిలీనస్య యఃపరస్స మహేశ్వరః । ఇతి ఛాందోగ్యే

చ అథయదిదమస్మిన్ బ్రహ్మశరే దహ్నిం పుండరీకంవేశ్మ దహ్నిః
స్మి నంతర ఆకాశః । తస్మి న్యదంత సదన్వేష్టవ్యం ఇతి వాజసనేయే
చ సవా ఏష మహానజ ఆత్మా యోయం విజ్ఞానమయః । ప్రాణేష్వం
త ర్హిదయాకశ సస్మిన్ శేతేసర్వస్త్వమసీత్యాది ॥

అత్ర దహ్ని వాసనం తావత్సర్వ వేదాః శేష్వేక మేవేతి జ్ఞే
యం కులః చోదనాద్యవిశేషాత్ । చోదనాపద విశిష్టా । ఛాందోగ్యే
తైత్తిరీయకే కైవల్యేచ తదన్వేష్టవ్యం । తద్విజ్ఞానితవ్య మితి ధ్యా
త్వా మునిర్గచ్ఛతి భూతయోని మ్మితచ । ఆదిశబ్దేన శాఖాంత రాధికర
ణ సిద్ధాంత సూత్రోక్తా లభేద హేతవ స్సంగృహ్యంతే ।

శేచ సంయోగ రూప చోదనా సమాఖ్యాః సంయోగస్తావత్ఫ
లేన సంబంధః సోపేవ శిష్టః । మూర్ధన్యో నాడీద్వారా ముక్తిః ।
ఛాందోగ్యేతయోర్ధన్వా మా యన్నమృతత్వమేతి॥ తైత్తిరీయ కేచ । వ్య
పోహ్య కీషకకపాలే భూరిత్యగ్నా ప్రతితిష్ఠతీ త్యాదికైవల్యే ధ్యాత్వా
ముని గచ్ఛతి భూతయోనిమితి । రూప మస్యా విశిష్టం । యథాద్రవ్య
దైవతం యోగస్య రూపం ఏవం విజ్ఞేయం రూపం విజ్ఞానస్య సమా
ఖ్యా సర్వత్ర సిద్ధా దహ్నివిద్యేతి । బ్రహ్మవిదాం తస్మా త్సర్వవేదాం
త ప్రత్యయత్వం । దహ్నివిద్యాయాః సిద్ధేచ విద్యైకే । ఉపసంహారో
గుణానాం కర్తవ్యః ।

గుణకృతో పకారస్య ప్రయోజనస్య సర్వత్రైక రూపత్వాత్ ।
యథానానా శాఖాసు శ్రూయమాణ స్యాగ్ని ఖాత్రస్య సంయోగాది
భిరేకత్వే సిద్ధే శాఖాంతరే అనుక్త స్యాపేక్షితస్యేతి కర్తవ్యతా భా
గస్యోపసంహారః । తద్వదేవతదుక్తం । కామా దితరత్ర తత్ర చా
యతనాదిభ్య ఇతి అయవర్గ స్సమాన మత్రహృదయాయతనం సమా
నశ్చ వేద్యః । ఈశ్వరః । సమానం తస్య సేతుత్వం లోకాసంభేదప్ర

యోజనంచే శ్యేవమాది హేతుభ్యః । ఇతరత్రిత్రిత్రచ సత్యకామాది
గుణాః ఉపసంహర్తవ్యా ఇత్యర్థః ॥

శ్రూయతేచ సత్యకామాదయ దహ్రావిద్యా ప్రస్తుత్య ఏషః
త్వా అపహత పాపా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజ్ఞప్తి విసిపాస స్సత్య
కామ సుత్యసంకల్పాది ఇత్యాది తైత్తిరీయకేచ । తస్య ప్రకృతిలీన
స్యయఃపర స్సమహేశ్వరః ఇతి పునశ్చ సపహం తర్హదయ ఆకాశ
స్తస్మిన్నయం పురుషో మరోమ యః । అమృతోహిరణ్మయ ఇతి
ప్రాచీనయోగ్యో హస్తే శ్యంజేన మరోమ ము త్వా మృతమయత్వ
హిరణ్మయత్వా దయః । కైవల్యేచ శివ ఉపాసకాయశ్చ త్రిలోచ
నత్వ నిలక తత్వాదయః । తేషామయత్రః హ్రీవిద్యా ముం నశ్రూయం
తే తత్త్రిధ్యే ము స్వరూప నిర్ధారణాయో హసంహర్తవ్యా ఇతిసిద్ధం ॥

శివైః విషయత్వం దహ్రావిద్యా గూః హిరణ్మయ సహదరి
తశ్చ ధర్మాః కేచిత్ । నమోహిరణ్మయభావే హిరణ్మయశాన్తయ
హిరణ్మయతయేంబికపతయే ఉనూపతయే పశుపతయే నమోనమః॥
ఇతి అత్రహిరణ్మయత్వాదీనాం ఆచందవ త్ప్రధాన విశేషణత్వాత్ ।
యత్రయత్ర హిరణ్మయ ప్రధానా ఉపాస్యా దృశ్యతే । తత్త్రి తత్త్రి
దిత్యాక్షి పురుషాదా ఉపసంహరో న్యాయః ॥

గీతానుచ దహ్రావిద్యా ఈశ్వరైక యమా శ్రూయతే । ఈశ్వ
రస్సర్వభూతానాం హృద్దే శేర్దన తిష్ఠతి । భ్రామయన్ సర్వభూతాని
యంత్రాయాధాని మాయయా । తమేవ శరణంగచ్ఛ సర్వభావేనభా
రతి । తత్ప్రసాదా త్వరం శాంతి స్థానం ప్రాప్య చ శాశ్వతం । ఇతి తే
జ్జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యద్గుహ్యతమం మయా । విమృశ్యేత దశేషే
ణ యథేచ్ఛసి తథాకర్సిత ॥

నన్వియం విష్ణూపాసనేనై వ కుశో నస్యాదితి చేత్ న । అగ్రిమ
వా క్షేన ఫలవిష్ణు య ప్రకాశః హితస్య విష్ణూపాసనస్య పృథగ్విధానా
త్తదుక్తం । సర్వగుహ్యతయం భూయః శృణుమే పరమం వచః । మన్న
నాభవ చుద్భక్తో మధ్యానీ మాంనమస్కరుః । మామైవేష్కసి సత్యం తే
విజానేహం ప్రియాసిమే । సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య మామేకం శరణంప్ర
జ । అహం త్వాసర్వకాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచ । అత్రా
నయో రుచాన్యోపాసనయో గ్నాభేదః । పూర్వోవాహ్యత చోదనాది
వ్యతిరేకదశఃనాత్ । ద్వితీయో పాసనామాం దహరాయతన వ్యతిరే
కదశఃనాత్ । విష్ణోరపి శివాంశ త్వేన పృథగు పాస్యత్వ సంభవాత్
చ్ఛాస్త్రస్యాపి మోక్షశాస్త్ర త్వేన తదుపాసనామామపిశివభక్తిద్వారా
ముక్తి హేతుత్వ సంభవాచ్చ ॥

తథాచ విష్ణోశ్చివశరీర్యం విష్ణూపాసనామా శ్చివప్రీతి హేతు
త్వంచ । కూర్మపురాణే ఈశ్వరగీతాసు శ్రూయతే । శివః । మమై
వ త్వపరామూర్తి గ్నారాయణ సమాహ్వయా । సర్వభూతాత్మ భూ
తస్థాశాంతా చాక్షరసంజ్ఞకా । తస్మాదేవమహాయోగి చుద్భక్తైః పురు
షోత్తమః । అచనీయో నమస్కారోమత్ప్రీతి జననాయహీతి । గీ
తాశాస్త్రమపి ఈశ్వరార్లబ్ధం తదాజ్ఞా వశాదేవ కృష్ణేనోక్తం ॥

తథాత్త్రైవ శివః । మయైతద్బాహితం జ్ఞానం హితాధకం బ్ర
హ్మవాదినాం । దాతవ్యం శాంతశీతైధ్యః శిష్యేభ్యోభవతాపిచ । నారాయ
ణోపిభగవత్ నేవకీతనయోనాః । అజనాయస్వయం సాక్షాద్దత్త వా
నిద ముత్తమమితి । ఏవ మభేదో పాశనాపి సాయుష్యాది హేతుః । ఆత్మే
తి తూపగచ్ఛంతిగ్రాహయంతి చేతనూశ్రాత్ । యశ్చాస్త్రక్త విశే
షణః పరమేశ్వరః సోహమితిప్రతిపత్తవ్యః । తథాచజాబాలః । త్వం
వా అహమస్మిభగవోదేవతే అహంవైత్వమితి అన్యత్రచ ఆనోమహా

సోయోసోసోహమితి । పునశ్చ తస్మాదేన మాత్మానం షరబ్రహ్మను
సంధా నాత్ అహం సోహమితి అన్యత్రిచ । పిరణ్మయోహం శివ
దూవమస్మితి । బోధాయనోపి । హంసహంసేతియో బ్రూయ్యాద్ధంసో
నామసదాశివః । ఆత్మానం రుద్రయాపం ధ్యాయేత్ త్రినేత్రం షంచ వ
క్త్ర మిత్యాది । అత్రాపిగుణోపసంహర న్మాయోనుసంధేయః ॥

ననువిరుద్ధగుణయోజనవేశ్వర మూః కథమభేదభిచేత్ । ఈశ్వ
రత్యస్య బాధాభావాత్ పాశపరాధీన పశుత్వని నృత్మావిరోధపరిహా
రత్ । చోరత్వబాధేపి స్థాణుత్వాబాధాత్సమానాధి కరణ్యోపపత్తేః ।
నచజ్ఞాన స్యా నుపయోగః । జీవేశ్వరత్వా రోపస్య ఈశ్వరత్వ సాధక
త్వాత్ । ఈశ్వరేజీవత్వారోపస్య చ ఈశ్వర నిష్ఠురక్షత్వస్యా శ్చ
తైశ్చ ప్రయోజనత్వాదితి సర్వమవదాతం ॥

శ్లో॥ సమాధిభక్తి శ్శివశాస్త్ర మానతావిద్యాధికారోన్మితనిష్ఠతాపిచ ।
గుణాశరేచోపనిషత్ప్రమాణతాముక్తిస్తథోపాస్తి రిహోపపాదితాః ॥

శ్లో॥ శ్రీకాళహస్తీశ వలీలాసలస్తే సిద్ధేశ్వరసన్నత దైవకేశచ ।
చండీశ్వరీపాదసమీపదేశే జాతస్తృతీయోమహిమో విలాసః ॥

ఇతితృతీయవిలాసః.

శ్రీశివాభ్యాంనమః,

౧౧ కౌతూహస్తీశవిలాసే,

చతుర్థావిలాస ప్రారంభః

శ్లో॥ వేదాంత విజ్ఞానసునిశ్చితార్థం । శివస్య తత్త్వం శివ ఏవ వేత్తి ।

తేన ప్రణీతానిచ నిర్గతాని । నిశ్వాసరూపేణ జయంతియాని॥

శ్లో॥ శృత్వా శ్లేభ్యో వచోభ్యః శివ తవఽహుధాశాస్త్ర సిద్ధాంతసారం ।

మోహంయూతిప్రకర్షం సురనరమునయో వచి తామాయయా శే ।

యజ్ఞే క్షుప్తస్య చైతా నభిమతవిషయేస్థావయస్వేదమాగే ।

శిక్షాదక్ష స్ఫురాణారి శరణమిహ స మే వీరభద్రః స్సభద్రః ॥

— సృష్టివిచారః —

అత్రైదం పునర్విచార్య తే యదేత దీశ్వరాభేదా చుపాసనాభిః
ఆత్మంతికపాశనివృత్తి విశిష్టశివసాయుజ్య రూపాముక్తి రనాది పాశ బ
ద్ధానాం జీవానాం భవతీతి । ననుత్పతీయ విలాసే సపరికరాముక్తివి
చారితా తతః కిమపశిష్య తే యదధికం పున ర్విచారారంభః । సత్యం
సంక్షేపేణ తు తత్రవిచారో వృత్తః । అతోపశిష్టం పునర్విచారమర్హ
తీతి తత్రనిత్యనైమిత్తిక ప్రాకృతాశ్యాంతి కరూపేణ చతుర్విధప్రళయే
షు జ్ఞానాదాత్యంతికః ప్రాక్తో యోగినః ఋరమాత్మనిప్రళయ ప్రతిస
గోకయమితి కూర్మనాశ్యేన ఆత్మంతికస్య ప్రళయస్యమోక్షత్వవణ
నాత్ ప్రళయో విచార్యః ॥

తస్య సృష్టి పూర్వకత్వాత్ । సృష్టిక్రిమ విపరీత క్రషేణ కా
శ్యేణ కారణలయాసంభవాత్ । తదర్థంసృష్టిరపివిచార్యతే । తత్రవిధా
నై సృష్టిః నిత్యనైమిత్తిక ప్రాకృతభేదాత్ । సర్వదాజాయమానానా

ముత్పత్తిర్నిత్యసృష్టిః । చతుర్ముఖస్య సహస్రాయుగ పర్యంతరాత్యం
తే జాయమానా నైమిత్తికసృష్టిః । యా పునర్మహ దాదిక్రమేన బ్ర
హ్మాండానా ముత్పత్తిస్స పాకృత సృష్టిః॥

తత్రోత్పత్తి ప్రితిపాదక వాక్యానిముగళ కోపనిషత్॥ సబ్రహ్మ
పద్యాంప్రతిష్ఠామితిబ్రహ్మవిద్యా ముపక్రమ్య ఏకస్మిన్విజ్ఞాతేసర్వవి
దం విజ్ఞాతం భవతీతి ప్రశోత్తరశ్చేన । ద్వే విద్యే వేదపత్య ఇతి ప్ర
వృత్తి నివృత్తి మాగణ్యయ ప్రతిపాదకా పరవిద్యా పరవిద్యాన్వ
య ముపన్యస్య ఆచా చతుర్దశ విద్యానా మ పరవిద్యాన్వ ముక్త్యా ।
అథపరామా తదక్షరమధి గమ్యత ఇతి వేదాంత వేద్య మక్షరం బ్ర
హ్మాక్షర్య తల్లక్ష్మ్య శ్చేన యథోక్త నాగ్నిరీశ్యాది వాక్య ముక్తం ॥

తదక్షరా సంభవతీహ విశ్వ మ్యంతం యస్సర్వజ్ఞతత్వాదనా
చ తస్యైవస్వరూపముక్త్యాప్లవా ఏతేదృథాభిశ్యాదినా వృత్తి మాగణ
నిందాపూర్వకం । తప శ్రద్ధా సం విశవతీతి నివృత్తి నిష్ఠానానూ
ర్యద్వాదేణ శివప్రాప్తి రుక్తా । తథాచ తస్యైవ వాక్యం తత్రసిద్ధమే
హ్యపనసంత్కరశ్చే శాంతా విద్వాంసా భైక్ష చర్కాం చరంతః సూ
ర్యద్వాదేణ తేరజాం తరంతి యత్రామృతః పురుషో హ్య వ్యయా
త్మేతి అత్రా మృతపురుష సాధారణ్యేన శివవాచికా విధిరుప పాదితా
ద్వితీయవిలాసే॥

అక్షర శబ్దాగ్రస్తు అక్షర మంబికాకాంత ధృతేరితి సూత్రంకరం
బ్రహ్మైవేతి నిర్మితం । అగ్రేచ యేనాక్షరం పురుషం వేద నిత్యం త
దక్షరా ద్వేధా స్సాయాభావా ఇతి జీవసృష్టి హేతుత్వ ముక్త్యాత
దోబద్ధత్యం సౌమ్య విద్ధితి తస్య జ్ఞేయత్వం విధాయ యస్య గృహీశ్వో
పనిషద మిత్యాదినా వేదాంతవేద్యత్వ ముక్తం । అనంతరంచదు మి
ష్టం యథా పశ్యత్య న్యూహితం । యథా పశ్యతిరుక్మ శ్చక్షం కర్తార

మీశం పురుషం బ్రహ్మమోనిం తథా విద్వాన్ పుణ్యశాపే విఘ్నా
య నిరంజనం పరిమంసామ్యముపైతి బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి
త్యంతం వడ్విధలింగై రక్షర బ్రహ్మైవ జ్ఞేయం । ప్రాప్యంచ ప్రతి
యతే ।

తదక్షరం బ్రహ్మ శివపతే నిశ్చేయతే । శంభురీశః పశుపతిరి
తి నిఘంటు నశాత్ జ్ఞేయవాచ్య వాచకయో రీశపదయో శ్చివే
రూఢత్వాత్ । రుక్మచర్ణత్వస్యాపి నమో హరణ్ణానానా వే హరణ్యవ
ణాయాం బిణాకతయ ఉమావతయే పశుపతయే నమోనమశ్చితి తై
త్తిరీయక వాక్యేన శివత్వ నిణాయాత్ । ఏవ మక్షరం బ్రహ్మత్వం
శివస్త్వైవ శ్వేతాశ్వతరమంత్రేణ వ్యాఖ్యాతం ।

క్షరం ప్రధానమమృతాక్షరం హరః । క్షరాత్మా నావీశతే దే
వపక ఇతి శివ ఏవ కేవలః । తదక్షరం తత్సవితుర్వరేణ్య మితిచ ।

ననుశ్వం నాగాయనం దేవ మక్షరం పరమం పదమితి నా
రాయణేత్వక్షరశబ్దః ప్రయిక్తః । సత్యం సమాధి సంపన్నబ్రహ్మత్వ
మాదాయ తద్ధర్మోక్తి ర్నస్వతః నారాయణ పరోధ్యాతాధ్యానం
నారాయణఃపరఇతి తస్యధ్యాతృత్వ శ్రీవశాత్ । ప్రథమ నారాయణ
పదానంతరం ప్రథమైకవచన లోపస్య ఛాందసత్వాత్ ॥

ననుగీతాసు యస్మాత్ క్షర మత్యోహ మక్షరాదపిచోత్తమః ।
అగోస్మిన్ లోకేచ వేదే ప్రధితః పురుషోత్తమఇతి కృష్ణస్యా క్షరా
దాధిక్య మవ్యక్తమితిచేత్ । మైనం క్షరస్సర్వాణి భూతానికూటస్థా
క్షర ఉచ్యతేతి మోగవృత్త్యాజీవఉక్తః । తత్రైవ కిం తన్న్బ్రహ్మ కిం
ధ్యాన్తే కింకర్మ పురుషోత్తమే త్యాదిప్రశ్నేషూత్తరాణి అక్షరం బ్ర
హ్మ కర మిత్యాదీని తత్ర యది కృష్ణ స్యాక్షరం బ్రహ్మత్వం వివక్షి
తం తదా అభియజ్ఞోపకర్తృమేవాత్మేతితివత్ । అహంక్ష మక్షరం బ్ర

హేతి బూయాత్ । తదానుక్తత్వాత్ నాతుర శబ్దాధోఽన్వయః చ
తుర్ముఖోవా తయోః సృజ్యత్వే నాభర్వశిఖాయాం ప్రమాణాత్ । బ
హ్మవిష్ణుమద్రాస్తే సంప్రసూయంతే కారణంతు ధ్యేయ సుర్యేశ్వర్య
సంపన్న సుర్యేశ్వరశ్శ-భు రితి తయో గుణోపాధిత్వా ద్గుణానాంచ
మూలకారణ పరాశక్తి జన్యత్వాత్ । గుణానాంచ పరా శక్తి విహీనో
పాధి త్వసంభవ త్ గుణవైషమ్యస్యచ ఆగంతక జ్యేన సృజ్యత్వాత్ ॥

నిరుపాధికే విష్ణ్వాది పదాప్రయోగాత్ । నిరుపాధికస్యచ శివ
జ్యేన శృతిస్మృతి పురాణ సిద్ధాంతత్వాత్ తస్మైవాతుర శబ్దాధోఽన్వయం
యుక్తం ॥

ఆతురాచ్ఛసూక్ష్మభూతానాంతదారభ్యా నామింద్రియాణాం చ
సృష్ట్యభిధానాత్ । ఏతస్మాజ్జయతే ప్రాణో మన సుర్యేంద్రియాణి
చ । ఖంవాయః జ్యోతిరాఃఃపుధివీ శ్వస్యధారిణీతికూర్మేచతుర్థా
ధ్యాయే అయ మర్థః సృష్టం వ్యాఖ్యాతః ॥

శ్రీకూర్మః । మాహేశ్వరః పరోవక్తా మర్యేశశ్చ సునాత
నః । ప్రపృత్తి పురుషంచైవ ప్రవిశ్యాన్నమాహేశ్వరః । తో భయామాన
యోగేన పరేణ పరమేశ్వరః । ప్రధానాత్మోభ్యమానాచ్ఛ తథాపుంసఃపు
రాతనాత్ । ప్రాదురాసీన్మహద్భీజం ప్రధానం పురుషాత్మకం । త్రివిధో
య మహంకారో మహత స్స బభూవహ । పంచభూతా నహంకారా
తన్మాత్రాణి చ జజ్జరే । ఇంద్రియాణి తతో దేవాత్సర్వం తస్యాత్మ
కం జగత్ । ఇశ్యేతత్ ప్రాకృతస్సగః ఇత్యంతం । లింగపురాణే చ
తుర్థాధ్యాయే । వికారస్య శివస్యా జ్ఞా వశేనై వతుసం హృతిః । గు
ణానాంచైవ వైషమ్యవిప్రీతస్పృష్టిరితి స్మృతా । సామ్యేలయో గుణా
నాంతుతయో వర్సేత్తుర్మహేశితుః । అసంఖ్యాతాస్తు కాలాఖ్యాః । అసంఖ్యా
తాః సితామృతాః । హరయశ్చాప్యసంఖ్యాతాస్త్యేకేవ మహేశ్వరః । రా

తాచై కాన్త వే బ్రహ్మసృష్టే స్థావరజంగమే సుష్వాపతేష్వయంతస్మా
న్నారాయణ ఇతిస్మృతేః త్రైంకేతృతయేచ కోటికోటియతాన్యత్రీచాం
దాని కథితానితః తత్రీతత్రీ చతుర్వక్త్రా బ్రహ్మణోహరయో భవాః
సృష్టాః పృథాగేన తథా లభ్యాశంఖాస్తుసన్నిధిం । సగణస్య ప్రతి స
గణస్య స్థి యేకర్తా మహేశ్వరః సగణేచ రజసాయక్తః సత్త్వస్థః పరిపా
లనే పృథిసగణ తమోద్రిక్తః సవేత్రివిధః క్రిమాత్ అధికర్తాతు భూ
తానాం సంహర్తా పరిసాలకః । తస్మాన్నహేశ్వరో దేవో బ్రహ్మణోధి
పతి శ్శివః । ప్రాకృత స్తేషకథితః ప్రథమో బుద్ధిపూర్వకఇతి॥

బుద్ధేర్బుద్ధిత్వం తత్రైవ పంచమే తమసా కాలరుద్రాఖ్యంరజ
సా కనకాండజం సత్వేన సర్వగం విష్ణుం నిర్గుణత్వే మహేశ్వరమితి । ఏ
వ మక్షరాదేవ జీనస్మష్టిరపి ముండకే శూన్యతే । యదానుదీప్తాత్పా
వకా ద్విస్ఫులింగాః సహస్రశః క్రిభవంతే సరూపాః తదాక్షరా ద్వివి
ధాస్సాయుభావాః ప్రజాయంతే తత్రీచై వాపిలీయంతే । తస్మాచ్ఛ దే
వాః బహుధా సంప్రసూతాః సాధ్యా మనుష్యాః పశవో పయాంసీతి॥

అస్మాధికః । అగ్నేస్సకాశా ద్యధా అగ్నికణా నిగచ్ఛంతి త
థా పరమేశ్వరాంశా సత్స్వరూపాః దేవాదయః వివిధారాజసతామసా
శ్చరాచరరూప భావాః ప్రభవంతే ఉత్పద్భ్యంత ఇత్యధికః॥

ననుజీవానా ముత్పత్తిమత్వే అనిత్యత్వ ప్రసంగఇతిచేత్ నస్వ
రూపేణ నిత్యానాం చేతనానా ముత్పత్త్య భావేపి లింగశరీర విశిష్ట ల
యాత్ ఘటాకాశవ దుత్పత్తిసంభవాత్ । ఏతస్మాజ్జాయత ఇతి వాక్యే
లింగశరీర ఘటకానా విండియాణాం భూతసూక్ష్మాణాం చోత్పత్తివ
ర్ణనాత్ । అధర్వశిరసిచ పరమేశ్వరస్య జగదుపాదానభూత ప్రాకృత్య
ధిష్టాత్మత్వం ప్రతిపాద్య తస్యైవ సూక్ష్మభూతోత్పత్తి ద్వారాసర్వ ప్ర
పంచో పాదానత్వం ప్రతిపాద్య తస్మాభిధ్యానాదాత్మ్యంతికం తాపత్రీ

యశాంతిముక్త్యా తదుపపాదకత్వేన ప్రాణశక్త్యాశ్మలింగ శరీర నివృత్తిద్వారా రుద్రీత్య ముక్తం ॥

యోయోని రధితివృత్తిత్యేకో యేనేదం పంచ విధంచ సర్వం । తమీశానం పురుషం దేవమీద్యం నిధ్యామూత్తారం శాంతి మత్యంత మేషి ప్రాణేష్వంతర్మనసా లింగ మాహుర్యస్మిన్ క్రోధో యాచత్య హ్లాక్షమాచ! తృష్ణాంభిత్వా హేతుజాలస్య మూలం బుధ్వా సంచిత్య స్థావయిత్వాధిరుద్రే! రుద్రేవకత్వమాహుతి ప్రాణశక్త్యావృతం మనో వికారం లింగంతదాశ్రితం క్రోధ మీర్ష్యాం తృష్ణాం చబంధ హేతుపా శజాలమూల హేతుభూతాం సంచిత్య బుధ్వావివేకేన తాంస్యష్టాంభి త్వాలింగ శరీరంచ రుద్రేస్థావయిత్వా విలాప్య రుద్రే ఏకత్వం ముక్తిరి త్తిబ్రహ్మవిద ఆహురిత్యధః ॥

ముండకేషి అనేనై వ ప్రకారేణ లింగశరీరలయేనై వ జీవస్యబ్ర హ్మణీలయ ఉక్తః । వేదాంత విజ్ఞాన సుశ్చితాధా ఇత్వారభ్య ప రామృతాత్పరిముచ్యంతి సర్వేగతాః కలాః పంచదశచ ప్రతిష్ఠాం దే వాశ్చ సర్వే ప్రతిదేవతాసు! కర్మాణి విజ్ఞానమయశ్చకత్మా పరేవ్యయే సర్వ ఏకీభవంతి! యథానద్య స్స్వందమానా స్స రుద్రే- స్తంగచ్ఛంతి నామ రూపే విహాయేత్యాది ॥

అస్మాధః । యతః యస్మాద్భ్రహ్మహోకేస్థిత్వా పరామృతం శివం ప్రాప్య సర్వే పరిముచ్యంతి లీయంతే ॥

ననునిత్యానాం జీవానాం కథంబయ ఇత్యత ఆహ ॥ పంచదశ కలాః దశేంద్రియాని భూతసూక్ష్మాణి ప్రతిష్ఠాణి ప్రతిష్ఠా లయంగ తాః ఇంద్రియాభిమానినో దేవాశ్చ ప్రతిదేవతా సూర్యాదిషు లయంగ తాః విజ్ఞానమయా జీవాశ్చ కర్మవాసనామాంచ పరే ఆత్మని ఈశ్వ రే విహాయేతి శేషః । పరేవ్యయే అత్యంతలయే సర్వే ఏకీభవంతి తత్త్వే

జ్యోతిసాధి లయ పూర్వకేశ్వరశ్రీప్రా దృష్టాంతమాహ యథా నద్యశ్చ
త్యాది ॥

అయమభిప్రాయః యథామేఘాదిభిః పీతాః సముద్రాణామా
పః పృష్ఠ్యాదీనదాదిరూపేణ నామరూప పరరసాదికం శ్రీపృథునస్స
ముఖే ప్రవేశానంతరం స్వనామాదికం విహాయ పూర్వసిద్ధ సము
ద్రానామరూపాణి శ్రీప్రసవంతి । తథా ఈశ్వరోపి లీలయా స్వాత్మీయా
తశక్తివైచిత్ర్యవశేన విచిత్రానామరూప వివిధజీవా తదాత్మానగ్
స్వయమమరుశేతి శృణోః స్వాంశభూతాన్ స్వాత్మనైవస్వయం పృ
ష్ఠ్యైస్సహ పునః కీడమారః తేష్వనుగ్రహేణ తాన్మోచయన్ స్వా
త్మీవాచైవంకరోతి ॥ తదుక్తం । యమేవైహవృణుశే తేనలభ్యంతి ॥

నరు నిష్కళం నిష్క్రియం శాంతం నిరవన్యం నిరంజన మితి శ్రీ
తేః । అనంగోదాసీనకూటస్థ స్థానోః కథం స్వరూప పరిణామః । యే
న జీవరూపతా న్యాదిదం బ్రహ్మ సర్వసంగ వివక్షతం । రసుశే భా
ర్యయా సాధకం శ్రీయధై శ్చాపి గర్వితైః । అత్యోత్తరః ప్రిణవశ్చవా
చ । సహ్యేష భగవాన్ శ స్వాత్మతో న్యశ్చిత్తః । కదాచిన్యమతే
రుద్రస్తాదృశో హి మహేశ్వరః । దేవాత్మ శక్తిం స్వగతై ర్నిరూధా
మితి । నతస్య కార్కం కరణం చ విద్యతే నతత్సమ శ్చాభ్యధిక శ్చదృ
శ్యతే । పరాస్య శక్తి ర్వినిధైవ శూన్యతే న్వాభావికీ జ్ఞానబలకీ
యాచ । నతస్య కశ్చిత్ప్రతి రస్తి లోకే నచేశితానైవచ తస్యలింగం । న
కారణం సత్ కరణాధిపాధిపః సచాస్యకశ్చి జ్ఞానితా సచాధిపః । సమా
నాభ్యధిక రహితస్య సత్యసిద్ధ స్యాద్విత్తీయస్యసూటస్థ స్త్యేశ్వరస్సస్వభా
వసిద్ధ నిత్యచిచ్ఛక్త్యతిరిక్త సహకారి నిరపేక్ష మేవ చేతనా చేతన జగజ్జ
నకర్తృమిత్యధికాః ॥

తదుక్త ముదాహృత ప్రిణవవాక్యేన శృతిశ్చ ఆకాశో మాజై

నామరూప శృతిశ్చ ఆకాశో హవై ర్నామరూపయో ర్నిర్వహితేతి
వైదిక ఆకాశ శబ్ద స్య పరాశక్తి వాచకత్వేన వ్యాఖ్యాతః ।

కూర్మేణ వ్యానగీతాసు । యస్య సాపరమాదేవీ శక్తి రాకా
శ సంజ్ఞితా । సో నంత్రైర్వ్యయోగాత్మా షహేశో దృశ్య తేపిచ । అ
హఃహి భగవా నీశస్యాత్మా జ్యోతి స్సనాతనః । స్వనంద భూతాధి
కతా దేవీ సాగంతుకా శివేతి । ఆశ్చర్యచ । చిద్రూప శ్చ శివస్సత్మా
త్ స్యానందమయీ శివేతి ఆచార్యణ్ఠః ।

చిదానందాకారం శివమ పరిభాషేన విభృష ఇతి ఏత దధోకా
పరాదికా శృతిః । తైత్తిరీయకే కోహ్యే వాన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్ య
దేష ఆకాశఆనందో నస్యాదితి । అదర్థస్తు చిదానందరూపో ఆకాశ పద
వాచ్యా శక్తిర్యది నస్యాత్త్వద్విలోకే కాదాచిచ్ఛేష్టాదివేలనంకుర్యాత్ ।
కోవా పాదసంచార మా త్రమపి కుర్యాత్ । ఆనంద స్యాత్సాహద్వా
రా ప్రవృత్త్యాది హేతుత్వాత్ । సర్వనిదానస్య స్వర్వాత్మకత్వం సా
నందత్వోఽయుక్తి సిద్ధమితికిం శబ్దాభిప్రాయః । ఆకాశశబ్దవాచ్యా యాశ్చక్తే
పరం బ్రహ్మ శరీర త్వేనోపాస్యత్సమాహ । ఆకాశశరీరం బ్రహ్మ సత్యా
త్మ ప్రాణారామం మనఆనందం శాంతిసమృద్ధ మమృతం ఇతి ప్రాచీ
న యోగ్యో పాశ్వేతి సత్కరూపం ఆకాశపద వాచ్యశక్తి శిష్టం బ్ర
హ్మైవ ప్రాణశక్త్యాత్మక లింగశరీరం ఋగృహ్య మనోగ్రాహ్యం విష
యానంద మనోమయ శమాది గుణ సభీచీనం సన్నతం భవతీతధ్వే
య సుకీదృశస్సృక్ ప్రాచీనైః కర్మభి ర్యోగ్యః అధికారీ సన్నిత్యతః ప్రా
చీనకర్మాణాం అధికారిత్వ హేతుత్వం శివేనోక్తం ।

సనత్కమారసంహితాయాంసర్వైస్తపోభి స్సకలైశ్చయూగైః
శుక్లై రశేషైరపి సర్వ యజ్ఞైః । తానై స్సమస్తై రఖిలై రుపాయైర్న
మృర్పిత భక్తి రనంతజన్మభి రితి ఏతాదృశ విషయశ్చితి సిద్ధం । చిదా

సందాకాశపద వాచ్య శివశక్తి స్వరూపం సగుణ వాద కూర్ణవా క్య
భవానీ వాక్యాభ్యాం వ్యాఖ్యాతం । తత్పున రత్రాను సంధేయంచ
ఆనందమయో భ్యాసా దిభ్యత్ర శృతి సూత్రయోః । వికార శబ్దాన్నే
తి చేన్న ప్రచుర్యాతి సూత్రాక్తం ప్రాచర్యం మయడధా ఇతిని
శ్చీయతే । అగ్రేత నానందాభ్యాసాదస్య బ్రహ్మనంద వ్యంతస్య త
త్ప్రాచర్య సాధకతా సిద్ధా । ఏవంచ బ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిషేతి వా
క్యే బ్రహ్మణః ఆధారత్వం స్వప్రధాన్యంచ సిద్ధం పరమానందస్య సవ
తో బ్రహ్మణ ఆనంద ఇతి శేష వస్త్వా నిర్దేశాత్ । ఏతాదృశ శే
షశేషి భావ జ్ఞాన స్యాభయ ప్రాప్తి హేతుత్వ మపి శూన్యతే ॥

ఆనందం బ్రహ్మణోవిద్వాన్ నభిభేతి కదాచన ఇతి అత ఏతా
దృశ బ్రహ్మణ ఆనంద శేషిత్వం శక్తి నిష్ఠ త్వేనాపి అధ్యవసాయం ను
వం త్యాచార్యాః ॥

అతశ్శేష శేషిత్వ ముభయ సాధారణతయా స్థిత స్సంబంధో
వాం సమరిస పరానందపరయో రితి అలంకార శక్తి శక్తిమత్రో రభేద
స్య వివక్షితత్వాత్ జగదుపాదానత్వ ముక్తం ।

ఆనందో బ్రహ్మే దివ్యజనాత్ ఆనందాధ్యేవ ఖల్విమానిభూ
తాని జాయంత ఇత్యాది నైషాభాగవదీ వారుణీవిద్యా పగమే వ్యో
మక ప్రతిష్ఠితే త్యంతేన । అత్రానందశబ్ద వ్యోమశబ్దయో రేకాధా
త్వావగమాత్ ॥

వ్యోమ సంజ్ఞా పరాకాష్టా జ్ఞానరూపాతిలాసా । స్వాభావికీచ
తన్నూలా ప్రభాభానోరి వామలా । ఏకామాహేశ్వరీ శక్తిరనేకోపాధి
యోగతః । ఇత్యాది కూర్మకృత వ్యాఖ్యానాచ్చ । ఆనందమయాధిక
రణేచ మాంత్రవర్ణికమేవ గీయంత ఇతి గుణసూత్రేణానందవల్యాస
త్యజ్ఞానాది లక్షణగుహా హిత బ్రహ్మపరత్వా వగమాత్ । తస్య గుహా

హితస్య ఆత్మాగుహాయాం నిహికోన్య జుకో రిత్వాది మహి సూన
మిశమితి ఈశ్వరపదే విశేష నిర్ణయస్య పదపాంశునా యూప మస
క్తి సప్తమం పదం గృహ్యతీతివత్ పశుభాగవద్వా శివపరత్వా సంభ
వాత్ । భృగువల్కాశ్చ తదేవవ్యాకృతత్వా త్సిద్ధం ॥

చిదానంద శక్తివిశిష్టస్య శివాఖ్యస్య బ్రహ్మణః చరాచరప్ర
పంచోపాదావ తచ్చక్తి శేషిత్యేన వేదాంత వేద్యత్వం॥

నను శంకరాచార్యవ్యాఖ్యానవిరుద్ధమితిచేత్ నీ కఠభాష్యా
ను సారిత్యాత్ శృతిసూత్ర పురాణసారస్యాత్ శృత్యుపబృంహకైః పు
రావచనైః శక్తే ర్వాక్యేషు శద్ధాధికధన వైయస్య ప్రసంగాచ్చ ।
బ్రహ్మణః వేదస్యవగ్మ బ్రహ్మస్వరూప నిగ్మాదుకత్యేన శ్రద్ధావతామేవ
శిష్టత్వకథనాత్ । తథాచ వ్యాసగీతాయాం పంచవింశాధ్యాయే । ధ
ర్మేనాదిగతో యైస్తు వేద స్సముప బృంహణాత్ । తేశిష్టాః బ్రహ్మ
ణోజ్ఞేయా నిత్యమాత్మగుణాన్వితాః । పురాణ ధర్మ శాస్త్రాణాంవేదా
స్సముపబృంహణం । ఏకస్థం బ్రహ్మరిజ్ఞానం ధర్మజ్ఞానం తద్వైదికతః తస్మా
ద్ధర్మం పురాణంచ శ్రద్ధాతవ్యం మనిషిభిః తి పురాణోప బృంహిత కర్మ
కాండ జ్ఞాననంతః శయానియుక్తా శ్శిష్టా ఇత్యభిప్రాయః ॥

ప్రయోగశ్చ జగదుపాదానత్వం ఆచందనిష్ఠం జగదుపాదాన ని
ష్ఠత్వాత్ సత్తావత్ ఆనంకో నచిచ్ఛిన్నః । ఆచందన్య త్వ సమానాధిక
రణ జడత్వావచ్ఛిన్నభిన్నత్వాత్ చిద్వత్ । విపక్షేచ పూర్వోక్త శృ
త్యాది విరోధప్రసంగో బాధక ఇతి । మైత్రీయోగనిషేధచ । ఆచార
దోషాధిభూతం తమ ఏవాసీత్ । తతో రజఃసత్త్వమో రుత్పత్తిః గు
ణవైషమ్యంక్షణజ్ఞేభ్యోగుణేభ్యోగుణవైషమ్యోపాధికానాం బ్రహ్మసీ
సాం తదంశానాం దేవాదివిపీలికాంతానాం ఉత్పత్తి శ్శూయతే । త
మోమయ మేకమాసీ త్తత్పరం న్యాత్ పక్షేణ వితతంవిషమత్వం ప్ర

ఋతి యత్ర హ్యోరజసారూపం యద్రజః ఖల్వీరితం విషమత్వం ప్ర
 యాతి తద్వై సత్వస్వరూపం అశ్యంతమవేరితం ససంప్రాసవత్ సాం
 శో యం యశ్చేతామాత్రీ ప్రతిపూరుషం క్షేత్రజ్ఞ స్సంకల్పాశ్శవసా
 య లింగః ప్రజాపతిః తస్యప్రోక్తా ఆద్వా స్తనవో బ్రహ్మ రుద్రో వి
 ష్ణురితి అథఖిలు వాచా వాస్యరాజసాంశో సాసమోయం బ్రహ్మ అ
 థఖిలు వాచాస్యతామసాంశో సాసమోయం రుద్రః । అథఖిలు వా
 వాస్యసాశ్వికాంశో సాస మోయం విష్ణుః । సవా ఏకదార్థ శివపవపూ
 ర్వవాక్యేయథే యం కాత్యాయనీ శ్మతిః । త్వం బ్రహ్మత్వంచ వై వి
 ష్ణుస్త్వం రుద్రీ స్త్వం ప్రజాపతి రిత్యారభ్యవిశ్వేశ్వరమస్తుభ్యుత్యా
 ది స్వరూప ప్రతిపాదనాత్ । భూతాధిపత్యవచనాచ్చ ।

అత్ర బ్రహ్మాదీనాం వైషమ్యోపాధికత్వ శ్రవణాత్ గుణవైష
 మ్యస్యచ సృష్టే శ్చేశ్వరేచాధికాంత్యాత్ సిద్ధబ్రహ్మాదీనాం పిషీకాం
 తానాం శివాంశ త్వేన శివాధీనత్వం తత్స్మజ్యత్వం॥ తదుక్తం ఋశ్సం
 హితాయాం ॥

సోమః పవతే జనితా మతీనాం జనితాదివో జనితా పృథివ్యాజ
 నితాగ్నే జనితా సూర్యస్య జనితేంద్రి స్య జనితోత విష్ణోరితి మద్యప్య
 స్యాఋచః సోమలతా స్తావకత్వాత్ లతాయాః ముఖ్యా ధాతుపవ
 త్తే స్తథాపి ఉమయా సహితస్సగు ఇతి వ్యుత్పత్త్యా శివవాచకసో
 మశబ్ద వాచ్యత్వ మాపేణ సాధర్మ్యేణ శివనిష్ఠ పృథివ్యాది జనకత్వ
 మాగోప్యస్తురితి అగ్న్యోద్యోశ్వజన్యత్వ సిద్ధిః । ఆగోప స్యానాగోప
 పూర్వ కత్వాత్ । అత్ర ప్రాకృత సృష్టావేవ చతుర్ముఖాదీనా ముత్ప
 త్తిః । దేనానాం నైమిత్తికాసు దైనందినసృష్టిషు ప్రతీతగణ ముత్ప
 త్తిరితి విభాగః తథాచ । సూర్యాచంద్రియసా ధాతా యథా పూర్వ
 మకల్పయదితి శూక్రాయతే సూర్యాచంద్రియసా స్తుల్పన్యాయ త్వేన ఛే

వాంఠరోప లక్షకత్వాత్ ప్రాకృత లక్షణయోస్త మోః ఉపాధి నివృ
త్యా బోపాధికానాం నివృత్తే రావశ్యకత్వాత్ ॥

తదుక్తం కూర్మేచతుధేః । కూర్మః । మహేశ్వరపరో వ్యక్తః
చతుర్వ్యూహ స్సనాతః । అనంత శ్చాప్రమేయశ్చ నియంతా విశ్వ
తోముఖః । బ్రహ్మ నాగాయణేశానాం త్రియాణాం ప్రాకృతౌ లయః ।
ఏవంతు ప్రాచ్యే సద్భిః ప్రాకృతం ప్రతీసంచరః । ప్రాచ్యే తే కాల
యోగేన పునరేవతు సంధవః । అనాది రేష భగవాన్ కాలోనం
తో జనోమరః । సర్వ గత్వాత్స్వతంత్రీత్వా నిర్వాత్మత్వా న్మహేశ్వ
ర ఇతి ॥ వ్యాసగీతానుచ । దగ్ధే వ్యశేషదేవేషుస్వదారాదేవరాత్మజైః ।
ఏకాసాక్షీతు సాశంభోస్త్రిష్టంతీ వైదికీ శృతిః । శిరః కపాలై ర్దేవానాం
కృత స్రగ్వరభూషణః । కరోతి తాండవం దేవీమాలోక్య పరమేశ్వరః ।
సంస్థితేష్వథ దేవేషు బ్రహ్మ విష్ణు పినాకిషు । సంస్థితేషు విలీనేషు చ
రాచర జగత్సుచ । యాతి స్వభావం భగవాన్ స్వేచ్ఛయైవ పినాక
ధృత్ । ఏవంసంహృత భూతాని తత్త్వానిచ మహేశ్వరః । నియోజ
యతి నాన్యోన్యం ప్రధాన పురుషం పరం ॥ త్రియః ప్రధాన పున
శ్చ । ప్రధాన పురుషయో రేష సంహర ఈరితః । మహేశ్వరేభా
జనితో నన్వయం విద్యతే లయః । ఏవం సంహర కరణే భక్తి ర్మా
హేశ్వరీ వరా । ప్రధానాద్యం విశేషాంతం దహేత్ ఉద్రీఢ్య శృతిః ।
యోగినామిషా సర్వేషాం కాలవిన్యస్త చేతసా ఆత్మంతికంతు విలయంవి
దభాతి మహేశ్వర ఇతి । ఏవం మహేశ్వరీ సంహరణీ శక్తిః తదుపాధికో
రుద్రః । బ్రహ్మది విశేషాంతం సంహరతీత్యర్థః । యద్యపి బ్రహ్మదీనాం
తదుపాధీనాం చోత్పత్తి ర్గ్రహః ॥ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేంద్రా స్సంప్రసూ
యంతే । అజామేకాం లోహిత శుక్ల కృష్ణా మిత్యాది శృతివాక్య ప్ర
మాణైః యుక్తైః సమిదాదీనాం ప్రజానాం చ తక్రమేనైవ అనుష్ఠాన్త కృ

మనః । తథాపి లయక్రమస్తున పాఠక్రమేణ శాబ్దికక్రమాపేక్షయా
క్రమవ్యాప్త్య అగ్నిహోత్రంజుహోతి యవాగ్ంజుహోతీత్యాదేః దర్శ
నాత్ ।

కింతు లయస్య సంహర్తృ సాపేక్షత్వేన సంహారశక్త్యుపాధి
శోరుద్య ఏవ చరమం పరిశిష్యత ఇత్యకామేనాపిస్వీకర్తవ్యం । తదుక్తం
అధర్వశీరసి॥ అథకస్మాదుచ్యతే ఏకోరుద్ర ఇతి ప్రశ్నానంతరంనంత
కాలే సంహార్యో విశ్వాభూతాని గోప్తా తస్మాదుచ్యతే ఏకోరుద్ర ఇ
తి ఏవం బ్రహ్మదిస్మష్టేః పూర్వం తమోపాధికో రుద్రీవ పతీయతే
మైత్రీయో వసవది । తమోవా ఇదమక ఆసీదితి తనుపాధికో ప్రాధ
మ్యశ్శివణాత్ ॥

ఐతరీయకేచ తమి ఆసీ త్తమసా గూఢ మగ్రిఇతి ప్రాధమ్య
శ్శివణాత్ । సాపి సంహారశక్తి రీశ్వరేచ్ఛా వశాదేవావీర్భాయ తిరో
ధానం ప్రాప్నోతియాతిస్వభావ మిత్యన్యథాః ॥ ఆత్మోతిక లయో
మోక్ష ఇతి ప్రాగేవ వర్ణితః । అత్రీసంహారో నామ నై యాయికాది
సిద్ధఘటాది ధ్వంస వత్ప్రపంచస్య నిరన్వయ ధ్వంసోవా ఉతసాంఖ్య
సిద్ధకారణస్య కార్యావస్థా తిరోభావ మాత్రంవేతి విచారణీయం । య
దికార్యాణాం నిరన్వయ ధ్వంసవ స్వీక్రియతే తథాచ శృతి విరోధః ।
సదేవ సామ్యేద మగ్రి ఆసీదితి శృత్యా సదేవ యజేత రాజ సూయేన
యజేతే త్యాదా ఇత రేషా మధికారవృత్తి రధాదేవ భవతి । యథా
వాసంతే బ్రాహ్మణోగ్నిమాదధీత గ్నిష్ఠేరాజస్య శ్వరదివైశ్య ఇ
తి వాక్యాత్ । శూద్రస్యానధికారః ।

తథా ప్రకృతేపి బ్రహ్మవిద్యాధి కారిణ మధిష్ఠత్యా శ్రీమేభ్యః
ప్రోవా చేతి శ్వేతాశ్వతరవాక్యాత్ । అత్యాశ్రమస్థసకలేంద్రియాణి అ

త్యాశ్రమి సర్వదేతి చ కైవల్యవాక్యాత్ : ఏత మేతత్పాశుపతం
పశుపాశ విమోఘాయేతి అధర్వశిరోవాక్యాత్ ప్రతమేతచ్ఛాంభవమి
తి । తత్సమాచరే న్మయుక్తుర్న పుంభవావేతి కాలాగ్ని రుద్రీవా
క్యాత్ । తేషామేవై తాం బ్రహ్మహివదేతేతి ముండకే వక్తృ నియ
మాత్ । నైశదచీర్న ప్రతమిత్య ధ్యేతృ నియమాత్ । తస్మైశ్చేకధి
తాహ్యధాః ప్రకాశంతే మహాత్మన ఇతి శ్వేతాశ్వతరేపి శ్లోకుః
ప్రసిద్ధిరూప నిమనుదర్శనాత్ । అస్యాధఃస్యాదిత్య పురాణ సవత్కు
మారసంహితామూర్ధపురాణాద్యుప బృంహితత్వా త్సిద్ధం ॥

శమాః సంవన్నానాం పరమేశ్వర భక్తిశ్రద్ధావిష్టానాం త్రిపుండ్ర
ధారిణా మత్యాశ్రమి గామేన బ్రహ్మవిద్యాధికారో నాన్యేహమితి తదు
క్తం । కూశ్మేకుశ్వరగీతాసు ఏకాదశే । విశోధ్య సర్వగాత్రాణి ప్రా
వేనానవాపునః । సంస్థాప్య మయి చాత్మానం నిర్మలే పరమేపదే ।
ప్లావ యిత్యాత్మనో దేహం తేనైవ జ్ఞానవారిణా మదాత్మామర్మ మో
భస్మగృహీ తాగ్ని సముద్భవం । తేనోద్ధూళ్య సర్వాంగ మగ్న రిత్వా
ది మహాతః । చింతయే త్వాత్మనీశానం పరంజ్యోతిష్వరూపిణః ఏష
పాశుపతో యోగః పశుపాశ విముక్తయే సర్వవేదాంత సారోయమ
త్యాశ్రమ ఇతి శ్మతిః ॥

ఏతత్పరతరంచుహ్యం మత్సాముజ్యోపపాదకం । ద్విజా నీతంతు
కధితం భక్తానాం బ్రహ్మచారిణాం । బ్రహ్మచర్య మహింసాచ క్ష
మా శౌచంతపో దమః । సంశోష స్సర్వమాస్తిక్యం ప్రతాంగాని వి
శేషతః । ఏకే నావ్యధహీనేన వ్రత మస్య వియవ్యతే తన్నుదాత్మగు
ణోపేషో మద్వ్రతం కర్తు మర్హతీతి భక్తిశ్రద్ధ సూర్భిహ్నా చర్యాదీ
నాం చాభావే అత్యా శ్రమ ప్రతాభావః తదభావేచ కృతేషి వేదాం
తశ్చివణాదిక శూద్రకృతయోగవ నిష్ఫలమేవేతి ప్రఖుప్తకార్థః ॥

అయమతి జయత్యాశ్రమణో త్యాశ్రమః సర్వాశ్రమ సాధా
రణశ్చేతి పూర్వవిలాసే నిరూపితం ॥

కించ కేవలం జిహ్వాపరిహాదమాత్రం తేషామేవై తాంబ్రీహ్నా
విద్యాం వదేతేతి వాక్యేన విధేయం ॥ కింతు జల్పక వితండాభ్యాంబిరో
ధిభంగేన తత్ప్రస్థానమపి పరమేశ్వరాజ్ఞా విషయ ఇత్యనశ్యం కర్త
వ్యం । తస్మాత్తం శివేన ఈశ్వరగీతామూంవిష్టుంప్రతి ॥ మయైతద్భాషితం
జ్ఞానం హితాధికం బ్రహ్మనాదినాం । చాతవ్యం శాంతచిత్తేభ్యః శి
ష్టేభ్యో భవతా శివమితి । దాసువనే భృగ్వదీనాం ప్రతి శివః । స్థా
పయధ్వమిమం మాత్రం పూజయస్వ మహేశ్వరం । అచిన్తాదై
శ్వరం జ్ఞాన ముత్పత్త్యశి ననంశయః । కృత్వా విశ్వగురుం విష్ణుం పా
ర్శ్వే దేవో మహేశ్వరః । అమోనిర్ధూత విజ్ఞాన స్థాపనాధాన్
య శంకరః । స్థాపయే ద్భద్వరం భర్తజ్ఞానం తత్పరమేశ్వరం ।
నతస్మా దధికో నో కే సమోగః పరమో మతః । యైశ్చ స్థాపయి
తుం శక్తో కుర్యాన్మమహిణో జనః ॥ తస్య హంతా నహనీనూ ది
తివేదాంత నిష్ఠయః । యః స్థాపయితు ముక్యక్త శ్శ్రద్ధయాచాతు
మోపిసః । సమోగీ యోగయుక్తాత్మా ముచ్యతే సర్వపాతకై రితి జ
ల్పవితండాభ్యాం గళితాహంకార వాదిని శిష్యతా ముపగతే తత్త్వోప
దేశః కర్తవ్యః ప్రతిభావః ॥

ప్రతివాదినో దోషఉక్తః సూతసంహితాయాం జ్ఞానయోగఖండే
దే । యశ్చ విద్యాభిమానేన వేదమాత్రం ప్రవర్తకం । కులశాస్త్రాదిభి
జ్ఞేయ త్సమహంకారకీభవే దితి । ఈశ్వరాపాశుపత జ్ఞానాధికారిణః
అత్యాశ్రమిణః పరిగణితాః కూర్మే వ్యాస గీతాసు । భృగ్వంగిరోవ
శిష్యశ్చ విశ్వామిత్ర స్తద్దేవచ । గౌతమోత్రీ స్సుకేశశ్చ పుంస్త్యః పు
లహప్రీతుః । మరీచిః కస్యప శ్చాపి సంవర్తశ్చ మహాతపః ప్రణవ్య

దేవ మీశాన మిదం వచన మబ్రువన్ । కింతత్వం పృథక్త్వం వా సర్వ
మేతద్భ్రవీహిమే । ఈశ్వరః । అహంహి వేద్యో భగవాన్ మమమూర్తి
రీయంశీవా । బహూని సాధనా నీహ సిద్ధయే కథితాః । తేషామ
వ్య ధికం జ్ఞానం మామకం మునిపుంగవాః । జ్ఞానయోగరతా శ్శాం
తా మామేవ శరణం గతాః । యేహి మాం భస్మనిరతాః ధ్యాయం
తి సతతం హృది మద్భక్తి నిరతా నిత్యం సతతం క్షీణకల్మషాః । నా
శయా మృచిరా తేషాం ఘోర సంసార సాగరం నిర్మితంహి మయా
పూర్వంనతం పాశుపతం శుభం । గుహ్యద్గుహ్యతమం సూక్ష్మం వేదసా
రం విమక్తయే । ప్రశాంతస్సంయు తాత్మానో భస్మాద్భూతి విగ్రహాః ।
బ్రహ్మచర్యరతో నగ్నో వ్రతం పాశుపతం చరేత్ । యద్వా కాపీన
వసనః స్యా దేకవసనో మనిః । వేదాభ్యాస రతో విద్వాభ్యామేత్స
పశుపతింశివం । ఏష పాశుపత యోగః సేవనీయో మమ క్షుభిః । భస్మ
చ్ఛన్నైస్తు సతతం నిష్కమైరితిహాశృతిః । ననజల్పవితం డాభ్యాం
శివజ్ఞానాధిక్యసానస్య పరఃకత్ ప్రతిక్షేపం వినాసంభవాత్ । కరనిం
దాయాః క్రిత్య వాయస్సంభవతీతిచేత్ । మైవం పిషండు నిందాయా
శ్చ తత్తత్సాపనానకూలత్వాత్ తస్య విహితత్వాత్ నిషేధస్య విహితే
తరవివయత్వా త దుక్తం । శివాధిక్య పర పాశుపత్య జ్ఞానవ్రతస్థాపన
స్య శ్రేయస్సాఫనత్వం ఏతా దృశే వేదాంతసారే కరమేశ్వర ప్రీతి
హేతునా తత్కాశ్రమ శిరోవ్రతాది పడపాచ్యే పాశుపతజ్ఞాన పూర్వ
కే శాంభవ వ్రతే సర్వేషాం సుధియామపి భక్తిశ్రద్ధేనస్త ఇత్యుక్తి
కోహేతుః ఉచ్యతేదత్తాధ్వరే । దధీచిశాపాగౌతమశాపశ్చ నిమిత్తం

— శివనిందా హేతుః —

తమక్తం దధీనా । యస్మాద్భూషామృతోదేవో భవద్భిః పరమే
శ్వరః । నిందితో మహాజ్ఞేవ శరీకరో లోకవందితః భవత్ప్రద్యుంక్రియో బా

హ్యః సర్వేషీశ్వర విద్విషాః నిందంత్యో మైశ్వర్యం శాస్త్రంకుశాస్త్రాస
క్తచేతనః విధ్యాధిక సమాచారమిథ్యాజ్ఞాన ప్రలాపినః । ప్రాప్త్యం
యోగం కలియుగం కలిదోషైః ప్రపీడితాః । త్వక్త్వా తపోబలం కృ
త్స్నం గచ్ఛద్వం నరకంపునః । భవిష్యతి హృషీకేశః స్వాశ్రితోపి ప
రాజ్ఞుః ॥

కూర్మే సప్తవింశే శ్లోకః । తస్మాత్సా కరిహర్తా వ్యా ని
దాపశుపతే ద్విజాః । కర్మణా మనసా వాచా మద్భక్తేష్వపి యన్న
తః । దధీచినామహ కోగ ద్యేవే శస్త్రా ద్విజోత్తమాః । భవిష్యంతి కలా
భక్తేః కరిహర్త స్తద్భక్తాః । ద్విషంత్యో దేవ మీశానం యస్మా
కం వంశసంభవాః । చ శ్వాం భృగ్వాదీనాం । శస్త్రశ్చ గౌతమీనో
ర్యాయం నసంభాష్యా ద్విజోత్తమైరితి । (కోనత్రింశే । వామ పాశుప
తాచారా స్తథాతే పంచరాత్రికాః । భవిష్యంతి కలా తస్మిన్ బ్రా
హ్మణా త్రితీయాస్తథా । యత్యశ్చ భవిష్యంతిశతశోధ సహస్రశః
గాయంతి లోకైః శీతై దైవతాని నరాధిపః । కుర్వంతి చాపచా
చారాణి బ్రాహ్మణానాంకులేషువై । దధీచి శాప నిర్దగ్ధాః పురాదతౌ
ధ్వరే ద్విజాః । యచాన్యేశాప నిర్దగ్ధా గౌతమీన మహత్మనా సర్వేతే
చభవిష్యంతి బ్రాహ్మణా ది ఘయోనిషు నిందంతీచ మహదేవ తమ
సాః ప్రచే తనః । తత్రప్రాయశ్చిత్తమాహ । వ్యాసగీతసు । యస్స
ర్వభూతాధిపతీం విశ్వేశావం వినిందతి నతస్యనిష్కృతి శ్చక్త్యా కర్తుంవ
షణ్శతైరపి చాంద్రాయణం చరే త్పూర్వం కృచ్ఛైచైవాధిక్యచ
కం స్స బ్రహ్మద్యై స్సమం బూయాచ్ఛక్తిభిశ్చైవ పార్వతీ । బూ
యా ద్యది సమం శంభుం బ్రహ్మ విష్ణోభి స్సరైః యః కశ్చిత్తమ
సా విష్ణుః కదా చిన్నైవ లంఘ్యశేత్ । సర్వస్మాదధికం బూయా
చ్ఛగవంత ముమూషతీం । తదా దేవీచ గిరిజాం ద్విజశ్రేయో ర్ధయ

స్వదేత్ ॥

కూశ్మేగతమేన శస్తా నధీకృత్యహరిహరా పూచతుః । ఈశ్వ
రాచాధన పగాగచ్ఛధ్వం సుకృతాం గతిం । వర్ధ్యం మత్ప్రచాదేననా
న్యథా నిష్కృతిర్ద్విజాః । వ్యా సగీతాసు । ఏకోనత్రింశే ఏవం విధే కలి
యగే దోషాః శా మేక మోచం । మహాదేవ నమస్కారో ! ధ్యానం
ధ్యానమితి స్మరిః । తస్మాదనీశ్వరా న న్యాన్ త్యజేదేకం, నుహేశ్వరం
సమాశ్రియే ద్విసంపాక్ష మిశానం కృత్తివాససం । నాశ్రయంతిహ
యేరుద్రం శివం త్రిదశవంశితం । తేషాం దానంతపో యజ్ఞా నృభాశీ
విత మేవచ । శివగీతాసు చతుర్థే ॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియః వైశ్యా
ధాన్మికామా ముమాసలే । తేషాం దదామి పిజ్జాన మానంద పరమం
పదం । అన్యే యేషి వా కర్మస్థాశ్శూద్రాద్యా నీచ జాతయః । భక్తిమం
తః ప్రమచ్చంతే కాలేన మనిసత్తమాః । మద్భక్తా నవినశ్యంతి మద్భ
క్తా గత కల్మషాః । ఆదావేవ ప్రసిజ్జాతం నవీభక్తప్రణస్యతి । యోవైనిం
దతి తంమూఢో మహాదేవం సనిదతి । యోహి తంపూజయే ద్భక్త్యా
సపూజయతి మాం సదా । పత్రం పుష్పం ఫలం ఫోయం మమారా
ధనకారణాత్ । యోమే దదాతి నిరతం నవై భక్తస్త్రియో మమ । ఇ
తి పూవాధి గారిభి రవశ్యకర్తవ్య ముక్తం ॥

—* లింగపూజాప్రాశస్త్యం *—

లింగపురాణే । వారుణం పురతః కృత్వా తతశ్చాగ్నేయ ము
త్తమం । మంత్రస్థానం తతః కృత్వా పూజయే త్పరమేశ్వర మితి । ఆది
త్య పురాణే । పుత్రైః పుష్పైః ఫలైర్వాపి దూర్వాభి రుదకైరపి నా
సంపూజ్య మహాదేవం భుంజీత బ్రాహ్మణ స్సదా । క్రిమేణభ్యతే తే
షాం ముక్తి రారాధనై ర్ద్విజాః । ఆరాధనా స్మహేశస్య తస్మిన్ జ
న్మ నిమచ్చతే । ప్రతిమా పూజాపేక్షానూ లింగపూజయాం విశేష

ఉక్తః ద్వివిధః పర్యణి వ్యాసేన ॥ అశ్వత్థామానం ప్రతి । జన్మకర్మ
తపోయోగాస్తయోస్తవచ పుష్కలాః । తాభ్యాం లింగేర్చితశ్శం
భు స్సమర్చామూంతు భక్తితత్త్వః ॥ తాభ్యాంకృష్ణాజ్ఞానాభ్యాంచలిం
గేక్షుణంతు । లింగవృత్త సమంపీతం తావన్నధ్యం తదున్నతం । తద
ధాన్ గోమూఖా కారం పంచసూత్రం ప్రకీర్తితమితి ॥

గాత్రీ విచారః.

శ్రీసంఖ్యం కర్తవ్యం గాత్రీ రుత్రీ జపోపి రుద్రీ ఇశ్యక్తః । త
త్రైవాదిత్య పురాణే । యద్గాయత్ర్యాః పరం తత్త్వం దేవదేవో మహీ
శ్వర ఇతి జ్ఞాత్వా జపేద్విద్వాన్ గాయత్ర్యా ఫలమశ్నుతే యోగ్యైర్య
థాను నునుతే గాయత్రీం శివరూపిణీం । పచ్యతేచ మహాఘోరే సర
శే కల్పసంఖ్యమాపాదాశ్చత్వారోగాయత్ర్యా వేదాశ్చత్వార ఏవ శే ।
విరించి విష్ణు రుద్రేశాః పాదానాం దేవతాః క్రమాత్ । ఏవం జ్ఞాత్వా
విధానేన గాయత్రీం వేదమాతరం । జపమాహేశ్వరం జ్యోతి ర్నిత్య
మేవ ప్రకాశతే ఉపతిష్ఠేదథాదిత్య రుద్రరూపిణ మప్యయ । తత్రైవ
నిత్యజాత్య ముక్త మిశ్వరేణ ॥

ప్రణవః శతదువ్రియంచతథా ధర్వశిర శ్శిఖా । ఏతేషాం యో
జనః పుత్ర స్వాధ్యాయ ఇతి కీర్తితః । ననుగాయత్ర్యా కథం శివప్ర
తిపాదకత్వం తస్యా సూక్ష్మ పరత్వాత్ । తథాచశ్చిః యోదేవ స్సజ్జ
తాస్మాకం ధిమోధర్మాధి నోచరాః । ప్రేరయేత్తస్య యద్భగః త
ద్వరేణ్య ముపాస్మహే ఇతిచేన్నైవం । భగవదస్య చేతసిప్రయోగ
స్య క్వాప్యదర్శనాత్ । హరస్మరహరోభర్గ ఇనిసుంతు వశాత్ భర్గవద్భ
స్య శివరూఢత్వాత్ సవితుర్వరేణ్యమితి సూర్యాది దేవతాత్పర్యం ఆస
త్యేనాగ్నిం దూతం కద్రుద్రాయేతి గ్రహయజ్ఞే బోధాయనోక్తస్య వి

వక్షిరత్వాత్ ।

వరేణ్యవదస్యనసంబంధిక శ్వేనసంబంధ్యవసాన కాంక్షితత్వాత్ । స
న్నిహితేనచ సవిత్పదేనజనితాన్వయబోధత్వాత్ । యచ్ఛబ్దస్యాపివిశే
షణపదత్వే సమానలింగభక్తి వచనవిశేషస్యసాకాంక్షత్వాత్ భగవా
నదస్య తాదృశత్వేన తదన్వయయా స్సత్వాత్ తత్పద సపుంసత్వస్య
ఛాందసత్వాత్ । యోభగవాః సఃధియః ధర్మాదిగోచరాః ప్రేరయేత్ స
వితుర్వరేణ్యం తద్ధీయహీతి వాక్యాన్వయ సంభవాత్ అన్యథాయచ్ఛ
బ్దస్యవిశేషధ్యాహారంవినాఅనన్వయూదధవాధ్యాహారస్యజఙ్ఘనస్యత్వా
దస్య మంత్రస్య సూర్యతేజః పరత్వే బ్రహ్మవిద్యాత్వా భావాత్ వ
రేణ్యపదేన బ్రహ్మ తేజో లాభే వత్సంత సవిత్ పద విరోధాత్ ॥

అధిష్టానత్వ వివక్షాయాం అధికరణత్వస్య ఉపయుక్తత్వాదన్వ
త్వాభావేన విశేషవత్త్వా సంగ్రహభావాత్ సప్తమ్యాద్యంతైర్న సవి
త్పదో మంత్రః కింతుతదధిదేవ శ్చివపరః తస్మైవానాదిక్ష్ణా ప్రేరక
త్వాత్ తదుక్తం । మంత్రోఽనివది ।

యదాతమస్తం నదివానరాత్రీ నాసన్నచాసా శివవీవ కేవలః
తదక్షరం తత్సనితు ర్వరేణ్యం ప్రజ్ఞాచ తస్మాత్ప్రసృతాపురాణీతి గీ
తానుచ కృష్ణేన ఉక్తం । తమేవ చాద్యంపురుషంప్రపద్యేయతఃప్ర-వృ
త్తిఃప్రసృతాపురాణీతి స్మృతివాక్యభాస్తు । సవితా షూప్రీనవ ఇతి
భాతోస్సకలప్రాణి జనతో దివ్యత ఇతిదేవః । సకలపాపభంజకత్వాద్భ
గోవాహరః అస్మాకం ధియోబుద్ధిః ధర్మాది గోచరాః ప్రేరయేత్ । అ
న్యభగవాన్య వరేణ్యం విశ్వాధికం యత్స్వరూపం హిరణ్మయం య
వీజంతరాదిశ్వే హిరణ్మయః పురుష ఇతి శ్మతేః అసా యోవసర్పతి
నీలగ్రీవో విలో హిత ఇతిశ్మతేశ్చ । నీలగ్రీవాది విశిష్ట ముపాస్మహాభి

తి తనక్తం । కూర్మే వ్యాసగీతా సు గీతా వాక్యేన ప్రపద్యే తత్పరం
తత్త్వం వరేణ్యం సనితుశ్చినం ప్రపద్యేత్వాం విరూపాక్షం భూభుక్ వ
స్వస్వరూపిణ వితి నచసవిత్పవద యాధిత్యాగదోషః మంత్రపదయాధి
త్వా పేక్షయాస్మృతివాక్యస్థ పదయాధి త్వాపేక్షయా స్మృతి వాక్యస్థ
పదయాధిత్యాగస్య శ్లాఘ్యత్వాత్ త్వత్పక్షే మంత్రస్థ సవిత్ప పదయాధి
రక్షణే బ్రహ్మనిద్యాత్వా నుపపత్తే రక్తత్వాత్ । స్వసంబంధిక వరే
ణ్యపదస్య అవివక్షితాధాత్వం త్వత్పక్షే శృతిస్మృత్యోస్సమానమిశ్యే
తోదోషః । నచస్వరూపపదాధ్యాహారోదోషః । తవాస్య పరమాత్మనః
శివ రుద్రాది సంజ్ఞానాం ప్రణవోతి పర స్మృతః శంభోః ప్రణవవాచ్య
స్య భావనాదపి పాఠాః । య సిద్ధిః కరమాప్నోతా భవత్యేవనసంశయః ।
ఆదిత్యపురాణే సప్త మే దక్షాధ్వరే దధీచిః । వాచకః ప్రణవో యస్మజ్జ్ఞా
న మూర్తే గుమాపతేః । అనుగ్రహం వినాతస్య కథంజానాతి శూలి
న ఇతి కథంజ్లిషు క్రణవస్య సర్వవేదరూపత్వ ముక్తం । సర్వవేదాయ
త్పర మామనంతి తపాంసి సర్వాణిచ యద్వదంతి యదిచ్ఛంతో బ్ర
హ్మచరంతి తత్తేవదం సంగ్రహేణ బృవాణో మిత్యేత దితి సర్వే వే
దా ఆశనాని తపాంసిచ సారత్వేన యత్ప్రతిపాదయంతి యదేవ జపం
తో బ్రహ్మచర్య మాచరంతి సంగ్రహేణ తుభ్యం తదోమితి పదం
బ్రహ్మీమీత్యధః ।

శివస్యగుహావాసిత్వాదినిర్ణయః॥

ఏషాచకరవల్లీ శివైకపరా తథాహి ప్రథమ వల్యాం బ్రహ్మ
నిద్యా ధికారోపి యోగి వైరాగ్యం నాచికేతస్య వర్ణయిత్వా । ద్వితి
యవల్యాం అన్యచ్ఛ్రేయోన్య దుతైవ ప్రియ ఇతి మోక్ష కామ్యమో
రుపక్షేప పూర్వకం త్వా పునః పునర్వశమాపద్యతే ఇమే ఇనిమృత్యు
వశత్వేన కామ్యపక్షం నిందిత్వాశ్రీవణేనాపి బహు భిర్యోన లభ్యత

ఇతిస్తుతిపూర్వకం తంకుర్ధవణం గూఢమమప్రవిష్టంగుహహితం గహ్వా
రేష్టం పురాణమితి గుహహితం బ్రహ్మపక్వాంతం తచ్చ శివ ఏవే
తి యుక్తం॥

తైత్తిరీయకే! అహోరణీయా నితి మంత్రే ఈశ పద వాచ్యస్య గు
హహితప్రత్యభిజ్ఞానాత్ పదపాంగునా యూప మసక్తి త్యక్తా మాన్య
వాచకస్య పదపదస్య సప్తమం పదం గృహ్యతీతి విశేషదర్శనాత్ తత్ప్ర
రతత్వపత్! పశునా యజేతా ఛాగస్య వరామేదస ఆహేతి వత్ తచ్చ విశే
షపరత్వాత్ సమాప్తా యస్య బ్రహ్మచక్షత్రోచోభేభవతః పదం సుత్యు
ర్యోహ్యపసేచనం కష్టా వేద యత్ర సన్తి చరచరాత్! ప్రతితేః శదు
క్తం శంకరాచార్యైః అత్ర చరాచర గ్రహ శాస్త్ర్య శ్రేయవాక్యము
నాహ్యత్యుత్తరేదనోపభాక్త్యేన సంసూచితః కల్పితా ప్రతీయ
తత్త్వ చరాచరాత్తాచ శివ ఏవ॥

తమీశం పురుషం దేవమీద్యం నిహయా త్తారం శాంతగు
త్వంతమే! తన్నాదుప సంహరై మహాగ్రాసాయేతిచ అభర్వశిరోవా
క్యత్ ప్రణవవాక్యంచ తదుభయవచస్థవర్తిత్వా దనుగూఢాధా త్వేన
శివపరమేవైశ్వానరేష్టి హ్యోపక్రమోపసుఖాతమన్యవర్త్యస్తాకపా
ల్లాది వాక్యైః తృతీయవల్పాం ఋతం పిబాతు వా సుకృతస్య లోకే
గృహం ప్రవిష్టా పరమేదరాధాత్యాదినా వర్ణయిత్వా గృహప్రవిష్ట
బ్రహ్మజీవ సహితం పురేః ర్దిశ్య తస్యజీవహ్యోకాధి ఘాతేంద్రియాది సం
ఘాతం! అత్తానం రథినం విద్ధి శరీరంభవేదచ! ఇంద్రియాణి హయా
సాహు రిత్వాదినా వణాయిత్యా ఇంద్రియపర వశ్యంనివాపూర్వకం
యస్మేంద్రియాణి వశ్యాసిత్యాదీనాః తేంద్రియైః ప్రస్తుత్య జితేంద్రి
యస్య పరమపదప్రాప్తి రుక్తా ॥

సోధ్యనః పరమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పదం! ఇంద్రియేభ్యః

పరా హ్యర్థా ఆధేభ్యశ్చ కరం మనః । మనసశ్చ పరాబుద్ధి ర్భుద్ధే
 రాత్తా మహాన్పరః । మహానః పర మవ్యక్త మవ్యక్తాత్ పురుషః పరః పురు
 షాన్న కరం కించిత్సాకామ్ సాపరాగతిరితి । ఏష సర్వేషు భూతేషు
 గూఢాత్తా సప్రకాశత ఇతిచ । సర్వభూతగూఢత్వం తదుక్తం॥ యోవే
 ద నిహితం గుహాయా మితి ఇదంచ హృదయ గుహానిహితం బ్రహ్మ
 శివ ఏవా నేకశ్మతి సిద్ధో నూనహయత్వాది గుణోప సంహారాది త్యా
 వేది తం ॥

దహరవిద్యా విచారావసరేతాదృశాచ్చ పురుషా త్వరం నాస్తీ
 త్యర్థః । పురుషోవై రుద్ర స్సన్మహా నమోనమ ఇతి శృణేః । అత్ర రు
 ద్రాత్పరం నాస్తీతి ప్రాగేవ సాధితం । యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించి ద్
 త్యాదీతి ఓంతత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మ ఇతిగీతా వాక్యాత్ సచ్చబ్దో
 బ్రహ్మపరః మహ ఇతి తద్రూపా అంగాన్యన్యాదేవతా ఇతి శృణేః । ఏ
 వంచ సన్మహాదృఢపద సమభివ్యాచృతం పురుషపదమపి మహేశ్వర
 పరమితి సిద్ధం ।

సర్వాధిక త్వేన జ్ఞేయత్వం । ఆత్ర విష్ణురితే పంచమీ విభక్తి
 జ్ఞేయేనా పరమపదస్యాపధి సాపేక్షత్వాత్ । షష్ఠీచ యుక్తాభేదగర్భస్య
 పశేషత్వస్య షష్ఠ్యర్థత్వే స్వరూపాతిరిక్తస్య ప్రాప్య త్వేతద్భిత్వత్వస్య
 ప్రథమవిభాసే సాధితత్వాత్ । స్వరూపపరత్వంచపరమపదస్యాయుక్తం
 ఇంద్రియేభ్యః పరావ్యాపా ఇత్యాద్యగ్రేతనస్యాధిక పదసమభివ్యా
 చారవిరోధాత్ । తస్మాద్విష్ణోరధికః పురుషః తస్మాదధికంన కించిదితి । త
 త్ జ్ఞానం చక్షురక్రధారాచంక్రమణవదతిదుర్లుభమితి । ప్రస్తుతికాధః॥

— శివేశ్వరాభేద విచారః —

కూర్మేన్యాస గీతాసు ఉపాస్తి ప్రకరణే తాగతన్యాయుక్తం కిం

తుదేవం మహదేవం సర్వశక్తి సనాతనం ఆరాధయేద్వియాపాక్షం సగు
ణం వాధనిగుణం । అత్రాప్యశక్తోదహరే విష్ణుబ్రహ్మణ మర్చ
యేత్ తతోవాక్యాది శక్రాదీః పూజయేద్భక్తి సంయుతః । తస్మా
త్సర్వాప్పరిత్యజ్యదేవాబ్రహ్మ పురోగమాః । ఆరాధయేద్వియా
పాక్షం స్వధర్మ నిరత శ్శుచిరితి । చతుర్థపర్యాయం పరాచి ఖాసీత్యాది
నాగ్నందియా శాంపరాత్పరస్వముక్త్యా తస్యాత్పత్తి శిష్టమృత్యుపాశవశ
త్వేన నిందాపూర్వకం ధృవస్యాత్మనోయాపాది జ్ఞాతృత్వేన జాగ్రదాద్య
వస్థానుసంధాతృత్వేనచ సర్వావస్థాన్వైక్యంప్రసాదితంతస్యైశ్వరత్వం
చోక్తమీశానం భూతభవ్యస్త్వేతి గుహం ప్రవిశ్యతిష్ఠంతమితి గుహాహి
తత్త్వంచ తదేవేత్యుక్తం॥

ఐహికా మస్మికయో దేహేంద్రియ సంఘాతయోర్వైచి
త్వేసితదిభిన్నమితి ప్రతిపాదితం । యదేవేహతద ముత్రతదన్వి హమృ
త్యోస్సమృత్యుమాప్నోయ ఇహనానేన శ్శత్రుమనస్యే వేదమాప్త
వ్యం సేహనానాస్తి కించనవృత్త్యోస్స మృత్యుంగచ్ఛతియ ఇహనానే
వషశ్యతి । అంగుష్ఠమాత్రః పుష్కజోజ్యోతి రాహ భూమకణి శానో
భూతభవ్యస్త్వేత్వంతం అత్రాత్మైక్య ప్రకరణ ప్రతిపాద్యద్వారాదేవా
త్రతద ముత్రేతి వాక్యే అధ్యస్య మానాత్మ తాదాత్మ్య మేవవిధే
యం ॥

మృత్యో రిత్యాది వాక్యమర్థవాద నిందాయా విధేయస్తుతి ప్ర
కర్తవ్యత్ । ప్రాతః ప్రాతరనుశతం తే వదంతి పురోధయా జహ్వా తి యే
గ్నిహోత్ర మితివత్ నను నేహ నానాస్తి కించన ఇతి కింశబ్దస్య సర్వ
నామత్వా దాత్మాధికరణ సకలభేద నిషేధ స్వాప్రాప్త త్వేన వివక్షిత
త్వాత్ । భేదనిందాపి శచ్చేషభూతా । నచప్రకరణ విరోధః । దశక

పూర్ణమాన ప్రకరణే । తస్మాన్మలపద్మాససా ననంవదేత । సహస్రీత ।
నాస్య స్నమద్యాత్ బ్రహ్మహత్యాయై హేమా వర్మనం ప్రతిము
ఖ్యాస్త ఇతి నిందాధానాదః హితస్య స్వతంత్రీనిషేధస్య దశానా
దిఃచేత్ మైవం ఆత్మని సర్వేషాం భేదానా ముపప్రసక్త త్వేన తన్ని
షేధాయోగాత్ ॥

నచేహ ప్రకరణే సర్వభేద ప్రసంజకం వాక్యం దృశ్యతే । యే
నశబ్దనామ్నోపి కింశబ్దస్య బుద్ధిస్థ వాచకత్వేన సర్వభేదా సంస్థాపక
త్వంస్యాత్ । సచయుక్తా తత్ప్రయోక్తిక ప్రసక్తే రతిప్రసంజకత్వాత్
సర్వభేదనిషేధస్యప్రయోజనమపి నపశ్యామః । సచనిష్పకంచబ్రహ్మ
జ్ఞానం మోచకం తత్త్వే ప్రమాణాభావాత్ । పురుషాన్నపరంకించన
ఇతి పూర్వాధికస్మృతిశ్వాధికజ్ఞానస్యగుహః పాతబ్రహ్మవిషయస్యమో
చకత్వవర్ణనాత్ । తదుక్తం॥ యోవేదః హితం గుహాయాంపరమేవో
మన్ సోశ్నుతే సర్వాన్కామా సమశ్నుతఇతి । సబ్రహ్మణా వివశ్చ
తేతి సర్వజ్ఞేన బ్రహ్మణా తనుగృహీత స్సర్వా కామా స్యగపదాప్నో
తీత్యధా ॥

హేమ హేమ వ్యానందయాతి ఏతస్యనా ఆనందస్యసర్వాణి భూ
తానిమాత్రా ముపజీవంతీతిశ్చతేః । అతఏవ అగ్నిమవాక్యేన అంగుష్ఠ
మాత్రః పురుషోజ్యోతిరివా భూమకః । ఈశానో భూత భవ్యస్త్వేతిజీవస్త్వే
శ్వరా భేదముక్త్యాతదుపపాదకత్వేనాంగుష్ఠమాత్రస్యజీవధర్మాణాంచ
పాధికత్వం వర్ణితం । యథోదకందుగళం పర్వతేషువిదధాతి । ప్లవంఠ
ర్మా పృథక్పశ్యన్ తానేవానుధావతి యథోదకం । శుద్ధంశుద్ధ మా
సీత త్తాద్భగ్ సభవతీతి తస్మాద్విశుద్ధాత్మా జ్ఞానమేవ ప్రయోజక వశ
త్వా దస్మిన్ ప్రకరణే శ్రుతిపాద్యం నప్రపంచం బ్రహ్మహిత త్వేనాభ్య
స్యమాన భూతభవ్యేశానత్వవచన విరోధాత్ పంచమవల్యాం యో

నిష్వస్యే క్రపద్యంతే శరీరత్వాయ దేహిన ఇతి ప్రాకృతప్రాప్తేశరహే
తుత్వ సంబంధహేతుత్వ ముక్తాప్రాకృత శివప్రాప్తి ముక్తి హేతుత్వ
ముక్తం॥

స్థాణుమన్యేతు సంయంతి యథాకర్మ భవేత్తథాః సస్థాణుశ్చశి
వస్థాణూ గుడడమాపతి రిత్యభిధానాత్ । ఏషస్వప్నేషు జాగర్తీతి త
స్యైవావస్థా తయసాక్షిత్వంతదేవశుక్రం తద్రబ్ధవృత్తదేవామృత మన్న
తఇతిముక్తప్రాప్త్యర్థం॥ తస్మిన్ లోకాశ్రితా స్సర్వే తత్తునా త్యేతి కశ్చ
న ఇతి సర్వలోకాధారత్వ ములంఘ్యశాసనత్వం చోక్తం ॥

నను ముక్తప్రాప్త్యర్థం కథం యజ్యతేభిన్న మూ రభేదస్య బా
ధితత్వా దితి చేత్తదాహ॥ అగ్ని ర్యధైకోభువనం ప్రవిష్టాయాపంయూపో
ప్రతిరూపో బభూవేత్యాది అగ్ని వాయు సూర్య దృష్ట్వాంజై రేక స్తథా
సర్వభూతాంత రాత్మా రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభూవేతి నలిస్య
తేక్ష్రతిబింబ ప్రాణాదిరూపేణోపాధి ప్రాప్త్య సూర్యాదే రుపాధి ఏ
లయే నదంతి స్వరీయపూర్వరూప ప్రాప్తివత్ లీలయా జీవభావ మా
వన్న స్వేశ్వరస్య ఉపాధిభూత పాశవిలయేనతి అనన్మద్దేశ్వర స్వరూపే
ణావస్థాన మహదుద్ధమిత్యభిప్రాయః॥

లీలయా జీవభావ మానా ఏకోవశీ సర్వభూతాంత రాత్మా ఏ
కంరూపం బహుధాయః కరోతీతీదృశస్య స్థాణ్వీశాదినా పరుమాది పద
వేద్య స్యాంఘ్యశాసనస్య పరమేశ్వరస్య భయాత్ సూర్యాదయప్ర
మత్తా స్వాధికార హేలకా ఇత్యాహ మహద్భూతం వజ్ర ముద్యమ
యవం విమ రమృతాస్తే భయంతీతిభయా దస్యాన్ని స్తవతి భయా
త్తకతి సూర్యః । భయాదింద్రీశ్చ వాయుశ్చ మృత్యు ర్ధ్నావతి పంచమ
ఇతి ॥

అత్ర సూర్యాదీనాం బ్రహ్మవిద్యోపదేశ్యత్వేన తత్వజ్ఞానానాం భ

యహేతుత్వేన శూన్యమానా ముంఘ్యశాసనత్వా దికం రజ్జురవా
 డి వనవిద్యా కల్పిత ముగ్రుర్వహో నిష్ప్రిపంచ బ్రహ్మరాదినః కథమే
 తా సర్వ శాసకత్వ స్థాపక భయహేతుత్వాది ప్రతి పాదకా శ్చత
 యః స్వరసాగతి విచారణీయం వివేకిభిః ॥ ఏవం మాన మాస్తే శివైక ప
 తాకతవల్లీ సర్వ సారత్వేన ప్రణవం ప్రతి పాదయతి । సకళాధిక ప్రణ
 వస్య త్రియూ సారత్వ ముక్తం తైత్తిరీయ కేపి బ్రహ్మ మజ్జ ప్రకరణే
 దక్షిణోత్తరా పాణిపాదౌ కృత్వా సమంత్రాగ మేతి ప్రతిపద్యత ఏత
 ద్వైయజు శ్రుయాం నిచ్ఛ్యాం ప్రత్యేషావా గేతత్పరమ మక్షరమితి ॥

అన్యథాః । పరమముత్కృష్టం ఏతద్ప్రణ వాఖ్య మక్షరం త్రి
 యీం నిచ్ఛ్యాం ప్రతి శబ్దకోధాతశ్చ ప్రతి పాదకావాక్ । తత్ప్రతి పా
 దక శబ్ద ఎత స్మిన్న ధేవ ఏతద్భజః ప్రమాం మిత్యనః ఋస్మమ్మతి ర
 పి తత్ప్రాస్తే తదానా తజేత దృచా భుక్తతా మానా ఋవోక్షరం ప
 రమే వ్యోమగా యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే నిషేమ వాన్తం నవే
 ద కిమ్మచా కరిష్యతి యఏతత్త్వద్విదు స్తథమే నమాసత ఇతి పరమే ఉ
 త్తమే లక్షణే ప్రావే రుచః వేనా సూక్ష్మరూపేన నిషేదు రిత్వ
 న్వయః ।

తత్ప్రతిపాద్యే పరమాకాశ రూప బ్రహ్మశి సర్వదేవాః । బ్ర
 హ్మనయః అధి నిషేమః ప్రతిష్ఠితాః తత్ప్రణవస్వరూపం సర్వరూపే
 ణాధాతశ్చ యోగపద ఋచం త్రియూమితి పూర్వవాక్యాత్ ఋ
 గుపలక్షితతయా త్రియూకింకరిష్యతి నకించి చిత్త్యభిప్రాయః ॥

యేతు ప్రణవవిదః తథమే ప్రత్యక్ష పరివృశ్యమాన సూర్యచంద్రా
 ద్విరూపేణ సమాసత ఇత్యుపదిశంతి తేఖల్విత్యధాః । ఏవం త్రియూనా
 ధనభూత ప్రణవప్రతిపాద్యత్వేన లైంగ్యదిత్య పురాణాద్యుపబృంహ
 త కతవల్లీ ప్రశ్న మామా క్యాసర్వ శిరశ్చి ఖాప్రిముఖాభి రుపనిష

శ్చిః ప్రతిపాదితః । శిషః ప్రణవేనోపాస్య స్మరైః బ్రహ్మవిద్యశ్చిః ।

నను కథంప్రణవేన సర్వేషాం బ్రహ్మోపసనాయా మధికా
రః తస్మాన్సన్యాస మాత్రాధికారత్వాత్ । యోవేదాదావితి ప్రణవ
విధాయకస్యసన్యాస యోగా ద్యతయ శ్శుద్ధసత్వాభి ఓమిత్యాత్మా
నం యుంజీతేతి వాక్యస్యచ తస్మా న్వాసమేషా మితి పూర్వ ప్రకాం
త యతిప్రకరణస్థత్వా దితిచత్ మైవం । ఓమితి బ్రాహ్మణ మాత్రా
ధిక రిత్వవర్ణనాత్ వాక్యస్య ప్రకరణాక్షయం ప్రబలత్వాత్ । త
ద్ధర్మస్తు బ్రహ్మప్రాప్తి మితి వాంఛక బ్రహ్మ ప్రవక్ష్యక జపక ఓమి
త్యాహ జపేదితి విధిః తత్ బ్రహ్మప్రాప్తి త్యే తదితి ప్రణవజప పరా
యణో బ్రాహ్మణః బ్రహ్మ ప్రాప్తి త్యేవేత్యభిప్రాయః ।

నను తస్మాచ్ఛాంత దాంత ఉపరతిశబ్దైః ససన్యాసప్రతీతేః త
ద్విశిష్టశ్చేన తుషస్య ఆత్మన్యే వాత్మానం పశ్యేదితి వాక్యేన శ్రీవ
ణాద్యధికార సిద్ధిఃతి వార్తికకారాః । తదుక్తం । సన్యస్య శ్రవణం
కుర్యాదితి చేతదయుక్తం తద్విజ్ఞానాధికం సగురుమేననుగచ్ఛే త్సమి
త్పాణశోక్రియం బ్రహ్మస్థం ఇతి ముండక వాక్యేన సన్యాస వికా
ధిసమిత్పాణిత్వదశకనాత్ । బృహదారణ్యకే । యాజ్ఞవల్క్యస్య జన
కంప్రతి బ్రహ్మవిద్యోపదేశాంతరం యాజ్ఞవల్క్యః । ప్రవ్రేజేదితివిద్య
త్సన్యాసదశకనాత్ గృహస్థస్యాపి జనకస్య విద్యాధి కారదశకనాత్
జారుః శ్వేతకేతు నాచికేత, శశ్వతీనాం బ్రహ్మచారిణామేవ విద్యా
ధికారస్య ఛాందోగ్య తైత్తిరీయ శ్చతి ప్రసిద్ధత్వాత్ ॥

విషయేభ్యో నివృత్తి రేవ ఉపరతిః పదార్థకత్వాత్ ససన్యాసి
వామేవ బ్రహ్మవిద్యాధికారః కింతు శాంతిభక్త్యాది సంపన్నానాం ఇ
త్యైశ్రమిణా మేవాధికారః ॥

శ్వేత శ్వతరే । బ్రహ్మవిద్యామధిశ్చ త్య అత్యశ్రమిభ్యః కర
మంపవిత్రం ప్రవాచనమ్యగతి బ్రహ్మవిద్యాధికారి విశేషణత్ । కై
వల్యేచ సన్యాస విధానానంతరమపి । అత్యశ్రమస్థః సకలేంద్రియా
ణీతి అత్యశ్రమి సర్వదా సకృద్వా జపేదీచ బ్రహ్మవిద్యాధికారివి
శేషణత్ శేష మేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం జడతశిరోస్తతం విధిపదై
స్తు చీర్ణ మితి మండకే శిరోస్తతస్య నియతాధికారి విశేషణత్వ ప్రతీ
తే రిఃస్తత దశీర్ణవ్రతో ధీత కల్యప్రవీనామధికారసిషేధాత్ । అధర్వ
శిరసిచ । బ్రహ్మవిద్యాః కరణేవ్రతమే తత్పశుః తంపశుపశ విమో
క్షాయేతి ప్రతిధానాత్సన్యాసినా మధ్యత్యాగ్రమాచార అవశ్యకః త
ద క్తం॥

కూక్ష్మే ॥ చక్షర్థాధ్యాయే । యథాస్మిన్నంతరే దివ్యంసమా
యాతం మహమునిం । శ్వేత శ్వతర నామానం మహాపశు పశోత్త
మం । భస్మస ద్ధిగ్ధ సర్వాంగం కౌపీనాచ్ఛాద నాన్వితం । తపసా కర్చి
తాత్మానం శుద్ధయజ్ఞోపవీతినమితి । సోమగృహ్య చరాజానం సుశీలం శీ
ల సంయుతం । శిష్యత్వే ప్రతిజగ్రాహ తపసాక్షీణ కల్మషం । సన్యా
సినం విధిం కృత్స్నం కారయత్వా విచక్షణః । తథా తదైశ్వరం జ్ఞానం
స్వశాఖా విహితం ప్రతం । అశేష కద సారం తత్పశుపశ విమోచ
నం । అత్యాగ్రమమితి ఖ్యాతం బ్రహ్మవిధి రనుష్ఠితం ॥

ఉవాచ శిష్యాః సంప్రీత్య తదా శ్రీమ నివాసినః । బ్రాహ్మ
ణా త్మత్రీయా వైశ్యా బ్రహ్మచర్యా పరాయణా । మాయా
ప్రేరితాంశాఖాం అధీత్యేకహ యోగినః । సమాసతో మహాదేవం
ధ్యాయంతో విశ్వమిశ్వరం । అచచక్షేమహమంత్రాః అగ్నిరిత్యా
ధికా ఋషిః । అథాగ్నిరిత్యాదయో మంత్రాః అధర్వశిరసి పఠ్యంతే
తద్వ్రతమేతత్పశుపత మిత్యంత మేతైస్సప్తభిర్మత్రైః భస్మధారణస్య

పురాణాభిప్రేతత్వా దత్తాశ్రయ పాగువత ప్రతయో స్సయాం యో
గత్వానగయా దేకఫలాభిక్షక ప్రయోగ సుబాధిరో బ్రహ్మవివ్యా
ధికార ఫలయోగ ముండకకై వల్యావ్యావ్యాభ్యాం ప్రత్యభిజ్ఞానానా
ముండకకై వల్యాభర్వ శిశ్శేతాశ్వతర కాంక్షా రురోప చ ద్విహి
తానాం శిరోవ్రత పాగువత వ్రతాత్తాశ్రమవ్రతానాం ఏకత్వ మనగ
మృతే తదుక్తం సూతసహితానాం జ్ఞానయోగభూడే । చతుర్వ శేచ
అథవాధర్వణైః మంత్రై ర్గృహీత్వా భస్మచాంపరం । సర్వాంశ్చా
శసంయత్తద్వ్రతంప్రొక్తంమనీషిభిః ఏకద్వీద శిరోనిఘాః ప్రాహుః పా
శుపతం మునే । కేచిచ్ఛిరోవ్రతం ప్రాహుః కేచిత్తాశ్రమం తథా । కే
చిత్తద్వ్రత మిత్యాహుః కేచిచ్ఛాంభవమేవచ ॥

అస్యచ్రీతస్యయాహత్మ్యమాగయాం శీషు సంస్థితం! సర్వపాపహ
రం పుణ్యం సర్వజ్ఞాన ప్రకాశకమితి తస్యచ బ్రహ్మ విద్యాధికారి వి
శేషణత్వా దేశాదృశ వ్రతాభావేచ నై వోపవత్తేః । తదధీర త్వేన శ
రీరత్వే శక్తిత్వ వ్యవహారయో రుపవత్తేః । భేద సహచర మాత్ర స్వా
ప్రయోజకత్వాత్ । నచవిష్ణో రీశ్వరాం శ త్వే । జీవసాధారణ ప్రసం
గః బ్రహ్మాదీనాం మరీచానామపి కాంక్షేశ్వరానాం ప్రసమాంశ త్వే
న కారణవిభూతిత్వేన జీవసాధారణ్యాభావాత్ । కర్మరశ్యత్వంహి జీవ
త్వం తచ్చ నకారణేశ్వరానా మితి వ్యక్తో శివేశ్వర విభాగః । అద్వై
తవాదినశ్చాహుః కార్యోపాధిరయం జీవః కారణోపాధిశ్వరఇతి ॥

నచ విష్ణో ర్భృగుశా పాదికథన విరోధః । ఉచ్ఛిదేవ ఇమేలోకే
నకుర్యాత్ కర్మ చేదహమితిగీతవాక్యాత్ తస్యకర్మానువృత్తే లోక
సంగ్రహాధకత్వాత్ । నచైతావతా కర్మశలేపః పరమేశ్వరాంశా
నాం । తదుక్తం ఈశ్వరగీతాసుద్భూతయే । సత్య స్సర్వగ్రహాత్మా
కూటస్థో దోషవజ్జితః । ఏకస్స భిద్యతే శక్త్యా మాయ యాసస్వభా

పతః తస్మాద్దైవమేవాహుమునయః పరమాధికతః భేదో వక్త్రస్య
 భావేన సాచ మాయాత్మ సంశ్రియా । ఉపాసితవ్యో మంతవ్య శో
 తస్య శ్చ ముముక్షుభిః । యదా జన్మ జరాదుఃఖన్యాధీనా మేకభేద
 జం । కేవలం బ్రహ్మవిజ్ఞానం జాయతే సతతదా శివః । ఇతి శివతత్త్వ సా
 త్కార జ్ఞానా దు పాధిభూత మాయాపాశ నివృత్త్యా తదుపాధికజీ
 వ నివృత్తేః కార్యవిభూతీనాం కారణ విభూతీనాం బ్రహ్మానీనాంతు
 పాపనిన్మత్తిః స్పష్టతరం ప్రతిపాదితా శివేనైవ । ఈశ్వరః॥

శివవిష్ణుభేద పరామర్శః

అహం నారాయణో మోహమీశ్వరో నాత్ర సంశయః । నాంతరంయేప్ర
 పశ్యంతి తేమాందేయమిదం పదం ఇదం బ్రహ్మవాక్యేన విజ్ఞాతమిత్యధికా
 మమైషా పరమామూర్తి ర్నారాయణ సమాహ్వయా । సర్వభూతా
 త్మ భూతస్థా శాంతా చాక్షర సంజ్ఞితా । యేత్వాంనాథప్రపశ్యంతి లో
 కే తే చేదృశో జనాః । న తే మాం సంప్రపశ్యంతి జాయంతే చ పునః
 పునః । యేత్విమంవిష్ణు మవ్యక్తం మాంచ దేవం మహేశ్వరం ఏకభా
 వేన పశ్యంతి న తేమాం న పునః కవః । తస్మాద్దనాని నిధనం విష్ణు
 మాత్మనా మప్యయం మామేవసం ప్రపశ్యన్వం పూజయధ్వం సదేవహి
 యేన్యథా సంప్రపశ్యంతి మామేకందేవతాంతరం । తేయాంతి నరకా
 ఘోరా నాహం తేషుష్య వస్థితః । మూఢంవాపండితం వాపిబ్రహ్మ
 ఘ్నం వామదాశ్రియం మోచమామీశ్వరాకం వాననారాయణనింద
 కం । తస్మాదేన మహాయోగి మద్భక్తః పురుషోత్తమః అచక్షన్యోన
 మస్కావ్యో మత్ప్రీజన నాయహీతి యశ్చక్తం తదాత్మకమూతస్యేతి॥

నరశరీర శరీర భావాంగీ శరీరస్య మాపభేద ప్రసంగః తదం
 గీ కారే వాభేదవాన్యవిరోధ ఇతిచేత్ । సత్త్వం రుద్రాకాశస్య ఘటా
 కాశత్వ శోత్రేంద్రియవత్ అఖండకాలస్య యథా వాదిత్వవత్ । ఏక

సోఽపి విదిశః పూర్వత్వాదినత్ హాహరయోరపిస్వరూప భేదాభావేఽన్యం
శాంశిభావిత్వమ త్రేతా॥

ఏతేనైవ హరిహరయో భేద ఏతిపాదన నిందాపి ప్రణస్తా
శరీర శరీర భావేన వాశక్తి శక్తిమద్భావేనవాతాదాత్మ్యస్య ప్రమాణ
సిద్ధత్వాత్ । భేదాభేదశబ్దయోః పృథక్త్వాపృథక్త్వ ఉరత్వేన వావి
భాగావిభాగ ఉరత్వేన వావ్యాఖ్యాతు ముచితత్వాత్ ॥

తథాచాదిత్యా పుగాణే । ఈశ్వర నాక్యం । ఏషయోగీశ్వ రం
శోహినుమై వాంశోన సంశయః । విష్ణుం ప్రతిచ । నావయోర్పిద్యతో
భేదోమచ్ఛక్తిస్త్వని నసంశయః । త్వమ్మయం మన్నయం సర్వం అవ్యక్త
పురుషాత్మకం । జ్ఞాతాహం జ్ఞానరూపస్త్వం మంతాహం త్వంమత్పిర్ల
యే । ప్రకృతిస్త్వం సురశ్రేష్ఠ పురుషోహం నసంశయః । త్వమేషమా
యా విశ్వస్య మాయ్యహం ఉరమాధాతః । ఇతికూర్మపురాణే ఈశ్వ
ర గీతాసుద్వాద శాధ్యాయే । హరిహరయో రభేదః అంశాంశి భావే
న వా శరీర శరీరభావేనవా భావానుగ్రహణాం జన్మాది సూత్రాధిక
త్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాత్ । నచానుగ్రహ ప్రతిపాదక శృతిరక దృశ్య
త ఇతివాద్యం ఏషహ్యే వాపందయాతితి ఆనంద జనకత్వస్య పురుషా
ధికతుప్తయ రూపస్యా నుగ్రహస్య శ్రవణాత్ ఆనందం సూతీతి శివ
స్య చాపందపత్వాత్ ॥

సదా పూర్వ స్వం తదీయ మనుగృహ్లాతి సతదాజ్ఞా మాలం
బ్య తుణఢలితయో భూబలక యోరితేపంచానా మేతేషాం భేదప్ర
మాణాభావః । స్మరియా సమాప్ర నామ ప్రస్తావే స్మరింహ మధి కృత్య
అనాభే ర్భ్రహ్మణో రూపమాగళా ద్వైష్ణవం వపుః ఆశీషా దుధి
మీశానం తద్రగే సర్వత శ్చివమితి బ్రహ్మహ్మ రుద్రేశ్వర సదాశివ
సాం భేద కర్తృనాత్ । ఏకత్రింశేచ । పంచానామపి దేవానాం బ్రహ్మ

దీనాం సమా శ్రీయం | ఓంక రబోధితలింగం పంచాయతన ముచ్యతే |
ఇతి కాశీస్థ ఓంకారలింగస్యాపి పంచేశ్వరాశ్మకత్వకథనాత్ | తస్మాత్సూప
త్వాచార్య పరంపరాగతం ప్రామాణిక మిదం వ్యాఖ్యాత ముద్వేతమ
తేఱితిసిద్ధం ||

గాఽత్రీవిచారః.

* [దేవదాధ్యాహరన్యా నుచితత్వాత్ వస్తుకస్తుత్వత్వ తే మం
త్రే సవితృపద రూఢిత్యాగః షష్ట్యాశ్చాధిదేవతా త్వరూప సంబంధ వి
శేషత్యాగేన సామ్యాశ్రయణం వరేణ్య పదన్యాపి వక్షితాధాత్వంత్వ
త్సన్ని బాధేన వ్యవహి తాన్వయం యత్సవస్య విశేషస్యాధ్యాహరః |
ఘంటుప్రసిద్ధ భగవత్ పదరూఢిత్యాగ శ్చేతివడ్డిధాః | అస్మత్ప్రక్షేతుమం
త్రే శత్రుదస్యలింగస్య త్యాగకల్ప నాసంస్మృతయత్ప దవిశేష్య స్వరూ
ప పదాధ్యాహర శ్చేతి దోషదగ్ధయ మితివిశేషిణిః ర్విభావ సీయం |
ఃస్తరస్తు చతుర్వేద తాత్పర్యసంగ్రహే | హరదత్తా చార్యైఃకృత ఇ
త్యహోమేషీతః ||

ప్రయోగస్య గాయత్రీపతిపాద్యధ్యానంసూర్య మాత్రీపర్యవస
న్నంసభవతి బ్రహ్మః ద్యాత్వాత్ అంతస్తద్ధమ్నిద్యాత్వాత్ గాయత్రీయం
త్రీస్తు భగవత్ శబ్దశ్చై వైకగోచరః శివ తాత్పర్యత్వేనతి శివేయాథత్వాత్
శివాభిధానాత్ శివపరత్వాభావే పూర్వోక్త ప్రబలదోషా పత్యైబ్ర
హ్మవిద్యాత్వా భావప్రసంగస్యవిషయ బాధకత్వాత్ నప్రతిపత్త్య సంభ
వః | ఏతస్యమంత్రప్రబ్రహ్మవిద్యాత్వం ||

తథాహ ఏతేబ్రహ్మవాదినః పూర్వాభిముఖాస్సంధ్యామూంగా
యత్యాభి వంత్రీతా ఆపణ్డోఢ్వం వినిక్షిపంతీతి బ్రహ్మవాది కర్తృ

[1] * ఏకేతుకంఢలికణ మశ్యక్తి ప్తిమయః ౧౧౩ పృష్ఠస్థితః పదాధ్యాహర
దోషః "ఇత్యతఃయోజనీయః ||

కం గాయత్రీమంత్ర పూర్వకోదకదానం విధాయ యత్ప్రదక్షణం ప్ర
కృమంతీతి ప్రదక్షణేన పాపనిన్మత్తి ముక్త్యా ఉన్మోతమస్తం యంత
మాదిత్య మభిధ్యాయన్నితి కాలద్వయేపి ధ్యానంవిధాయ । కుర్వన్ని
తీధ్యాన సమాన కాలికం జపంవిధాయ సకలం భద్రమిక్ష్ణతశ్చితి జప
ఫలముక్త్యా ధ్యానస్వ రూపప్రకారా కాంతాయాం, అనావాదిత్యోబ్ర
హ్మేతి సూర్యబ్రహ్మత్వేన ధ్యానప్రకార మభిధాయ బ్రహ్మైవసకా
బ్రహ్మవేతి పరం బ్రహ్మతాదాత్మ్యరూప ఫలముక్తం । తస్మాదు ప
కృమోప సంహారాది బలాద్గాయత్ర్యైః బ్రహ్మవిద్యాత్వ మవగమ్య
తే ఆదిత్య శ్చాప్తమూరే శ్శివస్య శరీర మితి సర్వం సమంజసం॥

తదుక్తం బృహరణ్యకే । య ఆదిశ్యే తిష్ఠన్నాదిత్యా దంతరో
య మాదిత్యోనవేద యన్యాదిత్య శరీరమితి ఏషత ఆత్మా అంతర్యా
మ్య మృతం । ఇతేలమృతశబ్దస్య శివవాచకఇతి ప్రాగేవోక్తం । అప్తమూ
ర్తి ప్రతిపాదక పురాణవచనం ప్రధమవిలాసే ఉవాహృతం । విష్ణోరపి
రుద్రశరీరత్వం వసుధారాప్రకరణస్థైర్వాక్యైస్సిద్ధ మిత్యావేదితం॥]

శివతారకా ఛేద నిర్ణయః.

నారాయణానువాక్యేచ ఆనందో బ్రహ్మయోని స్సవా ఏషపు
రుషః పంచధా పంచాత్మా యేన సర్వమిదం జగదిత్కారభ్య జ్ఞాత్వా
తమేవం మనసా హృదాచ భూయోనమృత్యు ముచయాతి విద్వా ని
తివత్ జ్ఞానఫల మున్మోక్షమిత్కాత్మానం । యోజితేతి ప్రాణ వేనతన్వో
గంవిధాయ ఏతద్వై మహాపనిషదం దేవానాం గుహ్యైతి మహా
పనిషత్సమాహితావస్థావిశిష్ట సువర్ణవత్ । న చాప్ర సూజకత్వం అస
తః శశశృంగాదే రివ కారణసహస్రేణాపి సత్వస్య సంపాదయితు మ్మశ
కృత్వాత్ దుగ్ధాదే ర్ద్ధిధ్యాద్యవస్థాతత్త్వేన ఏవావస్థాద్వయ సంభవా
త్ । తస్మా త్కార్యసాక్షాత్కార్యావస్థా త్యా గపవ అయః తదనం

తరంచ కారణే లీన స్యాన్యక్తావస్థా మాపన్నస్య కారణావస్థాయాంతి
రోహితస్య చతుర్థా మవస్థామూహ ॥

శృణోః! యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే యేన జాతాని
జీవంతి యత్రప్రయం త్యభిసంవిశంతి తద్విజ్ఞానస్య । తద్బ్రహ్మేతి ప్ర
యంతి మ్రియంతే, అభిసంవిశంతి కారణావస్థాని భూతాని తిరోహితాని
భవంతీత్యర్థః! కైశ్చప్రయంతీతి సుబంత త్వేన వ్యాఖ్యాతంతదయుక్తం॥

లిజంత ప్రాయ పాతవిరోధాత్ అశతాక్షర్య వాద నిరాసేనల
యానంతర మసి తిరోభావావసాయా స్సమర్థితత్వాత్ । ఆనందం ప్ర
యం త్యభిసంవిశంతీ త్యభ్యస్యమాన స్యావివక్షిత త్వానుపపత్తే । శ్వే
తశ్చరైచ! ప్రత్యజ్జనా సిద్ధ్యతి సంఘో చాంతకాలే సుస్మజ్యవి
శ్వాభువనానిగోస్థితి లయాఃరిక్తావ స్థాంతరస్య శ్రవణాత్ । అధర్మశిరసి
చ ఏకపద మాహేశ్వర పద నిర్వచనావసరే సృష్ట్యాది వ్యాపార చ
తుష్టయ క్తృత్వ నిర్వచనాత్ । మాహేశ్వరపద నిర్వచన ముదాహృ
తం ఒగత్కారణతా వాదేన ఏకపద నిర్వచనంతు! అథకస్మా దుచ్యతే
ఏకః యః సర్వా లోకా గృహ్యతి సృజతి వానయతి యస్మాదుచ్య
తే! ఏకః ఇతిక్రమేణ సంఘోర సృష్టిపాలన తిరోధానానిశ్చత్యభి ప్రేతాని॥

నచేదం వ్యాఖ్యాన మసాంప్రీతం నీలకంఠభాష్యే! శ్చస్తిస్థితిసం
హార తిరోభావాః! తదుక్తం! సూత సంహితాయాం । వేదాంతస్మతువి
జ్ఞానం యుష్మాకం మునిపుంగవాః! వ్రతం పాశుకతం చీర్ణం యైర్విజై
రాదరేణతు । తేమామివోపదేష్టవ్య ఇతివేదారు శాసనం । ఇత ఏత
ద్వ్యాఖ్యానకృత మాధవాచార్యేణ! తేమా మేవైతాంజ్ఞాహ్మవిద్యాం
పదేత । శిరోవ్రతం విధిర్యేస్తు చీర్ణమితి । ముండకోపనిషదుపసంహార
ప్రాక్యస్య వేదాను శాసన పదాభిప్రేతత్వేన ప్రదశకనాత్ । అత్య

శ్రీమ శిరోవ్రత పాశుపత శాంభవ వ్రతానా మేకాధికతా నిశ్చయ
తే । అన్యథా ముండకే । అధికారి విశేషాత్వేన సిద్ధిప్రసక్త శిరోవ్రత
స్య ఇతి ప్రతిక్షేపక ప్రతిజ్ఞేః । పాశుపత స్యాపరధా వినిగమకాభా
వా దష్టదోష వికల్పావత్తేః । తత్పరిహారా యాధికారైక్యాత్ । ఫలేటిక
ర్తవ్యతయో రవ్యభే దావగమా దస్య కర్తవ్యత్వే మేకత్వంచసిద్ధం॥

తదక్తం సూతసహితాయాం । ఉద్ధూశనం త్రిపుండ్రించ జ్ఞానాం
గత్వేన కేవలం । ఆమనంతి మునిశ్రేష్ఠా శ్వేతాశ్వతరశాఖినః॥ అయ ము
త్యాశ్ర మోధర్మోయై స్సమాచరితో ముదా । తేషామేవ శివజ్ఞానం
సంసారచ్ఛేద కారణం । ఉద్ధూశనం త్రిపుండ్రించ జ్ఞానాంగత్వేన కే
వలం । సాక్షాత్కైవల్య శాఖినః । ఉద్ధూశనం త్రిపుండ్రంచ మాయా
పాశ నివృత్తిదం । ఆమనంతి మునిశ్రేష్ఠా అధర్వశిరిసి స్థితం । ఇతిశ్చ
త్యాగమాదిఘబహుధావ్రతత్వవిధానాత్ । ఇతర నివృత్తిరావశ్యకీ । య
థా తిస్సా వృత్తి స్తిస్సా రాత్రీవ్రతం చరేత్తి । రజస్వలాయా వ్యా
పారాం తరనిషేధః । యథావా పయో బ్రాహ్మణస్య వ్రతం యవా
నూ రాజస్య స్వేత్యానా భక్ష్యాంతర నిషేధో ధావసిద్ధం । య
థావా సత్యంవద తేతివచనా దసత్యస్య నిషేధః । యథా సత్యాది
ప్రకరణవీధ భూత్యై నప్రమదితవ్యం ఇతి తదన్యతద్విరుద్ధ పుండ్రాంత
ర నిషేధ స్మాధికః ।

యద్యపి భూతిర్భస్మని సంపది తినానాధిక నింఘంటు వశాత్
అనేకాధికత్వ భూతిభిద్దస్య తథాపి ద్రవ్యాజ్జనస్య ఆచార్యాయ త్రి
యంధన మాహృత్యేతి పూర్వవాక్య సిద్ధత్వాత్ । రాగతః ప్రాప్తస్యచ
విధేయత్వాత్ భస్మ పరత్వమావశ్యకం । ఉపపాదితం ద్వితీయవిలాసే

ఏవం త్రిపుండ్రోద్ధూశన వ్రతేన అధికాదేవ పుండ్రాంతర ని
షేధాత్ । తస్మాల్లకానిచ ఉద్ధూశనపుండ్ర నిషేధ వచనాని వాశిష్ట

పురాణ పర శర్వపురాణ మానన సూతసంహితాది బహుపురాణే
షు బహుతరాణి విస్తరభయా న్నలిఖతాని ॥

ఈదృశ స్యాధికారివిశేషణై రస్యాః కర్తవ్యం అకా మేనాపివ
క్తవ్యం । యథా బ్రహ్మహో బృహస్పతి సిద్ధి ప్రసంగాత్ । అనంతసం
బంధో త్వవ్యంగీకారేఽస్య సర్వప్రమాణవిరుద్ధత్వాత్ నాపి యుగ
పత్ అత్యక్షణ సంబంధ రూపాయా ఉత్పత్తే స్సంబంధద్వయ సత్తా
కాపేక్షయా పూర్వభూతభవేశానాంతర సంబంధిస త్వేవం తోత్పత్తి సం
భవే సత్యత్వన్నస్య చానంతానాం సంబంధినాం సత్యమిత్య నవస్థా
షష్టలగ్నానా...త్రయోగస్తరః ॥

ఎనుపూర్వ మవిద్య మానస్య ఘటాదేర్విద్యమానత్యముత్పత్తి
స్యాద్దండాది సామగ్రి సాపేక్షా నవస్థా న్యోన్మాశ్రయ వితి చేత్ ।
నవిద్యా మానసత్వ స్యాపి కాదాచిత్క త్వేన కార్యత్వాత్ । పూర్వో
క్తదూషణానతి మృత్తిః । అస్మాకం మతేతు సత్కార్య వాదస్యశృ
తసిద్ధత్వాత్ । శృత్యనురోధే నానవస్థానామేవ సామగ్రి సాధ్యత్వంయ
థా కూర్మస్య విద్యమా నాన్యేవాంగాని సంకోచ వికాసా దివశాదా
విర్భవంతీతి చేత్ । సర్వలోక ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదితి అశేష వాచా
రంభణం వికారో నామధేయం మృత్తి కే శ్వేవ సత్య మితిశృతిరపి । వి
కారాణాం సామగ్రి పశా దాగంతుకత్వం వికారిణాం మృదాదిస్వరూ
పేణ కారణాత్మనా స్వాభావికత్వమాహ । తదసన్యత్వమారంభణ శ
బ్దాదిభ్యశ్చి సూత్రీనుపి సత్కార్య వాద మాశ్రిత్యేవ కార్య కారణ
యో రసన్య త్వం తాదాత్మ్య మేవాహ । నత్ శారణవ్యతిరేకేణకా
ర్య స్యా సత్వం । సత్కార్య వాద విరోధ ఏషుగాత్ మృష్టు
యో స్సువర్ణకుండలయో రసన్య త్వ సాధకత్వం స ఏవాయ మితి
ప్రతిభిజ్ఞానస్య సర్వలోకప్రసిద్ధస్యఽజ్ఞానస్యాగావేకేన పందర్శనాచ్ఛత

స్నాద్వియదాది ప్రపంచ స్యాత్పత్తి కాలవర్తి స్వాపాదా నాత్మక ఇతి
వా పరిణామితత్వాత్ । ఇతి ప్రత్యక్ష సిద్ధస్య ప్రపంచస్యస్మష్టిచూర్వ
కాలే సదేవాసీదితి విద్యమానత్వ విధానాత్ । అసత్కార్య వాదస్య
తు తదేకమాహ॥

సదేవేద హగ్ర అసీదితి శృత్యాపక్షాంతర ముపన్యస్య కథమస
తస్య జ్ఞాయతేతిశృత్యైవ పరితత్వాత్ అసత స్సత్త్వం విరుద్ధం పంధ్యా
నుత స్యేవేత్యధః॥

విస్మృతంచవాచకమిశ్రేణసాంఖ్యే అసదకరుణాదు పాదానగ్ర
హణిష్యాదీనా వ్యాఖ్యానేతదాలయసంహరశబ్దా కారణస్యకార్యావస్థా
పరిత్యాగం వదతః । అతఏవ అసద్వా ఇదమగ్ర అసీదితి శృతిః । అనభి
వ్యక్తనామరూప కరత్వేన ప్రాచీనై ర్వాఖ్యాతా నను యది సదేవ
కార్యం తర్హి కారణవ్యాపార వైయధ్యం । నచాభివ్యక్తి రేన కార్య
స్య కారణ వ్యాపారసాధ్యం । అభివ్యక్తేరపి కార్యత్వాత్ । తస్మాః పూ
ర్వ మసత్వే సత్కార్యవాద భంగ ప్రసంగాత్ । నచాభివ్యక్తి రేపి పూ
ర్వం విద్యమానత్వాత్ అభివ్యక్త్యంతరమాస్థేయమితి వాచ్యం తదభి
వ్యక్తేరపి కారణవ్యాపార సాధ్యశ్చనిర్వాహయాభివ్యక్త్యంతర స్వీకారా
వశ్యం భావేనానవస్థాప్రసంగాత్ । ఇత్థేవం కారణవ్యాపారస్యసాధ్య
కార్యోత్పత్తి రపి ఉత్పత్తిమతినావాఙ్మత అనత్పత్తిమతి నాత్పత్తి కార
ణాంతరద్వారా వాఘటకారణా దేనవాజ్ఞేయం॥

ఆద్యే తమపాదాన ప్రసంగః సహి ఘటాధం ప్రవర్త మా
నః పురుషః తదుత్పత్తి కరంవయా సాధనాంతరాణ్యసాధత్వే ద్వితియే
కృమేణ వాజినయతి యుగపద్వా నావ్యః ప్రత్యక్షవిరోధేన ఘటకా
రణానాం కృమే సత్త్వనంతకార్యోత్పత్తి జనకత్వానుపపత్తేః । అనంతో
త్పత్తీనాం కస్య ప్రాధాన్య మితి కరస్పరకలహే వినిగమకాభావాత్ ।

క్వచిదనవస్థా విశ్రాంతౌచ ఋరనూసిధ్యా మూలపర్యంత భాగో నా
ధస్స మహేశ్వర ఇతి శబ్దార్థకాయో రభేదస్య వివక్షితత్వాత్ ।

తదక్త మధర్వ శిరసి ఆదిన్ద్వ మసియోనిత్వం తిస్రోమాత్రా
పరస్తు సకతి ప్రణవేనా భేదమోక్తః । సవక స్సవకో రుద్రీ ఈశాన
స్సభగవాన్ సమహేశ్వర స్సమహాదేవ ఇతిసకతి తచ్ఛబ్దేన ప్రకృత
స్య ప్రణవస్య పరామర్శో నేశ్వరాభేద విధానాత్ । అత్రీతు నాదా
భేదో విధీయతేనచై వ మధర్వ శిరసి సముచితస్య ప్రణవస్యేశ్వరా భే
ద ప్రతిపాదనాత్ । యః పరస్సమ హేశ్వర ఇతి నాదాభేద విధానం
విరద్ధమితి వాచ్యం । నాదస్య అకారాది వ్యనుస్మృతత్వేన సముదా
యాభేద పరత్వాత్ । నచ తస్య ప్రకృతివీనస్య యః పర ఇతి ప్రాకృ
తపరత్వ కథన మనుపపన్న మితి వాచ్యం ॥

విశేషభూత ప్రకృతి గుణోపాధి విశిష్ట వాచకా కారాదిభ్యో
నాదస్య పరత్వ కథనేన ననాదాభేద రూపస్యేశ్వరస్య ప్రాకృతేభ్యః
పరత్వమేవ సిద్ధ్యతి । శబ్దాభేదస్య అక్షరాణాం పరస్పరభేదస్య వా మా
నాంతర ప్రాప్త త్వేన ప్రాకృతేభ్యః పరత్వనైవ ప్రాప్త త్వేన లో
హికోష్ఠిమా ఋత్విజః ప్రచరంతీత్యత్ర లోహత్యనైవ విశేషణ భూ
తస్యాపి ప్రకృత్య తీతస్య వివక్షితత్వాత్ । తమక్తం । కైవల్యే సమ
స్తసాక్షిం తమసః పరస్తాదితీ లైంగేచ । పంచమే తమసాకాల రుద్రా
ఖ్యం రజసా కనకాండజం । సత్వేన సర్వగం విష్ణుం తత్పరత్వే మహే
శ్వరమితి నచైవం ప్రణవాద్యవయవానామ కారాదీనాం బ్రహ్మణివా
చకత్వాత్ । నాదస్య మహేశ్వరవాచకత్వే వాచకత్వానేకత్వే వాక్య
భేదప్రసంగ ఇతివాచ్యం విభూతిసహితస్య మహేశ్వర స్వాసంగస్వర

యవసమూహేభ్యః ప్రతిపాద్యత్వే వాక్యభేదాభావాత్ ॥

తదుక్త మభియుక్తైః॥ త్రయీం తిసోవృత్తి ప్రభువన వ్యా
కునప్రవృత్తిః వృత్తిత్వ ముక్త్యా ఏవం వేద బ్రాహ్మణో మహిమ
న మాప్నోతీతి అకారమకార బిందునాద బిందైః పంచేశ్వర వాచక
స్య ప్రణవస్య యోగేన పంచేశ్వరాణాం పంచ కారణతా జ్ఞానస్వచ
పంచప్రప కత్వేన దేవరహస్యత్వ ప్రతి పాదనాత్ । సుష్టువ్యాఖ్యా
తంజన్మాదీనూత్రం నీలకంఠభావ్య కా రేణేతి సంప్రదాయసిద్ధం శృతి
యుక్తి పురాణాదిసిద్ధత్వం పశ్యామః ॥

అథ కథం ప్రణవే నాత్మయోగః । ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ ।
అగ్ని దేవతా బ్రహ్మైత్యాషా మిత్యగ్ని దేవతాత్వ ప్రతీతేః । ఆ
త్మాశబ్దాలపి అగ్నిపరా ఏవేతి చేత్ ఉచ్యంతే । అశబ్దోత్ర బ
హ్మవరః । యోవేదాదావితి ప్రకరణ వాక్యభ్యాం ప్రణవస్యమూ
హేశ్వర శేషత్వావగమాత్ । యోవేదాదాస్వరః ప్రోక్తా వేదాంతే
చ ప్రతిష్ఠితః । తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః షర స్సమహేశ్వరః । వేదానా
మాది ద్వేదాదిః తస్మిన్ వేదోపక్రమే సమాప్తాచ ప్రతిష్ఠితః । అథ
స్వాచ్ఛార్యత్వేన నియతః యః స్వరః ప్రణవః ప్రోక్తః తథాచ శృణో
బ్రహ్మణః ప్రణవం కుర్వాదాదావం తేచ సర్వథా । స్వరంతే నోం
కృతం బ్రహ్మ పరస్తాచ్చ విశేష్యత ఇతి యద్వేదావిదిత్వాపాతే లింగవ్య
త్యయ శ్చాందసః ప్రకృతి లీనస్యేతి సత్వాదీనాం గుణానాం త్రియూ
ణాం సామ్యావస్థా ప్రకృతిః ॥

తస్యాం లీనస్య తదుపాధికేషు బ్రహ్మ విష్ణురుద్రేషు నాచక
త్వేన అకారఉకారమకార యాపేణ లీనస్య తాదాత్మ్య మావన్నస్య

పంచమ్యధావచ్చి కరత్వస్య సావధికత్వాత్ । తస్మా ద్యః పరోస్యచ
తద్ధర్మక మాత్రా సామ్య స్మత పురుషదేవతేతి పురుషోవై రుద్ర
ఇతిశ్చైత్యా పురుషపదేన వహారుద్ర ప్రతీతేః । మాంఝాకోఽపనిష
దచ । ఓమి శ్చేతఃకుర ముపక్రమ్య అయ మాత్మా చతుష్పా దితి
క చ్య నాచకియో శ్చతుర్థ విభాగ పురస్సరం విశ్వ తైజస ప్రాజ్ఞా
నాం జాగ్రీగాది వై శిష్ట్యముక్త్యా అవస్థా త్రియాతీతం నిరుపాధికం
శివాఖ్యం చతుర్థ నాదాధిక త్రియజ్జేయముపసంహారే ప్రతిపాదితం ॥

వేదాత్మ ప్రశ్నయసారం ప్రపంచోప శమం శివం శాంతమా
ద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే । సతత్త్వా నవిజ్ఞేయ ఇతి ఏషాచ మాం
ఝాకోపనిషది శివైకపరా ఉపసంహార వాక్యస్య శివశబ్దస్య యోగ
రూఢిభ్యాం శివైకః పయత్వాత్ । సంద్విగ్ధేషు వాక్య శేషా దితిన్యా
యేన అత్తా శ్చకరా ఉపపథ్యా దిత్య స్య వాక్య స్య శేషోవై ఘృతమి
తి వాక్య శేషా ఘృత కరత్వవత్ అనేన ప్రకారేణైవ సమస్త వ్యక్త
త్వక సవిభూతిక పర బహ్మ వాచక ప్రణవేన శివోపాననాయా అత
నరావృత్తి హేతుత్వంయక్త మితిభిప్రాయాధిక పశ్యేః పునరావృత్తియ
క్త్యా యః పునరేవమర్థ చతుర్థక మాత్రేణ ఓమి త్యనేన వాక్య రే
ణ పరం పురుష వభిధ్యాయా తస్తేజ సిహాశ్చేత్యసంపన్న ఇత్యా దిప
రాత్పరం ప్రడిశయం పురుష మిత్తత ఇత్యుతేన స్వాధ్యాయరూఢి ము
క్తిరుక్తేత్యధికః ॥

ప్రతిపాదితః । తదుక్తం త్రైంశ ఉత్తరభాగే । సవమే । ఆత్మ
ప్రయోజనా భావా త్పరానుగ్రహ ఏవహి । ప్రయోజనం సమస్తా
నాం క్రియాణాం ఫలమేష్టినః । ప్రణవోపాచక స్తస్య త్రియాం త్రి
ప్రావృత్తి స్త్రిభువన వభోత్రి నసి సురా నకారాద్యై ర్వదైక స్త్రి

భి రభిదధ త్తీర్ణ వికృణః । తురీయం తేధామ ధ్వపభి రవతుంధాన మ
 బుభి స్సమస్తం వ్యస్తంత్యాంశరణదగృణో త్యోమితి పదం । త్ర
 యుం వేదత్రయం తిసోవృత్తయః జాగ్రత్స్వన్న సుషుప్త్య నస్తాస్త్రి
 భువనం భూభువావ స్సువ స్లోకాక్ బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాః । విశ్వ
 ప్రజన ప్రాజ్ఞాక్ వా అకారాద్యై ర్వణై రభిదధన్ ఓమితి పదం స
 మస్త ముడిత మిత్యాది వ్యతిరిక్త వాక్యా డియం వస్తునామరూప
 ప్రియంచాత్మక విభూతి రూపేణభక్తిం త్వంమ హేశ శరణదశరణ్య గృ
 ñోతిప్రోతపాదయతీతి సంప్రదాయాధికః । అకారాద్యైర్విభూతినముదా
 యానుగతమితిబ్రహ్మశక్తి తాత్పర్యాభ్యాం ప్రతిపాదయతీతి తాత్పర్యం॥

యథోక్త మధర్మ శాఖాయాం । ఓమిత్యే తడక్షర మాదా
 ప్రియుక్త మిత్యారభ్య అస్మపాదా శ్చత్వారో వేదాస్త ముడిత మకా
 రస్సామభిస్సామ వేదోరుద్రః ఆదిత్యా జగ త్యాహవనీయో యాథసానే
 స్యచతుర్థః క్షర్ధమాత్మాం సోమలోక ఓంకారిత్వాదిన్నా లోకపదేశ్వ
 రాదేవ చందోగ్ని ప్రభృతీనాం ఓంకారాదివాచ్యత్వ ముక్త్వా అక్ష
 రం బ్రహ్మేతి చతుర్వేద సారభూత చతురక్ష రత్వముక్త్వా పూ
 ర్వస్య మాత్మాపుర్వైశ్చ కారః । ఋశ్భిః ఋగ్వేదో బ్రహ్మసదో గా
 యత్రీ గార్హపత్యం ద్వితియాంతరిక్షం । ఉశంరో యజుర్భిర్య జుర్వేదో
 విష్ణురుద్రాసిర్వైష థక్షీణాగ్నిస్తుతయః ద్యౌ స్సమధికారాదీనాంచబ్ర
 హ్మవికముక్త్వా నాదవృచ్ఛ పరమరుద్రీవాచకత్వ ముక్తం । యావన్నా
 వేన దాపత్వాత్ శివస్య రూపస్య దహరభావః । ఇతరేమాంతు జ్ఞానా
 దాగతుక ఇత్యభిప్రాయః ॥

— శివపరాశరాద్వైత —

నకస్మాదధికం కించిత్తత్త్వంవిద్ధిశాంకరం। సైవమూర్తయస్తి
భృగో బ్రహ్మః ఋహరా ఇతి । బ్రహ్మాదీనాం శివాజ్ఞాపారివశ్యమేవజీష
వన్నవార వశ్య మితివాచః । ప్రమథానాంతు శంభోగణేశ్వరాయే చ
వావర్తంతు పునః పునః । భోగా యథేచ్ఛితా భుక్త్వా శంభో న్నా
ముఖ్య మాప్నుయుః । స్వేచ్ఛావిగ్రహిణ స్సర్వే స్వేచ్ఛాచారా గ
ణేశ్వరాః । శివేన సహ మోదం తే ముక్తాయాంతి శివంపదమితి ॥

ఉక్తస్య సంప్రసందభావ స్య తాత్పర్యంతు । భేదశివాధికకథా
భిరననన్యపర్యాయాభావే బలివివేదనయాజయశ్రీః। నోపే త్సనింద్య మి
ద మిదృశ మిశతత్త్వం । తస్యం వదామ్యుచితధేకు కురోవకాశః ॥

యవ్యాత్మనాభేదతాత్మికః కశ్చిదంగీకారోవర్తతేతైః । పూర్వో
క్త శ్చ సత్త్వస్మృతిన్మా యైశ్చివాధిక్యమేవ సాధనీయ ॥

యది భేదస్య మిథ్యాత్వ తమోపాధికత్వ మేవాబ్రవీ త్తదా
ద్యైతబ్రహ్మద్వైత బ్రహ్మ వాదిశాం శివాద్వైత వాదినాం ... మ
థ్యాత్మభేదస్య నావా...ధికత్వమసి నాంగీకరోతి ।

తస్మి పూర్వోక్తే రేవ న్యాయై ర్విశ్వాధిక మిశ్వర తత్త్వమేవ
మతం ఏవంచ భేదస్య సాధ్యత్వేనోపాధిక త్వే మిథ్యాత్వేన భేదవాది
నాం ... యత్ప్రబంధ తాత్పర్యాధికః॥

తదాక్తం పాలపరోబలదీక్షిత ముద్రోపాధ్యాయ గదాధర భ
క్ష్యాధ్యాయాభ్యాం ఉభయిద్ధా ఉభయశిద్ధాప్రకృతసిద్ధిరితియది వారః...

ప్రమాణ మస్మిత ధా... రునో భయవిధే విరుద్ధత్వసంభవాత్ ||

విరోధమపాకృత్య ద్వయో లైక్యసిద్ధిః యదు భయత్ర సాధకం
వాసి తథాసిప్రకృతస్య శివాద్వైతస్య సిద్ధిః ఏకాధిక్యే చ విష్ణాది ...
వేదవాదినం ప్రతి నిరాకృతత్వాత్ | శివాధిక్యమేవ సిద్ధ్యతేతి భావః ప్ర
శ్నోః శ్రుమః పరః శ్రుమాన్న పరంకించితి విశ్వాధికో దుదో మహ
ర్షిః | యస్మాద్ధ్వరం నాపర మస్తి కించిదితి తమీశ్వరాణాం పరమం మ
హేశ్వరం లందైవతానాం పరమంచ దైవతం పతిం పతీనాం పరమం
పరస్తా స్మితస్య కశ్చిత్ప్రతిస్తితో కేన చేశితా దైవతమన్యలింగం ఇతి |
సోమః పవతే జనితా మతీనాం జనితాగ్నే ద్వివో జనితా నచాధిప ఇ
త్యాదిస్వప్రకరణ పతితానేకశ్చతి సమూహైశ్చివ పరత్వస్య సాధితత్వా
త్ | శివాదన్యస్యాధితత్వాత్ నిరాకృతత్వాచ్చేతి సర్వమతిమనోహరం ||

ఉప సంహారః

శ్లో || జీవేశ్వరస్థితి లయాది విచార మార్గః |

సృష్ట్యాది పంచక మహాస్యచ కర్తృ భేదః |

తారాధనశాంభవ శిరోవ్రత పాశుపత్య |

సంబంధ ముఖ్య విషయాః కథితా స్తథాన్యే ||

శ్లో || శంఖో యుష్మచ్ఛరణ కమలద్వంద్వ భక్త్యా మయేదం |

న్యాయోవేతం కి మసి రచితం ప్రీతయే తత్త వాస్తు |

మూల్యే నేదాగమముఖ సుమై ర్గుభితే స్తుప్రసూనం |

విశ్వస్తాస్య ధియమసికథా సర్వలోక ప్రసిద్ధా ||

శ్లో॥ శాస్త్రేవదే శివతవకథాతేశ చర్చా విహీనో ।

భ్రామ్యత్ భ్రామ్యద్భవతివిధిః జన్మనాపండితోపి ।

గ్రంథే చాస్మిన్ తవవిలసి తే కాశవాస్తీశ నిత్యం ।

కృత్వాభ్యాసంభవతి విజయో భక్తిభావైక నిష్ఠః ॥

శ్లో॥ యేశంభోముక్తికామా గుణతతి మధికంవర్ణయంతో నితాంతం

యేభక్త్యాసర్వకాలం గుణమధన పరాస్తేసి నఃప్రార్థకనార్హాః ।

యేనిర్మాతృర్వ చింతాగుణ విహతమపి వ్యంజయంతి ప్రకాశ

తేషాంచాయం విలాసః శివతవగుణవాక్ బాలవల్లోభనీయః ॥

శ్లో॥ చండేశంభో ప్రియసఖ శ్రీయే త్వత్ప్రవాంభోజ యుగ్మం ।

భూయోభూయః కిమపి భవతి ప్రార్థకయేహం హృదజ్జే ।

గ్రంథోయుష్మ చ్చరణ మహిమాతేశపాణి ప్రసూతః ।

పాల్వోనిత్యంసుత ఇవ జగజ్జేతృతాయేనభూయూత్ ॥

శ్లో॥ సంక్షేపేనహి కేశ్చన । విషయైఃకుసుమైశ్చగుంభితామాలా ।

ఆత్మాశ్రమాదిభేదా । ద్రష్టవ్యామామకీనగ్రంథేషు ॥

శ్లో॥ యోధాతుశ్చచకర్త పంచమశిరోఽష్టం భపూర్ణంస్తుతం ।

భూయోఽక్ష మఘే త్వనేక విబుధా యేనకృధా మారితాః ।

ధాతీరుద్రసహస్రకోటి మహిళాః సాంబ శ్శివ స్సర్వదా ।

సోయంరక్షతు మామజస్ర మఖిల శ్రేయః ప్రదశ్యంతరః ॥

178-4
౧౭౮

కాశహస్తీశవిలాసే,

శ్లో॥ శ్రీ కాశహస్తీశ విలాసప్రసే ।

సిద్ధో పురస్సన్నతదేవనాథే ।

చాంక్షిశ్వరీవాద సమీపదేశే ।

జాత శ్చతుర్థో మహితో విలాసః ।

శ్రీ కాశహస్తీ దీక్షిత విరిచితే

శ్రీ కాశహస్తీశ విలాసే

చతుర్థో విలాస

స్సమాప్తః॥

సాగవంతములగు

సాగవంతములు

శ్రీమద్రామాయణము
అంశములు
౧౦౦౦

ఇది సాగవంతములగు శత్రువుల పుష్ప ఫల మూలాదల చేతను :
అనగలిగినభస్మముల చేతను దయారు చేయ బడినది. బాలుడు యువ
కులు వృద్ధులు సర్వదా సేవింపఁ దగిన సత్యోపదేశ మిదియే.

దీనిని సేవించుటవలన:— శుక్రీనక్షత్రము స్వప్నస్థలనము దరద గ
జ్జ వలబద్ధకము కండ్ల మంట కాళ్ల తీపు దగ్గు వేహ వ్యాధులు ఆర్తన
దోష ములు మొదలగు నవి నశించును. జ్ఞాపకశక్తిని బెంచి సంభోగ
శక్తి నభివృద్ధి పరచుటలో దీనిమించిననుండులేదు. సారాయి కలు న
ల్లమంగు మొదలగు దురభ్యాసముల కూడ దొలగించును. ఒకసారి తే
ల్పించిన మీఠే దీనిగుణమును జ్ఞాపింపగలరు.

సిద్ధ మ క ర ధ్వజము .

ఇది యా సేత హిమాచల పర్యంతమాయుర్వేజావధములలో
విక్కిలి పేగుగాంచి యున్నది. ఇందు బంగారము - కస్తూరి - శుభ్రక
గ్నూరము మొదలగు విలువగల ద్రవ్యములు చేర్చి శాస్త్రోక్తముగా ద
యారు చేయబడిన యావధరాజము. ఈయావధ సేవనము వలన- ర
క్త వృద్ధియు- ఇంద్రియ శక్తియు గలిగి నరిములకు మించిపటుత్వము
గలుగును. శరీరశాంతి నిచ్చుటయందును- ఆమితమగు ధాతు పుష్టిజేసి
కామోద్దీపనము గలిగించుట యందును, స్వప్నస్థలనము, వీర్యము నీర
గుట, అతి మూత్రము, తుయ, సుఖరోగములు, మొదలగు ధాతుక్ష
య కరములగు వ్యాధుల నన్నిటిని శింషించి యారోగ్యము గలుగఁ జే
యట యందును, ఈసిద్ధ వికరధ్వజము నిరుపమానమైనది. ఉపయో
గించు విధానము మంత్రతో బంపఁ బడును. వెల సరసము. గుణ
కధికము. 45 మాత్రలు, ఈ. 6-0-0 లు.

అడోక్. — వివ. గత. మాదిగొడ చిన వీరభద్రయ్య.

